

ŽELEZAR

TEDNIK — GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SZ ŽELEZARNE JESENICE

JESENICE, DNE 27. NOVEMBRA 1979

ŠTEVILKA: 44/45 • LETO: XXVIII

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarja začel izhajati 26. januarja 1937. Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstrednik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl — Naslov: Uredništvo Železarja, SZ — Železarna Jesenice. Številke internih telefonov: urednik 483, administracija 484 in 726. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72.

OB DESETLETNICI SOZD SLOVENSKE ŽELEZARNE

Stoletja dolga zgodovina fužinarstva je bila potrebna, da smo se slovenski izdelovalci in predelovalci železa in jekla končno zavedli, da je v slogi moč in se leta 1969 združili v enotno industrijsko tvorbo — Slovenske železarnice. Prvi desetletni jubilej proslavljamo ponosni, saj se sedaj združeni v sestavljeno organizacijo združenega dela uspešno krepimo in predstavljamo gospodarsko moč 18000 delavcev s skoraj 9 milijardami poslovnega sklada in proizvodnjo nad 800.000 ton jeklenih izdelkov v vrednosti okoli 13,5 milijard din letno.

JEKLO — POGOJ NAPREDKA

Železo, ki je človeštvu odprlo pot v napredek, je v naših predelih že v davni preteklosti spodrinilo kamen in postalo glavna tvarina za orodja in orožja. Razpoložljiva železova ruda, bogati gozdovi in energija hitrih potokov so omogočali, da so po gorskih globačah vzhodnoalpskega sve-

ta in Karavank nastajale talilnice in kovačnice. Že stara predlovska ljudstva so izrabljala te naravne pogoje. Slovenska peč v Kropi, kjer je industrijska tradicija najstarejša, pa sedanjim in poznejšim rodovom priča, da so tod naši predniki železo talili že v XII. stoletju. Pisani dokumenti in zgodovinska izročila kažejo, da so na Gorenjskem jeklo

redno izdelovali že v XVI. stoletju in v dolini reke Meže na Koroškem od začetka XVII. stoletja naprej in že v XIX. stoletju je jeklarna na Ravnah izvažala orodna jekla v prekomorske dežele. Od takrat se je veliko spremenilo. Surovine in energetske pogoje, ki so rodili slovensko železarnstvo, so zamenjali drugi proizvodni viri. Parni stroj je z železnico odprl cenen prevoz blaga na daljše razdalje, z elektriko pa je prenos energije postal enostaven, zgodovinsko dane lokacije železarn Jesenice, Ravne in Štore pa so tudi v novih pogojih dokazale svojo upravičenost.

Proizvodnja jekla je na Slovenskem šla skozi vsa obdobja tehnološkega razvoja od talilnih in žilavilnih ognjišč, majhnih plavžev in pudlov, velikih plavžev in Siemens-Martinovega postopka ter valjarn do elektro jeklarstva. Človek je spoznal, da železo z dodatki in obdelovanjem bogati svoje lastnosti, postane ustrezno za trde oklepe, ostre in žilave sekire, nože, meče in kopja ali pa postane mehko in prožno. Ko je kamen zamenjal z železom, se še ni zavedal, da je s tem odprl pot odkrivanju neomejenih lastnosti in pohoda v velike razsežnosti izdelave in predelave jekla.

(Nadaljevanje na 2. strani)

(Nadaljevanje na 10. strani)

PRED 30 LETI JE ZAČELA OBRATOVATI NOVA VALJARNA DEBELE PLOČEVINE

Ob letošnjem dnevu republike bo preteklo 30 let, od kar je začela obratovati nova valjarina debele pločevine v naši železarni. Novinar Jože Podobnik je ta pomemben dogodek opisal v Delavski enotnosti štev. 27 z dne 25. novembra 1949 tako:

Letos bo preteklo 80 let od začetka razvoja jeseniških valjarn. Minilo bo 80 let trdega dela, borbe za kruh in življenje jeseniških kovinarjev. Na dan republike pa bo na Javorniku stekla velika valjarina debele pločevine, ena od največjih in modernih v Srednji Evropi.

Videti novo valjarino pomeni, videti novo stran tega slavne kolektiva, ki se razširja in modernizira in s svojo veličino spada med najmočnejše kombinacije črne metalurgije v Jugoslaviji. Proizvodnja zmogljivost jeseniških jeklarn je tako velika, da dosedanje valjarne nikakor niso mogle sproti požirati in predelati jekla in železa v polproizvode ali proizvode. Tu je nastajalo tako imenovano ozko grlo proizvodnje, vsega kolektiva. Poleg tega pa je naraščala potreba po kvalitetni debeli pločevini za naše ladjedelstvo, kotlovno industrijo in podobno. Na podlagi teh zaključkov so začeli nekako pred poltrem letom graditi novo valjarino.

Načrte, večji del materiala in naprav za peč bi morala po pogodbi dobaviti Madžarska. V zvezi z resolucijo Informbiroja je madžarsko vodstvo po nalogu iz Moskve začelo sabotirati obveznosti sklenjenih pogodb z namenom, da bi onemogočili izgradnjo naše težke industrije. Odgovori z uspehi in izkušnjami, ki so jih začeli dajati naši delovni kolektivi širom domovine na vsa obrekova-

nja, so tudi jeseniški delovni kolektiv navdušili za samostojno izgradnjo tega važnega objekta kapitalne

POSLOVNA POLITIKA IZVAJANJA SREDNJOČRNEGA PLANA V LETU 1980

V letu 1980 zaključujemo izvajanje tekočega srednjeročnega plana za obdobje 1976–80, zato so naše obveze za prihodnje leto še toliko večje. Rezultati, ki jih bomo dosegli, bodo v precejšnji meri vplivali tako na izpolnjevanje planskih obvez celotnega srednjeročnega plana 1976–80, kot na sprejemanje osnov planov prihodnjega petletnega obdobja.

V okviru priprav na sprejemanje planskih dokumentov za leto 1980 in obdobje 1981–85 smo v mesecu juliju in avgustu v TOZD in delovnih skupnostih, združenih v Železarno, na svojih zborih oziroma delovnih skupinah obravnavali analize izvajanja tekočega srednjeročnega plana za obdobje 1976–80 za TOZD, delovne skupnosti in železarno Jesenice kot celoto. V okviru

teh obravnav smo analizirali uresničevanje temeljnih ciljev razvojne politike Železarnice, sprejetih za obdobje 1976–80, kakor tudi sprejemali planske cilje in usmeritve za prihodnje leto. Na podlagi razprav na zborih delavcev so delavski sveti TOZD in delovnih skupnosti sprejeli ugotovitvene sklepe, s katerimi

(Nadaljevanje na 12. strani)

IZVOZ IN SPET IZVOZ

Ob razpravi poslovnega kolegija o poslovni politiki izvajanja tekočega srednjeročnega obdobja v letu 1980 je bilo poudarjenih več pomembnih izhodišč, ki jih bomo morali upoštevati pri sprejemanju planov za prihodnje leto.

Dokaj neugodna gospodarska situacija narekuje usmeritev proizvodnje v intenzivnejši razvoj, varčevanja na vseh področjih, v racionalnejše gospodarjenje, spodbujanje izvoza in omejevanje izvoza. Take so okvirne usmeritve obeh resolucij družbenega plana za prihodnje leto, ki se jim moramo

podrediti tudi v Železarni in so že v fazi priprav na sprejem resolucij, vključiti tako, da bodo tudi naši planski dokumenti vsebovali navedene elemente.

Zavedati se moramo namreč, da bomo tudi v letu 1980 v veliki meri

(Nadaljevanje na 2. strani)

PODELJENI PANTZOVA NAGRADA IN NAGRADA »NOVATOR LETA«

Na seji delavskega sveta Železarnice 15. novembra so letošnje Pantzovo nagrado podelili Francu MLAKARJU, nagrado »novator leta« pa Janezu BREGANTU. Razpisna komisija je takole utemeljila izbor obeh nagrajencev:

Na osnovi razpisa je bila na predlog DRGNIT — podružnice Jesenice Pantzova nagrada podeljena Francu Mlakarju, sedaj zaposlenem v tovarni Plamen Kropa.

Inž. Franc MLAKAR je bil eden od naših vodilnih strokovnjakov na področju proizvodnje dodatnih materialov za varjenje ter ima največje zasluge za dvig proizvodnje in napredek pri tehnologiji izdelave v železarni Jesenice.

Obratovodja obrata elektrode je bil od 1. marca 1962 do 22. junija 1975. V tem času je posvetil vse svoje organizacijske in strokovne spo-

sobnosti izključno rasti proizvodnje in razširitvi kvalitetnega asortimenta dodatnih materialov. Njegova zasluga je, da se danes Železarna s svojim proizvodnim programom v Jugoslaviji, temveč tudi med ostale vodilne proizvajalce evropskih držav. Proizvodnja in kvaliteta dodatnega materiala se lahko po količinski, kvalitetni in asortimentski strukturi primerjata z vodilnimi evropskimi proizvajalci.

Uspešnost in napredek, ki ju je dosegel elektrodni obrat pod vodstvom

(Nadaljevanje na 3. strani)

Sodelavec pri oblikovanju plastike (SK)

Vsem delavcem temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti, njihovim svojcem in vsem občanom čestitamo ob

29. novembru — dnevu republike

in želimo veliko uspehov pri delu in osebnega zadovoljstva

Samoupravni organi, družbenopolitične organizacije in poslovodni organi TOZD, delovnih skupnosti in Železarnice

POSEBNO STANJE VELJA TUDI ZA DELOVNE SKUPNOSTI

Navadno imamo, ko govorimo o stabilizacijskih prizadevanjih in odstranjevanju številnih slabosti v naši železarni, v mislih bolj proizvodne in vzdrževalne temeljne organizacije združenega dela, mnogo manj pa različne službe oziroma delovne skupnosti. Glede na njihovo izredno pomembno vlogo v delovanju celovitega organizacijsko-tehnološkega in komunikacijskega sistema v Železarni, še posebno pa, ker strokovne službe v našem političnem sistemu socialističnega samoupravljanja uvrščamo v okvir socialističnih in demokratičnih, ustvarjalnih sil družbe, ki na različne načine vplivajo na družbeno zavest in na reševanje družbenih problemov, bi morale delovne skupnosti še prav posebno odgovorno pregledati svoje delo.

Tudi v delovnih skupnostih gre za vrsto vprašanj — delovna disciplina, kvaliteta dela, učinkovitost, ažurnost in podobno — ki se neposredno povezujejo z delom temeljnih organizacij. Ob tem pa se bo seveda takoj odprlo temeljno vprašanje, kako daleč smo v delovnih skupnostih pri uresničevanju družbenoekonomskih odnosov, ki jih delavci v delovnih skupnostih uresničujejo s svobodno menjavo dela med delavci v materialni proizvodnji in njimi, kot izvajalci različnih del in opravil za proizvodne in vzdrževalne TOZD. Svobodna menjava dela pomeni dogovarjanje in sodelovanje med TOZD in delavci delovnih skupnosti o programu, oziroma obsegu dela, vsebini programa oziroma dela in potrebnih sredstvih za to.

Priznati bomo morali, da imamo še vedno tipične proračunske odnose, oziroma da še vedno proračunske oblikujemo sredstva za delo delovnih skupnosti in zato je tudi pri delu služb oziroma delovnih skupnosti še izredno veliko proračunske miselnosti. Iz tega včasih izhajajo tudi dosti neopredeljene odgovornosti posameznih služb do temeljnih organizacij, neekonomičnost oziroma neracionalno ravnanje s sredstvi in podobno. Neposredno s tem se povezuje tudi kadrovska zasledba posameznih služb ali delovnih skupnosti kot celot in podobno.

Iz vseh teh razlogov bi posebno stanje, ki so ga proglasili v temeljnih organizacijah združenega dela, moralo prav tako veljati za vse delovne skupnosti, ki bi se z navedenimi pa tudi navedenimi vprašanji in problemi morale konkretno, kritično in ustvarjalno soočiti.

ANALITIČNI PREGLED PREDVIDENIH POTENCIALOV INOVACIJSKIH KORISTI ZA OBČINO JESENICE

VSAKA USTVARJALNOST TEČE PO ZAKONIH DIALEKTIKE. Zaenkrat še ne poznamo nekega splošnega ekonomskega ali matematičnega modela za korelacijo ali medsebojni vpliv gospodarske rasti in razvitosti inovacijskih procesov v določeni ekonomski enoti ali skupnosti.

Jasno je, da ima vsaka proizvodna celota kakršnekoli velikosti svoje posebnosti. Iz primerjav ali raz-

položljivih podatkov pa le lahko ugotovimo, da se inventivna ustvar-

(Nadaljevanje na 13. strani)

PRAZNOVANJE 10-LETNICE SOZD SLOVENSKE ŽELEZARNE

Osrednja slovesnost ob desetletnici sestavljene organizacije združenega dela SLOVENSKE ŽELEZARNE je bila v soboto, 24. novembra v Lescah, kjer so istočasno v tovarni VERIGA izročili namenu tudi nove proizvodne hale za TOZD Orodjarna in TOZD TIO v izmeri 11.100 kvadratnih metrov.

Slovesnosti so se udeležili številni predstavniki, med njimi tudi Franc Leskošek-Luka in predsednik Zveze sindikatov Slovenije Vinko Hafner, ki je bil tudi slavnostni govornik.

V kulturnem programu so sodelovali pihalni orkester DPD Svoboda Lesce, združena zbor iz Podnarta in Kroke ter recitatorji Zveze kulturnih organizacij Radovljica.

Ta čas v vseh osnovnih organizacijah zveze sindikatov v temeljnih organizacijah združenega dela in delovnih skupnosti Železarn, potekajo priprave za izvedbo občnih zborov, konstitutivnih sej sindikalnih konferenc v TOZD in delovnih skupnosti ter konference osnovnih organizacij zveze sindikatov Železarn, ki morajo biti izvedene v času od 15. decembra letos do 30. januarja prihodnjega leta. Priprave potekajo v dveh smereh in sicer evidentiranje najbolj sposobnih in razgledanih, najbolj doslednih in najbolj pogumnih možnih kandidatov za delegate v vodstva osnovnih organizacij in sindikalnih konferenc ter vsebinske priprave na občne zборе.

Če hočemo, in to moramo, da bomo osnovne organizacije zveze sindikatov še naprej krepili kot temeljne oblike političnega organiziranja in delovanja delavcev v zvezi sindikatov, potem v pripravi na občne zборе moramo zelo odgovorno izvesti evidentiranje možnih kandidatov za delegate v vodstva osnovnih organizacij zveze sindikatov, sindikalnih konferenc v TOZD in delovnih skupnosti, konference osnovnih organizacij zveze sindikatov Železarn in druge organe. Za nadaljnji kvaliteten premik v delovanju osnovnih organizacij zveze sindikatov je nedvomno izrednega pomena koga bomo evidentirali kot možnega kandidata. Večkrat doslej smo bili pri tem preveč formalni in smo premalo upoštevali osebnostne kvalitete možnih kandidatov in njihove interese. Nadaljnji kvaliteten premik pa zahteva, da za možne kandidate izberemo ljudi, ki poznajo temeljne zakonitosti nadaljnjega razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja, najbolj sposobne in razgledane in take, ki so pri svojem delu dosledni in dovolj pogumni, da se spoprimejo s slabostmi in napakami, ki zavirajo naš samoupravni razvoj. Možni kandidati morajo biti tudi pripravljeni nadalje izpopolnjevati svoje znanje in vednosti ter spremljati vsa družbenopolitična dogajanja.

Neučinkovitost delovanja posameznih osnovnih organizacij zveze sindikatov pri uresničevanju njihove ustavne vloge je bila nemalokrat povezana s premajhno razgledanostjo in sposobnostjo vodstev, predvsem pa s tem, da niso sprotno in dovolj uporno spoznavali vseh družbenopolitičnih izhodišč za delovanje zveze sindikatov, resolucij, dokumentov, razvojnih gibanj in podobno. Seveda, da ne bi zasektašili, vseh teh kvalitet ne daje sama po sebi že sama šola, oziroma stopnja šole, te kvalitete se pridobijo z aktivno in angažirano vpetostjo v prizadevanja za socialistične, samoupravne družbenoekonomske odnose, z individualnim izpopolnjevanjem in z organizirano skrbjo za dvigovanje družbenoekonomskih in drugih znanj in vednosti. Seveda ne bi smeli pozabiti, da zveza sindikatov v svojem boju za tak položaj delavskega razreda kot ga določajo ustava, zakon o združenem delu in druge sistemske rešitve, mora biti tudi masovna šola marksizma, družbenoekonomskih znanj in vednosti. Torej bomo evidentirali možne kandidate, ki so pripravljeni del svojega prostega časa žrtvovati temu boju in nenehnemu lastnemu izpopolnjevanju. In ne samo del svojega prostega časa, ki bodo tudi sicer na vsakem koraku in v vsakem trenutku borci za uresničevanje interesov delavskega razreda, ki bodo zgledni delavci pri opravljanju svojih nalog in opravil, ki bodo povsod in vselej dosledni borci in dovolj pogumni v boju proti slabostim in napakam, ki jih delamo pri vsakdanjem delu.

Z OBČNIMI ZBORI SINDIKATA MORAMO MNOŽIČNO VKLJUČITI ČLANSTVO V KONKRETNO POLITIČNO AKCIJO

Ker se občni zbori vršijo v času, ko se zveza sindikatov na vseh ravneh intenzivno prizadeva za uresničevanje dokumentov osmega kongresa Zveze sindikatov Jugoslavije in devetega kongresa Zveze sindikatov Slovenije ter pravkar minule prve konference Zveze sindikatov Slovenije, bo seveda osnovna pozornost na občnih zbore veljala temu, kako učinkoviti smo bili v posameznih sredinah pri uresničevanju teh dokumentov. Seveda vse te razprave morajo potekati z enim samim ciljem, kako odpraviti dosedanje pomanjkljivosti in slabosti v delovanju organizacij in organov zveze sindikatov. Osrednja pozornost pa bo morala biti namenjena temu, kako v organizacijah in organih zveze sindikatov zagotoviti pobude predsednika Tita, izražene na osmem kongresu Zveze sindikatov Jugoslavije o uveljavljanju kolektivnega dela in povečanju odgovornosti in nadaljnjo demokratizacijo družbenopolitičnih odnosov.

Gradiva za temeljite vsebinske priprave na občne zборе zveze sindikatov je torej dovolj – poleg navedenih dokumentov je bil v Sindikalnem poročevalcu, prilogi Delavske enotnosti, 10. novembra, objavljen sklep o pripravah in izvedbi občnih zborov osnovnih organizacij zveze sindikatov in konstitutivnih sej sindikalnih konferenc v TOZD, konferenc osnovnih organizacij zveze sindikatov v delovnih organizacijah in koordinacijskih odborov sindikata v sestavljenih organizacijah združenega dela in priročnik za pripravo in izvedbo občnih zborov oziroma za njihovo vsebinsko usmeritev, z organizacijskimi navodili za občne zборе, s predlogom poslovnika o delu občnega zbora, kandidacijskega in volilnega postopka, vzorcem glasovnice, poročilu volilne komisije in vzorcem zapisnika.

Vse to omogoča osnovnim organizacijam zveze sindikatov, da se bodo resnično lahko vsebinsko dobro pripravile na svoje občne zборе, pri čemer bodo v svoji delovni usmeritvi, kakor je navedeno v vsebinskih usmeritvah, dali prednost zlasti naslednjim nalogam: uveljavljanju in utrjevanju položaja delavcev pri upravljanju z družbenimi sredstvi in pri odločanju o vseh družbenih zadevah na podlagi ustave, zakona o združenem delu; uveljavljanje načel delitve po delu in rezultatih dela; prizadevanja za uspešnejše gospodarjenje in gospodarsko stabilizacijo (akcija zaključni račun, ocena gospodarjenja); uveljavljanje samoupravnega planiranja in priprav na oblikovanje srednjeročnih planov razvoja za obdobje 1981 do 1985; uveljavljanje dohodkovnih odnosov in svobodne menjave dela; uveljavljanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov na področju stanovanjskega gospodarstva; uveljavljanje delegatskih odnosov v družbenopolitičnem sistemu; uveljavljanje varstva samoupravnih pravic delavcev in reševanje sporov; uveljavljanje rasničnega, celovitega, sprotnega, razumljivega in jedrnatega informiranja delavcev; življenjske in delovne razmere in celovito zdravstveno varstvo delavcev ter razvijanje kulture, telesne kulture, rekreacije in oddiha; krepitev ljudske obrambe in družbene samozaščite; utrjevanje organiziranosti in kadrovske usposobljenosti osnovne organizacije; razvijanje in uveljavljanje kadrovske politike, zaposlovanje ter usmerjeno izobraževanje ob delu in za delo; demokratizacijo odnosov v zvezi sindikatov.

PRED 30 LETI JE ZAČELA OBRATOVATI NOVA VALJARNA DEBELE PLOČEVINE

(Nadaljevanje s 1. strani)

izgradnje. Uspeh ni izostal. Nasprotno, dosegli so še veliko več, kot so sami pričakovali. Valjarne, ki bi jo v normalnih časih gradili tri leta, so naši strokovnjaki in delavci zgradili v enem letu in pol.

Kako je bilo to mogoče? Hkrati, ko so »Gradisova« delavci in frontne brigade še kopali velik vrt, preusmerjali potok in preložili cesto, ki pelje v Javorniški rovt, so prišli na gradbišče tudi jeseniški monterji. Za njimi so se pojavili elektriki, zidarji, instalaterji in še drugi. Gradbinci so morali prekopati in prevoziti nad 30.000 kub. metrov materiala, zabetonirati temelje za 240 m dolgo halo. In ko so bili prvi temelji zabetonirani, so monterji takoj začeli z montažo velike železne konstrukcije, ki so jo izdelali v tovarni splošnih kovinskih konstrukcij v Mariboru. Najprej so postavili hale za strojničo in generatorje, da so tako omogočili montažo drugih naprav.

Prvo veliko delo, ki so ga opravili domači strokovnjaki iz železarn Jesenice in »Rade Končarja« iz Zagreba, je bila montaža velikega elektromotorja z rotorjem. Motor, ki je bil kupljen v Italiji, je med največjimi v Evropi, ima 2500 konjskih sil in tehtal 192 ton, zato ga ni bilo tako enostavno montirati in prenesti na njegovo sedanje mesto. Njegov glavni del je tehtal 110 ton, zato so morali zgraditi tudi potreben žerjav z nosilnostjo 120 ton. Prvotno je bilo zamišljeno, da bodo prišli italijanski monterji, ki pa so postavili tak rok, da ni bil sprejemljiv, poleg tega pa še težke pogoje. Po njihovih načrtih bi bil motor dokončno montiran šele aprila meseca 1950. leta. Naš plan pa je zahteval, da mora valjarne že letos obratovati in tega so se zavedali vsi graditelji. Pobudo in zamisel za montažo z domačimi strokovnjaki je dal univerzitetni profesor Dolenc. Ko so začeli z montažo, so se obvezali, da bodo z delom končali do 21. oktobra. To nalogo so tudi častno izpolnili. Pred nekako tremi tedni je motor odlično prestal svojo prvo preizkušnjo. Tako so naši strokovnjaki izvedli težko in odgovorno delo šest mesecev prej, kakor bi to opravili inozemci.

Tudi potisno peč za segrevanje bran (kosi jekla, iz katerih se valja pločevina) so od prvega do zadnjega dela z načrti vred izdelali doma. Poleg tega so jo tako izpopolnili, da je poseben tip in edinstven primer te vrste v svetu. Idejo in glavni načrt je dal šef tehničnega biroja tovariš Kavčič, ki je tudi sodeloval pri risanju teh načrtov v tehničnem biroju. Načrta pa so uresničili monterji in zidarji pod vodstvom tovariša Rudija Ambrožiča in Petra Tomaža. Zidarji zaslužijo vso pohvalo. Svoje delo so izvršili v rekordnem času. Delo so razdelili v tri termine, vsak termin pa so skrajšali za tri do štiri dni, tako so dokončali peč v šestih tednih, poleg tega pa so obzidali dimnik in opravili še druga nujna dela. Če bi prišli to delo izvrševati inozemci, npr. Čehi, bi rabili samo za zidanje šest mesecev.

Svoj delež k temu uspehu so dali v šamotarni na Jesenicah, ker so v izredno kratkem času izdelali vso ognjevarno opeko za to peč. Tudi drčne tračnice, ki pridejo v peč in morajo biti iz ognjevarne kovine, kroma, so izdelali sami. Tako dokazujejo, da skoraj ni ovire, ki bi mogla zavreti polet naših svobodnih delovnih ljudi.

Posebno zadnje tedne je noč in dan vse živo na gradbišču. Konstrukcija valjarne je pokrita, na vzhodni strani monterji sestavljajo konstrukcijo, v kateri je adjustaža. Tu zidarji obmetavajo in zidajo stene valjarne, kleparji delajo svoja dela. Steklari razrezujejo steklo in ga preko škripca pošiljajo visoko v

strešno konstrukcijo, kjer jih vstavlja v okvirje.

Nova valjarne bo prostorna in svetla. Po njej že vozita dva žerjava, eden s 25 in drugi s 30 tonami nosilnosti. Delavci še kopljejo razne odvodne in dovodne kanale za vse vrste vode. Monterji pri peči pravkar s pomočjo žerjava potiskajo v peč dolgo in težko tračnico, na drugi strani pa pečni zidarji končujejo svoje delo.

Nekoliko desno je pet brigad, ki jih vodi tov. Anton Rekelj. Vsaka brigada opravlja svoje delo. Ena dela na valjčnem stanu, druga na grebenjaku na dvignih mizah. V strojniči pa pokladajo ploščice in napeljujejo razne kable in vode, ki so povezani z motorjem na eni strani in z drugo stranjo preko komandnega mosta z valjčno progo. Valjarne bo popolnoma mehanizirana in bo potrebovala petkrat manj delavcev, proizvodnja pa bo štirikrat večja kakor v dosedanjih valjarnah na Javorniku in Jesenicah. Glavno delo bo opravljal en delavec s komandnega mostu, vsi ostali delavci pa bodo kontrolirali naprave in stroje. Izvaljalo bomo lahko do 4000 kg težke brane, ki bodo dale do 16 m dolgo in preko dva metra široko pločevino.

Toda ni šlo vse tako gladko, kakor bi si kdo mislil. Vse delo je bilo povezano s celo vrsto težav. Prve težave so bile uspešno premagane. O tem vedo povedati vsi, ki so le en dan sodelovali pri tej gradnji. Sestavne dele za valjčno progo, kakor so valjčnice, stojala za valjčno ogrado, dvignji mizi in grebenjaki, so odšli v jeseniški železarni. V modelni mizarini so izdelali modele, brigada livarjev s tov. Torkarjem na čelu pa je vse to odhila iz jekla. To so bili

V valjarni debele pločevine

GOSPODARSKI NAČRT 1980 ZA TOZD REMONTNE DELAVNICE

Za leto 1980 načrtujemo v Železarni proizvodnjo 500.000 ton surovega jekla in prodajo 476.000 ton izdelkov. Proizvodne temeljne organizacije pričakujejo od delavcev TOZD Vzdrževanje in TOZD Remontne delavnice, da bomo poskrbeli za boljše delovno pripravljenost sredstev za proizvodnjo, da bomo naše strokovno delo usmerili na ključne naprave, da bomo izvajali tekoče in glavne remonte hitro in kvalitetno ter da bodo take tudi naše druge specializirane usluge.

V letu 1980 moramo s svojim delom povečati obratovalno pripravljenost v jeklah. Zagotoviti moramo petpetno obratovanje v martinarni in ob spremenjenih tehnoloških pogojih podaljšati vzdržnost na elektropečeh.

Zagotoviti bomo morali vse potrebne storitve, vezane na obratovanje kontiliva, da se zagotovi normalno vlivanje in doseganje planirane proizvodnje vlitih gredic.

Z vpeljavo periodičnih pregledov in preventivnih popravil moramo

ogromni, do 60 ton težki kosi, kakršnih od sedaj še niso ulivali v naši državi. Težje je bilo vprašanje obdelave teh kosov. Nekaj so jih poslali v Železnik in Guštanj, ostale, ki jih železnica ni sprejela za prevoz v Železnik, pa so morali obdelati na Jesenicah. Toda kje najti take priprave, je bilo drugo vprašanje.

V tako velikem kolektivu se najdejo ljudje, ki so sposobni premagati najtežje. Tak je tudi tovariš Pavel Šoberle iz mehanične delavnice. S svojo brigado je začel obdelovati na rezkalnem stroju prvi kos. Celih šest mesecev so se trudili, da so obdelali eno stojalo, medtem pa so premišljevali, kako bi izboljšali način obdelave. Tovariš Pavel je iz starega železa zbral razne dele, celo avtomobilske gredi, in skonstruiral posebno stojalo, na katero je pritril rezkalni stroj. Tako je začel obdelovati drugi kos s štirimi rezkalnimi stroji naenkrat in dokončal delo že v enem mesecu in pol.

Poleg tega so povzročili strokovnjakom skrb krogljčni ležaji, ki bi morali priti iz inozemstva. Zato so se tudi teh lotili doma in jih uspešno izdelali. Tako delajo in pišejo delovni ljudje novo stran v zgodovini jeseniških kovinarjev in vsega Titovega kolektiva, ki jo bodo prečitali na dan velikih dogodkov 29. novembra ob otvoritvi valjarne. Vse delo vodita šef za kapitalno izgradnjo tov. Danilo Gustiša in glavni inženir Černivec.

Na Jesenicah so v teku obsežne priprave za praznovanje dneva republike. Najpomembnejša točka bo otvoritev nove valjarne v torek 29. novembra, ob 10. uri dopoldne. Otvorili bodo tudi novo moderno vajeniško šolo z delavnico in internatom, ki je prva te vrste v Jugoslaviji, kadrovski dom in četrti stanovanjski blok.

(Delavska enotnost, 25. novembra 1949)

IZVOZ IN SPET IZVOZ

(Nadaljevanje s 1. strani)

odvisni od tujega vložka, ki ga bomo lahko dobili direktno z metalurško menjavo, prek predelovalcev ali v skrajnem primeru z nakupom deviz. Vse to pa zahteva močnejšo usmeritev v izvoz naših proizvodov.

Za uresničitev takega cilja bo potrebno veliko naporov vsake temeljne organizacije in vseh skupaj ter enoglasna podpora skupni poslovni politiki. Če bomo odstopali od dogovorjenih obveznosti, če se bomo zapirali v okvire lastne temeljne organizacije in vodili kratkovidno gospodarsko politiko, se moramo že zdaj zavedati odgovornosti za tako ravnanje, ki ne vodi k postavljenim ciljem.

Čeprav popolne garancije za zagotovitev planiranega vložka že danes ne more nihče dati, je pa že zdaj popolnoma jasno, da mora vsak na svojem področju k temu kar največ prispevati.

Eno je jasno – dohodek nam bo zagotovila le planirana proizvodnja

(tako po količini kot kvaliteti in asortimentu), zato naj bo to naš skupni cilj. Ob takih dogovorih bodo kdaj pa kdaj nujne tudi sprotne odločitve, izhajajoče iz dileme, ali bomo proizvajali tisto, kar nam kaže proizvodnja ali bistvo, kar nam daje večji ekonomski efekt. Odgovor je na dlani, za to pa bo potrebno veliko sodelovanja in tudi veliko dobre volje.

Že zdaj pa se moramo dogovoriti, da bomo spoštovali tudi poslovno moralo, vendar ob upoštevanju dejstva, da bo imel prednost tisti, ki se bo pripravil na nam dolgoročno povezovati na osnovi devizne menjave. Seveda bomo morali težiti za tem, da bomo imeli zasedene predvsem lastne kapacitete in ne kazati neupravljenosti za nujne notranje premike, ki spremljajo pogosto take odločitve.

Vsem težavam bomo kos le, če bo vsak izvrševal svoje naloge z vso odgovornostjo in nam tudi tehnološka in delovna disciplina ne bo ostala le v sklepih.

bistveno izboljšati obratovalno stanje vseh žerjavov.

V naših naporih za večjo produktivnost bomo dajali vso podporo in prednost racionalizacijam in tehničnim izboljšavam.

Delavci TOZD Remontne delavnice računamo in pričakujemo, da nam je v okviru gospodarskega načrta Železarn Jesenice in na osnovi uspešne izpolnitve naših nalog dana možnost, ustvariti tak dohodek, da bomo lahko pokrili vse obveznosti do drugih TOZD in delovnih skupnosti v Železarni, obveznosti do družbe ter ustvariti planirane sklade v TOZD, ki nam bodo zagotovili razvoj, skladen z letnim in srednjeročnim planom z ustreznim povečanjem osebnih dohodkov.

Pričakujemo tudi, da bodo vse temeljne organizacije podprle naše investicije iz srednjeročnega programa. Naloge bomo uspešno izvedli in dosegli planirane cilje le, če bomo delali sklopno z delavci drugih TOZD in delovnih skupnosti in če bomo znali ovrednotiti naše delo in zanj dobiti priznanje. To je tudi izhodišče za ustvarjanje enakopravnih dohodkovnih odnosov.

V letu 1980 bomo krepili in razvijali samoupravne odnose, predvsem na pravici, ki izhaja iz rezultatov dela, pri čemer pa se moramo zavedati, da naš rezultat dela, izražen v dohodku, ki ga ustvarimo po internih merilih, dobi pravo vrednost le, če je dosežena ustrežna blagovna proizvodnja in prodaja izdelkov železarn na trgu.

Vodja TOZD Remontne delavnice Miroslav Noč

PODELJENI PANTZOVA NAGRADA IN NAGRADA

»NOVATOR LETA«

(Nadaljevanje s 1. strani)

Franca MLAKARJA, se vidita tudi iz rasti proizvodnje.

V letu 1962 je elektročni obrat izdeloval naslednje količine dodatnih materialov:

— oplačene elektrode	4.149 ton
— strženske elektrode	122 ton
— žica za plamensko varjenje	916 ton
skupaj:	5.187 ton

Po zaslugi in samoiniciativi Franca MLAKARJA, kot organizatorja in realizatorja, je bila izvršena uspešna rekonstrukcija in uvedena nova moderna tehnologija izdelave oplačenih elektrod. Rezultat je bil v letu 1974 naslednji:

— oplačene elektrode	13.741 ton
— žica za plamensko varjenje	1.528 ton
— varilni praški	719 ton
skupaj:	15.988 ton

Poleg stalnega izpopolnjevanja tehnologije izdelave in pospeševanja rasti proizvodnje je bil Franc MLAKAR tudi iniciator in sodelavec pri uspešnem uvajanju novih vrst dodatnih materialov. Tako se je kvaliteten asortiment iz leta 1962 do leta 1974 povečal za 50 novih proizvodov. Leta 1962 je proizvodnja dodatnih materialov obsegala naslednje število kvalitet:

— oplačene elektrode	8 vrst
— strženske elektrode	3 vrste
— gole elektrode	2 vrsti
— žica za plamensko varjenje	2 vrsti
skupaj:	15 vrst

Do leta 1974 se je s prizadevanjem nagradjena proizvodnja razširila na:

— oplačene elektrode	60 vrst
— žica za plamensko varjenje	4 vrste
— varilni praški	6 vrst
skupaj:	70 vrst

Nagradjenec je tudi soavtor uspešno rešenih racionalizacijskih predlogov za nekatere oplačene elektrode Emona, Sava CrWC 600, EVB 50, Pokron 18/8/6, katerih proizvodnja je v letu 1974 znašala okrog 62 % celotne proizvodnje oplačenih elektrod, kar znaša 8.900 ton. Aktivno je sodeloval tudi pri uvajanju in plasmaju ostalega dodatnega materiala, od katerega danes izdelujemo:

— žica za varjenje v zaščitni atmosferi	3 vrste
— žica za avtomatsko varjenje	8 vrst
skupaj:	11 vrst

V okviru nadaljnega perspektivnega razvoja dodatnih materialov, tako glede asortimenta kot količin, je izdelal in strokovno utemeljil investicijski program za drugo fazo povečanja proizvodnje oplačenih elektrod, ki obravnava program postavitev kompletne proizvodne linije v okviru srednjeročnega programa do leta 1980 in po katerem naj bi Železarna v zaključni fazi leta 1980 proizvajala 40.000 ton raznih vrst dodatnih materialov in si s tem zagotovila vodilno mesto v Jugoslaviji, tako po kapaciteti kot tudi po stopnji mehanizacije proizvodnega postopka.

Na osnovi pravilnika o podeljevanju nagrade NOVATOR LETA in podatkov o rezultatih najboljših novatorjev leta 1978 je to nagrado letos prejel Janez BREGANT iz energetskega gospodarstva. Nagradjenec je z racionalizacijo števil. 2297 v letu 1978 z rekonstrukcijo plinske žarilne peči v letu 1978 ustvaril letni prihodek 3.006.152 din.

Plinska žarilna peč je namenjena žarjenju ferolegur in jeklenih odlitkov. Že od nekdaj je ta peč predstavljala nevarnost, ker je zaradi slabe konstrukcije in načina kurjenja z VP plinom, ogrožala okolico s strupenim plinom. Avtor je ugotovil izredno nizko storilnost peči in visoko

porabo VP plina in nafte. Slabo izogrevanje VP plina je zaradi zastarelih gorilcev povzročala premajhna količina izogrevalnega zraka. Ker VP plin ni izogreval, je uhal skozi razne odprtine in dimnik na prosto ter zastiral okolico. Za doseganje potrebne temperature v peči je bilo potrebno še dodatno kurjenje z nafto.

Avtor je predelal žarilno peč tako, da je vgradil v zadnjo steno peči dva novejša plinska gorilca s kapaciteto

2 x 400 Nm³/h in z zaščitno opremo plamena, ki hkrati služi tudi za samovžig VP plina.

Za dovod pravilne količine izogrevalnega zraka je poleg peči postavil še vetrilo s kapaciteto 1140 Nm³/h.

S tako predelavo je avtor dosegel:

- večjo storilnost peči,
- manjšo porabo VP plina in nafte,
- manjše stroške vzdrževanja,
- večjo zanesljivost in varnost obratovanja.

Franco MLAKARJU podeljuje letošnjo Pantzovo nagrado (IK)

USPEŠNO POSLOVANJE INTERNE BANKE SOZD SŽ

Poslovni odbor Interne banke SOZD SŽ je na seji dne 29. oktobra ocenil, da je Interna banka v prvih devetih mesecih letošnjega leta uspešno poslovala. Ugotovil je, da po stanju z dne 30. 9. 1979 Interna banka razpolaga z 213.856.783 din likvidnega investicijskega potenciala ter z 752.258.543 din kratkoročnega kreditnega potenciala za obdobje od 16. 11. 1979 do 15. 3. 1980.

Razpravljali so tudi o najemu dolgoročnih kreditov pri nekaterih drugih bankah ter iz združenih sredstev Interne banke odobrili dolgoročne kredite železarni Štore ter Verigi Lesce. Nekaterim temeljnim organizacijam v železarni Jesenice je izdal garancijo na lastna sredstva za določene investicije. Med drugim je železarnam tudi predlagal — to velja predvsem za železarno Jesenice in Ravne — da bi pristopile k samoupravnemu sporazumu o združevanju sredstev v rafinerijo Lendava.

Sovlagateljski delež Slovenskih železarn pri naložbi v rafinerijo Lendava naj bi znašal 14 milijonov dinarjev. Interna banka naj bi k samoupravnemu sporazumu pristopila za račun železarn Jesenice ter železarn Ravne, ki bosta tudi v prihodnje glavna potrošnika naftnih derivatov. Skladno s predvidenim razmerjem njune porabe naftnih derivatov v letu 1979 bi železarna Jesenice pri tej naložbi sodelovala z deležem 11 milijonov dinarjev, železarna Ravne pa z deležem 3 milijone dinarjev. Poslovni odbor je predlagal, da naj bi obe železarni takoj skušali, dobiti kredite v primerni višini pri svojih temeljnih bankah. Interna banka se bo zavzela, da pri Ljubljanski banki — Gospodarski banki Ljubljana pridobi del sredstev, ki jih bo odstopila železarnama sorazmerno z njunima sovlagateljskima deležema. Samoupravni sporazum o združevanju sredstev v rafinerijo Lendava naj bi bil zaključen v prvi polovici decembra.

Za potrebe železarn Štore bo Interna banka najela pri Ljubljanski banki dolgoročni kredit v znesku 5.000.000 dinarjev po 7-odstotni obrestni meri z odplačilnim rokom petih let. Ta kredit sme železarna Štore porabiti za delno pokritje svojega sovlagateljskega deleža v domžalski Termi. Vendar pa s tem kreditom ugasne enoletni premostitveni kredit, ki ga je banka odobrila tej železarni maja letos v isti višini. Za železarno Štore (TOZD Jeklarne-va-

ljarne) bo Interna banka najela pri Beograjski banki tudi investicijski kredit v višini 25 milijonov dinarjev, prav tako s petletnim odplačilnim rokom, vendar po deset-odstotni obrestni meri. Interna banka pa bo za dobo petih let položila pri Beograjski banki depozit v višini 30 % vrednosti tega kredita.

Tudi za potrebe Verige Lesce bo Interna banka najela pri Beograjski banki kredit v višini 25 milijonov dinarjev pod istimi pogoji kot za železarno Štore. Ta kredit Veriga lahko uporabi za financiranje prekoračitev, ki so nastale pri investiciji v orodjarno in v obrat industrijske opreme.

Iz združenih sredstev pa bo Interna banka SOZD SŽ dala železarni Štore 25 milijonov dinarjev petletnega kredita za obratna sredstva po obrestni meri 11 %, vendar pod dvema pogojevoma: da se železarna Štore obveže, da bo v naslednjih letih lastne viře financiranja obratnih sredstev povečala nje manj za zneske, kolikor bodo znašale njene obveznosti za odplačilo vseh dolgoročnih kreditov za obratna sredstva ter da si zagotovi tudi pri drugih bankah dolgoročni kredit za obratna sredstva v najmanj enaki višini. Pod istimi pogoji je bil tudi Verigi Lesce odobren dolgoročni kredit za obratna sredstva v višini 20 milijonov dinarjev.

Uvodoma smo že omenili, da je Interna banka izdala nekaterim temeljnim organizacijam v naši železarni garancijo na lastna sredstva za določene investicije: za TOZD Strojne delavnice garancijo na lastna sredstva za investicijo v garderober na Javorniku v višini 3.437.440 dinarjev, za TOZD Jeklarne za investicijo v skladišče legur v višini 14 milijonov 672.000 dinarjev ter za TOZD Elektrode za investicijo v adaptacijo blivše Samotarne v višini 3.668.000 dinarjev.

Omenimo naj še, da je poslovni odbor obravnaval tudi predlog samoupravnega sporazuma o namenski vezavi sredstev v Interno banko zaradi pridobitve dolgoročnih kreditov za osnovna in obratna sredstva, ki naj bi šel v 30-dnevno javno razpravo vsem članicam Interne banke, sprejel pa naj bi ga zbor Interne banke decembra letos.

Člani poslovnega odbora Interne banke so bili seznanjeni tudi z informacijo o pripravah na naložbo združenih sredstev Interne banke v Tovil, o čemer bo sicer odločal zbor Interne banke. Predračunska vrednost investicije, ki bo za Tovil pomenila modernizacijo in razširitev proizvodnje, znaša 190 milijonov dinarjev, predvidena pa je že s tekočim srednjeročnim načrtom slovenskih železarn. Tudi sodelovanje Interne banke z združenimi sredstvi pri financiranju te investicije je že vključeno v načrt Interne banke za letošnje leto. Poslovni odbor je tako torej ugotovil, da ni nobenih zadržkov, da ne bi Interna banka sodelovala pri tej investiciji in sicer v višini 40 milijonov dinarjev. Božidar Lakota

OBVESTILA KOLEKTIVU – OBVESTILA KOLEK

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK – 26. 11.	ANTON SITAR	JANEZ ARH
TOREK – 27. 11.	ALOJZ VARL	PRIMOŽ ZVAB
SREDA – 28. 11.	VLADO REPE	JANEZ FALETIČ
ČETRTEK – 29. 11.	MIHA ŠLIBAR	EDO KAVČIČ
PETEK – 30. 11.	VALENTIN MARKEŽ	ALOJZ ZUPAN
SOBOTA – 1. 12.	IVO LEBAN	MARTIN BRUMAT
NEDELJA – 2. 12.	VINKO ROTAR	ANTON BURJA, ml.
PONEDELJEK – 3. 12.	ALOJZ CUZNAR	VITOMIR PRETNAR
TOREK – 4. 12.	IVAN KAVČIČ	JANEZ KOVAČ
SREDA – 5. 12.	AHMED TELALOVIC	MITJA KERSNIK
ČETRTEK – 6. 12.	MARJAN TRONTELJ	BOŽIDAR PRISTAVEC
PETEK – 7. 12.	VANDA ENIKO	FLORIJAN MLAKAR
SOBOTA – 8. 12.	ANTON KAVČIČ	JANEZ VEHR
NEDELJA – 9. 12.	GOR LOGAR	BERTI KRAPEŽ

Telefon dežurnega za vzdrževanje v železarni je: 358
vezni telefon je: 410

Na redne delovne dni dela dnevni dežurni od 14. do 18. ure, nočni pa od 18. do 6. ure

Na proste sobote, nedelje in praznike dela:
dnevni dežurni od 6. do 18. ure
nočni pa od 18. do 6. ure

Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni zgradbi TOZD Vzdrževanje.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 26. 11. do 1. 12. bodo delale naslednje ambulante:
Dopolodne: II. OA dr. Vesna Furlan-Zidar; III. OA;
Popoldne: I. OA dr. Branimir Čeh; IV. OA
Sobota: 1. decembra samo dopoldne I. OA dr. Branimir Čeh

Dispanzer za borce:

II. OA dr. Vesna Furlan-Zidar od 10.30 do 13. ure.

Zobne ambulante:

Dopolodne: I ZA v. dentist Viktor Stražišar
Dodatno za Železarno: torek od 13. do 19. ure in četrtek od 13. do 19. ure;
Dodatno za borce: sredo od 13. do 19. ure;
Popoldne: II ZA v. dentist Marjan Hočvar;
Sobota: 1. decembra samo dopoldne I ZA v. dentist Viktor Stražišar

DRUGO IZPLAČILO REGRESA

V zvezi z okrožnico št. 1 kadrovskega sektorja z dne 15. 3. 1979 vas obveščamo, da bo drugo izplačilo regresa 15. 1. 1980 za tiste delavce in njihove družinske člane, ki so po 31. 3. 1979 pridobili pravico do dopusta in jo bodo še pridobili do vključno 31. 12. 1979, kar pomeni, da bodo imeli zadnji dan v letu šest mesecev neprekinjene delovne dobe. Če so bili posamezni upravičenci do regresa pomotoma ali zaradi nepopolnih podatkov izpuščeni pri pomladanski delitvi regresa 15. 5. 1979, jih sedaj uvrstite v spisek. Posebej opozarjamo na tiste delavce, ki so prekinili delovno razmerje.

Da bi strokovne službe pravočasno kontrolirale in pripravile dokumente za izplačilo regresa dne 15. 1. 1980, morajo tajnice in administratorke personalne evidence TOZD in delovnih skupnosti oddati spisek upravičencev na oddelek za socialno varstvo in zavarovanje Železarne do 15. 12. 1979.

Vse spremembe, ki se nanašajo na posamezne upravičence, je potrebno javiti na isti naslov do vključno 31. 12. 1979.

Poznejši zahtevki za uveljavljanje pravice do izplačila ne bo mogoče uveljaviti.

Pripravniki ne bodo zajeti v kadrovskem sektorju, zato jih morajo prijaviti TOZD oz. delovne skupnosti.

Oddelek za družbeni standard

Na osnovi sklepa razpisnih komisij z dne 20. 11. 1979

RAZPISUJEMO

proste delovne naloge:

1. podpredsednika poslovnega odbora Železarne Jesenice za mandatno obdobje štirih let
2. vodja finančno računskega sektorja za mandatno obdobje štirih let
3. vodja prodajnega sektorja za mandatno obdobje štirih let

Kandidati morajo izpolnjevati poleg z zakonom predpisanih pogojev še naslednje pogoje:

AD. 1 — da imajo visokošolsko izobrazbo in pet let uspešnega dela v gospodarstvu.

— da so angažirani družbeno politični delavci z ugledom v širši družbeni skupnosti

AD. 2 — da imajo visoko šolsko izobrazbo ekonomske usmeritve in pet let delovnih izkušenj

AD. 3 — da imajo visoko šolsko izobrazbo ekonomske ali tehnične usmeritve in pet let delovnih izkušenj

— da so registrirani za opravljanje zunanje-trgovinskih poslov.

Kandidati morajo imeti ustvarjalen odnos do uveljavljanja in uredničenja samoupravljanja, do naše politične usmeritve, da so pošteni, da odgovorno gospodarijo z družbenimi sredstvi, da spoštujejo zakonitost, da imajo pravičen odnos do ljudi ter da so sposobni povezovati pravice z dolžnostmi in odgovornostmi.

Kandidati naj pošljejo svoje prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev v zaprti ovojnici z oznako:

AD. 1 — »za razpisno komisijo za podpredsednika poslovnega odbora ŽJ«

AD. 2 in 3 — »za razpisno komisijo za vodja finančno računskega sektorja in vodja prodajnega sektorja ŽJ«

v roku 15 dni po objavi na kadrovski sektor železarne Jesenice, c. Železarjev 8.

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu decembru bodo praznovali pedeset let življenja naslednji sodelavci: Alojz GUNDE, Jeklarne — 3. decembra, Anton PIRC, Jeklarne — 13. decembra, Franc ŠOLAR, HI. valj. Jes. — 15. decembra, Albin LIPUŠČEK, Žičarna — 15. decembra, Hela KOBENTAR, DS za Kom. in fin. zad. — 17. decembra, Ivanka JENSTERLE, Elektrode — 17. decembra, Aleksander KOGOU, Valj. ž. in prof. — 19. decembra, Emil ANDERVALD, Transport — 20. decembra, Viktor ŠTENDLER, DS za Ek., OTK — RO, novog. — 21. decembra, Breda ZURC, Valj. Bl. št. — 26. decembra, Zdravko SMOLEJ, DS za kom. in fin. zad. — 29. decembra, Pavel ZUPAN, Valj. Bl. št. — 29. decembra, Silva SAKSIDA, Žičarna — 29. decembra, Vera DOLENC, DS za Ek., OTK — RO, Novogr. — 30. decembra, Anton KRIŽAJ, Livarna — 31. decembra, Anton PETROVIČ, Transport — 31. decembra.

Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

... nagrado »novator leta« je prejel Janez Bregant (IK)

SAMOUUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

3. SEJA DELAVSKEGA SVETA ŽELEZARNE

Predsednik delavskega sveta Železarne Jože ULČAR je sklical tretjo sejo delavskega sveta v četrtek, 15. novembra.

Na seji so poleg osrednje točke dnevnega reda – OBRAVNAVANJE DEVETMESEČNEGA POSLOVNEGA POROČILA ŽELEZARNE JESENICE, slavnostno podelili Pantzovo nagrado in nagrado NOVATOR LETU, pregledali izpolnjevanje sklepov prejšnje seje, obravnavali akcijski program za četrto tromesečje ter poslušali informacijo o akciji za izboljšanje stanja v temeljni organizaciji Jeklarna. Vzeli so na znanje ugotovitvene sklepe o samoupravnem sporazumu o spremembah in dopolnitvah samoupravnega sporazuma o združevanju sredstev za financiranje graditve objektov po samoupravnem planu razvoja elektroenergetike za obdobje 1976–1980, ugotovitvena sklepa o pravilniku o pripravi in izobraževanju ter ugotovitveni sklep o samoupravnem sporazumu o združevanju sredstev za izdelavo idejnih načrtov delavskega kulturnega doma na Jesenicah. Seznajeni so bili z informacijo o razpisu referenduma, obravnavali predlog samoupravnega sporazuma o financiranju telesne kulture, kulture in drugih družbeno pomembnih aktivnosti delavcev temeljnih organizacij in delovnih skupnosti Železarne, vzeli na znanje poročilo o izvedbi III. delovnega tekmovanja kovinarjev, potrdili predloge imenovanj ter razpravljali o predlogih izvršilnih organov delavskega sveta.

Takoj ob začetku seje je predsednik delavskega sveta Jože Ulčar slavnostno podelil nagrado Novator leta sodelavcu JANEŽU BREGANTU iz energetskega gospodarstva, nagrado Lamberta Pantza pa nekdanjemu obratovodju elektroenergetike obrata Francu MLAKARJU, ki je sedaj individualni poslovodni organ v PLAMENU Kropa. Obe nagradjencema je predsednik poslovnega odbora Stefan Nemec v imenu delovnega kolektiva Železarne izrekel iskrene čestitke.

V nadaljevanju seje je podpredsednik poslovnega odbora Ivo Arzenšek poročal o izvrševanju sklepov preteklega seje delavskega sveta. Iz poročila je bilo razvidno, da so bili sklepi v glavnem izvršeni, nekateri, ki so dolgoročnega značaja, pa še izvajajo.

Največ časa so na seji namenili obravnavanju devetmesečnega poslovnega poročila železarne Jesenice. Podrobno obrazložitev je podal vodja finančno računovodskega sektorja Boris Pesjak. Pod točko so obširno obravnavali še nekatere spremembe na področju nagradjevanja, o katerem prav v tem času tečejo razprave v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih. V obširni razpravi so sodelovali predsednik poslovnega odbora Stefan Nemec, podpredsednik poslovnega odbora Ivo Arzenšek, član poslovnega odbora Tone Varl, predsednik izvršnega odbora sindikata železarne Stefan Ščerbic ter delegati delavskega sveta Anton Miklič, Henrik Zupan ter Vinko Pogačnik.

O akcijskem programu za četrto tromesečje je spregovoril podpredsednik poslovnega odbora Ivo Arzenšek. Delegati delavskega sveta so soglasno podprli prizadevanja poslovnega odbora in vseh temeljnih organizacij na področju izboljšanja poslovnih rezultatov ter tehnološke in delovne discipline.

Informacijo o akciji za izboljšanje stanja v temeljni organizaciji Jeklarna je podal Jože Arh. Vsi delegati so soglasni s prizadevanjem delavcev iz jeklarne in poslovnega odbora za izboljšanje razmer v temeljni organizaciji Jeklarna in povečanje proizvodnje jekla.

Ustrezne ugotovitvene sklepe so delegati sprejeli v zvezi s samoupravnim sporazumom o spremembah in dopolnitvah samoupravnega sporazuma o združevanju sredstev za financiranje graditve objektov po samoupravnem planu razvoja elektroenergetike za obdobje 1976 do 1980, o pravilniku o pripravi in pravilniku o izobraževanju ter v zvezi s samoupravnim sporazumom o združevanju sredstev za izdelavo idejnih načrtov delavskega kulturnega doma na Jesenicah.

Pojasnila v zvezi z ugotovitvami sta podali Albina Tušarjeva in Božena Dolganova.

Informacijo o razpisu referenduma za sprejem samoupravnega sporazuma o financiranju telesne kulture, kulture in drugih družbeno pomembnih aktivnosti delavcev temeljnih organizacij in delovnih skupnosti Železarne in statuta SOZD Slovenske železarne je podal Milan Polak. Delegate je seznail,

da so vse temeljne organizacije in delovne skupnosti v Železarni enotno razpisale referendum, ki bo 11. decembra 1979.

Vodja temeljne organizacije Remontne delavnice, ki je tudi predsednik tekmovalnega odbora za izvedbo delovnega tekmovanja kovinarjev Železarne Miroslav NOČ, je navzoče seznail s poročilom o izvedbi tretjega delovnega tekmovanja kovinarjev. Uvodoma je povedal, da je letošnje tekmovanje od vseh, ki so bila izvedena, zajelo največ delavcev. Navzoče je seznail z zmagovalci v posameznih tekmovalnih disciplinah za l. 1979:

orodjar – Senad Suljanović – TOZD Strojne delavnice; strugar – Anton Bole – Tozd Strojne delavnice; rezkalec – Zlatko Lipušček – TOZD Strojne delavnice; brusilec – Aleksander Svetina – TOZD Strojne delavnice; livar – Jernej Kocjančič – TOZD Livarna; plamensko varjenje – Dušan Škrjanc – TOZD Remontne delavnice; ročno el. obločno varjenje – Anton Tišov – TOZD Elektrode; varjenje v CO₂ zaščiti – Jože Rekar – TOZD Vzdrževanje; TIG varjenje – Edvard Tišov – TOZD Remontne delavnice.

Delegati delavskega sveta so se strinjali, da poslovodni odbor tudi v prihodnje podpira taka tekmovanja, ki s kvaliteto in znanjem utrjujejo sloves železarne Jesenice.

Delegati delavskega sveta so soglasni z naslednjimi imenovanji, katere je pripravil izvršni odbor konference sindikatov železarne Jesenice:

– v odbor za uveljavljanje zakona o združenem delu na nivoju delovne organizacije Železarne so bili imenovani: za predsednika Anton Pintar, za namestnika predsednika Janez Poljšak, za člane pa: Rado Golba, Izток Polak, Anton Aubar, Anton Drab, Alojz Likovič, Jože Vrhunc, Peter Muhar, Branko Strmole, Milan Kristan, Sandi Bertonec, Gregor Hudrič, Stane Rev, Ljubo Radović, Jože Hlebanja, Albin Bregant, Dušan Talar, Edo Kavčič, Jože Starec, Rafael Travnik, Vanja Siameonov, Anica Goltnik, Zdravko Mulej, Valentin Erajšek, Stane Repovž, Jože Neuman, predsednik poslovnega odbora Stefan Nemec, predsednik izvršnega odbora konference sindikata ZJ Stefan Ščerbic, vodja centra za proučevanje samoupravljanja in informiranje Albina Tušar, predsednik delavskega sveta Jože Ulčar, Marjan Žitnik in predsednica KS ZSMS Ana Marija Pagon.

– Za delegata v svet Centra srednjih šol Jesenice so imenovali Zorana Krejčiča iz službe za varstvo pri delu, za namestnika člana odbora samoupravne delavske kontrole SIS elektrogospodarstva Slovenije so imenovali Sonjo Černe iz računovodstva osebnega dohodka.

– Za delegata v skupščino sredstev sklada skupnih rezerv organizacij združenega dela na ravni občine Jesenice in SR Slovenije sta bila imenovana Boris Pesjak iz finančno računovodskega sektorja in Ernest Pušnik iz uvoznega oddelka.

– Dr. Marina Gabrovska iz raziskovalnega oddelka so imenovali v delovno skupino za znanstveno-raziskovalno dejavnost pri univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani.

– Jožico Bertalanč iz oddelka za družbeni standard pa so imenovali za delegata v skupščino enote za urejanje in oddajanje nezazidanega stavbnega zemljišča.

V razpisno komisijo za imenovanje podpredsednika poslovnega odbora, vodja finančno računovodskega sektorja in vodja prodajnega sektorja so bili imenovani: Marjan Žitnik, Bogomir Svetina, Jože Ambrožič, Sašo Piber in Janez Kejžar.

Na seji delavskega sveta so soglasni tudi z imenovanjem Severina Golmajerja, prof. ind. psihologije, za individualnega poslovodnega organa ŽIC.

V nadaljevanju seje so poslušali poročilo odbora za ljudsko obrambo in družbeno samozasčito. Na predlog odbora za gospodarstvo pa so se strinjali, da železarna Jesenice pristopi k samoupravnemu sporazumu o sodelovanju organizacij združenega dela črne metalurgije in stojičarstva pri izdelavi in dobavi opreme ter naprav za objekte črne metalurgije. Poslovodnemu odboru so naročili, da sodeluje pri razjasnjevanju in oblikovanju nekaterih določil tega sporazuma in da jih skuša uveljaviti v sporazumu pri splošnem združenju črne in barvaste metalurgije v Beogradu. Ustrezne sklepe so sprejeli tudi s predlogom finančno računovodskega sektorja

glede prenosa sredstev iz Invest banke Beograd v Beograjsko banko, temeljno banko Ljubljana.

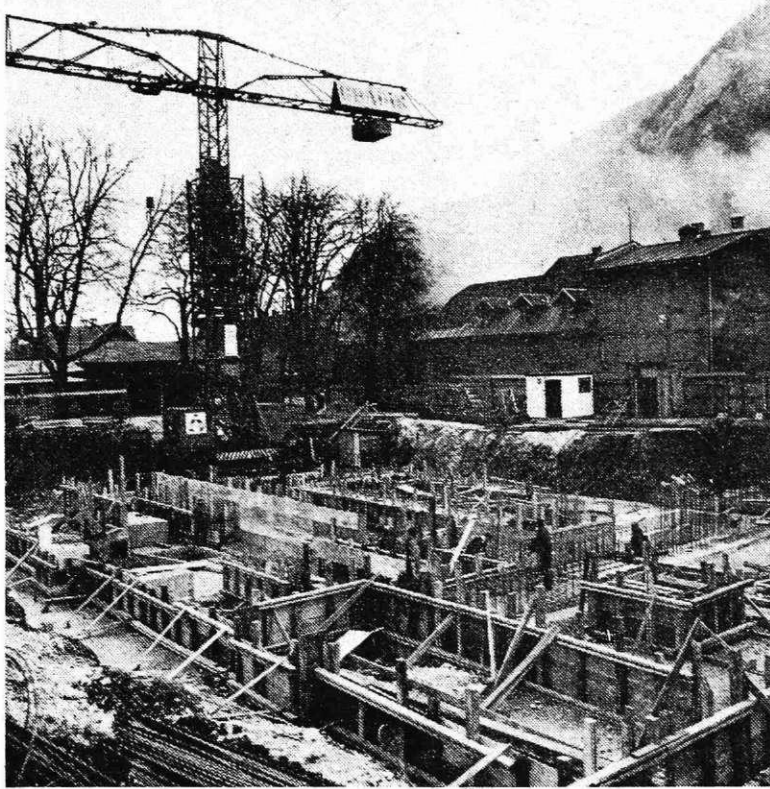
Član poslovnega odbora Boris Bregant je navzoče seznail še z oblikovanjem projektanske skupine za izgradnjo Jeklarna II. Delegati so v zvezi s tem podprli stališča odbora za gospodarstvo.

Predsednica odbora za kadre in družbeni standard Marija Pekolj-Zukanovič je delegate seznaila s predlogi sklepov, ki jih je sprejel odbor glede upravičenosti beneficirane delovnega staža delavcev TOZD Zebjarna. Na predlog odbora so iz nerazporejenih sredstev sklada skupne porabe točka 5.5. odobrili finančno pomoč za potrebe delovanja Gorske reševalne službe – postaja Jesenice in fin. pomoč pri organizaciji smuka karavanskih kururjev.

Predsednik odbora za uresničevanje zakona o združenem delu Anton Pintar je podal poročilo o delu tega odbora, delegati pa so ugotovili, da je ta odbor v tem mandatu dobil uspešno deloval.

Sejo delavskega sveta Železarne je predsednik Jože Ulčar zaključil z željo, da bi tudi v prihodnje delegati delavskega sveta tako polnoštevilno obiskovali seje.

Dragica Medja

Temelji za nov računalniški center (IK)

3. SEJA ODBORA SAMOUPRAVNE DELAVSKE KONTROLE ŽELEZARNE

V torek, 20. novembra, je predsednik odbora samoupravne delavske kontrole železarne Jože Kliček sklical 3. redno sejo odbora in za sejo predlagal naslednji dnevni red: pregled sklepov prejšnje seje, devetmesečno poslovno poročilo železarne, analiza razprave o nadurnem delu TOZD v zvezi s sklepom 2. seje odbora samoupravne delavske kontrole železarne, informacija o zapisniku službe družbenega knjigovodstva o pregledu investicije konti liv ter tekoče zadeve in vprašanja.

Poročilo o pregledu sklepov prejšnje seje je podal predsednik poslovnega odbora. Iz poročila so člani odbora ugotovili, da so sklepi prejšnje seje v glavnem izvršeni. Poročilo o problematiki kontinuiranega delovanja družbene prehrane v železarni je še vedno v pripravi in bo posredovano na eni izmed prihodnjih sej odbora.

Obrazložitev devetmesečnega poslovnega poročila je podala Jelka Vidali iz finančno računovodskega sektorja. Člani odbora so v razpravi ugotovili, da tako delovna kot tehnološka disciplina nista zadovoljivi, zato bo potrebno pritegniti vse sile, da bomo poslovni rezultat do konca leta izboljšali. Zavzeli pa so tudi stališče, da je treba poostri kontrolno nad kvaliteto proizvodov in da je treba vložiti maksimalne napore za to, da bi čim več vložka proizvedli sami.

Na prejšnji seji so člani odbora ugotovili, da še vedno ni izvršen sklep glede problematike nadurnega dela, zato so ponovno posredovali vsem predsednikom odborov samoupravne delavske kontrole problematiko nadurnega dela s kratko obrazložitvijo. Na to posredovanje so se odzvale skoraj vse temeljne organizacije. Iz sklepov oziroma stališč, ki so jih zavzeli odbori samoupravne delavske kontrole TOZD, je razvidno, da so nekatere temeljne organizacije dokaj resno pristopile k reševanju te problematike. Ker pa je treba zagotoviti organiziran in načrten nadzor nad opravljanjem nadurnega dela, so

7. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO PRI DS ŽELEZARNE

Na sedmi seji odbora za gospodarstvo pri delavskem svetu železarne Jesenice, katero je predsednik odbora Božo PANČUR sklical 14. novembra, so člani odbora podrobno obravnavali problematiko in ukrepe na področju nagradjevanja. Seje so se udeležili prav vsi člani odbora za gospodarstvo, kar kaže na velik čut za odgovornost izvrševanja zaupanih dolžnosti.

O predlogih poslovnega odbora in o stališčih glede doseženih poslovnih rezultatov je uvodoma spregovoril član poslovnega odbora Tone VARL. Ker devetmesečno poslovno poročilo kaže določen finančni rezultat in ker je to rezultat večjega prizadevanja delavcev v Železarni, moramo taka prizadevanja stimulirati z urejevanjem osebnega dohodka. Omenil je da smo kljub temu, da se prodajne cene naših izdelkov niso povečale v takem obsegu kot v prejšnjih obdobjih, poslovni rezultat dosegli tudi s pomembnim premikom v višjo kvaliteto naših proizvodov. To se je odrazilo predvsem v manjši izgubi, kot je bila v polletju v temeljni organizaciji Hladna valjarna Bela kljub temu, da je bila situacija glede vložka poostrena. To je tudi dokaz, da se moramo še nadalje močno organizirati in stimulirati delo za še uspešnejše izpolnjevanje kvalitete programa.

Člani odbora so se strinjali s stališči poslovnega odbora in družbeno političnih organizacij glede stimuliranja osebnega dohodka. Uvedejo naj se dopolnilna specifična merila (premijske) za doseganje še boljših re-

zultatov v količini, kvaliteti, asortimentu, nižjih stroških in boljših izpolnitvah. Ugotovili so, da je izvajanje kvalitete programa odvisno predvsem od dobrega in kvalitetnega dela v temeljni organizaciji Jeklarna. Tov. Varl je omenil, da so v zadnjem času posvetili posebno pozornost prav temeljni organizaciji Jeklarna. Sprejeli so vrsto ukrepov, ki naj bi vplivali na izboljšanje dela. Zastarelost in iztrošenost naprav (ter neurejenost so tudi vzroki, da so delovni pogoji izredno težki. Zato je treba večjo pozornost posvetiti premikanju višje proizvodnje, izpolnjevanju kvalitete programa in boljše izkoriščanju konti naprav, kar naj bi pozitivno vplivalo na delo v jeklarni, odraz tega pa naj bi delavci občutili že v bližnji prihodnosti.

Razpravljali so tudi o predlogu sistema vrednotenja strokovnih delavcev, ki uspešno opravljajo ključna in strokovno zahtevna dela in opravila, da se stimulativne vrednotitve. Predsednik izvršnega odbora konference osnovnih organizacij sindikata Stefan ŠČERBIČ je v zvezi s tem predlogom omenil, da je treba v sistem vrednotenja strokovnih delavcev vključiti ne samo tiste strokovnjake z višjo in visoko izobrazbo, temveč je treba dati večji poudarek stimuliranju delavcev na tistih delovnih mestih, na katerih je največja fluktuacija (talilci, ponovčarji, ključavničarji, elektrikiarji itd.)

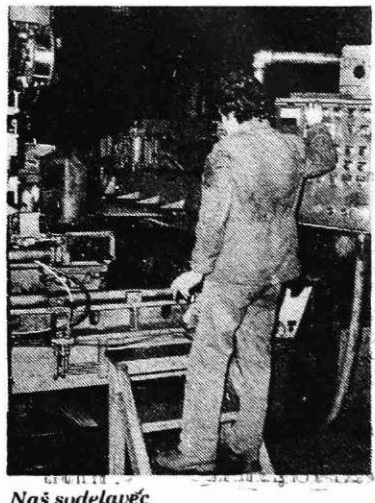
Strinjali so se z linearnim povečanjem vrednosti del oziroma kategorij v ustreznem odstotku, z veljavnostjo od 1. novembra 1979.

Precej časa so člani odbora namenili predlogu poravnave osebnega dohodka za leto 1979. Razpravljali so tudi o merilih delitve osebnega dohodka za tiste delce, ki neopravičeno izostajajo od dela ter v zvezi s tem zavzeli ustrezna stališča, o katerih je razpravljala tudi delavski svet železarne. V prihodnjih dneh pa bo o njih tekla razprava tudi na delavskih svetih v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih. O omenjenem predlogu je na odboru za gospodarstvo sodelovala zavzeta, objektivna in preudarna razprava, v kateri so sodelovali Božo Pančur, Henrik Zupan, Viktor Rakovec, Jože Vilman, Jakob Medja, Ivan Sušnik, Peter Zbontar, Anton Ravnik in Janez Pikon. Ustrezna pojasnila pa so podali tov. Tone Varl, Boris Bregant, Martin Šketa in Stefan Ščerbic.

Prav vsi prisotni na seji so poudarili, da nas sprejeti sklepi glede stimuliranja osebnega dohodka obvezujejo, da do konca leta vložimo vse napore za izboljšanje proizvodnih rezultatov in da dosežemo planirano finančno realizacijo najmanj v višini 550 milij. dinarjev. Edino takšni poslovni rezultati opravičujejo sprejem predlaganih ukrepov in zagotavljajo solidno startno osnovo za leto 1980.

V nadaljevanju seje je član poslovnega odbora Boris Bregant podal poročilo o pripravah za izvedbo investicijskega programa JEKLARNA 2 ter o oblikovanju projektanske skupine pri izgradnji tega projekta. Povedal je, da je projekt Jeklarna trenutno največji projekt, ki ga pripravljamo v železarni Jesenice, je pa tudi največji projekt, ki ga predvidevajo slovenske železarne v naslednjem srednjeročnem obdobju. Člani odbora so na podlagi podanega poročila sklenili, da je treba strokovnjakom iz temeljnih organizacij in delovnih skupnosti, ki bodo sodelovali pri izgradnji tega projekta, omogočiti po zaključenem projektu opravljanje najmanj enakovrednih delovnih nalog, za katere so tudi strokovno usposobljeni. V izgradnjo omenjenega projekta je treba vključiti domače strokovnjake, posebno tiste, ki bodo pozneje lahko opravljali dela in naloge v novozgrajeni jeklarni.

Dragica Medja

Naš sodelavec

KULTURI MESTO, KI JI V TOZD PRIPADA

Ker se kaže vedno večja potreba za zboljšanje odnosa do kulture na delovnem mestu in v prostem času? ter da se kulturnim referentom nazorno razloži osnove o delu »kulturnika«, sta v četrtek, 8. novembra, komisiji za kulturo pri konferenci osnovnih organizacij sindikata in koordinacijskem svetu ZSMS Železarnar pripravili poldnevni seminar za vse kulturne referente. Predavanje, ki ni bilo suhoparen nastop govornika, ampak poglobljena, jasna razlaga Joža Varla in aktivna razprava dvajseterice prisotnih kulturnih animatorjev, je obsegalo naslednje teme:

- kultura v naši samoupravni socialistični družbi,
- planiranje kulture v TOZD in delovnih skupnostih,
- vloga kulturnih animatorjev v TOZD in delovnih skupnostih.

Postavili smo kup vprašanj in drug drugemu poskušali odgovoriti nanje. Tako smo se dotaknili tudi problematike kulturnih domov v občini (od neprimernih dvoran do neprimernih lokacij), odnosa in mesta kulture, ki bi ga v naši železarni morali imeti in potrebne stalne namestitve kulturnega animatorja (čeprav smo se zanj dogovorili že pred štirimi leti). Menili smo, da bo potrebno prispevati več materialne osnove za razmah vseh vej kulture. Vplivati bo potrebno na vse faktorje in na posameznike, ki hote ali nehoti zavirajo hitrejši kulturni razmah, saj vemo kakšno vlogo in naloge kulture predpisujejo kongresni dokumenti družbenopolitičnih organizacij in sploh naša ustava.

Pri vsakem planiranju razvoja TOZD in delovnih skupnosti mora kultura postati sestavni del teh planov (od načrtovanja delovnega okolja do različnih predstav). Prav tako smo premalo kreativni pri oblikovanju programov naše televizijske hiše, kinematografov, gledališč, kulturnih skupnosti, založb... Prav komisije za kulturo bi morale biti prve, ki bi dajale pobude za razprave in za spremembe in pripombe na vse prej našete programe v javnih razpravah.

Spregovorili smo tudi o kulturi na delovnem mestu oziroma delovni kulturi, o kulturi v prostem času in o svobodni menjava dela v kulturi (oziroma v odnosu izvajalcev do vseh tistih, katerim je izvajanje namenjeno). Dotaknili smo se tudi kulturne vloge strokovnih šol (ZIC in Gimnazija) prav tako pa tudi odgovornosti pedagogov pri kulturni vzgoji na teh šolah. Vemo, da na primer na osnovnih šolah poteka vsakoletna tekmovanja za Finžgarjevo bralno značko, da pa višja oblika takega ali podobnega tekmovanja (in obenem izobraževanja) naprej na strokovnih in višjih šolah ni organizirana. Mnenja smo bili, da je ogled neke kvalitete kulturne prireditve (npr.: razstave ali filma) in nato razmišljanje o tej prireditvi z določenimi zaključki in spoznanji tudi izobraževanje (pa ne samo mladine).

MLADI ŽIČARJI KRITIČNO O SVOJEM DELU

Pred nedavnim so člani OO ZSMS TOZD Žičarna imeli sestanek, na katerem so se kritično in samokritično dotaknili proizvodnih problemov v TOZD. Obravnavali so tudi sklepe KS ZSMS Železarnar in po živahni razpravi sprejeli nekaj predlogov in sklepov za izboljšanje stanja v TOZD Žičarna, in sicer:

- poostriži je potrebno ukrepe do tistih, ki so pogosto v bolezenskem staležu,
- zanimati se za tiste sodelavce, ki so pogosto bolezensko odsotni do treh dni,
- vsi tisti, ki naredijo en neupravičen izostanek, nimajo pravice do nadur v istem mesecu,
- izplačevanje po dejanskem zaslugu,
- možnost izkoriščanja vnaprej narejenih nadur,
- večja kontrola vodilnih delavcev nad izkoriščanjem delovnega časa,
- več medsebojnega razumevanja in boljši odnos predpostavljenih do delavcev.

Izvolili so novega sekretarja OO ZSMS in referente, in sicer: sekretar je Peter Radonič, referent za LO in družbeno samozaščito Čedo Jovanovič, za IPD Boško Stanišič, za kulturo Miha Petemel, za šport Peter Basara in za informiranje Peter Radonič.

Dogovorili so se tudi o predavanjih na temo proizvodnja in organizacija dela, ki jih bodo v prihodnje večkrat organizirali.

V. Hribar

Tudi na kulturo v stanovanju in gospodinjstvu prav zaradi potrošniške mrzlice, v kakršni danes živimo, ne bi smeli pozabljati — še manj pa jo zanemarjati.

Samokritično smo se spomnili naših izletov — tudi sindikalnih. Po najkrajši poti hitimo na morje (ali pa v zidanico), za kulturno dediščino vzdolž naše poti pa ostajamo nemi in slepi. Naša rekreacija v dopustniških dneh bi bila lahko popestrjena tudi s kakšno kulturno prireditvijo (da o kakšnem poskusu organizacije samostojnega pevskega nastopa »dopustnikov« sploh ne govorim — v mislih imam Biograd in Crikvenico — tako tudi najbrž v Železarni nismo dovolj razmišljali, da bi naše počitniške domove v času dopustov oskrbovali s knjigami s pomočjo potujoče knjižnice.

In kaj smo na koncu ugotovili? Enotno smo menili, da smo animatorji prepuščeni sami sebi, da nam je potrebna pomoč profesionalnega animatorja, nekaterim je potrebno dodatno izobraževanje, hudo potreben nam je kulturni dom, da smo premalo naredili za razgibano

kulturno življenje naših železarjev... skratka capljamo zadaj.

Kaj pa lahko storimo in kje lahko trenutno odigramo svojo vlogo kulturnega referenta? V družbeni plan TOZD moramo uvesti vsaj minimalni program komisije za kulturo pri vsaki osnovni organizaciji sindikata v Železarni. Spodbuditi bomo morali, da se ob letošnjih inventarnih popisih popišejo vsi avtorji in naslovi njihovih slikarskih in kiparskih del, ki nam krasijo sejne sobe (najbrž se njihove vrednosti ne zavedamo). Spraševali smo se tudi zakaj ne spremenimo statusa našemu muzeju, da ne bo tako slabo obiskan — po drugi strani pa govorimo o dragem vzdrževanju. Saj res — koliko pa je železarjev, ki si ga še niso ogledali?!

Ob tem je bilo tudi opozorjeno na sestavek, objavljen v 40. številki Železarnarja, ki obravnava planiranje kulture v TOZD in delovnih skupnostih.

Kritiko bi morali izreči tudi vsem tistim referentom, ki se seminarja niso udeležili (niti niso opravičili izostanka), saj s takšnim odnosom ne morejo biti nosilci kulturne dejavnosti v svoji sredini.

M. M.

MLADI VZDRŽEVALCI NA JAVORNIKU O SVOJEM DELU

V petek, 9. novembra, se je sestal aktiv mladih vzdrževalcev na Javorniku. Najprej so obravnavali delo aktivna in OO ZSMS TOZD Vzdrževanje. Tov. Grebenšek je podal poročilo o delu aktivna na Javorniku in opozoril na problem fluktuacije kadra. Ugotovil je, da so bili najbolj aktivni na športnem področju, nekaj manj pa na kulturnem in omenil, da so nekateri člani aktivna dobili priznanja OK ZSMS Jesenice za športne uspehe in uspeh na kvizu TITO REVOLUCIJA MIR. O delu OO ZSMS TOZD Vzdrževanje je govoril Miro Mohorič. Ugotovili so, da so se slabo udeleževali nekaterih akcij (mladi inovator, najboljša OO ZSMS in najboljši mladi samoupravljaec).

Da bi aktivnost na teh področjih zaživela, so mnenja, da bi se ustanovila komisija, ki bi jo sestavljali predstavniki vodstva TOZD, OO ZK, OOS, vodje aktivov po področjih ter predsednik OO ZSMS TOZD Vzdrževanje. Kritizirali so predsedstvo osnovne organizacije, ker ni pripravilo usposabljanja mladih referentov in ostalih funkcij. Potrebno bi bilo več sodelovanja z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami, da bi zaživeli aktivni mladih komunistov in delegatov, več pa bi se morali posvetiti tudi kadrovske politiki in produktivnosti.

DOPOLNJENO PREDSEDSTVO OO ZSMS JAVORNIK - KOROŠKA BELA

V petek, 16. novembra, so v klubskem prostoru OO ZSMS Javornik-Koroška Bela na seji konference osnovne organizacije potrdili člane predsedstva, katere je konferenca predložila kadrovska komisija.

V predsedstvu je sicer ostala večina članov starega predsedstva, nekaj zamenjav pa je bilo vendarle potrjenih. Funkcijo predsednika je tokrat sprejel Dušan Novkovič; za blagajnika je bil potrjen, že na eni izmed prejšnjih sej predlagani, Darko Katrašnik, sekretar pa bo še vnaprej ostala Maja Vaupotič.

Za posamezne komisije so predlagali po dva referenta, ki pa naj bi zbrala okoli sebe širši krog mladih, ki so zainteresirani za delo na posameznih interesnih področjih. V komisijo za idejno politično delo so potrdili referenta Iztoka Torkarja in Franca Gašperja, v komisijo za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito Romana Lebana, Mirana Kastelica in še prejšnjega člana predsedstva Iva Klanico. Prav tako je referent komisije za šport ostal Marjan Jenduka, ki je že prej uspešno vodil delo v tej komisiji. Njemu v pomoč pa je predlagan Miran Podhraški. V komisiji za kulturo sta referenta Jadran Kostić in Branka Smole, za povezavo s TOZD pa sta odgovorna Marjan Zorko ter Damjan Toplak. Referenta komisije za informiranje sta Branka Smole in Alojz Lenarčič, v komisiji za mišinske delovne akcije pa sta Jure Kalan in Marko Zupan. V predsedstvo so vključili tudi predstavnika OO ZSMS osnovne šole Karavanški kunji NOB, in sicer predsednico osnovne organizacije Simonu Anderlič in mentorja Saša Kranjca. V sestav novega predsedstva so sprejeli tudi do sedaj neobičajno častno funkcijo praporščaka, katero so namenili Dušanu Kokošarju, ki je vestno oprav-

Branka Smole

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje...

25

Tito

ZAŠČITA ŽIVALI V PRIMERU ABK NAPADA

Zdravljenje. Ker za konjsko gripo ne poznamo učinkovitega zdravila, je zelo pomembno, da držimo obolele živali v primernih higienskih razmerah. Zaradi tega, ker se bolezen večinoma pojavlja spomladi in jeseni, ko so neprimerne zoohigijske in klimatske razmere, je zelo pomembno poskrbeti za splošno odpornost živali. V ta namen dajemo vitamine A, D in C. Poleg tega je priporočljivo obolelim živalim dajati antibiotike ali sulfonamide, da bi preprečili poznejše ali dodatne okužbe z bakterijami, ki lahko povzročijo zelo resne komplikacije.

Zaščitni ukrepi so ponavadi brezuspešni. V prvi vrsti moramo preprečiti vdor bolezni v čredo, če pa okužba že izbruhne, moramo takoj ločiti obolele živali in take, za katere sumimo, da so se okužile.

11. KOKOŠJA KUGA (klasična ali evropska kokošja kuga)

Za klasično kokošjo kugo so dovzetne kokoši in pure. Zbolijo pa lahko tudi gosi. Človek in drugi sesalci ne zbolijo za klasično kokošjo kugo. Bolezen povzroča virus.

Znamenja bolezni. Čeprav se pri klasični kokošji kugi praviloma pokažejo znamenja v 24 urah po okužbi, vendar v izjemnih primerih lahko mine tudi 7 dni, preden se razvijejo očitna znamenja bolezni: zaspanost, splošna slabost, otožnost, opletajoča hoja, neješčnost, zatečena in vijoličasta glava, vnetje nosa, grla, sapnika in očesnih veznic. Telesna temperatura se dvigne do 44 stopinj Celzija. Obolela perutnina težko diha, kiha in ima zelenkasto vodeno drisko.

Potek bolezni. Bolezen navadno poteka v tako hitri obliki, da obolela perutnina pogine v 24 do 48 urah po prvih znamenjih. Pri zelo nagli obliki se pogosto zgodi, da jutraj v kurniku najdemo mrtvo perutnino, ne da bi prej opazili znamenja bolezni. Po navadi pogine vsa obolela perutnina. Pri naravni ali pri poskusni spremembi seva virusa so znamenja manj očitna, bolezen pa poteka bolj počasi in v miljši obliki. V takšnih primerih se očitno zmanjša tudi število poginov. Pri raztelesi ugotavljamo znamenja splošne zastrupitve, za katero so značilne številne večje ali manjše krvavitve po večini notranjih organov.

Ugotavljanje. Bolezen ugotavljamo na podlagi podatkov o razširjenosti kokošje kuge. Če kokošja kuga razsaja v sosednji vasi ali pri sosedu, potem se zelo hitro razširi na živali v bližnji in celo v daljni okolici. Za ugotavljanje so pomembna tudi znamenja, vendar kokošjo kugo lahko zanesljivo ugotovimo samo z laboratorijskimi preiskavami. Ker je klasično kokošjo kugo težko ločiti od tipične kokošje kuge in nekaterih drugih bolezni, je najbolje, da poginulo ali obolelo perutnino čimprej pregleda veterinar.

Zdravljenje. Za kokošjo kugo za zdaj ne poznamo zdravil.

Preprečevanje. Tujim osebam ne dovolimo vstopa v perutninska prebivališča. Pred hlevom mora stati razkužilo (namočen predpražnik z razkužilom), da si pred vstopom v hlev ali izstopom iz hleva razkužimo obutev.

Če razsaja klasična kokošja kuga, potem jo lahko preprečimo le tako, da pravočasno cepimo zdravo perutnino.

12. MEHURČKASTI IZPUŠČAJ PRI GOVEDU

To je spolna bolezen govedi, ki jo povzroča virus. Mehurčkasti izpuščaj poznamo tudi pri kobilah, ki ga po vsej verjetnosti povzroča drugi sev virusa kot pri govedu, ker govejega ni mogoče prenesti na kobile. Okužbo prenašajo okuženi plemenjaki. Poleg tega so možni tudi drugačni prenosni povzročitelja na plemenice in plemenjake.

Znamenja. Prvi ali drugi dan po pripustu pri plemenicah oteče nožnica, potem se na notranji strani sramnice in predvora nožnice pokažejo rdeča obkrožena mesta, ki se hitro spremenijo v mehurčke; velike kot grah. Pri plemenjaku opazimo podobne spremembe na konici spolovila. Samo izjemoma se lahko spremembe pokažejo tudi na koži okoli zunanjih spolovila in na mošnji.

RAZUMEVAJOČA POMOČ MLADIM

Dijaki 3. b letnika Centra srednjih šol na Jesenicah smo v soboto, 17. novembra, organizirali ples v hotelu Larix v Kranjski gori. Ta ples naj bi bil ena izmed akcij, s katerimi si skušamo znižati visok znesek maturantskega izleta v začetku naslednjega leta.

Zelo smo hvaležni in bili smo prijetno presenečeni nad razumevanjem in pomočjo, ki so nam jo nudila številna podjetja in obrtniki, ki so prispevali materialno oziroma finančno pomoč pri organizaciji srečelova. Zato se najlepše zahvaljujemo:

TRGOVSKEMU PODJETJU MERKUR, TOVARIŠU VIŠNARJU, SLOVENIJAŠPORTU, ŽELEZNINI, MESARSKEMU PODJETJU, GORENJKI, TISKARNI CVETKOVIČ, ELITI NA JAVORNIKU, FRIZERSKIMA SALONOMA TATJANE KOS in TATJANE PRYBIL, SLAŠČIČARNI S. S., CVETLIČARNI ZVONČEK, DRŽAVNI ZALOŽBI SLOVENIJE, DEŽNIKARJU tov. JENKU, CVETLIČARNI KALIŠNIK, TTL TOZD TOBAK (veleprodaja cigaret), KINO PODJETJU, LEKARNI, PRODAJALNI ONA-ON, OPTIKU, tov. TROJARJU za finančni prispevek, TOVARNI IPI, PRODAJALNI ZARJE, POSLOVALNICI LJUBLJANSKE BANKE, POSLOVALNICI JUGOBANKE, PRODAJALNAMA BEKO in PEKO, TURISTIČNEMU PODJETJU KOMPAS, URARJEMA tov. BRELIHU in tov. KEJŽARJU, TOVARIŠICAMA MILENI in URŠKI iz TP ABC-Pomurka, PRODAJALNI ALPINA ŽIRI ter P-MARKETU.

Če kogarkoli, ki nam je nudil pomoč, nismo imenovali, prosimo, da nam to napako oprostite, zahvala pa velja tudi njemu.

Seveda pa vse tudi ni teklo tako gladko, saj smo naleteli na nič kaj prijazne odgovore in izgovore. Vsekakor kljub našim plitvim dijaškim žepom ni šlo brez razočaranj, saj so nekateri menili, da iz svojih žepov ne bodo dajali!

Dijaki 3. b letnika

SAMOUUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

5. IN 6. SEJA ODBORA ZA KADRE IN DRUŽBENI STANDARD PRI DS ŽELEZARNE

V petek, 9. novembra, je predsednica odbora za kadre in družbeni standard Marina Pekolj-Zukanovič sklicala 5. redno sejo odbora in po ugotovitvi sklepčnosti za sejo predlagala naslednji dnevni red: pregled sklepov prejšnje seje, vloge s področja izobraževanja kadrov, vloge s področja družbenega standarda in razno.

Pri pregledu sklepov prejšnje seje so člani odbora ugotovili, da so sklepi v glavnem izvršeni. S področja družbenega standarda nista izvršena sklepa 2. 9. in 2. 11., prvi je dolgoročni značaj, drugi pa bo realiziran na seji delavskega sveta železarne. S področja izobraževanja kadrov nista izvršena sklepa 3. 1. glede odobritve študijskih ugodnosti za delovodse šole vseh smeri, ker vsi odbori za delovna razmerja še niso posredovali dodatnih priporočil za svoje delavce ter sklep 3. 3., o katerem pa so člani odbora ponovno razpravljali na tej seji.

Pod drugo točko dnevnega reda so člani odbora reševali vloge posameznikov, v katerih prosijo za odobritev študijskih ugodnosti, podaljšanje le-teh in podobno. Vse vloge iz tega področja — področja izobraževanja kadrov — je podala Božena Dolgan iz kadrovskega sektorja, o rešitvah pa bodo posamezniki pisno obveščeni.

Seznanili so se tudi s poročilom kadrovskega sektorja o delavcih, ki poučujejo na ZIC in CSS Jesenice, s pripombo, naj kadrovski sektor preveri ustreznost posameznih predavateljev, to poročilo pa naj posreduje tudi temeljnemu organizacijskemu oziroma delovnim skupnostim, iz katerih so ti predavatelji.

S področja družbenega standarda so člani odbora obravnavali sedem vlog različnih organizacij in društev, o vseh rešitvah pa bodo prosilci pisno obveščeni.

Ob koncu seje so člani odbora obravnavali še plan sklada skupne porabe za leto 1980 in izhodišča za planiranje sklada skupne porabe, ki ga je pripravila strokovna služba, oba poročila pa je podal Božo Pančur. Člani odbora na poročila niso imeli bistvenih pripomb.

Nekaj dni kasneje in sicer 14. novembra je predsednica odbora ponovno sklicala 6. redno sejo odbora za kadre in družbeni standard, na kateri so člani odbora obravnavali problematiko upravičenosti beneficiranja delovnega staža delavcem TOZD Željarna. V zvezi s tem so člani odbora sprejeli naslednje sklepe:

- iz obstoječega družbenega dogovora o beneficiranju delovnem stažu in ostalih zakonskih določil je razvidno, da ne obstaja razlog za uveljavitev beneficiranja delovnega staža delavcem TOZD Željarna, prav tako tudi ne vzdrževalcem železarne, ki so doslej imeli priznano delovno dobo, ki se šteje s povečanjem.

TOZD Kovinoservis

6. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

14. novembra se je v TOZD Kovinoservis sestel odbor za delovna razmerja te temeljne organizacije. Pri pregledu izvršenih sklepov prejšnje seje odbora je ugotovil, da prosilci za sprejem na delo še niso bili obveščeni o sklepu odbora ter da tudi razpis oziroma objava potreb po delavcih še ni bil objavljen v Železarni. Osrednja točka dnevnega reda so bile vloge za sprejem v delovno razmerje oziroma za premeštev v drugo delovno mesto. Enega izmed nekdanjih delavcev so ponovno sprejeli na delo in sicer za opravljanje del in nalog III. ključavničarja, enega so premeštili k opravljanju in nalogam I. ključavničarja, drugega pa k opravljanju in nalogam I. strugarja.

Pod razno so na predlog OO ZKS TOZD Kovinoservis sklenili, da se seminarji o samoupravljanju v združenem delu, ki ga organizira OK ZKS Jesenice, v letošnjem šolskem letu udeležijo vodja TOZD, sekretar OO ZK in predsednik delavskega sveta. Prav tako je na osnovi dopisa občinskega sveta zveze sindikatov odobril izredno plačan dopust predsedniku in tajniku osnovne organizacije sindikata za enodnevno udeležbo na seminarju za predsednike in tajnike OOS, ki je bil 7. novembra letos. Na prošnjo smučarskega kluba Jesenice je delavcu Lovru Markežu odobril za trening tekmovalcev deset dni izredno plačanega dopusta, ki ga lahko koristi etapno v letu 1979/80. Delavca, ki vsak dan, kljub opozorilom, zamuja na delo, so sklenili ponovno opozoriti preko skupne disciplinske komisije.

LB

- Odbor predlaga, naj komisija za ugotavljanje delovnih mest, na katerih se zavarovalna doba šteje s povečanjem, pospeši pri koordinacijskem odboru SZ, da ta intenzivne pripravi celoten pregled nerešenih zahtev pri priznavanju dobe s povečanjem in pripravi enotna merila za izvršitev revizije že priznanih delovnih mest.

TOZD Željarna

6. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Šesto sejo delavskega sveta TOZD Željarna je v četrtek, 8. novembra, sklical predsednik Miha Zemva. Pri pregledu sklepov so ugotovili, da so bili vsi sklepi izvršeni.

Delegati so bili v nadaljevanju seznanjeni s poslovnim poročilom za devet mesecev in o celotnem prihodku ter o stroških in obveznostih ter razporeditvi čistega dohodka. Iz poročila je bilo razvidno, da je proizvodnja pod planom, stroški pa so bili višji od planiranih. Dosežen pa je bil planirani dohodek. Rezultati za oktober in november niso bili najboljši, zato bo treba izkoristiti vse možnosti, da se v mesecu decembru nadoknadi izgubljena proizvodnja. Potrebno bo paziti, da v zadnjem tromesečju ne bo prišlo do prevelikega zvišanja stroškov.

Analizirali so finančno poslovnost poročila za devet mesecev in ugotovili, enako kot v obravnavanju lanskega poročila, da je amortizacija v TOZD Željarna po predpisani amortizacijski stopnji izredno nizka, zaradi izredno nizke vrednosti osnovnih sredstev. Zaradi tega izkazuje TOZD višji čisti dohodek in ob koncu je rezultat višji poslovnosti sklad. Zato DS zahteva od odgovornih služb, da posredujejo možno varijanto višjega zakonitega obračuna amortizacije nad predpisano stopnjo. Pričakujejo, da bo s tem TOZD Željarna z lastnimi sredstvi prispevala k obnovitvi zastarelega obrata.

Ugotavljajo, da kalculi uspešnosti poslovanja (čl. 140 ZZZ) kažejo, da so poslovali slabše kot v devetih mesecih lanskega leta, za kar je glavni vzrok nedoseganje plana proizvodnje. Planirana proizvodnja ni dosežena zaradi pomanjkanja vložka. Zahtevajo, da poslovodni odbor Železarne po svoji dolžnosti ukrene vse potrebno, da bo TOZD Željarna v prihodnje dobivala zadostno količino vložka in bo lahko izvrševala zelo občutljive izvozne obveznosti.

Potrtili so samoupravni sporazum za izdelavo idejnih načrtov za kul-

turni dom. Za podpisnika je imenovan Davorin Mikula.

Obravnavali in potrdili so tudi samoupravni sporazum o financiranju telesne kulture, kulture in drugih družbenih dejavnosti.

Potrtili so razpis referenduma za:

- sprejem samoupravnega sporazuma o financiranju telesne kulture, kulture in drugih družbenih dejavnosti,

- sprejem statuta SOZD Slovenske železarne in
- nadomestne volitve za samoupravne organe TOZD Željarna.

Samoupravni sporazum o oblikovanju in postopnem prehodu na ekonomske stanarine v občini Jesenice so obravnavale vse SDS. Ker se v samoupravnem sporazumu predvidevajo nova plačevanja stanarin, bi bili delavci v novih stanovanjih zelo prizadeti. Iz predlogov je razvidno, da bi bilo preuranjeno sprejemati kakršnekoli sklepe. Pridružujejo se sklepom izvršnega sveta SR Slovenije, da se sprejem sporazuma odloži za leto 1980. Pri pripravi novega samoupravnega sporazuma naj se upoštevajo pripombe SDS glede vzdrževanja hiš.

Delegati so bili seznanjeni z akcijskim programom za dvig produktivnosti, ki je bil v javni razpravi. Tudi gospodarski odbor pri DS TOZD Željarna je akcijski program sprejel in ga dopolnil z devetimi cilji, z nalogami štediti z odpadno embalažo.

Obravnavali in potrdili so spremembe samoupravnega sporazuma o merilih, pogojih in načinih za dosego dogovorjenega uvoza za leto 1979. Za podpisnika je bil imenovan Miha Zemva.

Potrtili so sklep o izdelavi načrta mobilizacije v TOZD Željarna.

Izneseni so bili še razni obratni problemi, ki jih bodo reševali na SDS.

MO

TOZD Hladna valjarna Bela

3. SEJA ODBORA SAMOUPRAVNE DELAVSKE KONTROLE

Tretja seja odbora samoupravne delavske kontrole TOZD HVB je bila v ponedeljek, 29. oktobra. Na seji so obravnavali izvrševanje sklepov prejšnje seje, upravičenost nabave distančnih gum za devizna sredstva iz uvoza, devetmesečno poslovno poročilo in tekoče zadeve.

Najprej so ugotovili, da so razen dveh sklepov vsi ostali sklepi zadnje seje izvršeni. Že v začetku so sklenili, da bodo na naslednji seji odbora obravnavali upravičenost nadurnega dela režijskih delavcev.

V nadaljevanju so obravnavali članek, ki je bil objavljen v glasilu Delavska enotnost v zvezi z upravičenostjo nabave distančnih gum iz uvoza in ugotovili, da se je o nabavi distančnih gum razpravljalo na sestanku o proizvodni problematiki v temeljni organizaciji Hladna valjarna Bela 21. aprila 1978, kjer so bili navzoči neposredni vodje temeljnih organizacij, član poslovodnega odbora, član vodstva TO in vodja področnega vzdrževanja v TOZD Hladna valjarna Bela.

Na osnovi tega zapisnika in izbranih informacijah so člani odbora samoupravne delavske kontrole smatrali, da je nabava iz uvoza zaradi problema rezanja v Železarni upravičena. Ugotovili so tudi, da so bili nabavljeni samo tisti distančniki, ki se na razrezanih linijah nujno potrebujejo, to je za vse tri linije za vzdolžni razrez, za katere domači obročki kvaliteto ne ustrezajo in ne za linijo za prečni razrez.

Menili so tudi, da novinar glasila Delavska enotnost ni postopal pravilno, ker se ni posvetoval oziroma pogovoril o navedenem problemu z delavcem sindikalne organizacije v temeljni organizaciji Hladna valjarna Bela.

Kritično so ocenili tudi sodelovanje predsednika izvršnega odbora konference osnovnih organizacij

5. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Peto sejo delavskega sveta je predsednik Miha Sajovic sklical v sredo, 31. oktobra, in v razpravo predlagal: izvrševanje sklepov 4. seje, devetmesečno poslovno poročilo, obravnavanje samoupravnih sporazumov, razpis referenduma, popravke oz. dopolnilo sklepa o planskih dokumentih in razno. Seji sta prisostvovala tudi predsednik poslovodnega odbora Štefan Nemec in član poslovodnega odbora Božo Bartelj.

Poročilo o izvrševanju sklepov pete seje je podal vodja temeljne organizacije Aleksander Jezeršek. Iz poročila so ugotovili, da so razen sklepa, ki se nanaša na organizacijo tečaja za varilce linije CBL, ki je v izvrševanju, vsi ostali sklepi v redu izvršeni.

Pri obravnavanju devetmesečnega poslovnega poročila so delegati ugotovili, da je količinsko temeljna organizacija v okviru oskrbe z vložkom zadovoljivo dobro uresničevala naloge in da v finančnem pogledu izkazuje 6.281 milij. din primanjkljaja dohodka, kar je nižje kot ob polletju.

Ugotovili so tudi, da je bilo poslovanje temeljne organizacije Hladna valjarna Bela v devetih mesecih pod vplivom vsakomesečne nižje dobe vložka od planirane. Zaradi tega so se medfazne zaloge nizkoogljnih jekel tako znižale, da v mesecu septembru ni bilo mogoče niti količinsko doseči plana, čeprav je bil v ostalih mesecih dosežen.

V pogledu asortimenta je bila prekoračena proizvodnja pri nizkoogljnih jeklih. Zaoznanek je delen pri dinamo in visok pri nerjavnih jeklih zaradi pomanjkanja vložka.

V tretjem tromesečju je bila oskrba z vložkom kritično neugodna, saj je bilo dostavljene le 73 % planirane. Istočasno je proizvodnja znašala 97 % družbenega plana po količini, kar pomeni, da so medfazne zaloge popolnoma izčrpane.

Posebno pereč je kadrovski problem. Ne gre samo za zelo visoko fluktuacijo, ki stalno znižuje učinkovitost in usposobljenost posadke, ampak tudi za absolutno zniževanje staleža in povečevanja skupne odsotnosti. Zaradi tega je bila dosežena proizvodnja narejena s sorazmerno veliko dodatnega nadurnega dela.

Sanacijski program, ki je bil narejen zaradi negativnega polletnega rezultata, se zaradi pomanjkanja vložka ne izpolnjuje v celoti, vendar je dal kljub temu pozitivni finančni rezultat v tretjem tromesečju. Delni premik glede asortimentske strukture je bil dosežen šele v septembru. V istem mesecu pa je močno padla proizvodnja nizkoogljnih jekel iz že navedenih vzrokov.

Doseženi rezultat v septembru je značilen primer, da se lahko tudi ob nižji količinski proizvodnji in boljši asortimentski strukturi proizvodnje doseže zelo pozitivni učinek.

Napredek v proizvodnji v devetih mesecih je bil dosežen pri produktivnosti, kvaliteti, izplenu in specifičnih porabah materiala.

Izvoz je bil v okviru specifikacij dobro realiziran. Količinsko zaoznanje za planom, ker ni več odprtih naročil.

Positivni rezultat je izostal le zaradi slabega asortimentskega izpolnjevanja družbenega načrta in sprejemanja dodatnih manj kvalitetnih naročil, izdelanih iz vložka, ki ni ustrezal predhodno sprejetim naročilom.

Skupni stroški (upoštevajoč vložek in stroške predelave) znašajo 62,96 % na letni plan, medtem ko sami stroški vložnega materiala znašajo le 62,4 %, kar pomeni, da je bilo vložka po količini in asortimentu premalo. Ostali skupni stroški predelave znašajo 65,46 %, kar je tudi skoraj za 10 % nižje od predvidenih za devetmesečno obdobje. Gledano iz teh podatkov, je bilo poslovanje temeljne organizacije v okviru planskih predvidevanj boljše.

V tretjem tromesečju je bil dosežen pozitiven učinek, kar kaže, da so sanacijski ukrepi, ki so bili sprejeti ob polletnem obračunu, dali značilne rezultate.

6. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

Na šesti seji odbora za gospodarstvo, ki je bila v ponedeljek, 29. oktobra, so člani najprej obravnavali izvrševanje sklepov pete seje in ugotovili, da so izvršeni.

Po obravnavi devetmesečnega poslovnega poročila, ki sta ga razložila vodja temeljne organizacije Aleksander Jezeršek in računovodkinja Ana Kučina, so sprejeli nekatere sklepe, ki so jih predlagali v pozitivne rezultate, kljub temu, da se ne izvajajo v celoti. Posebno se to odraža v mesecu septembru, ko je bila dosežena zelo ugodna struktura proizvodnje za trg.

Glede na ugotovitve devetmesečnega poročila so delegati delavskega sveta sklenili, da se mora nadaljevati z doslednim izvajanjem sanacijskega programa, ki naj bo tudi akcijski program za zadnje tromesečje.

V težkih razmerah glede oskrbe z vložkom je treba poostriži odgovornost vseh neposrednih organizatorjev dela v smislu akcijskega programa za izboljšanje poslovanja, in sicer optimalne štednje z materialom in energijo, optimalno doseganje izplena, maksimalno izboljšati delovno in tehnološko disciplino, skrbeti za nižjo odsotnost z dela. Stroškom, ki so skupno vzeto nižji kot so planirani, je treba kljub temu nameniti vso pozornost in skušati doseči še dodatno zniževanje.

V nadaljevanju seje so brez pripomb sprejeli in potrdili samoupravni sporazum o spremembah in dopolnitvah samoupravnega sporazuma o združevanju sredstev za financiranje graditve objektov po samoupravnem planu razvoja elektroenergetike za obdobje 1976—1980 in spremembo samoupravnega sporazuma o merilih, pogojih, načinih in postopkih za dosego obsega uvoza blaga in storitev ter odliva deviz za leto 1979. Za podpisnika navedenih samoupravnih sporazumov so imenovali predsednika delavskega sveta Miha Sajovica.

Na podlagi razprav samoupravnih delovnih skupin je delavski svet sprejel tudi sklep o prispevku za izdelavo idejnih načrtov za novo delavski kulturni dom na Jesenicah. Sklepa o samoupravnem sporazumu o oblikovanju in postopnem prehodu na ekonomske stanarine v občini Jesenice delavski svet ni sprejel, ker samoupravnega sporazuma še niso obravnavale vse samoupravne delovne skupine. Soglašali pa so, da morajo vse samoupravne delovne skupine, ki tega gradiva niso obravnavale, to storiti čimprej, to je do naslednje seje delavskega sveta.

Strinjali so se z razpisom referenduma za 11. december za sprejem:

- statuta SOZD SZ in
- samoupravnega sporazuma o financiranju telesne kulture, kulture in drugih pomembnih aktivnosti delavcev.

Brez pripomb so potrdili tudi popravke oz. dopolnilo sklepa o planskih dokumentih in se strinjali, da se v zvezi s sklepom sveta za ljudsko obrambo, varnost in družbeno samozagotitev občine Jesenice izdela načrt mobilizacije TOZD.

Obravnavali so poročilo strokovne grupe o možnosti spremembe dohodkovnih odnosov v TOZD Hladna valjarna Bela in zadovoljili vodstvo temeljne organizacije, da s pristojnimi odbori za uveljavljanje zakona o združenem delu ob pri dopolnitvi ustreznih samoupravnih sporazumov doseže ustrezno spremembo statusa TOZD.

Sprejeli so tudi sklep, da se zaradi pomanjkanja vložka v mesecu oktobra 8.335 ur, ki so bile opravljene, pa niso bile učinkovite, ne upoštevajo pri izračunu stimulacije za produktivnost.

Razpravljali so o analizi nadurnega dela in sprejeli sklep, da se nadure zaradi pomanjkanja vložka namensko ne delajo. V zvezi s tem potrjujejo tudi odločitev samoupravne delavske kontrole, da je treba trend rasti nadurnega dela zmanjšati, kar bo možno doseči z boljšo organizacijo dela.

M delov
nih d
spora
stana
vzdrž
grami
prave
leta,
ski k
kultu
Želez
obrav
kot k
pisnil
tokra
zazna
C
skupi
prost
sicer
TRA
v D
NAN
KAI
MIR
FIN
stvo
neka
SPL
pisni
valn
splo
izme
mese
vala,
ženei
prej
v ok
turo
za n
potr
sploš
vpra
ravn
življ
mezi
kvar
izrek
niku
prav
poud
nja,
da r
v ka
vsak
skup
napr
tako
mog
pred
obra
ga s
preg
o pe
mov
tele
por
TOZ
zart
zdr
idej
kult
pis
rij:
zun
spoi
za up
197
neg
in i
ga
za
ga ob
na
Jes
F
so i
rea
jejo
por
rez
zar
zab
kol
lah
poi
gal
rat
dri
no
ski
pri
de
na
bo
sp
za
de
sp
o
tu
ak

PREGLED SESTANKOV SDS

Minuli teden smo iz sedmih temeljnih organizacij in treh delovnih skupnosti prejeli 38 zapisnikov s sestankov samoupravnih delovnih skupin. Skupine so najpogostejše obravnavale oba sporazuma s področja stanovanjskega gospodarstva (samoupravni sporazum o oblikovanju in postopnem prehodu na ekonomske stanarje v občini Jesenice, samoupravni sporazum o izvajanju vzdrževalnih del in in oblikovanju cen po srednjeročnem programu vzdrževanja stanovanjskih hiš v občini Jesenice). Razprave o rezultatih poslovanja v prvih devetih mesecih letošnjega leta, o združevanju sredstev za izdelavo idejnih načrtov za delavski kulturni dom ter o dodatnem financiranju telesne kulture, kulture in drugih družbeno pomembnih dejavnosti delavcev Železarne, pa še o nekaterih drugih zadevah, ki jih je bilo treba obravnavati na delovnih skupinah oziroma na zborih delavcev, kot kaže, vse bolj pomejajo, čeprav še vedno nismo prejeli zapisnikov od vseh delovnih skupin, da so jih obravnavale. Tudi tokrat marsikatera delovna skupina opozarja na probleme, ki jih zaznava v svojem ožjem delovnem okolju.

Današnjemu pregledu sestankov samoupravnih delovnih skupin priključujemo tudi del pregleda, ki zaradi pomanjkanja prostora ni mogel biti objavljen v prejšnji številki Železara, in sicer pregled sestankov v TOZD ENERGETIKA, v TOZD TRANSPORT in v TOZD DRUŽBENA PREHRANA ter v DELOVNI SKUPNOSTI ZA KOMERCIALNE IN FINANČNE ZADEVE in v DELOVNI SKUPNOSTI ZA KADROVSKE IN SPLOŠNE ZADEVE TER INFORMIRANJE.

Iz DELOVNE SKUPNOSTI ZA KOMERCIALNE IN FINANČNE ZADEVE smo prejeli zapisnika SDS računovodstvo stroškov in uspeha 1 ter SDS finance. Obravnavali sta nekatere izmed zadev, ki smo jih našli v uvodu.

Iz DELOVNE SKUPNOSTI ZA KADROVSKE IN SPLOŠNE ZADEVE TER INFORMIRANJE smo prejeli zapisnike SDS sekretariat, CPSI, poklicne gasilske in reševalne čete (dva), splošne varnostne službe ter oddelka splošne administracije. Skupine so obravnavale nekatere izmed zadev naštetih v uvodu. SDS CPSI je v zvezi z devetmesečnim poslovanjem med drugim predlagala, oziroma zahtevala, da je treba kazalce uspešnosti po 140. členu zakona o združenem delu za vsako TOZD in delovno skupnost prikazati vnaprej ter objaviti v Železaru. Te kazalce je treba primerjati tudi v okviru panoge in v okviru občine. Predlaga tudi, da bi strukturo celotnega prihodka prikazali grafično ter jo primerjali tudi za nekaj let nazaj. SDS splošna varnostna služba opozarja na potrebo po večji disciplini in prisotnosti pri delu. SDS oddelka splošne administracije je v zvezi s poročilom opozorila na več vprašanj, med drugim na to, da je rast osebnih dohodkov na ravni železarne v zaostanku glede na gibanja na tržišču ter na življenjski standard.

Iz TOZD ENERGETIKA smo prejeli 10 zapisnikov. Posamezne skupine so zlasti v zvezi z akcijskim programom za četrti kvartal in sedaj aktualnim problemom varčevanja z energijo izrekle vrsto zanimivih stališč. SDS parne naprave 1 v zapisniku na primer omenja, da se je na sestanku razvila ostra razprava o kadru, ki jim ga pošilja kadrovski sektor. Skupina poudarja, da s slabim kadrom ni mogoče izboljšati gospodarjenja. Dalje omenja, da se povsod govori o varčevanju z energijo, da pa nam energija medtem v železarni uhaja neizkoriščeno v kanal ali atmosfero. V toplarnah si prizadevajo za povratek vsakega litra, nam pa uhajajo tone kondenzata v kanal, trdi skupina in zahteva, da naj se glede ogrevanja z vročo vodo napravi dolgoročen načrt ali pa vrne na parni način gretja. Prav tako poudarja, da z dotrajanimi in zastarelimi agregati ni mogoče pričakovati boljših izkoristkov toplotnih naprav. Zato predlaga vodstvu, da naj se poglavi v posamezne probleme obratovanja in stremi k zamenjavi zastarelih agregatov z novimi.

mi. Skupina pod razno vprašuje, kdaj bodo dokončana dela v kopalnici, ker so prostori ostali brez ogrevanja. Tudi SDS parne naprave 3 opozarja na kadrovske vprašanje. SDS parne naprave 4 vprašuje, kako naj se varčujejo, če so kapacitete izkoriščene do kraja in obenem tudi že davno zastarele. Tako obstaja samo strah, kdaj lahko pride do večje nesreče. Pod razno pa skupina izraža svoje razočaranje nad demontažo radiatorjev in nad odstranitvijo vrat v kopalnici. S tem se je povečal prepih, ki jih seveda moti ob umivanju, kopanju in preoblačenju. Zanimaja jih, če bo zaradi tega kdo poklican na odgovornost, kajti zaradi tega se bo, tako menijo delavci, gotovo povečalo število prehladov pa tudi bolovanj. SDS delavnica elektroenergije ima k akcijskemu programu več dodatnih predlogov. Tako predlaga, da bi aktivirali sproščeno kondenzatno baterijo iz porušene HE Sava, popravili kompenzator »serbijusa« v valjarni 2400, dali v obratovanje turboagregat v parni centrali, da bi kontrolirali proizvodnjo jalove energije v vodnih elektrarnah ter da bi srednjeročno zagotovili sredstva za postavitev HE Javornik v Trebežu in HE Sava na desnem bregu Save. SDS delavnica toplotne energije v zvezi s poslovnim poročilom predlaga, da naj se v njihovi TOZD deli dohodke glede na finančni rezultat TOZD in ne na uspešnost celotne železarne. Mnenja je tudi, da je velika procentualna razlika v čistem dohodku med osebnimi dohodki in skladi, če se primerja TOZD Energetiko in celotno železarno. SDS PIV energija 1 vprašuje, kako je mogoče, da imajo delavci v TOZD, ki slabo delajo, boljše osebne dohodke kot v TOZD Energetika, kjer so dobro delali. Pod razno skupina opozarja, da bo prišlo do prekinitve dobave plinskih medijev proizvodnim obratom, če ne bo na razpolago nekaterih rezervnih delov (deli za VT črpalko T02, sesalni in tlačni ventili za kompenzator, membrane in neiskreča jermena za H2 kompenzator). SDS PIV energija 3 meni, da bi morali potrošniki upoštevati njihova opozorila o raznih puščanjih na njihovih napravah (posebno kisika). Mnenja so, da se tudi zrak dostikrat troši nepravilno, in sicer zaradi raznih puščanj na pnevmatikah, pa tudi pri uporabi za dodatno hlajenje raznih ležajev ali celo delovnih prostorov v poletnih mesecih. Po njihovem zalogu pada tlak v celotnem omrežju.

V TOZD TRANSPORT se je sestalo 12 delovnih skupin. Tudi tu so skupine obravnavale predvsem poslovno poročilo in nekatere uvodoma našete zadeve. Pripomb na poslovno poročilo ni bilo. Pod razno pa je SDS avtomobilski prevozi ponovno opozorila na vprašanje ureditve garderobe ter na potrebo po nabavi sodobnejših omaric. Ta skupina tudi zahteva, da dobijo nazaj telefon, ki so jim ga odvzeli. Vozniki pri GEŽ pa opozarjajo, da vprašanje otežkega dodatka ni dobro urejeno. Člani SDS tovor (strojniki) vprašujejo, do kdaj bodo imeli viličarji še šesto plačilno grupo. Kakšne so možnosti za napredovanje ali za povečanje grupe, zanima tudi žerjavovodje. Člani skupine so razen tega na sestanku predlagali, da bi dali za vse člane skupine izdelati ključke vhodnih vrat, da jim v mrzlu ne bi bilo treba stati pred vrati.

Da bi razprava o poslovnem poročilu in akcijskem programu čimbolj uspela, so se delavci TOZD DRUŽBENA PREHRANA (vseh pet delovnih skupin) zbrali na enotnem zboru. Razprava je izpostavila predvsem vprašanje, kako zmanjšati preveliko bolezensko odsotnost. Predlagano je bilo tudi, da bi zadolžili posebno grupo za spremljanje uresničevanja akcijskega programa.

Iz TOZD JEKLARNA smo prejeli devet zapisnikov s sestankov SDS. Skupine so obravnavale nekatere izmed uvodoma naštetih zadev, med njimi je ena razpravljala celo še o razvojnih možnostih za obdobje 1981—1985 ter o statusu SOZD SŽ (bolje pozno kot pa nikoli!). SDS staro železo 1 v zvezi z devetmesečnim poslovanjem obljublja, da se bo, tako kot doslej, tudi vnaprej trudila, da ne bo večjih zastojev pri pripravi starega železa za SM peči. Skupina meni, da bi se tudi v livni jami, kjer je glavni vzrok za tolikšen izpad proizvodnje, stanje počasi normaliziralo »če se bomo vsi dovolj prizadevali

pri svojem delu«. Tudi SDS staro železo 2 meni, da zaradi same priprave vložka ni prihajalo do zastojev. Do problemov pa prihaja, ker je pri peči 2 pokvarjena kretnica, tako da praznih kornih voz ni mogoče izvoziti. Treba jo bo torej popraviti ali zamenjati, meni skupina. SDS staro železo 3 v zvezi z devetmesečnim poslovanjem izraža zaskrbljenost nad tem, da iz grape in z Bele prihaja vsak dan več odpadka. SDS staro železo 4, ki je razpravljalo o razvojnih možnostih v letih 1981—1985, v zapisniku posebej poudarja, kako prav je, da čimveč pozornosti posvečamo varstvu okolja po eni strani, po drugi pa tudi izobraževanju kadra, kajti le strokovno izobražen kader lahko tako upravlja z dragimi agregati, da lahko proizvodnja normalno teče. V tej TOZD sta se sestali tudi SDS SM peči 2 in livna jama 4. Nekatere od omenjenih skupin so se sestale po dvakrat.

V TOZD LIVARNA je SDS jeklovilarna 1 razpravljala zgolj o obratni problematiki in disciplini. Skupina ugotavlja, da je vprašanje vrat na zahodni strani martinare oziroma livarne rešeno, želi po zvedeti, kdaj bo urejena zasteklenitev ter obnova obstoječih in montaža novih kaloriferjev. Skupina opozarja, da je nujno potrebno opraviti remont 32-tonskega žerjava in žerjava nad malo halo. Pripombe ima tudi na vrednotenje dela ter na stopnjo benefikacije livarjev. Mnenja je, da je njihovo delo v primerjavi z drugimi SDS, glede na težavnost in druge pogoje dela, premalo vrednoteno in zahteva od vodstva TOZD, da prouči možnosti za ustrezne popravke. Prav tako meni, da stopnja bonifikacije 12—14 ne ustreza livarjem, ki delajo v zastarelih livarnah ter bi bilo edinole pravilno, če bi se glede tega merili z martinarno (grapo), »saj so pogoji v livarni celo slabši«. Tudi glede tega naj bi vodstvo TOZD ustrezno ukrepalo. Skupina je opozorila na delovne pogoje tudi ko je razpravljala o delovni disciplini, ki »res ni na najvišji stopnji« oziroma o tehnološki disciplini »ni najboljše«. V zvezi s slednjim omenja slabe peske, netočne analize jekla (šarže) in premajhno kontrolo. Pod razno je izrazila željo po obnovi dotrajanih kalupnih okvirjev in po ureditvi prostorov.

V TOZD HLADNA VALJARNA BELA sta SDS priprava dela-odprema in SDS žarilnica 4 obravnavali in brez pripomb potrdili oba sporazuma s področja stanovanjskega gospodarstva.

V TOZD ŽIČARNA sta SDS žičarna 1-3 in patentirnica 1 obravnavali oba sporazuma s področja stanovanjskega gospodarstva, razpravljali pa sta poleg tega še o proizvodnih rezultatih v oktobru, o nakupu novih strojev, naprav in aparatov iz sredstev IV in AZ ter govorili o cepljenju proti gripi. Poleg tega sta obravnavali tudi predlog sprememb v pravilniku o osnovah in merilih za delitev osebnega dohodka in dela sklada skupne porabe. SDS žičarna 1-3 ugotavlja v zvezi z oktobrsko proizvodnjo (glede na težave so bili rezultati dokaj dobri), da je bolj kot težave pri preskrbi z vložkom, zaskrbljujoča še vedno precejšnja bolniška odsotnost ter, predvsem pri nekaterih mlajših delavcih, neresen odnos do dela. V zvezi z izplenom pa opozarja, da valjarna žice ne izpolnjuje obljube, da bo v žičarno pošiljala žico z odrezanimi robati konci. Dogovor z njo bo torej potrebno uskladiti tako, da se bo žičarni pri izplenu priznala teža pri odrezu robatih koncev. Glede nabave novih strojev meni, da bi morali dati prednost stroju za vlečenje EPP žice. Ob tem pa opozarjajo, da imajo težave tudi pri vlečenju žice, ki je namenjena galvanski obdelavi in vprašuje, če bo zmogljivost stroja tolikšna, da bodo lahko izdelali planirano količino te vrste žice. Opozarjajo tudi, kako zelo so potrebni varilni aparati. Le-te pa bi morali ocenjevati kot, da so sestavni del stroja in jih ne bi smeli uporabljati nikjer druge kot pri stroju, ki mu pripadajo. SDS patentirnica 1 pa predlaga da sedanje štiri pletilne stroje, v kolikor bi jih nadomestili z novimi, ne bi umaknili iz proizvodnje temveč raje dobro popravili.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje — Božidar Lakota

(SE NADALJUJE)

TOZD Vratni podboji

5. SEJA DELAVSKEGA SVETA

V TOZD Vratni podboji je bila v petek, 9. novembra, seja delavskega sveta, ki je potekala po naslednjem dnevnem redu:

pregled sklepov zadnje seje; poročilo o poslovanju v devetih mesecih; samoupravni sporazum o financiranju telesne kulture, kulture in drugih pomembnih aktivnosti delavcev TOZD in delovnih skupnosti Železarne; samoupravni sporazum o združevanju sredstev za izdelavo idejnih načrtov novega delavskega kulturnega doma na Jesenicah; zapis referenduma; spremembe kategorij; sprejem samoupravnega sporazuma o dopolnitvah samoupravnega sporazuma o združevanju sredstev za financiranje graditve po samoupravnem planu elektroenergetike 1976—1980; sprememba samoupravnega sporazuma o pravilih, pogojih in postopkih za doseg dogovorjenega blaga in storitev ter odliva deviz za 1.1979; izdelava mobilizacijskega načrta; samoupravni sporazum o oblikovanju in postopnem prehodu na ekonomske stanarje v občini Jesenice.

Pri pregledu sklepov zadnje seje, so delegati ugotovili, da so bili sklepi realizirani, nekatere pa še izvršujejo.

V tretjem četrtletju je poslovno poročilo pokazalo, da so proizvodni rezultati še vedno nižji od planiranih, vendar pa zadnji pozitivno zaključeni meseci kažejo, da bo do konca leta TOZD Vratni podboji lahko zaključila pozitivno. Poslovno poročilo za devet mesecev so delegati potrdili.

Samoupravni sporazum o financiranju telesne kulture, kulture in drugih družbeno pomembnih aktivnosti delavcev TOZD in delovnih skupnosti železarne so sprejeli brez pripomb.

Soglašali so s pripombo zbora delavcev, da zaradi kritičnega finančnega stanja TOZD Vratni podboji ne soglašajo s samoupravnim sporazumom o združevanju sredstev za izdelavo idejnih načrtov za novi delavski kulturni dom na Jesenicah.

Sprejeli so razpis referendumu za sprejem samoupravnega sporazuma o financiranju telesne kulture, kulture in drugih družbeno pomembnih aktivnosti delavcev TOZD in delov-

nih skupnosti, statuta SOZD Slovenske železarne in popravek pravilnika o osnovah in merilih za delitev dohodkov v TOZD Vratni podboji. Istočasno bodo izvedli dodatne volitve v DS in delegacije SIS in v zvezi s tem naročili osnovni organizaciji sindikata, da pripravi predlog novih članov.

Nova vrednotenja delovnih nalog in opravil za delovna vzorčna delavnice, voznika viličarja in vodja odpreme, katere je pripravil sektor za ekonomiko, so potrdili in veljajo z naslednjim mesecem. Povečanje kategorij delavski svet predlaga tudi za strojnega delavca na liniji, varilca podbojev in adjusterja.

Samoupravni sporazum o dopolnitvah samoupravnega sporazuma o združevanju sredstev za financiranje graditve po samoupravnem planu razvoja elektroenergetike 1976—1980 in samoupravni spo-

razum o pravilih, pogojih in postopkih za doseg dogovorjenega blaga in storitev ter odliva deviz za leto 1979 so potrdili.

Potrdili so tudi predlog, da se izdela mobilizacijski načrt.

S samoupravnim sporazumom o oblikovanju in postopnem prehodu na ekonomske stanarje v občini Jesenice so soglašali, vendar postavljajo naslednja vprašanja oz. pripombe:

— v kakšni meri se bo izboljšala kvaliteta vzdrževalnih del.

— kdo daje garancijo za dvig osebnih dohodkov v obdobju 1980 do 1985.

— samoupravni sporazum naj velja od dne, ko bo potrjen od večine samoupravnih organov.

— stanovanjska skupnost naj naredi program dela in prikaže tudi porabo finančnih sredstev za popravila oz. vzdrževanje.

Na seji so potrdili sklepe odbora za gospodarstvo in odbora za delovna razmerja.

Na zaključku so potrdili tudi enkratno nagrado Karmen Kos za prizadevno in uspešno delo v času nadomestovanja tajnice.

HK

6. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

Predsednik odbora za gospodarstvo Grega Hudrič je v sredo, 7. novembra, sklical sejo, na kateri so pregledali izvrševanje sklepov zadnje seje, obravnavali devetmesečno poslovno poročilo TOZD Vratni podboji, poslovne rezultate za mesec oktober in plan za mesec november, gibanje OD za september in devet mesecev 1979, pritožbo na odločbo za tehnično izboljšavo št. 2454 in še sklepe 6. seje odbora za gospodarstvo pri DS Železarne.

Pri pregledu sklepov zadnje seje so ugotovili, da so sklepi v večini realizirani, razen tistih, ki so dolgoročnejšega značaja. Na obravnavo devetmesečnega poslovnega poročila ni bilo pripomb, razen da se izboljša kvaliteta profila in organizacije dela ter zmanjša bolezenska odsotnost. V nadaljevanju je računovodkinja Globočnikova poročala o kazalcih uspešnosti, na katere člani odbora niso imeli pripomb. Sprejet je bil sklep, da se v finančnem planu naslednje leto upošteva pri prodajni ceni tudi popust.

Poslovni rezultati so v oktobru odlični tako v odpremi kot v proizvodnji. Je tudi dovolj naročil do konca leta 1979, tako da so dani pogoji za dober rezultat tudi v naslednjem mesecu. Pri pregledu

gibanja OD za september so člani gospodarskega odbora pripomnili, da je preniko vrednotenje dela v neposredni proizvodnji in preniko stimuliranje za doseženo proizvodnjo in kvaliteto izdelkov.

V zvezi s pritožbo na ocenitev tehnične izboljšave št. 2454 so člani sprejeli sklep, da je bila pravilno ocenjena po 30. členu samoupravnega sporazuma o inovacijah v SOZD SŽ in da je bila tudi višina nagrade dovolj visoka.

Na sklepe 6. seje odbora za gospodarstvo pri DS Železarne člani odbora niso imeli pripomb.

Sejo so zaključili s sklepom, da se plan produktivnosti do konca leta 1979 izvaja po že sprejetih sklepih samoupravnih organov.

HK

TOZD Valjarna debele pločevine

4. SEJA DELAVSKEGA SVETA

Predsednik delavskega sveta TOZD Valjarna debele pločevine je 8. novembra sklical četrto sejo. Pri pregledu izvrševanja sklepov zadnje seje so delegati ugotovili, da so bili v glavnem izvršeni, razen enega, ki je dolgoročnega značaja in treh, ki se še izvajajo.

Po pregledu devetmesečnega poslovanja, ki sta ga podala računovodja in vodja TOZD, je delavski svet potrdil ugotovitve in sklepe 6. seje odbora za gospodarstvo, ki je o poročilu razpravljala pred sejo DS in se glasilo:

— V primerjavi z devetimi meseci lanskega leta skupna in blagovna proizvodnja zaostaja 6,1%.

— TOZD Valjarna debele pločevine je v devetih mesecih dosegla 2.409.260,06 din nižanja stroškov zaradi razlike v planski ceni med smederevskimi in domačimi slabi.

Znižanje bi bilo še večje, vendar ga zmanjšuje zvišanje stroškov predelave zaradi nedoseganja planirane proizvodnje.

— Planirani stalež zaposlenih je bil 197 delavcev, kar je bil tudi povprečni stalež v devetih mesecih. Delovno razmerje je sklenilo 12, prekinilo pa 18 delavcev. Povečala se je odsotnost z dela zaradi boleznih, rednega dopusta in neplačanih izostankov. Ostala odsotnost pa je v primerjavi z letom 1978 nižja.

— Da bo poslovanje TOZD ob koncu leta 1979 uspešnejše, delavski svet zahteva dosledno izvajanje sprejetega akcijskega programa, ki ga je sprejel delavski svet na izredni seji v mesecu oktobru.

Potrdili so kazalce uspešnosti poslovanja TOZD.

Samoupravni sporazum o financiranju telesne kulture in drugih družbeno pomembnih aktivnosti delavcev TOZD in delovnih skupnosti Železarne so obravnavale vse samoupravne delovne skupine in nanj niso imele pripomb. Zato je delavski svet sprejel ugotovitveni sklep, da je zbor delavcev ta sporazum sprejel.

Ugotovili so, da so vse samoupravne delovne skupine obravnavale samoupravni sporazum o združevanju sredstev za izdelavo idejnega

načrta novega delavskega kulturnega doma na Jesenicah in nanj niso imele pripomb, zato je delavski svet sklenil, da pristopi k temu sporazumu, za podpisnika pa je imenoval predsednika delavskega sveta.

Samoupravni sporazum o oblikovanju in postopnem prehodu na ekonomske stanarje v občini Jesenice so obravnavale vse samoupravne delovne skupine. Dve nista imeli pripomb, ostalih šest pa se s sporazumom ni strinjalo. Po daljši razpravi, ki je sledila, so delegati delavskega sveta na osnovi pripomb SDS in mnenj, iznesenih v razpravi, sklenili, da TOZD ne pristopi k omenjenemu sporazumu.

Delavski svet je za 12. december razpisal referendum za sprejem:

— samoupravnega sporazuma o financiranju telesne kulture, kulture in drugih družbeno pomembnih aktivnosti delavcev.

— statut SOZD SŽ in

— nadomestne volitve v delavski svet in odbor samoupravne delavske kontrole v TOZD Valjarna debele pločevine.

Obravnavali so prošnjo Slavka Sprinčnika za razporeditev na opravljanje del in nalog v dopoldanski izmeni. Prošnjo niso ugodili, ker v TOZD ni prostih del in opravil, ki bi jih lahko opravljal samo na dopoldanski izmeni.

Sklenili so, da se zaprosi republiški sekretariat za delo, da odobri podaljšanje nočnega dela žena.

Vodjo OTOP-a in asistenta za delovne naprave so zadolžili da prouči možnost postavitev kabine za zaščito pred preprihom pri sektorju Novarex.

IS

PROIZVODNI STROŠKI V MESECU OKTOBRU

V obdobju januar-oktober smo v Železarni poslovali z 14,44 milijona dinarjev višjimi stroški kot smo jih načrtovali. V mesecu oktobru pa so proizvodni stroški presegli planirane za 32,8 milijona dinarjev, od česar odpade na dodatno obremenitev storitvenih dejavnosti po kriteriju dohodkovne cene 14,3 milijona dinarjev.

Temeljne organizacije, ki so vseh deset mesecev poslovale z višjimi stroški so: Plavž, Jeklarna, Valjarna bluming-štekla, Valjarna debele pločevine, Jeklarna in Željarna. Znižanje stroškov samo v desetem mesecu pa sta prikazali temeljna organizacija Vratni podboji in Vzdrževanje.

V temeljni organizaciji Plavž je znašala prekoračitev stroškov za mesec oktober 2,3 milijona dinarjev. Največji delež pri zvišanju stroškov imajo plavži in sicer 1.262.490 din in to zaradi preračuna storitev po interni dohodkovni ceni. Znižanje stroškov ima le obrat aglomeracija, to pa predvsem zaradi spremembe asortimenta.

V Jeklarni so bili dejanski stroški za 15,6 milijona dinarjev višji od načrtovanih. Pri tem je upoštevano znižanje 884.839 din zaradi obračunane proizvodnje SM in EL jekla po poprečni ceni. Po oddelkih Jeklarna je bilo stanje naslednje: SM jeklarna ima v oktobru višje stroške od načrtovanih za 3,8 milij. din. Zvišanje se kaže kot posledica nedosežene planirane proizvodnje (89,2 % plana), prav tako so višji stroški vložka in porabljene energije. Znižanje je samo pri ostalih stroških zaradi manjšega odpisa kmeta pri starem železu.

Elektro jeklarna ima višje stroške v primerjavi s planiranimi za 6,8 milijona dinarjev. Dosežena proizvodnja je 14.183,7 ton, kar je 88,6 % plana. Največje zvišanje prinaša manj kvaliteten asortiment proizvodnje (manj odličnih dinamov jekel), prav tako so tudi predelavni stroški višji od načrtovanih.

Bistveno zvišanje se kaže tudi na napravi konti-liva, saj je planirana proizvodnja dosežena 50 %. Oddelek predelava talilniških odpadkov (PTO) ima v oktobru nižje proizvodne stroške za 1.598.202 din. Temu znižanju največ prispeva 1.000 ton izkopanih »svinjs«, ki so oddelku priznane kot pridobitev starega železa.

Temeljna organizacija Livarna ima višje stroške v primerjavi s planiranimi za 96.479 din. Zvišanje je nastalo v jeklolivarni zaradi višjih stroškov vložka kot posledica spremembe asortimenta. Znatno zvišanje je nastalo tudi pri razliki med lastno in prodajno ceno storitvenih dejavnosti. Predelavni stroški so nižji, asortiman proizvodnje pa je slabši in zvišuje stroške. Kovinolitarna ima v oktobru višje stroške za 74.000 din, kar je posledica nedosežene planirane proizvodnje.

Iz analize temeljne organizacije valjarna bluming-štekla je razvidno, da zvišanje stroškov dosega vrednost 20,25 milijona dinarjev. Zvišanje stroškov je posledica slabih izplenov na blumingu za 2,2 % in šteklu za 2,9 % ter zaradi odpisa zaloga slabov za potisno peč.

Valjarna žice in profilov ima znižanje stroškov za 726.639 dinarjev. Obrat valjarne žice ima 1,19 milijona dinarjev zvišanja kljub temu, da je nastalo znižanje zaradi nižje cene gredic iz konti-liva in zaradi višje doseženih dobropisov za odpadek. V valjarni profilov so dosegli za 2,8 milijona dinarjev znižanje stroškov. To znižanje je posledica boljše izpolnitve za 2 % in spremembe asortimenta vložka. Prav tako je občutno znižanje v predelavi (previsoko planirani stroški predelave — zlasti sekundarni).

V temeljni organizaciji Valjarna debele pločevine znaša skupno znižanje 2,9 milijona dinarjev. Vse zvišanje stroškov je nastalo na vložku zaradi slabše doseženega izplena. Ta je namreč za 3,3 % nižji od planirane za dejanski asortiment.

Hladna valjarna Bela ima 6,25 milijona dinarjev zvišanja stroškov. Od tega je na predelavi zvišanje za 11,5 milijona dinarjev, znižanje stroškov pa je na vložku za 5,3 milijona dinarjev. Znižanje je nastalo vsled poročila s TO Šteklom in Jeklarno zaradi zmanjšanja vrednosti II. a kvalitete. Prav tako je znižanje nastalo zaradi nižje cene tujega vložka v primerjavi z vložkom iz štekla.

Hladna valjarna Jesenice ima znižanje stroškov za 3,4 milijona dinarjev. Od tega je pri vložku znižanje 4,1 milijona dinarjev pri predelavi in razliki do prodajne cene VET pa zvišanje 757.267 dinarjev.

Znižanje stroškov od planiranih imajo tudi naslednje temeljne organizacije: Žičarna, Profilaria, Podbojna in Jeklavlak.

strukcijska delavnica in strugarna valjev. Na znižanje stroškov vpliva tudi dobropis za odpadek.

Kljub temu, da so Remontne delavnice v mesecu oktobru izvršile za 9,19 % več izdelavnih ur kot je bilo planirano, bistvenega odstopanja od planskih stroškov ni, tako da ti dosega vrednost le 7.666 dinarjev.

Z vidika stroškov je uspešno poslovala tudi temeljna organizacija Vzdrževanje, ki je uspela znižati stroške za 426.736 dinarjev.

Velik vpliv na zvišanje pri temeljni organizaciji Energetika ima dovoz tekočega kisika, nizka planska cena zemeljskega plina ter nižji odvzem mazuta. Zvišanje stroškov pa se pojavlja tudi zaradi višje sezonske cene kupljene energije, tako, da celotno zvišanje dosega vrednost 10,8 milijona dinarjev. Znižanje stroškov izkazuje le obrat toplotna energija in sicer zaradi manjše porabe mazuta in proizvodnji pare.

V temeljni organizaciji Transport je plansko znižanje stroškov za 528.381 dinarjev. Največje znižanje je nastalo zaradi manjšega vzdrževanja celotnega transportnega postrojenja. Znižanje je tudi na energiji, materialu na delovni nalog in ostalih storitvah.

Glede na ugodne proizvodne rezultate izkazuje temeljna organizacija Kovinoservis znižanje stroškov za 907.252 dinarjev.

Florijan Velikajne

ZVIŠANJE — ZNIŽANJE STROŠKOV 1979

TOZD	oktober	jan. — oktober	povprečno
Plavž	2.306.722	7.034.227	703.423
Jeklarna	15.570.458	29.666.593	2.966.659
Razlika v ceni kvalitet	-884.839	1.645.606	164.561
Skupaj	14.685.619	31.312.199	3.131.220
Livarna	96.479	-2.363.598	-236.360
Bluming-štekla	20.251.463	141.427.783	14.142.778
Valj. žice in prof.	-726.639	-24.584.569	-2.458.457
Valj. debele ploč.	2.879.414	10.733.981	1.073.398
Hladna valj. Bela	6.255.049	-36.992.294	-3.699.229
Hladna valj. Jesenice	3.425.501	-28.079.795	-2.807.979
Žičarna	-2.209.084	-7.205.528	-720.553
Profilaria	-2.843.540	-7.009.841	-700.984
Podbojna	-604.683	725.191	72.519
Jeklavlak	-13.509.532	-69.528.338	-6.952.834
Elektrode	361.729	3.608.991	360.899
Željarna	734.443	3.503.940	350.394
Strojne delavnice	-392.076	-3.996.621	-399.662
Remontne delavn.	7.666	-957.438	-95.744
Vzdrževanje	-426.736	-194.223	-19.422
Energija	10.789.432	7.681.073	768.107
Transport	-528.381	-4.877.261	-487.726
Kovinoservis	-907.253	-5.799.061	-579.906
SKUPAJ ŽELEZARNA	32.794.591	14.438.818	1.443.882

Sodelavec klepar (DK)

ELEKTROTEHNIČNO DRUŠTVO JESENICE VABI NA PREDAVANJE

V okviru izobraževalnega programa Elektrotehniškega društva Jesenice bo v sredo, 5. decembra, ob 18. uri v Kazini predaval prof. France Mlakar o

ZAKONITIH MERSKIH ENOTAH.

Ker stopi novi zakon o merskih enotah in veljavo prihodnje leto (zakon o merskih enotah in merilih Ur. list SFRJ 13-76), je to zadnja priložnost za vse, da svoje znanje izpopolnijo in se seznanijo z novostmi, ki bodo postale obvezne.

Spremembe merskih enot bodo na vseh področjih tehnike, zato vabimo, da se predavanja udeležite v čim večjem številu.

ED Jesenice

PROIZVODNJA SLOVENSKEH ŽELEZARN V OKTOBRU

Za dosežke v oktobru ne moremo reči, da odstopajo od dosežkov preteklih mesecev. V železarni Štore še vedno ni pričela obratovati nova električna obločna peč. Blagovna proizvodnja v železarnah in pri predelovalcih žice je bila nekaj slabša kot v septembru. Vrednost prodanega blaga je bila v oktobru za okoli odstotek višja kot v septembru.

Ze pretekli mesec smo napovedali, da obljublajo v delovnih organizacijah pri realizaciji izvoza še naprej ugodne rezultate. Napoved se je uresničila, ker je bil mesečni načrt izvoza količinsko in vrednostno visoko presežen. Ker je dosežek izdatno boljši kot v septembru, je gotovo tudi rekorden.

Proizvodni podatki iz lanskega oktobra so bili precej ugodnejši kot iz letošnjega. Seveda so tudi zbirni podatki za deset mesecev, v primerjavi z enakim obdobjem lanskega leta, slabši. Ob rekordnih podatkih o izvozu je letos izvozna količina izdelkov že blizu načrtovane količine. Če bo v zadnjih dveh mesecih letošnjega leta vrednost izvoza podobna doseženi v oktobru, se bo tudi letna realizacija vrednosti izvoza približala načrtu. Po desetih mesecih je namreč vrednost letošnjega izvoza večja, kot je bila lani dosežena vse leto.

Kje je vzrok za slabe proizvodne rezultate tudi v oktobru? Navedbe težav se zopet ponavljajo: načrtovana, nenačrtovana in daljša velike popravila. Ponekod se je stanje oskrbe z vložkom popravilo, kar velja za železarno, pri predelovalcih žice je obratno: proizvodni programi niso bili realizirani, ker je manjkalo vložek.

Ceprav v oktobru običajno ni težav zaradi dopustov, v mnogih TOZD navajajo odsotnost z dela in pomanjkanje delavcev kot poglavitni problem za neuresničitev načrtovane proizvodnje. Ponekod kažejo tudi že restriktivni ukrepi pri uvozu svoje učinke pri vzdrževalnih delih in pri proizvodnji, vendar ne v toliki meri, da bi se ob slabih rezultatih lahko izgovarjali tudi na te.

Dosežena proizvodnja surovega železa je bila po daljšem obdobju zopet na ravni mesečnega načrta in celo nekaj boljša. V jeseniških plavžih so imeli še vedno težave zaradi nasedlin, katere so morali odstranjevati. Temu pa se je pridružilo še popravilo aglomeracije, kar se je seveda odražalo pri kvaliteti vsipa. Mesečni načrt so izvršili 97 % in za letnim zbirnim načrtom zaostajajo 5 %. Da bi izpolnili letni načrt, bi morali v dveh preostalih mesecih doseči tolikšno proizvodnjo kot še nikoli.

Na elektroplavžih v Štorah so izdelali skoraj 700 ton grodila več, ko znaša mesečni načrt. Pri izvrševanju zbirnega načrta je njihov zaostanek še približno 3.200 ton, kar je več kot poprečno mesečno načrtovana proizvodnja. Če bodo res dobro delali še zadnja dva meseca, bodo verjetno ob koncu leta približno na isti ravni izvrševanja letnega načrta kot na Jesenicah. Letošnja proizvodnja surovega železa je po desetih mesecih 7 % nižja, kot je bila v enakem obdobju leta 1978.

Proizvodnja jekla je v primerjavi z desetimi meseci lanskega leta nekaj na boljšem. Čeprav primerjava v odstotkih kaže izvršitev 100 %, je proizvodnja letos za okoli 2.300 ton manjša. Letos je bila v obratovanju ena peč manj, čeprav majhna, v decembru lani ustavljena štorska SM peč, torej so na ostalih pečeh izdelali letos več jekla kot v enakem obdobju lani.

V ravenski jeklarni so v oktobru z 19.332 tonami dosegli rekordno proizvodnjo. V Štorah jim pač manjka nova peč, stara peč pa je dobro obratovala in dosegla eno svojih boljših mesečnih proizvodnj. V jeseniški jeklarni je pri SM pečeh kasnilo veliko popravilo in so tri dni obratovali le s po štirimi pečmi. Zastoj so imeli na Jesenicah zaradi okvare žerjavov, vlagalnih strojev, livnih ponvic, skratka težave in zastoj vseh posredov. Mesečni načrt so dosegli 95 % in zaostajajo za desetmesečnim zbirnim načrtom za 6 %.

Po desetih mesecih so v jeseniški jeklarni izdelali 2 % jekla manj kot v enakem obdobju 1978, v ravenski jeklarni 4 % in v štorski jeklarni 2 % več kot lansko leto. Letni plan bodo lahko dosegli le na Ravnah, v Štorah pa ne bodo zaostali zaradi slabega dela v jeklarni, temveč zaradi kasnitve investicije.

Zaostanek za letnim načrtom je tolikšen, da res ni nobenega izgleda, da bi se približali doslej nepremagani meji 800.000 ton. Uspeh pa bo že, če bo letošnja proizvodnja surovega jekla enaka, kot je bila leta 1978.

Blagovna proizvodnja je bila, kot je že rečeno, nekaj slabša kot v septembru in izdatno nižja od predvidevanj v poprečnem mesečnem načrtu. V jeseniški železarni so izdelali 95 % načrtovane količine, v ravenski 86 % in le v štorski železarni se jim je posrečilo izvršiti mesečni načrt 101 %. Skupna izvršitev je 95 % in zbirno je bilo po desetih mesecih v železarnah izdelan odstotek manj

končnih izdelkov kot v enakem obdobju lani. Zaostanki so pri toplo valjanih izdelkih. Valjarna žice v železarni Jesenice je zaradi glavnega remonta pričela z delom šele 9. oktobra. Javljajo, da je končno prenehala z delom stara valjarna profilov na Javorniku in to po končanem popravilu valjarne žice. V oktobru je bila tudi v hladni valjarni sorazmerno skromna proizvodnja.

Ceprav ne posebno zadovoljivi, vendar so bili boljši dosežki kot v preteklih mesecih pri proizvodnji izdelkov višje stopnje predelave, kar pa še vedno ne velja za traktorje v železarni Štore. Predvsem zaradi zakasnitve dobav kooperantov so izdelali v oktobru le 380 traktorjev, oziroma so izvršili le 65 % mesečno načrtovane proizvodnje. Po desetih mesecih so izdelali v vseh treh železarnah okoli 6000 ton manj izdelkov kot v enakem obdobju leta 1978. Zaostanek, izražen v odstotkih, sicer ne pomeni ravno mnogo. Če pa bi količino 6.000 ton naložili na vagon, na vsak vagon po 20 ton, bi bilo to 300 vagonov. Tolikšna količina pomeni tudi izdatno višjo vrednost prodaje, ko jo dosegamo. Vse je seveda vezano na — če bi. Ker pa ni proizvodnje in ker so številke v primerjavi z izvrševanjem letnega načrta in ob zaostanku okoli 28.000 ton po desetih mesecih še bolj grozljive, si lahko primerjave in številke k »če bi« — računate kar sami.

Med predelovalci žice, ki so skupno dosegli 94 % mesečno načrtovane proizvodnje, so zaostali za načrtovano samo v Verigi Lesce in to kar za 22 %, kar je zadoščalo, da je tudi skupen rezultat pod 100 %. V primerjavi z lanskoletno, desetmesečno proizvodnjo je pri vseh predelovalcih letošnja proizvodnja boljša in skupno 5 % višja. Zaostanek za zbirnim načrtom znaša okoli 480 ton, kar ni nedosegljivo, če bo v preostalih dveh mesecih vse tako, kot je treba.

Zaostanek v Verigi, tako poročajo, ni nastal zaradi pomanjkanja naročil ali slabega dela, temveč predvsem zaradi pomanjkanja vložka.

Podatki o doseženi proizvodnji končnih izdelkov torej niso posebno ugodni, saj je za oktober skupna izvršitev za slovenske železarne 95 % zato skoraj preseneča, da je dosežena realizacija vrednosti prodaje v železarnah 103 % pri predelovalcih pa celo 138 % in skupno 106 % načrtovane. Zanimivo je tudi to, da so v železarni Štore edini izvršili med železarnami mesečni načrt blagovne proizvodnje, vrednost prodanih izdelkov pa zaostaja 3 % za mesečnim načrtom.

V železarni Jesenice so ob 95 % izvršitvi blagovne proizvodnje dosegli 106 % vrednosti prodaje. V železarni Ravne so dosegli 86 % mesečnega načrta blagovne proizvodnje, vrednost prodaje pa 102 % in končno še v Verigi, kjer so, kot rečeno, izvršili 78 % mesečnega načrta blagovne proizvodnje, vrednost prodaje znaša 140 % mesečnega načrta. Enako, kot smo že ugotavljali pretekla dva meseca, je proizvodnja večvrednih izdelkov boljša, kar se značilno zrcali v doseženih vrednostih prodaje. V železarni Štore je slab rezultat prodaje delno posledica težav z vložkom za valjarne, ker ne morejo zagotoviti kvalitetnega programa, delno pa zaradi težav s prodajo traktorjev, saj imajo že skoraj celotno mesečno proizvodnjo na zalogi. Težave s prodajo so predvsem v tem, ker železarna Štore ne more zagotoviti takih plačilnih pogojev kupcem, kot so v rabi pri drugih domačih proizvajalcih.

Uspešen izvoz se je nadaljeval tudi v oktobru. V železarni Jesenice so izvršili 117 % poprečne mesečno načrtovane količine in dosegli 144 % poprečne načrtovane vrednosti izvoza. V železarni Ravne so izvršili 121 % načrtovane količine in dosegli 110 % vrednosti. V železarni Štore je bilo doseženo 149 % količinskega načrta ob vrednosti 106 %.

Izvoz je bil tudi v Plamenu Kropa pozitiven, saj je ob izvršitvi 108 % količine dosežena vrednost 110 %. Še bolj je v Verigi Lesce, kjer je pri 122 % izvršitvi količine dosežena vrednost 157 %. V Tovilu Ljubljana in Žični Celje so načrtovane nekoliko manjše količine in vsak večji premik pomeni tudi visoke prekoračitve, celo nad 200 % kot je bil v oktobru primer v Žični.

Se dva tako uspešna meseca za izvoz, kot je bil oktober, pa bo tudi letni plan dosežen. Količinsko prav gotovo, mogoče tudi po vrednosti. Po desetih mesecih je vrednost letošnjega izvoza kar 33 % višja, kot je bila konec oktobra lani.

Milan Marolt

NOVE ENOTE »SI« SISTEMA UVELJAVITI NA VSEH PODROČJIH

V letu 1975 je minilo sto let od sprejetja »metrske konvencije« (Convention der Metre), podpisane 20. maja 1875 v Parizu. S to konvencijo, ki jo je kraljevina Srbija podpisala leta 1879, je bila tudi pri nas postavljena osnova za uvedbo današnjega sodobnega internacionalnega sistema merskih enot, znanega kot SI sistem (Systema International d'Unites).

Na žalost pa v sodobnem svetu še vedno uporabljamo tako imenovani »angloameriški sistem enot« in to predvsem v ZDA ter v manjših delih držav, bivših kolonij Velike Britanije. Največjo oviro predstavljajo ZDA kot največja industrijska država sveta, ki je sicer podpisala metrsko konvencijo že leta 1875, ni pa naredila nobenih resnih korakov za njeno realizacijo. Vendar je v zadnjem času tudi v tej državi v teku postopek za uspešno uvajanje metrskega sistema enot (Metric Conversion Akt od 23. 12. 1975) v vse veje človeške dejavnosti. Danes od 162 držav, ki imajo zakonodajno urejen sistem merskih enot, že 153 držav uporablja metrične enote.

Glede na nekatere nove predloge in rešitve SI sistema na zadnjih zasedanjih generalne konference za mere in uteži, prinaša novi zakon o merskih enotah in merilih v naši državi vse te spremembe, ki so pričele veljati že 1. 7. 1976, tako da je uporaba nekaterih udomačenih enot (kot npr. kcal) postala že nezakonita in kazniva. Novi zakon predvideva, da se od tega dne lahko na področju SFRJ v javnem prometu uporablja le merske enote naslednjih skupin:

- osnovne enote SI sistema,
- decimalne enote SI sistema,
- izpeljane enote SI sistema,
- decimalno izpeljane enote SI sistema,
- izjemno dopustne enote izven SI sistema,
- decimalne izjemno dopustne enote izven SI sistema,
- prehodno dopustne enote.

Tako odsej veljajo le: osnovne enote SI sistema, izjemno dopustne enote izven SI sistema in prehodno dopustne enote, ki jih bomo lahko uporabljali le do 31. 12. 1980, ko bo novi zakon brez izjeme stopil v veljavo.

Treba je poudariti, da novi zakon v svojem 8. členu definira izraz »javni promet«, in sicer:

»Z uporabo merskih enot in meril v javnem prometu je po zakonu mišljena njihova uporaba pri delu oz. pri poslovanju organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, družbenih organizacij in društev, organov in organizacij, družbenopolitičnih skupnosti, kakor tudi delovnih ljudi, ki samostojno opravljajo dejavnost z osebnim delom s sredstvi, ki so lastnina občanov in delovnih ljudi, ki z osebnim delom samostojno kot poklic opravljajo določene poklicne dejavnosti.

Organi, organizacije, skupnosti in delovni ljudje iz gornjega odstavka člena morajo uporabljati s tem zakonom določene merske enote in merila tudi v delovnem procesu oz. pri svojem notranjem poslovanju.

To pomeni, da je zakon izredno dosleden in hoče vpeljati SI sistem na vsa področja našega vsakdanjega dela in da ga bomo morali osvojiti in uporabljati tudi v naši Železarni.

Za izvajanje zakona je pooblaščen zvezni zavod za mere in plemenite kovine. Kazenska določila so izjemno ostra. Zaradi nezakonitih merskih enot ali meril je organizacija združenega dela ali druga pravna oseba kaznovana z denarno kaznijo od 20.000 do 500.000 dinarjev. Pri tem je za prekršek odgovorna oseba kaznovana z 2000 do 10.000 din.

Po takem uvodu bo prav gotovo vsakega, ki se kolikor toliko ukvarja z enotami, zanimalo, kaj SI sistem pravzaprav pomeni v vsakdanji praksi.

Vse osnovne enote SI sistema, razen časa, so izbrane tako, da lahko izpeljemo enoto za katerokoli fizikalno veličino z enostavnim množenjem osnovnih enot (meter, kilogram, sekunda, amper, Kelvin, kandela, mol). Pri tem bi se v skopih obrisih omejil predvsem na nekatere enote, ki jih uporabljata področje toplotne ter plinske tehnike, ki sta v naši Železarni najbolj razvejani.

1. Merjenje tlaka:

Enote SI: $\frac{N}{m^2}$ Pa (pascal)

Izjemno dop. izven SI: bar, mbar, μ bar

Prehodno dop.: kg/m^2 , at, atm, Torr, mm H₂O

Opozoril bi predvsem na pogosto nepravilno enačenje tehnične atmosfere (at) in bara. Pravilno je:

1 bar = 10^5 Pa = 1,019716 at, kar pri preračunavanju pomeni, da je razlika med barom in at za 197,16 mm H₂O v korist bara, ki jih včasih ne moremo zanemariti.

2. Merjenje temperature:

Enote SI: K (kelvin)

Izjemno dop. izven SI: (°C)

Prph. dop.: —

Dosedaj rabljene enote t. j. °C in °K (absolutna temp.) niso več dovoljene. Nova mera je K (Kelvin, npr. 300 K — beri tristo kelvinov, kar pomeni: 300 — 273 = 27° po starem (Op. nekateri avtorji navajajo °C kot izjemno dop. enoto izven SI sistema).

3. Merjenje pretočnih količin:

a) masni pretok:

Enote SI: $\frac{kg}{s}$ (kilogram na sekundo)

Izjemno dop. izven SI: —

Prehodno dop.: —

Masni pretok označujemo s »Q« (oznaka pike nad Q pomeni, da imamo opravka s pretokom določene mase v časovni enoti). Maso pa se označuje le s »Q« (kg).

b) Volumski pretok

Enote SI: $\frac{m^3}{s}$, $\frac{mm^3}{s}$ (normni kubični metri na sekundo)

Izjemno dop. enote izven SI: —

Prehodno dop.: —

— volumen pri obratovalnih pogojih označujemo z »V₀«

— volumen pri normnih pogojih označujemo z »V_n« (indeks n) ali v »m³« (273 K, 1,01325 bar) z navedbo normnih pogojev v oklepaju. Povsem napačno je staro označevanje, npr.: V = 100 Nm³/s, kar je zmotno: žek newton × m³/s.

Pri normnih pogojih bi rad seznanil bralce z novim vrednotenjem normnih (standardnih) pogojev v Jugoslaviji (Uradni list SFRJ — 20. 7. 1978), ki govori o spremembi pravilnika o metroloških pogojih za merila, ki korigirajo prostornino plina. Spremenjen je prvi člen, ki pravi:

Standardno stanje plina je tisto stanje, v katerem ima plin pritisk (absolutni) p_s = 101325 Pa oziroma

Gradnja nove tehnice na prometu (SK)

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

TOZD HLADNA VALJARNA JESENICE

Izvršni odbor osnovne organizacije sindikata je 6. novembra sklical razširjeno sejo s predstavniki zveze komunistov in mladine.

Obrazložili so poslovno poročilo za preteklih devet mesecev. Materialni stroški se v temeljni organizaciji niso povečali, tako da se je lahko povečala amortizacijska stopnja njihovih sredstev.

V razpravi o stanovanjskem gospodarstvu in povečanju stanarin so menili, da je 20 % letno povečanje stanarin preveliko. Železarna Jesenice že iz svojih skladov skupne porabe prispeva 7,5 %, pa tudi vsak delavec sam prispeva sredstva, ki niso ravno majhna. Po njihovem mnenju naj bi se stanarine povečale za največ 10 % letno.

Pripravljajo se tudi na občni zbor sindikata. Izvršni odbor je sklenil, da bo predsednik Janez Oven ostal še dve leti predsednik osnovne organizacije.

Kritika tovariša Pogačnika v Nedeljskem dnevniku 8. novembra se jim zdi neupravičena, saj je TOZD HVJ eden najboljših obratov železarne Jesenice in bo poslovno leto uspešno zaključila.

Pozitivno pa so ocenili sodelovanje temeljne organizacije s krajevno skupnostjo Podmežaklja pri izvrševanju akcije NNNP '79.

TOZD ENERGETIKA

Izvršni odbor osnovne organizacije sindikata TOZD Energetika je imel 17. redno sejo.

Pregledali so sklepe 16. seje in ugotovili, da so vse uresničili.

Devetmesečno poročilo kaže, da je TOZD Energetika poslovala uspeš-

p_s = 1,01325 bar in temperaturo T_s = 288,15 K oz. t_s = 15° C. Pri tem pomeni indeks (s) isto kot indeks (n).

4. Energija, delo in količina toplote:

Enote SI: 1 J (joule) = 1 N × 1 m

Izjemno dop. enote izven SI:

wat-ura: 1 Wh

elektrovolt: 1 eV

Prehod. dop. enote:

kilopond meter: 1 kpm

kilokalorija: 1 kcal

Pri tem velja odnos:

1 Wh = 3,6 kJ

1 erg = 10⁻⁷ J

1 kpm = 9,80665 J

1 cal = 4,1868 J

1 eV = 1,60219 × 10⁻¹⁹ J

Uporaba kcal je postala nezakonita in kazniva (zaradi predpone).

Iz vsega navedenega je razvidno, da novi zakon o merskih enotah in merilih dosledno vpeljuje sistem SI enot. Seveda moramo pričakovati velike težave pri realizaciji tega zakona. Naporji naj bi bili usmerjeni v naslednje smeri:

— urediti standardizacijo in izdelavo novih standardov z uporabo zakonitih merskih enot,

— na vseh nivojih šolanja opraviti prilagoditev učbenikov in učnih pripomočkov novim zakonitim merskim enotam ter od učnega osebja zahtevati izključno uporabo zakonitih enot in meril,

— v sredstvih javnega obveščanja sprožiti informacijsko akcijo o zakonitih enotah in merilih in od teh sredstev strogo zahtevati njihovo uporabo,

— v strokovnih društvih in združenjih začeti izvajati široko specializirano informacijsko akcijo o zakonitih enotah in merilih.

Dejstvo je, da je do 31. 8. 1980, ko bodo prenehale veljati prehodno dopustne enote (torej enote, ki smo jih bili vajeni uporabljati), relativno le malo časa. Na tako širokem in vsestransko razvejanem področju kot je naša Železarna, bo potrebno še ogromno narediti, da bodo nove enote SI sistema uporabljene na vseh področjih našega dela in udeleževanja.

Morič D.

(Op. Povzeto po članku dr. mag. Dalj Džonlagića)

POSVETOVANJE O PRIPRAVI RUDE IN DELOVANJU PLAVŽEV V SFRJ

V dneh od 7. do 9. novembra je bilo posvetovanje rudarjev in metalurgov — plavžarjev na Bledu v organizaciji združenje jugoslovanskih železarjev in pod pokroviteljstvom naše železarne. Posvetovanje je bilo dobro pripravljeno, prebranih in prediskutiranih pa je bilo 29 referatov. Udeležilo se ga je 58 predstavnikov rudnikov, železarn, inštitutov in fakultet za rudarstvo in metalurgijo.

To je bilo tudi prvo posvetovanje, na katerem so sodelovali tudi rudarski strokovnjaki, ki so neposredno povezani z železarnami oziroma plavžarskimi obrati. S tega posvetovanja navajamo nekaj ugotovitev.

Po podatkih o proizvodnji železovih rud v svetu raste tehnologija priprave rude (aglomeriranje in peletiziranje) in po dolgoletnih naporih se je povečala vsebnost železa od 48 % v letu 1960 na 58 % v letu 1978. Tu so mišljene odposlane rude in koncentracije.

Rudne rezerve — ugotovljene, znašajo v svetu 779 milijard ton. V Sovjetski zvezi, Kanadi, Ameriki in Evropi imajo manjkvalitetne rude, medtem ko imajo v Avstraliji, Afriki in Aziji nahajališča visokokvalitetne rude.

Rast svetovne proizvodnje in porabe železovih rud bazira vse več na bogatih ležiščih Latinske Amerike, Avstralije in Afrike, v Evropi pa je stagnirala, razen v Sovjetski zvezi.

V času od 1980. do 1985. leta je predvidena velika rast proizvodnje jekla oziroma surovega železa, in sicer od 915 milijonov ton v letu 1980 na 1,025 milijonov ton v letu 1985. Za doseganje te količine pa mora biti tudi ruda primerno pripravljena, najsi bo gravitacijski, magnetni ali drugi način.

Istočasno se vedno večja pozornost namenja proizvodnji peletov in v zadnjem času metalizaciji rud. Ustrezno temu se mora dvigniti kvaliteta rud, in sicer do 57,7 % v letu 1980 na 59,2 % vsebnosti železa v letu 1985.

SUROVINSKA BAZA ČRNE METALURGIJE JUGOSLAVIJE

Razvoj našega železarstva sloni na domači surovinski osnovi zaradi večjega števila rudnih nahajališč. V mineralih so največ zastopani limonit, siderit in siderit šamozit in v manjši meri magnetit, goetit in podobni minerali. Danes računamo z ugotovljenimi rezervami okoli 444 milijonov ton. Pregled glavnih nahajališč železovih rud, z nekaterimi karakterističnimi analizami:

			Predvidena produkcija
Belo železo:			
Železarna Zenica	4 plavže		1.600.000 ton
MK Smederevo	1 plavž		550.000 ton
Železarna Jesenice	2 plavža		168.000 ton
MK Železarna Sisak	2 plavža		210.000 ton
Skupno			2.528.000 ton
Sivo železo:			
Železarna Vreš			94.000 ton
Železarna Iljijaš			106.000 ton
Železarna Store			50.000 ton
Skupno			250.000 ton

Železarna Skopje prevideva proizvodnjo belega surovega železa 300.000 ton.

Iz vsega tega je razvidno, da bomo v letu 1980 izdelali 2.528.000 ton belega in 250.000 ton sivnega surovega železa. Za to produkcijo potrebujemo 5.282.000 ton železove rude. Ker pa imamo možnost doma pridobiti samo okoli 4.000.000 ton rude, moramo 1.282.000 ton rude uvoziti.

Iz tega je razvidno, da smo hitreje gradili nove plavže (Smederevo in Zenica), kot povečevali proizvodnjo rudnikov.

V vseh referatih in razpravah je izstopal problem železovih rud, ki bo

Ljubija:

Limonit Fe 49,55 % vlaga 15,00 %
Siderit FE 38,20 % vlaga 4,20 %
Brand Fe 45,50 % vlaga 20—30 %
Ankerit Fe 29,00 %

Vareš: Sideriti, nekaj hematita in limonita s skupnim povprečjem vsebnosti železa 32,90 %. Tu še niso končane geološke raziskave.

Rudnik Skopje: Tajništvo ima sideritno-šamozitno rude z okoli 37 % vsebnosti železa. Rezerve cenijo na okoli 105 milijonov ton.

Demir Haisar: — sideritno — šamozitna ruda z okoli 37 % železa. Rezerve okoli 10 milijonov ton.

Damjan: — magnetitno-hematitna ruda z okoli 30 % železa. Rezerve okoli 10 milijonov ton.

Pehčevo: magnetitno-goetitna ruda z okoli 39 % Fe je v geoloških raziskavah in pripravah za eksploatacijo.

Kopaonik: — v okviru MK Smederevo — ima magnetitno rudo z rezervami okoli 2 milijona ton. Vsebnost železa 30 %.

Radovan: — magnetitno-hematitna ruda z nizkim manganom, primerna za pridobivanje sivga grodja. Ima okoli 40 % vsebnosti železa.

V pregledu bilancnih rudnih rezerv v Evropi se nahajamo brez Sovjetske zveze na šestem mestu.

Pregled kvalitete rud pokaže, da imamo dosti srednje kvalitetnih rud, katere pa moramo primerno pripraviti za ekonomično proizvodnjo grodja.

Od obravnavanih rudnikov najboljše pripravlja rudo rudnik Ljubija z mokro separacijo in sušenjem.

V rudniku Vareš imajo drobljenje, pranje in obogatitve v teški suspenziji ferosilicija. Ostali rudniki, razen rudnika Radovan, imajo nepopolne priprave, razen nekaj magnetnih separacij.

PROIZVODNJA GRODLJA V SFRJ

Proizvodnja surovega železa je absolutno povezana z dobavami rud iz naših rudnikov. Poglejmo, kakšno je stanje v letošnjem letu.

V naših železarnah imamo v obratovanju ali projektiranju naslednje število plavžev:

še posebno izstopal, ko bo MK Smederevo zgradil še drugi plavž, Skopje še dva in prav tako Kosmet.

Referati so izhajali iz prakse v zvezi z izenačevanjem rud, odžepljanjem, uporabo pare in kisika v pečeh, vodenjem peči in uporabi različnih rudnih mešanic.

Posebno zanimiv je bil referat — del doktorske dizertacije Boža Kozelja iz Zenice, kjer je profesor na tamkajšnji metalurški fakulteti, pod naslovom: Vrednotenje rud. To je zelo zanimivo delo, ki skuša določiti ceno rude na svojevrstni način v odvisnosti od različnih vplivov.

Tudi iz teoretičnega vidika so bili podani različni referati tako v rudarski kot v metalurški sekciji. Ti referati so bili izdelani na inštitutu v povezavi s fakultetami in proizvodnimi obrati.

V zvezi z referati ne moremo mimo dejstva, da sodeluje na obravnavanih področjih skupno samo za delo aglomeracij in plavžev v Zenici 36 diplomiranih inženirjev, v Smederevu 28, v Sisku 16 in na Jesenicah trije!

Zadnji dan so si udeleženci ogledali tudi plavže in aglomeracijo ter tehnični muzej v naši železarni.

Posvetovanje je bilo dobro pripravljeno, referati na zelo visoki strokovni ravni, skupna ugotovitev pa je bila, da plavžarstvo z rudniki železove rude ni dobilo do sedaj pravega mesta v metalurgiji in da nas čaka trdo delo, da bomo lahko zadovoljili potrebe in zahteve, ki jih postavljajo razvojni programi.

Lado Šketa

Naša jeklarna (IK)

OB DESETLETNICI SOZD SLOVENSKE ŽELEZARNE

(Nadaljevanje s 1. strani)

Jeklo je čudežna tvarina, brez katere človek ne bi dosegel zbrane lepote, fantastične hitrosti, morske globine in neskončnosti širnega vesolja. Jeklo je temeljna snov vseh proizvodnih dejavnosti, pogoj obstanka in razvoja življenjske ravni in celotne družbene reprodukcije. Jeklo je najbolj razširjena in istočasno najcenejša kovina, ki ji človeški um daje različne lastnosti in uporabnost. Z deležem ogljika v železu, s tlačenjem legirnih prvin, toplotno obdelavo in plastično predelavo spreminja svojo trdnost, elastičnost, žilavost, mehanske, fizikalne in kemične lastnosti. S plemenitjenjem ta kovina izgubi tudi svoj izvorni greh podvrženosti hitremu rjavenju, postane antikorozijska, odporna proti vročini in kislini ter po potrebi tudi nemagnetna. V tem je razlog, da svetovna proizvodnja jekla stalno narašča, da se je v 75 letih dvajsetega stoletja dvignila od 37 na 708 milijonov ton in da prognoza za leto 1985 predvideva proizvodnjo milijardo ton jekla.

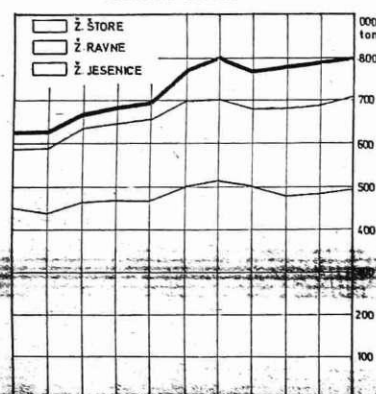
V petdesetih letih sedanega stoletja je proizvodnja jekla narasla za 155 milijonov ton samo v zadnjih 25 letih pa za 518 milijonov ton. To pomeni, da je v obdobju hitrega razvoja po drugi svetovni vojni rast porabe zahtevala nove proizvode in znatno večje agregate jekla. Na področju izdelave jekla je bila izvršena prava tehnološka revolucija. Za masovna jekla je bil uveden skoraj neprekinjen proizvodni postopek, od tekočega železa in jekla do končnih toplo valjanih izdelkov. Poleg klasičnega pridobivanja jekla iz železove rude se je za kvaliteta in plemenitost jekla razvil predvsem elektro jeklarstvo. Medtem ko je leta 1950 delež elektro jekla znašal le 7 % celotne svetovne proizvodnje, se je do leta 1975 dvignil na 15 %, za leto 1985 pa se pričakuje, da bo znašal že 20 %. Ob upoštevanju strukture proizvodnje je po vrednosti delež elektro jeklarstva še znatno višji.

PROIZVODNJA JEKLA ZAOŠTAJA

Stopnja rasti porabe jekla je v Jugoslaviji po osvoboditvi bila višja od svetovnega povprečja, vendar iz znatno nižjega starta, zato je stanje porabe z okoli 250 kg na prebivalca še vedno skromno, kar pomeni, da se bo v prihodnosti moralo povečati. Razvoj kovinske industrije in druge porabe je odvisen predvsem od količine, strukture in ekonomičnosti lastne, nacionalne proizvodnje jekla. Naložbe v železarnstvo so razmeroma visoke, zato zahtevajo optimalen izbor zmogljivosti, tehnologije, delitev proizvodnega programa in specializacijo proizvodnje, česar v Jugoslaviji vedno nismo spoštovali.

Ob osvoboditvi leta 1945 je bila železarna Jesenice največja tovarna črne metalurgije v Jugoslaviji, vse tri slovenske železarne pa so leta 1946 izdelale 142.000 ton ali 70 % jugoslovanskega jekla. Sledila je hitra izgradnja novih proizvodnih potencialov, slovenske železarne, zlasti železarna Ravne, pa so se zaradi tradicije, delovnih navad in izkušenj ter bližnje elektro energetskih virov usmerile na kvaliteta in plemenitost jekla. Specializacija proizvodnje jekla je v času avtonomnega reševanja razvoja po republikah manjšala svojo veljavo, še vedno pa so vidni obrisi dogovorjene delitve proizvodnega programa.

SUROVO JEKLO

Obtem ko je v drugi polovici šestdesetih let kot posledica gospodarske reforme nastala stagnacija in ekonomska problematika jugoslovanske črne metalurgije, je postalo jasno, da si mora slovensko železarnstvo utrditi svojo vlogo v jugoslovanski proizvodnji jekla in se ubrati za celotni industrijski razvoj. Tega ne bi mogle doseči posamezne tovarne, zato so se železarne Jesenice, Ravne in Štore povezale

v združeno podjetje Slovenske železarne. Rojstni dan in s tem začetek novega obdobja razvoja slovenskega železarnstva je 30. september 1969, ko je na podlagi odločitve delavcev bila podpisana ustanovitvena listina združenega podjetja. Od takrat slovensko železarnstvo enotno planira srednjeročni razvoj in z gospodarskimi načrti letno usklajuje proizvodnjo.

IZ IZGUB V AKUMULATIVNOST

Ekonomske položaj slovenskih železarn je bil najbolj kritičen leta 1967. Vsa tri podjetja so imela poslovne izgube, stanje pa se je naslednji dve leti le delno izboljšalo.

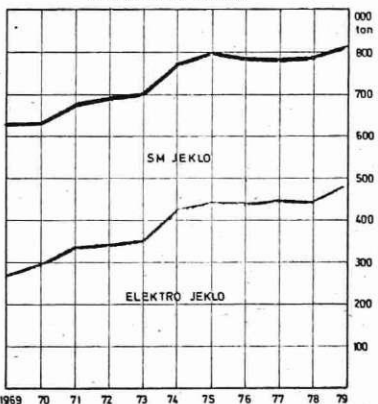
Slab gospodarski položaj je pospešil proces ekonomizacije poslovanja in združevanja proizvodnih potencialov jugoslovanske črne metalurgije in ob stoletnici ustanovitve Kranjske industrijske družbe leta 1969, ki je pomenila koncentracijo gorenjskega železarnstva na Jesenicah, se je združilo celotno slovensko železarnstvo.

Že v dveh letih pripravljalnem obdobju za združitev železarn Jesenice, Ravne in Štore so bili doseženi prvi rezultati poenotenja poslovanja in skupnega prizadevanja za izboljšanje ekonomskega stanja, cilji združitve pa so bili znatno višji.

Odpraviti je bilo treba poslovanje iz izgubami, odstraniti posledice izgub, ozdraviti poslovanje, vrniti akumulativnost in kreditno sposobnost, odpraviti nerentabilno proizvodnjo, izvršiti specializacijo in delitev dela, odpraviti ozka grla, dokončati začetne investicije, razširiti večstopensko predelavo in izdelati zasnovano novega usklajenega razvoja slovenskega železarnstva.

Rezultati enotnega reševanja so že prvo leto skupnega življenja slovenskih železarn bili očitni. Vrnili so se rast proizvodnje, donosnost poslovanja in zaupanje v uspešno prihodnost izdelave in predelave jekla na Slovenskem. Poseben uspeh prvega leta delovanja združenega podjetja je bila izdelava in sprejem enotnega petletnega plana proizvodnje in razvoja Slovenskih železarn za obdobje 1971-1975. Ta plan je izražal enotnost, vzajemnost in pogum delavcev združenih železarn, saj bi njegova uresničitev trajnejše uredila ekonomski položaj in slovenskemu železarnstvu zagotovila boljšo prihodnost.

STRUKTURA JEKLA

Stopnja rasti proizvodnje slovenskih železarn je bila od začetka srednjeročnega obdobja ugodna. Tudi ekonomski položaj združenih podjetij se je stalno izboljševal in povečevala se je reprodukcijska sposobnost, kar je vplivalo na širjenje integracijskega procesa. Od leta 1969 do 1973 se je količina izdelanega jekla povečala na 695.485 ton ali za 11 %, blagovna proizvodnja na 642.973 ton ali za 24 % in realizacija na 2.936,6 milij. din ali za 93 %. Spoznanje, da se morajo slovenske železarne iz horizontalnega sodelovanja razviti v vertikalno reprodukcijsko celoto, je po štirih letih delovanja privedlo do pridružitve predelovalnih delovnih organizacij Verige Lesce, Plamena Kropa, Tovila Ljubljana, Žirne Celje in Metalurškega inštituta. S sklenitvijo samoupravnega sporazuma o združitvi v Slovenske železarne 27. novembra 1973 je nastala sestavljena organizacija združenega

podjetja na domačem trgu in svojim izdelkom utrla pot v tujino. V obdobju od integracije in ustanovitve združenega podjetja leta 1969, razširitve in transformacije v sestavljeno organizacijo združenega dela leta 1973 do zaključka petletnega plana leta 1975 so Slovenske železarne proizvodnjo surovega jekla povečale na 795 tisoč ton ali za 27 %, blagovno proizvodnjo na 740.841 ton ali za 44 %, izdelanega in prodanega blaga po nominalni vrednosti na 7.148 milij. din ali za 4,7 krat, izvoz blaga pa za 6,3 krat. Pravi preobrat pa je bil dosežen v akumulativnosti. Leta 1975 je SOZD do-

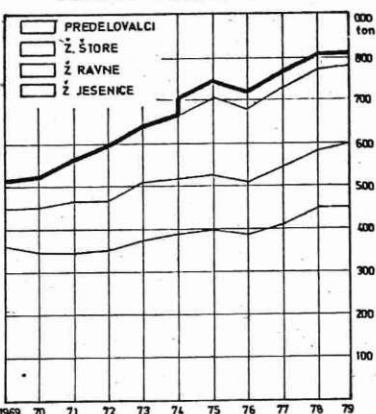
segel 941 milij. din bruto amortizacije, povečane s sredstvi za poslovni in rezervni sklad ali devetkrat več kot leta 1969. Poslovni sklad se je povečal na 4.479 milij. din ali za petkrat, povprečni mesečni osebni dohodki na 3.648 din ali za več kot trikrat.

V šestletnem obstoju je organizacija združenega dela Slovenske železarne torej dosegla izreden poslovni in ekonomski vzpon. Povečala se nista le obseg in akumulativnost, temveč tudi produktivnost, merjena po nominalni vrednosti izdelanega ter prodanega blaga za 3 krat.

Tudi srednjeročni plan 1971-1975 so Slovenske železarne uresničile. Dosegle so pomemben poslovni skok, proizvodnjo jekla povečale za 26,3 %, blagovno proizvodnjo za 41 %, realizacijo za 4,6 krat in izvoz za 4,1 krat, spremenile svojo dimenzijo in fizionomijo in se iz horizontalnega združenega podjetja pretvorile v horizontalno vertikalno sestavljeno organizacijo združenega dela. Občuten napredek so dosegle z združitvijo novih delovnih organizacij. Zadnje leto srednjeročnega obdobja 1975 so postale največja organizacija združenega dela v Sloveniji in bile med največjimi v državi.

UMIRJENA RAST PROIZVODNJE

BLAGOVNA PROIZVODNJA

Ekonomske trdne in reproduktivno sposobne so Slovenske železarne z optimizmom vstopile v novo petletno obdobje 1976-1980. Izdelale so in pravočasno sprejele samoupravni sporazum o temeljnih srednjeročnega plana, ki predvideva nov velik skok v obsegu in strukturi proizvodnje in predelave jekla. Pri izvrševanju tega plana so nastale objektivne in druge težave že prvo leto in se nadaljevale skozi celotno srednjeročno obdobje. Delno je to posledica krize jeklarske industrije, ki je leta 1975 zajela vse zahodne razvite države in delno problematike pri razvijanju proizvodnih zmogljivosti in zaostajanju investicijskih naložb.

V primerjavi z letom 1975 so Slovenske železarne leta 1978 izdelale 787.845 ton surovega jekla, kar pomeni, da še niso dosegle rekordne proizvodnje iz leta 1975. V blagovni proizvodnji so z rezultatom 801.797 ton napredovale za 7,5 %, z realizacijo 10.857 milij. din pa za 52 %. Akumulativnost bruto se je dvignila na 1.459 milij. din ali za 55 %, poslovni sklad pa se je z dosegom 8.439 milij. din skoraj podvojil. Tudi povprečni osebni dohodki so se z dosegom 5.439 din povišali za 87 %.

Fizični obseg proizvodnje se torej v sedanjem petletnem obdobju le počasi povišuje, večji premiki so bili doseženi v vrednosti izdelanega in prodanega blaga, to je v eksterni realizaciji in v izboljševanju ekonomskega položaja organizacije združenega dela, reprodukcijski sposobnosti in v materialni krepitvi. Visoka konjunktura za izdelke, Slovenskih železarn doma in substituiranje uvoza jekla pa sta zadrževala izvoz, ki zato le skromno napreduje in je z dosegom 41 milij. \$ sicer za 5,7 % višji kot leta 1975, a znatno zaostaja za srednjeročnim planom.

Četrto leto sedanega srednjeročnega plana-1979 se dinamika rasti proizvodnje ni mnogo menjala. V tem letu bodo Slovenske železarne izdelale 800.000 ton jekla ali 1,5 % več kot leta 1978, blagovno proizvodnjo 810.000 ton, kar je napredovanje za 1 %, dosegle 13,5 milijard dinarjev eksterne realizacije ali 24 % več od predhodnega leta, od tega bo izvoz znašal 56 milijonov dolarjev, kar je napredovanje za 13 %, sredstva za osebne dohodke bruto bodo porasla na 2.380 milijonov dinarjev ali za 29 %, povprečno število zaposlenih na 18.000 delavcev ali za 420, osebni dohodki na zaposlenega mesečno na 7.430 dinarjev.

Kljub počasnejši rasti fizičnega obsega proizvodnje in sedanjem srednjeročnem obdobju delavci Slovenskih železarn svoj prvi 10-letni jubilej združitve lahko proslavijo zadovoljni in ponosni. Iz tabelarnega pregleda in diagramskih prikazov se plastično vidi napredovanje iz poslovnih izgub v ekonomsko trdno sestavljeno organizacijo zdru-

ženega dela. V desetletnem obdobju so Slovenske železarne povečale letno proizvodnjo jekla za 30 %, blagovno proizvodnjo za 57 %, realizacijo za 9 krat, izvoz tudi za 9 krat, bruto akumulacija je nominalno 15 krat večja, sredstva osebnih dohodkov bruto so se dvignila za desetkrat, povprečni mesečni osebni dohodki zaposlenih pa za 6,5 krat. Med tem časom se je število zaposlenih povečalo za 52 %, kar pomeni, da je uspešno porasla tudi produktivnost.

V letih 1970 do 1979 so Slovenske železarne izdelale 7,4 milijonov ton jekla, 6,7 milijonov ton blagovne proizvodnje, prodale za 59 milijard dinarjev svojih izdelkov in od tega za 320 milijonov dolarjev zunanji kupcem. So torej pomemben vir jeklenih izdelkov, dohodka in življenja širokega kroga prebivalstva.

Slovenske železarne so utrdile poslovni ugled, postale večje, produktivnejše, bogatejše in reproduktivno sposobnejše. Pomembna sta dosežena ekonomska moč združenih delovnih organizacij in sistem namenskega združevanja sredstev razvoja, ki pogojujeta uspešen in hiter vzpon že v bližnji prihodnosti. Investicijske naložbe v teku in zasnovani razvojni projekti bodo v naslednjem petletnem obdobju od 1981 do 1985 omogočili strukturalni in vrednostni premik proizvodnje, povečanje kakovostne proizvodnje in širjenje večstopenske predelave jekla.

JUBILEJ USPEHOV IN MOČI

Ob 10-letnici integracije železarn Jesenice, Ravne in Štore v enotni industrijski tvorbi delovne organizacije, združene v Slovenske železarne, predstavljajo veliko, pomembno in poslovno zdravo celico jugoslovanskega gospodarstva. Zgradbo te sestavljene organizacije združenega dela tvorijo:

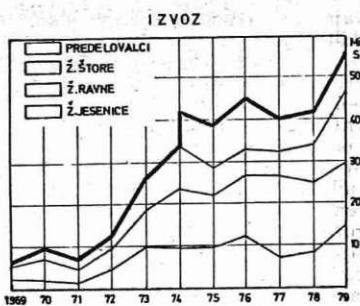
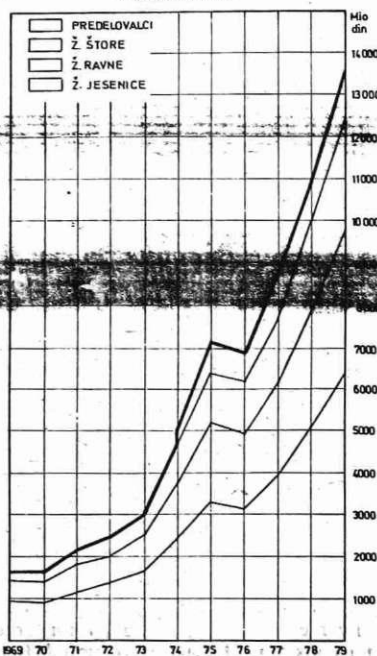
- proizvodne delovne organizacije: železarna Jesenice, železarna Ravne, železarna Štore, Veriga Lesce, Plamen Kropa, Tovil Ljubljana in Žirna Celje
- storitvene dejavnosti: Metalurški inštitut in enota blagovnega prometa SZ
- denarna institucija: Interna banka SZ in
- delovna skupnost skupnih služb SZ.

Iz skromne usklajevalne aktivnosti se je v desetih letih razvil sistem medsebojno ekonomsko povezanih in soddvisnih organizacij združenega dela z razvito samoupravo in poslovno strukturo in dognanim združevanjem dela in sredstev. Samoupravni sporazum o združitvi v SOZD Slovenske železarne, sklenjen 27. februarja 1978, je dokaz zaupanja, ki je plod dosežkov enotnega reševanja poslovne politike v bližnji preteklosti in pogumnega trasiranja poti skupnega življenja, sporazumevanja ter vzajemnosti v prihodnosti. Delitev proizvodnega programa, specializacija proizvodnje, večstopenska predelava in zlasti optimiranje in usklajevanje razvoja, so izoblikovane prednosti, ki organizaciji združenega dela, Slovenskim železarnam omogočajo učinkovitost investicijskih naložb.

To potrjujejo desetletni dosežki. Strukturne spremembe so očitne že v proizvodnji surovega jekla. Medtem ko je v slovenskih železarnah leta 1950 od proizvodnje 205.000 ton elektro jekla zavzemalo samo 6 %, je leta 1978 proizvodnja elektro jekla znašala že 438.272 ton ali 55,6 % celotne količine surovega jekla. Železarna Ravne in Štore sta opustili SM postopek, proces posodabljanja pa bo iz kakovostnih, energetskih in ekoloških razlogov v bližnji prihodnosti imel svoj učinek tudi v železarni Jesenice.

Kakovostni proizvodni premiki so bili doseženi tudi v predelavi; na

REALIZACIJA

Jesenicah z izgradnjo hladne valjarne, obrata za hladno oblikovanje profilov, podbojarno in z razširitev proizvodnje varilnih elektrod ter dodajnega materiala. Železarna Ravne je razširila program metalurškega orodja, valjev in trnov, rezalnega orodja, nerjavnih armatur in razvila izdelavo strojev ter strojnih delov, železarna Štore je zgradila elektrojeklarno, valjarno, jeklovlek, razširila proizvodnjo ter obdelavo nodularne litine in zgradila tovarno traktorjev. Pri predelovalnih delovnih organizacijah se kaže premik v višje, vredne izdelke iz jekel Slovenskih železarn.

Predmet poslovanja Slovenskih železarn je razdeljen po delovnih organizacijah in tvori zaključeno celoto. Značilnosti posameznih proizvodnih delovnih organizacij so naslednje:

Železarna Jesenice je največja delovna organizacija. Ima integralni proizvodni postopek od priprave in taljenja rude, izdelave surovega železa in surovega jekla do valjanega blaga. Jeklo izdeluje po SM in elektro postopku v količini okrog 500.000 ton letno. Po fizičnem obsegu je na prvem mestu proizvodnja ploščatih profilov, toplo valjane debele in srednje pločevine ter hladno valjane pločevine in trakov ter hladno oblikovanih profilov. Sledi proizvodnja toplo valjane žice, vlečene in hladno predelane žice in jekla. Proizvodni postopek je podaljšan na višje predelano jeklo, jeklene konstrukcije, vratne podboje, varilni material, žičnike in druge izdelke.

Železarna Ravne ima čisto elektro metalurgijo. Jeklo izdeluje v elektro obločnih in indukcijskih pečeh in ga v obsegu okoli 210.000 ton predeluje v toplo valjano paličasto jeklo, kovano paličasto jeklo, prosto kovane in krčilne odkovke ter jekleno litino. Značilnost železarn Ravne je izdelava kvalitetnih in plemenitih vrst jekel ter visok delež nadaljnje predelave valjanih in kovanih izdelkov ter jeklene litine v jeklarske izdelke z višjo stopnjo predelave. To so: listnate in torzijske vzmeti za cestna vozila, široka izbira industrijskega rezalnega orodja, jekleni pilger valji in trni, kovani valji za hladno valjanje kovin, pnevmatični stroji in orodje, amature, strojni deli in sklopi, stroji in drugi izdelki.

Železarna Štore je v celoti naravnana na elektro metalurgijo z zmogljivostjo okoli 40.000 ton surovega železa in 150.000 ton jekla. Ima dve osnovni smeri metalurške dejavnosti: izdelavo surovega jekla in valjanega blaga ter izdelavo sivega železa ter litega blaga. Surovo jeklo se po konti postopku vlije v gredice, iz katerih izdeluje toplo valjano in vlečeno paličasto jeklo. Surovo železo izdeluje v elektro plavžu. Livarski izdelki so: jeklarske kokile in livni material, valji iz sive in nodularne litine ter poljekleni valji za metalurško in drugo industrijo, ulitki iz sive, nodularne in konti litine za motorno industrijo in strojogradnjo. V sklopu te delovne organizacije je tudi tovarna traktorjev.

Tovarna vijakov - Plamen Kropa je po obsegu proizvodnje največji proizvajalec maticnih, nastavnih in sponskih vijakov v srednjih dimenzijah, matic ter vseh standardnih vrst zakovic. Proizvodni program širi na hladno kovane in plemenitejše izdelke.

Tovarna verig - Veriga Lesce je specializirana tovarna za izdelavo tehničnih verig. Poleg verig za široko potrošnjo je poseben poudarek na izdelavi visoko odpornih kalibriranih in oplenjenih bremenskih, ladijskih sidrskih verig, verig za transporterje in verig za rotacijske peči. Izdeluje lesne vijake in hladno oblikovane.

samo-rezne in posebne vrste vijakov manjših dimenzij ter zakovic za uporabo v posebne namene. Vijako blago izdeluje iz jekla in iz barvnih kovin in prehaja na nerjavna jekla.

Tovarna žičnih izdelkov - Žirna Celje izdeluje vse vrste žičnih pletiv, mrežaste armature, težišče pa postopoma prenaša na izdelavo žičnih transportnih trakov in vibracijskih sit iz plemenitega jekla za rudarstvo, kemično, živilsko in drugo industrijo.

Metalurški inštitut - Ljubljana je izvrševalni in povezovalni člen raziskovalne dejavnosti Slovenskih železarn. Izvršuje projekte

osvajanja in izpopolnjevanja tehnoloških postopkov izdelave in predelave jekla, bogatenja proizvodnega asortimana in kakovostnih lastnosti izdelkov Slovenskih železarn.

Interna banka SZ - Ljubljana je pomembna denarna institucija skupnega finančnega poslovanja delovnih organizacij Slovenskih železarn. Je mesto in pospeševalec združenja sredstev, angažiranja zunanjih virov in optimiranja in uporabe razpoložljivih sredstev za financiranje tekočega poslovanja in razvojnih projektov. Interna banka je postala nepogrešljivo vezivno sredstvo sestavljene organizacije, njen potencial pa je dosegel obseg blizu 2 milijard dinarjev.

Slovenske železarnе so kot organiziran sistem vplivale na optimiranje proizvodnje in razvoja tudi na širše področje združenega dela. Kreativno in enotno so ves čas prisotne v gospodarskih zbormah, asociaciji jugoslovanskih železarn in drugih združenjih ter uspešno sodelujejo pri oblikovanju dogovorov o razvoju jugoslovanske črne metalurgije in kovinske industrije. V Sloveniji so bile pobudnik in glavni usmerjevalec dejavnosti Skupnosti izdelave in predelave jekla, ki ima vlogo strukturnega izboljševanja in medsebojnega usklajevanja razvoja proizvodnje in predelovalcev jekla. Namenska sredstva za razvoj črne metalurgije, prenesena iz državnega kapitala na temeljne organizacije skupnosti, tvorijo vezivo in osnovo za razvoj dohodkovnih odnosov med Slovenskimi železarnami, izdelovalci cestnih in tirnih vozil, strojogradnje, elektro industrije, bele tehnike in poljedelske mehanizacije.

SAMOUPRAVLJANJE SE UVELJAVLJA

Desetletni jubilej je priložnost za oceno skupno prehojene poti, ugotovitev težav in zaprek, ki so ovirale doseganje še višjih gospodarskih dosežkov s ciljem, da bi na pridobljenih izkušnjah v prihodnosti imeli večje poslovne in družbeno ekonomske uspehe. Odgovorila, v sistem združenega dela povezanih delovnih organizacij, je velika, saj je od njihove proizvodnje v reprodukcijski verigi odvisno delo širokega kroga potrošnikov in uporabnikov izdelkov Slovenskih železarn. Neposredno in posredno je v primarni, sekundarni in terciarni dejavnosti od ustvarjenih sredstev Slovenskih železarn odvisna usoda skoraj 100.000 ljudi.

Veliko je bilo doseženega v prvem desetletju, hotenje vseh zaposlenih je, da bo v drugem desetletju že znatno več. Za delovne uspehe so potrebni dobro počutje pri delu, zadovoljstvo doma in čut pripadnosti organizaciji združenega dela, enostavno povedano: obstajati morajo složni samoupravni odnosi.

Na področju samoupravnih razmerij, prilagajevanja z ustavo, zakonom združenega dela in z drugimi temeljnimi zakonskimi določili je v minulem desetletnem obdobju bilo veliko izvršenega. Pri iskanju najprimernejše poslovne in samoupravne organiziranosti je po predhodnih rešitvah bilo v SOZD konstituiranih 81 temeljnih organizacij združenega dela, 15 delovnih skupnosti skupnih služb in ostale 4 enovite delovne organizacije. S samoupravnimi sporazumi so temeljne organizacije združenega dela dobile svojo vlogo, vse poslovne, reprodukcijske in za življenjsko raven pomembne odločitve so se približale tistim, ki dohodek ustvarjajo - delavcem. Uveljavil se je delegatski sistem. Sprejeta je bila vrsta dokumentov, ki urejajo dohodkovne odnose, razporejanje dohodka in delitev osebnih dohodkov, način učinkovitega sistema združevanja dela in sredstev TOZD znotraj delovnih organizacij in v sestavljeni organizaciji združenega dela. Izoblikovana je bila učinkovita organizacija za varovanje družbene lastnine in samoupravnih pridobitev pred naravnimi nesrečami in sovražnimi posegi. Družbenopolitične organizacije, svet in

aktivni zveze komunistov, koordinacijski odbor sindikata, svet mladine SZ in koordinacijski odbor ZB NOV so odigrali pomembno vlogo pri utrjevanju in poglobljanju samoupravljanja, usklajevanju stališč, poenotenju delitvenih razmerij, delovnega časa, izobraževanja, uveljavljanja inovacijske dejavnosti in organiziranju srečanj zaposlenih na vseh področjih, ki zanimajo delovnega človeka.

Skrb za človeka in prihodnost slovenskega železarstva je bila izražena tudi z izobraževanjem kadra. Redno šolanje in dodatno izobraževanje ob delu sta omogočila, da se je struktura zaposlenih občutno izboljšala. Izobraževalni centri delovnih organizacij so v 10 letih dali okoli 3.000 kvalificiranih delavcev in 850 tehnikov. V tem času se je številno visokošolsko izobraženih strokovnjakov, doktorjev znanosti, magistrstov, diplomiranih inženirjev, ekonomistov, pravnikov in drugih povečalo od 212 na 408. Še bolj pa je naraslo število delavcev z višjo šolsko izobrazbo. Ob vstopu v drugo desetletje so Slovenske železarnе kadrovsko znatno bogatejše in s tem sposobnejše. Izboljšali so se tudi življenjski pogoji zaposlenih.

Delovne organizacije, združene v Slovenske železarnе, so vsa leta skupnega poslovanja skrbela za razvoj življenjske in splošne družbene ravni. V minulem desetletju je bilo zgrajenih 1.845 družbenih in 3.060 zasebnih družinskih stanovanj. Krajevne skupnosti, v katerih živijo delavci Slovenskih železarn, so se obogatile s šolami, otroškimi vrtci, kulturnimi institucijami, športnimi objekti in zdravstvenimi postajami. Skrb za človeka je sestavni del dejavnosti delovnih organizacij, v to spada tudi organizirano razvedrilo. Vsakoletna zimska, spomladanska in jesenska športna tekmovanja, pohodi v Julijske in Savinjske Alpe ter Karavanke, srečanja pihalnih orkestrrov, pevskih zborov, gledaliških skupin, folklorne, likovnikov, mladine in borcev NOV so poleg strokovnih posvetovanj pomembno sredstvo enotnega vzpodbujanja telesno-vzgojne in kulturne dejavnosti delavcev Slovenskih železarn. Ta srečanja, v katera je vložen trud organizatorjev iz vseh delovnih organizacij, pomenijo medsebojno spoznavanje, zvezo jeklarjev iz Goranske, Koroške, Stajerske in Ljubljane in razvoj čuta pripadnosti Slovenskim železarnam.

Z OPTIMIZMOM V PRIHODNOST

V drugo desetletje delovanja postavljena organizacija združenega dela Slovenske železarnе vstopa z optimizmom razvoju in samoupravo pripravljena. Z referendumski sprejete samoupravne sporazume bo treba le dopolniti in v celoti uveljaviti, poglobiti družbenoekonomski položaj delavcev, utrditi delegatski sistem in izpopolniti politiko razporejanja dohodka ter čistega dohodka. Delegati v sestavljeni organizaciji združenega dela bodo morali skrbeti, da se uresničijo vsa določila samoupravnega sporazuma o združevanju v Slovenske železarnе, največ prizadevanosti pa posvetiti razvoju sistema dohodkovnih odnosov.

Osnrednji cilj sedanega srednjeročnega obdobja 1976-1980 Slovenskih železarn je proizvodnja 939.000 ton blagovne proizvodnje in 15 milijard din realizacije. Vse planirane naloge do konca leta 1980 sicer ne bo možno uresničiti, zaostanek je največji pri izvozu in investicijskih naložbah, velik del pomembnih razvojnih projektov pa je v izvrševanju in bo dajal sadove v naslednjem srednjeročnem obdobju 1981 do 1985.

Ze poteka posodabljanje in širjenje proizvodnih potencialov talilniških, metalurško in mehansko predelovalnih zmogljivosti. Uveljavljajo se vakuumsko tehnologija, ponovna metalurgija, pretapljanje jekla pod žlindro, vliivanje gredic, procesno vodenje tehnološkega po-

stopka in numerična tehnologija ter sodobna kontrola proizvodnje. Slovenske železarnе razpolagajo z raziskovalno razvojnim sistemom z osrednjo institucijo Metalurškim inštitutom in z neposredno povezavo s fakulteto za metalurgijo in strojništvo. Imajo prek 400 doktorjev znanosti, magistrstov, diplomiranih inženirjev, ekonomistov, pravnikov in drugih visokošolskih izobražencev. Ob teh razpolagajo s širokim krogom strokovnih in kvalificiranih delavcev, metalurgov, strojnikov, kemikov in drugih spremljajočih poklicev. V tem sposobnem kadru je velik umski potencial in zagotovilo, da bodo Slovenske železarnе bogati zgodovini in trdni sedanjosti dale tudi plodno prihodnost.

Smer razvoja slovenskega železarstva je za daljše obdobje prihodnosti zasnovana že v temeljnem združitvenem dokumentu. Ta je bila vodilo v prvem skupnem petletnem planu 1971-1975 in je sestavina planiranja tudi sedanega srednjeročnega obdobja, brez velikih korektur pa bo naravnavala tudi napredovanje Slovenskih železarn v obdobju 1981-1985.

Temeljna načela razvojne politike Slovenskih železarn so:

- popolna naravnost na elektro jeklarstvo s pretežno uporabo jeklenih odpadkov in železove gobe ob nizki porabi energije na enoto jekla. Ta opredelitev se je zaradi domače in svetovne energetske problematike še bolj utrdila;

- naravnost na izdelavo plemenitih konstrukcijskih, orodnih in specialnih večstopenjsko predelanih jekel. Ta opredelitev je usklajena z razvojem celotne jugoslovanske črne metalurgije;

- naravnost na proizvodnjo, ki zahteva visoko strokovnost, materialni plemeniti predvsem z znanjem in umskim delom in mu znatno povečuje njegovo vrednost. Ta opredelitev pogojuje uspešno prihodnost;

- posodobljenost tehnoloških postopkov, ki varujejo okolje ter s produktivnostjo in ekonomičnostjo omogočajo konkurenčno nastopanje doma in v tujini. Ta opredelitev je vedno pomembnejša;

- izvoz izdelkov večstopenjsko predelanih jekel in izravnavo uvoza z izvozom je pogoj uveljavljanja slovenskega jeklarstva. Ta opredelitev je zaradi kočljivega zunanjetrgovinskega položaja postala življenjska nuja;

- povečevanje odstotka aktivnega prebivalstva in angažiranja naravnega prirastka mora biti vodilo zaposlovanja in rasti produktivnosti dela. Vrednost in strokovnost del mora na vseh področjih biti taka, da bo privlačna za mladino ožjega območja;

- razvoj samoupravnega sistema, spodbujanje ustvarjalne iniciative vseh zaposlenih in ubrani ter dobri medsebojni odnosi so pogoj uspešnosti poslovne aktivnosti in materialne krepitve, zato morajo biti deležni posebne pozornosti;

- varovanje svobode in izboljševanje življenjske ter družbene ravni je temeljna motivacija delavcev, zato mora povečevanje osebnih prejemkov in čistega dohodka krepiti narodno obrambno sposobnost, urejevanje naselij. Skrb za prosvetlje-

vanje, kulturno, telesno vzgojno in splošno družbeno aktivnost mora biti vsakdanja naloga zaposlenih in zlasti izbranih samoupravnih ter poslovnih struktur.

Iz teh načel sledi, da je povečevanje vrednosti proizvodnje, plemenitenje proizvodnega programa, večstopenjska predelava, osamovajanje v zunanjetrgovinskem poslovanju, relativno povečevanje aktivnega prebivalstva, krepitev materialne osnove, varovanje svobode in samoupravne družbene ureditve in izboljševanje življenjske ravni zaposlenih vodilo novega petletnega in dolgoročnega planiranja Slovenskih železarn.

Milijon ton elektro jekla letno naj bo gornja meja količinske proizvod-

njeno gospodarstvo biti vključeno v mednarodno delitev dela. Del svoje proizvodnje, zlasti večstopenjsko predelanih jeklenih izdelkov, morajo tudi delovne organizacije Slovenskih železarn nameniti porabnikom v tujini, saj je to koristno zaradi merjenja delovnih sposobnosti, optimizacije uporabe proizvodnih zmogljivosti in zlasti zaradi nemotenega oskrbovanja s surovinami, rezervnimi deli in opremo. Izdelki in konkurenčna sposobnost na zunanjih tržiščih najbolj objektivno odražajo gospodarsko moč države in učinkovitost njene družbene ureditve. Tudi uspešnost in trdnost našega samoupravnega sistema se ocenjuje po kakovosti blaga in storitev. Delovna ustvarjalnost je zato najboljše merilo samoupravne zavesti.

Prek 10 milijard dinarjev sredstev bo do leta 1985 vloženih v širjenje in posodabljanje procesa izdelave in predelave jekla Slovenskih železarn. Postale bodo pomemben evropski proizvajalec plemenitega jekla. S svojimi izdelki v vrednosti okrog 25 milijard dinarjev letno bodo nepogrešljiv člen jugoslovanske industrije, zunanjetrgovinskega blagovnega prometa in narodno obrambne sposobnosti. Prekaljeni in žilavi jeklarji bodo uporno hodili po začrtani poti in prispeli do cilja - utrjenega samoupravljanja, učinkovitega poslovanja, dobrih delovnih pogojev, in delu primerne življenjske ter družbene ravni slovenskih jeklarjev.

Gregor Klančnik

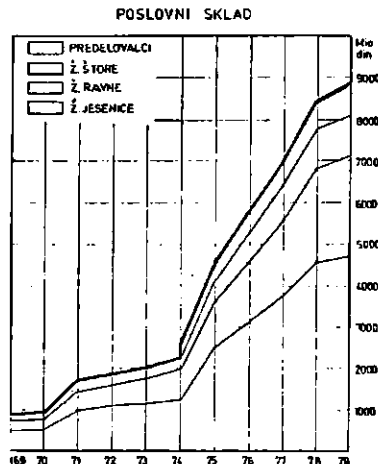
Železarski globus

AVSTRALIJA

Avstralske rezerve premoga cenijo na skupno 18 milijard ton in od tega je dobrih 11,2 milijarde ton ocenjenih kot primernih za izdelavo koks. Večina zaloga je v globini do 300 metrov. V letu 1978 so avstralski premogovniki izvozili 38 milij. ton premoga od tega je bilo 33 milij. ton primerne za koksiranje.

MEHIKA

Mehiške rezerve železove rude bodo izčrpane predvidoma v dveh do treh letih. Zato bodo mehiške železarnе v bližnji prihodnosti kupovale to rudo v Braziliji. V zameno bo Mehika dobavljala nafto. V teku so že pogajanja in v Mehiki tudi pripravljajo gradnjo nove železarnе v pristanišču Tampico ob obali mehiškega zaliva, kjer bodo v bodoče tudi pristajale ladje z brazilsko železovo rudo.

nje, pomembnejša pa mora biti struktura, v kateri morajo kakovostna konstrukcijska, orodna in specialna jekla spodrinuti navadne asortimente, delež plemenitih jekel pa stalno rasti.

Večstopenjska metalurška in mehanska predelava je drugo pomembno načelo razvoja. S povečevanjem vrednosti izdelkov se relativno znižujejo transportni stroški surovin in gotovega blaga, da niso ovira konkurenčnosti. Pododvajanje lokacij je treba omogočiti rentabilno in predvsem donosno proizvodnjo. Delež kvalificiranega in usmeka dela se zato mora stalno povečevati in v izdelkih ter v neposrednem prometu postati pretežen vir dohodka Slovenskih železarn.

Jugoslavija je odprta in nevezana. samoupravna, socialistična dežela, zato in zaradi produktivnosti mora

UDELEŽBA V REZULTATIH POSLOVANJA

Opis	Železarna Jesenice		Železarna Ravne		Železarna Štore		Predelov.	SZ
	1969	1979	1969	1979	1969	1979	1979	
	%	%	%	%	%	%	%	%
Surovo jeklo	72	61	22	29	6	10	-	100
Blagovna proizv.	69	56	18	18	13	21	5	100
Realizacija	63	47	20,5	26	11,5	17	10	100
Izvoz	41,5	26	50	28	8,5	32	14	100
Sredstva OD	53	37	30	29	17	20	14	100
Bruto akumulac.	65	45	26,5	32	8,5	14	9	100
Akumulacija	17	31	74	45,5	9	12,5	11	100
Sklad skup. por.	33	36	52	33	15	12,5	18,5	100
Poslovni sklad	57	53	27	27	16	12	8	100
Zaposleni	52,5	37	29	28	18	19	16	100

DESETLETNO NAPREDOVANJE POSLOVANJA

OPIS	1969	1975	1978	1979 ocena	75/69	78/75	79/69
Surovo jeklo	626.437	795.008	787.845	800.000	127	99	128
Blagov. proizvodnja	517.259	740.841	801.797	810.000	144	109	157
Realizacija	1.522.817	7.148.516	10.857.330	13.500.000	470	152	887
Izvoz	6.123	38.750	40.943	56.000	633	106	915
Sredstva OD	235.001	1.045.686	1.846.175	2.380.000	786	177	1013
Bruto akumulacija	105.686	940.962	1.458.807	1.680.000	895	155	1570
Akumulacija	10.314	213.830	600.695	680.000	2070	282	6600
Sklad skupne por.	16.915	184.790	378.896	400.000	1082	218	2380
Posl. sklad	876.729	4.479.351	8.439.202	8.800.000	511	189	1004
OD / zaposl. / mes.	1.136	3.648	5.953	7.430	322	164	654
Zaposleni	11.818	16.340	17.579	18.000	139	108	152

Bruto akumulacija = amortizacija + poslovni + rezervni sklad

Akumulacija = amortizacija nad predpisano + poslovni + rezervni sklad

TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI

KONTINUIRANO VLIVANJE JEKLA

Kontinuirano vliivanje jekla je doživelo v zadnjih petnajstih letih tako buren razvoj kot proizvodnja jekla v kisikovih konvertorjih 15 let pred tem. Leta 1960 je bilo samo 0,3% svetovne proizvodnje surovega jekla odšlo na napravah za kontinuirno vliivanje. Ta delež je narasel leta 1969 na 3% in leta 1977 na približno 18%. Do leta 1985 predvidevajo povečanje kontinuirno odlitega jekla na 35% svetovne proizvodnje.

Zvezna republika Nemčija je odigrala važno vlogo pri razvoju kontinuirnega vliivanja. Leta 1977 so v zahodnonemških železarnah kontinuirno odlili 13,3 milij. ton jekla ali 35% celotne proizvodnje; 38% surovega jekla izdelanega v kisikovih konvertorjih, in 47% jekla, v izdelanega v obločnih električnih pečeh, so odlili na napravah za kontinuirno vliivanje.

Svetovna proizvodnja kontinuirno odlitega jekla je dosegla leta 1977 120 milij. ton. Od tega 70 milij. ton slabov, 35 mili-

jonov ton gredic in 15 milij. ton blumov. Ob pričetku leta 1978 je obratovalo v železarnah po svetu skupno 237 naprav za kontinuirno vliivanje slabov s 397 žilami, 478 naprav za vliivanje gredic s 1546 žilami in 160 naprav za vliivanje blumov z dimenzijami med 160 kr - at 150 mm s 594 žilami. Največ »tevilno naprav za kontinuirno vliivanje slabov obratuje v povezavi s kisikovimi konvertorji, medtem ko proizvajajo surovo jeklo za kontinuirno vliivanje gredic predvsem v obli ih električnih pečeh.

Prve naprave za kontinuirno vliivanje so bile navpičnega tipa. Zato je bila potrebna zelo velika višina celotne konstrukcije in investicijski stroški so bili visoki. Z upognejenjem gredic, oziroma slabov po strjevanju, je bilo mogoče zmanjšati višino celotne naprave za 20%. Po uvedbi ukrivljene kokile je bilo mogoče še nadalje zmanjšati višino naprave in znižati investicijske stroške. Vse to je pogojevalo hitro širjenje tega načina vliivanja jekla.

Ceprav navpične naprave še gradijo predvsem za vliivanje nekaterih vrst jekel, danes močno prevladujejo naprave z upognejnimi gredicami oziroma slabi. Po letu 1974 je bilo od skupno 230 naročenih naprav za kontinuirno vliivanje samo 35 navpičnih.

Vrsta razlogov in prednosti je prispevala k naglemu širjenju kontinuirnega vliivanja: približno 10% večji izplen kot pri vliivanju v kokile, manjša poraba energije, ker odpade eno valjanje, zmanjšanje investicijskih stroškov, izboljšani delovni pogoji, ker odpade težko delo v livni jami in dobre možnosti za avtomatizacijo proizvodnega procesa.

Precej časa so uporabljali kontinuirno vliivanje za manj kvalitetne vrste jekla, pri gredicah za jeklo za gradbene namene in pri slabih za pločevino navadnejših kvalitet. Vendar so kasneje z obširnimi raziskavami in izpopolnitvijo same naprave in postopka uspeli razširiti asortiment kontinuirnega vliivanja na vrsto kvalitetnejših jekel.

Danes postaja kontinuirno vliivanje vedno bolj nepogrešljivi del sodobne jeklarske tehnologije. Med novimi železarnami je vedno več takih, ki bodo celotno količino izdelanega surovega jekla vliivale na teh napravah. In to ne samo tiste z manjšo proizvodnjo, temveč tudi take s proizvodnjo milijon in več ton na leto.

POSLOVNA POLITIKA IZVAJANJA SREDNJEROČNEGA PLANA V LETU 1980

(Nadaljevanje s 1. strani)

delavci sprejete cilje in usmeritve potrjujejo kot osnovo za pripravo planskih dokumentov za leto 1980. S tem pa smo si začrtali tudi okvire poslovne politike izvajanja srednjeročnega plana v prihodnjem letu.

Ker mora poslovna politika slo- neti na realni možnosti, je po- trebno, da poleg sprejetih ciljev upoštevamo tudi gospodarska gi- banja in tokove, kakor tudi sprejete ukrepe letošnjem letu, ki bodo vplivali na družbeno-gospodarski razvoj v prihodnjem letu.

Za gospodarske tokove na začetku letošnjega leta je značilna visoka konjunktura ob naglem naraščanju cen na vseh področjih, kot rezultat hitrega naraščanja cen nekaterih surovin, energetskih virov in re- produkcijskega materiala. V leto- šnjem letu dosegamo najvišjo rast cen po letu 1975, ko je bila značilna izjemno visoka inflacija. Zato je aprila zvezni izvršni svet sprejel nekatere ukrepe, da bi hkrati in usklajeno delovali na vseh področjih ekonomske politike in da se z ukrepi na področju vseh oblik porabe in s kreditno monetarno politiko doseže večjo stabilnost na domačem trgu ter poveča interes za izvoz.

V avgustu letos so bili sprejeti dodatni ukrepi na področju izva- janja politike cen. Tako so v začetku avgusta zvezni izvršni svet, izvršni sveti skupščin, republik in izvršna sveta avtonomnih pokrajin sklenili dogovor o spremembah dogovora o izvajanju politike cen v letu 1979, s katerimi so opredelili nove okvire rasti cen za leto 1979 ter ukrepe, ki naj zagotovijo njihovo realizacijo. Kot temeljni ukrep za umirjanje rasti cen so bili sprejeti odloki o maksimiranju cen proizvodov in storitev. Spremembe cen so po tem dogovoru možne le izjemno in sicer na temelju dogovorjenih kriterijev.

Sprejeti stabilizacijski ukrepi ima- jo namen zaustaviti hitro rast in- flacije z vsemi posledicami, ki jih prinaša.

V zadnjih mesecih že prihaja do sprememb v nekaterih razvojnih trendih, ki se kažejo zlasti v umir- janju industrijske proizvodnje, bolj počasnem zaposlovanju, nižji di- namiki investicijskih izplačil in po- stopni umiritvi potrošnje prebival- stva.

Ob upoštevanju ciljev in usmeri- tev, ki smo si jih začrtali že s tekočim srednjeročnim planom, sprejetih ciljev na zborih delavcev ob obravnavi analiz izvajanja te- kočega srednjeročnega plana za ob- dobjem 1976-80 in upoštevanju gospodarskih tokov ter okvirov po- litike družbenoekonomskega razvoja SR Slovenije in občine Jesenice, so naše naloge in smeri razvoja v letu 1980 naslednje:

I. Naloge, ki izhajajo iz spre- jetih ciljev srednjeročnega plana:

- utrjevanje in vsestranski na- predek v položaju delavca v zdru- ženem delu;
- stalno izboljšanje življenjskih ravni delavcev in občanov;
- stabilnejši gospodarski razvoj na osnovi kvalitetnih dejavnikov v gospodarjenju;
- spremembe v strukturi pro- izvodnje in investicij v smeri do- govorjenih prednostnih nalog;
- izvajanje prednostnih nalog v družbenih dejavnostih;
- nadaljnje vključevanje v med- narodno menjavo;
- krepitev akumulativnih spo- sobnosti organizacij združenega dela;
- skladnejši družbenoekonomski razvoj vseh območij v SR Sloveniji;
- izpopolnjevanje in dograje- vanje družbenega sistema informi- ranja;

II. Gospodarjenje v prihod- njem letu naj bo usmerjeno v:

- racionalno in bolj učinkovito izrabo materialnih, kadrovskih in drugih proizvodnih pogojev;
- optimalno izkoriščanje proiz- vodnih kapacitet z možnostjo pre- meščanja delavcev glede na potrebe;
- zmanjšanje materialnih stro- škov predvsem porabe energije na enoto proizvoda;
- ohranjanje zalog vsaj na do- sedanji višini, ker bi vsako po- večanje povzročilo prelivanje sred- stev akumulacije v obratna sred- stva;
- povečanje odgovornosti pri go- spodarjenju in upravljanju z druž- benimi sredstvi za ustvarjanje več- jega dohodka in za njegovo sklad- nejše razporejanje.

III. Na področju kadrovske politike si bomo morali priza- devati za:

- zagotovitev produktivnega za- poslovanja in polnega izkoriščanja

delovnega časa vseh zaposlenih ter zmanjšanje sestankov;

- racionalnost pri zaposlovanju tako, da bi dosegli največ enood- stotno stopnjo rasti zaposlovanja;

- prilagoditev programov TOZD za zaposlovanje žensk;

- zmanjšanje odsotnosti in fluk- tuacije in izdelava programov ukre- pov;

- zagotovitev kontrole prisot- nosti na delu;

- usklajevanje letnih dopustov s proizvodnimi plani oz. proučitev možnosti kolektivnih dopustov, kjer to dopušča narava dela;

- poglobljeno usposabljanje no- vosprejetih delavcev z namenom zmanjšati fluktuacijo, poškodbe, bo- lezensko odsotnost in za doseganje ne- kvalitetne proizvodnje;

- usposabljanje delavcev za po- trebe Jeklarne II;

- povečano odgovornost vodij dela;

- okrepitev motivacije za delo in pritegnitev domačih delavcev v Že- lezarno;

- zagotovitev večje prisotnosti strokovnega kadra in s tem kontrolo v posameznih fazah proizvodnje.

IV. Na področju tehnologije proizvodnje in storitvenih de- javnosti bodo naše naloge us- merjene v:

- izboljšanje tehnološke in de- lovne discipline;
- dvig produktivnosti dela;
- proizvodnjo vse kvalitetnejših jekel, s čimer bomo sledili naši dolgoročni usmeritvi;
- doseganje boljših izplenov od vplivanja do finalizacije;

- realizacijo samoupravnih do- ločil o obračunavanju odškodnin za nenaročene sarže, sarže slabše kvali- tete itd.;

- modifikacijo ustreznih tehnoloških regulativov izdelave in vli- vanja jekel, da bi dosegli programirano proizvodnjo in kvaliteto na na- pravi za kontinuirno vplivanje gredi;

- usmeritev raziskav v sanacijo posameznih tehnoloških faz pro- izvodnje vseh vrst jekel, z namenom, da dosežemo čim boljše kvalitete in ekonomske rezultate;

- dopolnitev regulativov ogre- vanja blokov in ureditev delovanja peči, izdelava energetskih bilanc za posamezne agregate;

- ureditev hladilne jame za TVT in uvedbo termomehanske prede- lave TVT;

- nadaljevanje z osvajanjem teh- nologije valjanja profilov dimenzije iznad Ø 15, 16 mm, postavitev tehnolo- gije ohlajanja kolobarjev kvali- tetnih jekel, adjustiranje in kontro- le;

- vgraditev faze adjustiranja in toplotne obdelave kvalitetnih jekel v tehnologijo;

- usmeritev raziskovalnega dela v problematiko predelave jekla odli- tega po kontinuirnem postopku v vse vrste finalnih proizvodov, v proble- me čiščenja površine in kvalitete, to je od konstrukcijskih jekel patenti- rane žice do visoko legiranih nerjav- nih in ognjeodpornih jekel;

- doseganje cilja - proizvodnja 45.000 ton dinamita HVT in ELMAG;

- intenzivno delo na področju nerjavnih HVT, pri čemer je potrebo- no osvojiti celotni kvaliteten asorti- man jekel avstentnega tipa. Na tem področju bi morali izdelati 700 do 800 ton HVT mesečno;

- nujno povečanje proizvodnje nerjavnih elektrod;

- razširitev kvalitetnega asorti- menta na naslednje nove proizvode:

- ogljikova in nizko legirana jekla za vijake,

- jekla na bazi bora,

- jekla z zagotovljenimi trdnost- nimi lastnostmi v smeri debeline,

- visokotrdnostna jekla z mejo plastičnosti min. 600 oz. 700 N/mm² z modificirano tehnologijo proizvo- dne.

V valjarni debele pločevine

- nerjavni HOP,

- nerjavni vratni podboji,

- dodajni material - nove vrste,

- usmeritev raziskovalnega dela v možnosti zamenjave uvoznih kom- ponent z domačimi, predvsem na področju reprodukcijskega materia- la, barv, oljnih emulzij, sredstev pri vlečenju, mazanju itd.;

- pripravo za vodenje tehnolo- gije s procesnim računalnikom;

- v zmanjšanje zastojev pred- vsem v TOZD Valjarna bluming- štekel in TOZD Valjarno žice;

- povečanje izkoristka intelek- tualnega dela z doslednim upošte- vanjem zastavljenih tehnoloških regulativov kot rezultata lastnega raziskovalnega dela;

- izboljšanje obratovalne spo- sobnosti proizvodnih naprav;

- izboljšanje koordinacije na ve- likih remontih;

- izboljšanje stanja žerjavov s preventivnim vzdrževanjem;

- dokončanje investicije v nove delavnice na Javorniku in pričetek s proizvodnjo na novi lokaciji;

- usposabljanje kadra za delo na numerično krmiljenih strojih;

- nadaljnjo preorientacijo Žele- zarne na zemeljski plin.

V. Na področju nabavne in prodajne dejavnosti bodo naše naloge usmerjene v:

- zagotovitev potrebnih surovin reprodukcijskega materiala in ope- reme predvsem z domačega tržišča; uvoz je upravičen v primeru tistih surovin - repromateriala in ope- reme, ki jih ne moremo nabaviti z domačega trga ali katerih kvaliteta na asortiment ne ustreza;

- zagotovitev nemotene proiz- vodnje v temeljnih organizacijah z nabavo 150.000 ton polproizvodov v ustreznem asortimentu;

- združitev deviznih sredstev TOZD za uresničevanje skupnih na- bavnih in razvojnih interesov;

- povečanje deleža nabave ope- reme z domačega oziroma klinir- škega področja;

- prednostno preskrbo TOZD v proizvodni verigi, ostalih TOZD združenih v DO in članic SZ;

- izpolnjevanje pogodbenih ro- kov dobave; v ta namen je potrebno zagotoviti 10 % rezervo za primer odstopanja od naročene proizvodnje in skleniti fiksne pogodbe le za 90 % predvidenih proizvodnih količin;

- optimalno prodajo naših proiz- vodov ob upoštevanju proizvodnih programov podpisnic samoupravne- ga sporazuma v skupnosti za pro- izvodnjo in predelavo jekla SRS, MAG in ostalih OZD s katerimi poslovno sodelujemo;

- prodajo okrog 40 % naših pro- izvodov preko ustreznih prometnih organizacij v skladu s potrebami po- trošnikov, absorpcijsko sposobnost tržišča in upoštevanjem specifič- nosti pri prodaji posameznih vrst pro- izvodov;

- direktno prodajo okrog 60 % naših proizvodov;

- povečanje gotovinskih prilivov s strani kupcev, sočasno ohranitvijo vsaj sedanjih možnosti našega plačevanja z menicami posameznih dobaviteljem; v prodajnih pogodbah bo potrebno upoštevati naslednje plačilne pogoje:

- struktura plačil - najmanj 50 % gotovina,

- povprečna zapadlost menic - največ 40 dni,

- avalist - temeljna banka ali vnaprej dogovorjena interna banka oz. organizacija združenega dela,

- menične obresti - obrestna mera 12 % s pričetkom 15. dan po nastanku DUR-a,

- obračunsko obdobje - en me- sec;

- dohodkovno povezovanje in samoupravno sporazumevanje s po- trošniki naših proizvodov s ciljem zagotoviti skupno politiko razvoja, investicijskih vlaganj in odstop de- viznih pravic;

- usmerjanje paritetnega siste- ma cen v smer največjega pokri- vanja rasti stroškov;

- uresničevanje samoupravnega sistema ekonomskih odnosov s tujino in na tej osnovi spodbujanja izvoza, ob zagotovitvi, da s tem ne osiromašimo domačega tržišča;

- pospeševanje prodaje ter stal- no spremljanje in analiziranje pro- dajnega in nabavnega tržišča.

VI. Investicijska dejavnost in financiranje:

V letu 1980 načrtujemo skupno vrednost investicijskih vlaganj v višini 990 mio din. Zaradi zelo intenzivne investicijske izgradnje predvsem pa z namenom zagotoviti sredstva za gradnjo Jeklarne II bodo TOZD združevali 90 % amortiza- cijskih sredstev, z ostalimi 10 % pa bodo pokrivali tekoče investicijske potrebe.

Ob izpolnitvi teh pogojev načr- tujemo naslednjo strukturo finan- ciranja investicijske izgradnje:

- 50 % lastni viri (od tega 35 % lastna sredstva DO ŽJ;
- 10 % interna banka SZ;
- 5 % ostala združena sredstva

- 50 % krediti.

Omenjena struktura je eden iz- med pogojev, da bodo investicijska dela realizirana, zagotavlja pa tudi optimalno angažiranje akumulacije v letu 1980 in v naslednjem sred- njeročnem obdobju.

Združevanje sredstev v okviru In- terne banke SOZD SZ bomo ures- ničevali na osnovi določil samo- upravnega sporazuma o ustano- vitvi IB SZ, kakor tudi samouprav- nega sporazuma o združevanju sred- stev za investicijsko izgradnjo.

VII. Pridobivanje in delitev dohodka:

Za ustvarjanje večjega dohodka in stabilnejših pogojev gospodarjenja bomo delavci v TOZD in delovni skupnosti Železarne:

- krepi medsebojno povezo- vanje na načelih skupnega prihodka in dohodka;

- pospeševali uporabo sodobnih tehnoloških postopkov ter hitrejši prenos znanja in raziskovalnih do- sežkov v proizvodne procese;

- pričeli z izgraditvijo novega računalniško podprtega informacij- skega sistema s ciljem doseči učin- kovito in ekonomično integrirano obdelavo podatkov in s tem hitrejši in kvalitetnejše informacije in smot- nejše izkoriščanje proizvodnih ka- pacitet, zasledovanja vseh poslovnih dogodkov posameznih TOZD in DO kot celote ter povezanost z zunanji- mi organizacijami združenega dela;

- vrednotiti razvid del in nalog ter uveljavili merila za objektivno vrednotenje različnih delovnih op-

ravil ter stimulirali produktivnejše izkoriščanje delovnega časa in učin- kovitejši izkoriščanje materialnih in finančnih sredstev;

- izdelali interni pravilnik o tehničnih izboljšavah Železarne;

- nadaljevali z dograjevanjem dohodkovnih odnosov predvsem na področju ugotavljanja in razpore- janja dohodka storitvenih temeljnih organizacij;

- z boljšim in produktivnejšim izkoristkom delovnega časa zagoto- vili, da bo ustvarjen večji dohodek na delavca;

- uveljavili določila o mini- malnih standardih za življenjske in kulturne pogoje delavcev;

- zagotovili, da bo delež sred- stev, ki se iz čistega dohodka izob- likuje za razširitev materialne osnove dela in poslovne sklade rase- hitreje od rasti osebnih dohodkov, rast sredstev za osebne dohodke in skupno porabo pa počasneje od rasti dohodka; sredstva za zadovolje- vanje skupne in splošne porabe bodo naraščala počasneje od rasti do- hodka.

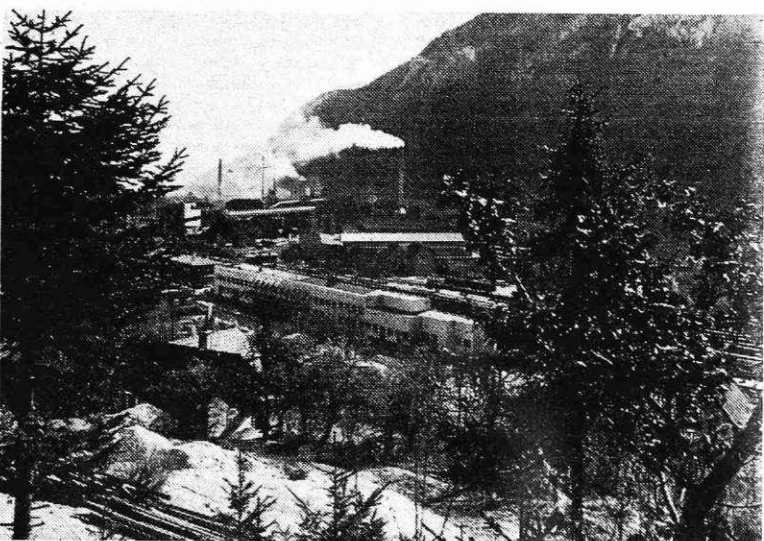
Na osnovi vseh teh predpostavk načrtujemo v letu 1980 naslednje okvire razvoja oz. stopnje rasti:

- nom. družbeni proizvod 21 %
- amortizacija 15 %
- dohodek 23 %
- čisti dohodek 20 %
- realni OD na zaposl. 2 %
- nom. OD na zaposlenega 18 %
- zaposlenost 1 %
- fizična produktivnost 3 %

Sredstva sklada skupne porabe, brez sredstev stanovanjskega sklada, se bodo formirala v višini 10 % od osebnih dohodkov, skupaj s sredstvi stanovanjskega sklada pa v višini 16 %. V letu 1980 ustvarjeni poslov- ni sklad bo predstavljajal 4,4 % celot- ne vrednosti poslovnega sklada, sredstva rezerv pa se bodo formira- la v višini 2,5 % od dohodka TOZD.

Z doseganjem teh stopenj bomo v letu 1980 predvidoma dosegli na- slednje poslovne rezultate:

- 1.596.000 ton skupne proizvo- dne
- 500.000 ton jekla - od tega
- 40.000 ton odlitega po konti- nuirnem postopku
- 477.240 ton gotove proizvodnje
- 475.040 ton prodaje
- 41.764 ton celotnega izvoza (di- rektni izvoz, kooperacija Oerlikon in metalurška menjava)
- 3.060 mio din družbenega proiz- voda
- 672 mio din amortizacije
- 2.387 mio din dohodka
- 1.545 mio din čistega dohodka
- 1.113 mio din sredstev OD
- 200 mio din poslovnega sklada
- 180 mio din sklada skupne porabe
- 53 mio din rezervnega sklada

Jesenice

Železarski globus

ITALIJA

V oktobru je prispela v italijansko pristanišče Savona prva pošiljka 21.000 ton železove gobe, izdelane po Hyl postopku v venezuelski žele- zarini Sidor. Kljub preko 11.200 km dolgem transportu železova goba ni oksidirala, ker so jo s posebnim po- stopkom predhodno na to pripravili. To pošiljko so prevzele italijanske železarne Dalmine, Falk in Terni.

JAPONSKA

Japonske železarske družbe so dobile iz Sovjetske zveze povabilo za sodelovanje pri izgradnji nove sibir- ske železarne in širjenju proizvodnje rudnika železove rude pri sibirskem mestu Aldan. Predvidena je iz- gradnja železarne na osnovi di- rektnih redukcije železove rude z začetno letno proizvodno zmogli- vostjo 3 milij. ton in kasnejšim po- stopnim povečanjem do 10 milij. ton. Rezerve kvalitetne železove rude na tem področju cenijo na preko 1,5 milijarde ton. Sovjetska zveza je za japonsko finančno so- delovanje pri tem projektu ponu- dila dobavo železove rude japon- skim železarnam.

LR KITAJSKA

Japonske železarne so dobile iz LR Kitajske še dodatno naročilo 82.000 ton valjanih izdelkov z do- bavnim rokom do konca letošnjega leta. Skupna količina v drugem polletju je tako narasla na 808.000 ton, kar je več kot so japonske žele- zarne predvidevale. Vendar pa je to precej pod 2,5 milij. ton, dobavljenih v prvi polovici letošnjega leta. V to količino niso vključene dobave okoli 30.000 ton manjših japonskih žele- zar, ki niso vključene v posle LR Kitajske z velikimi japonskimi žele- zarskimi družbami. Razen tega tudi niso upoštevana naročila za brez- šivne cevi, za katere so se pogajanja zavlekla do konca oktobra.

AVSTRALIJA

Avstralski rudniki železove rude so lani izkopali 83 milij. ton in izvo- zili 75 milij. ton železove rude z vsebnostjo 52,3 milij. ton železa in so največji izvoznik na svetu. Ta država ima skupno 35 milijard ton rezerv železove rude in sicer 9,1 milijarde ton z visoko vsebnostjo železa (nad 62 %), 11,9 milijarde ton s srednjo vsebnostjo železa (58-62 %), 4,8 milijarde ton z nižjo vsebnostjo železa (54-58 %) in 9,2 milijarde ton z vsebnostjo železa 50-53 %.

ANALITIČNI PREGLED PREDVIDENIH POTENCIALOV INOVACIJSKIH KORISTI ZA OBČINO JESENICE

(Nadaljevanje s 1. strani)

jalnost in njene ekonomske, gospodarske in socialne koristi podrejajo nekaterim zakonitostim. Tako, da se s komparacijo evropskih ali svetovnih povprečnih podatkov lahko ugotovi ali predvidi nek pričakovani trend. Po nekaterih zgledih in izhodiščnih podatkih lahko tudi pri nas predpostavljamo bodoči razvoj inventivne ustvarjalnosti in njen vpliv na gospodarsko rast. V takih predvidevanjih je obvezna prisotnost pogojnika »če«, vendar se le moramo primerjati s nivojem Srednje Evrope.

Najprej si oglejmo sociološke in demografske pogoje, ki vplivajo na razmah inventivne ustvarjalnosti. Vendar niti niso tako obvezni če upoštevamo možnosti, da danes lahko družbo in proizvodne odnose reguliramo in krmilimo z več ali manj humanimi metodami. Za materialni rast kot posledico razvitih inovacijskih procesov (sem štejejo razvojnoraziskovalno dejavnost — RR in množično inventivno dejavnost — MID) so potrebne naslednje družbene osnove:

- stabilen družbeni red brez večjih socialnih in ustavnih pretresov ter mir brez potencialne vojne nevarnosti oz. prevelikih vlaganj z vojaško opremljenost (zgodovina pozna nekaj izjem);
- zdravi in stabilni klimatski pogoji z zadostno kmetijsko proizvodnjo;
- socialen čut pripadnosti neki organizirani skupnosti;
- ustvarjalna tradicija ljudi kot posledica zgodovinskega fiziološkega in etničnega razvoja;
- splošna želja po materialnem napreku družbe in njenih posameznikov na osnovi poštenih odnosov pri združevanju delovnih in umskih zmožnosti;
- tradicije v obrti in industriji;
- raznolikost oziroma interdisciplinarnost razvoja;
- razmah izobraževanja;
- veliko število kvalificiranih kadrov;
- motiviranost oziroma stimulacija osebnih prizadevanj;
- konkurenca oziroma prisotnost na mednarodnem tržišču ter odvisnost od lastnih sil.

Našteti pogoji naj bi bili na območju naše občine vsaj teoretično zagotovljeni in dokazani, čeprav z določenimi omejitvami.

Razpoložljivi podatki o razmerah v inventivno bolj uspešnih sredinah so nabrani iz razpoložljive literature in statističnih podatkov, tako da niso nabolj eksaktni. Po tej plati bo kdo lahko temu poskusu analize kaj očitel. Verjetno pa je red velikosti pravičen. Namen prispevka je, da bi spodbudil pri ekonomistih željo po natančnejših analizah in bolj znanstvenem obravnavanju. Tudi dokaz, da moja stališča in predvidevanja niso pravilna, bo lahko velik prispevek k razčiščenju pojmov in planiranju ciljev, ki si jih sedaj večkrat postavljamo brez analitične podlage.

PODATKI SO RAZLIČNI, STATISTIČNI ODNOSI PA OSTANEJO

Rezultati vsake primerjave so najprej odvisni od avtentičnosti in realnosti podatkov, s katerimi razpolagamo. Zato smo vedno v nevarnosti, da upoštevamo le tiste podatke, ki nam za iskani namen najbolj ustrezajo in da si jih prirojujemo, kot nam za željene rezultate najbolj ustreza. Za knjigovodsko natančnost so poklicani drugi, ki pa se s takimi raziskavami iz določenih razlogov ne ukvarjajo. Pravijo, da slabih prerokov tudi ne maramo preveč. Pa bo le treba perspektivne možnosti in inovacijske potencialne tudi številno ovrednotiti. Iz razpoložljivih podatkov so zanimivi sledeči kazalci:

- v ZSSR se v inovacijo vložen rubelj poveča na 1,45 na leto;
- v ZDA daje inovacija 7–8 krat večji efekt kot investicije;
- v ZDA da 1 dolar odškodnine 4,46 dolarjev koristi, torej avtorji dobijo okoli 20 % prihrankov;
- v ZDA je 35 % zaposlenih aktivnih novatorjev;
- v SFRJ je delež znanja pri povečanju produktivnosti 89 % in le 11 % delež investicij;
- v SRS dajemo za razvoj in raziskave 1,5 – 2 % družbenega proizvoda;
- povprečna korist ene tehnične izboljšave znaša 5 milij. starih din na leto;
- povprečna korist izuma znaša 10 milij. starih din na leto.

Podatki, s katerimi razpolagam za občino Jesenice, veljajo za obdobje 76/77, vendar za naš namen zadostujejo. Že bežen pogled zadostuje, da ugotovimo primer zelo tipičnega

ekstenzivnega gospodarjenja, ker je delež investicij zelo velik, za razvoj in raziskave pa dajemo glede na družbeni proizvod petkrat manj, kot je slovensko povprečje. Naslednji podatek, ki veliko pove, je ta, da razen v Železarni ni nikjer oddelka za razvoj in raziskave, niti organizirane normativne inventivne dejavnosti.

V občini ima nekaj več kot polovica zaposlenih, to je 7000 delavcev, kvalifikacijo ali večjo izobrazbo, kar je zelo ugodno glede potencialov novatorske ustvarjalnosti.

V nemški demokratični republiki je novator vsak četrti zaposleni, enako v Avstriji, Švici in Bolgariji. Priprani smo, da meja zmožnosti pri nas ni manjša, pa vendar naj bi bil naš cilj, da bi bil novator vsak deseti zaposleni z ustrežno kvalifikacijo. Zato lahko programiramo in načrtujemo sledeče rezultate. Od gospodarstvenikov in samoupravnih organov pa jih moramo celo zahtevati, kajti to je eden od kriterijev uspešnosti vodenja in upravljanja.

Letno imamo potencial 700 novatorskih predlogov, 70 patentov ter 70 novih vzorcev, modelov ali zaščitnih znakov novih izdelkov. Glede na to lahko že prvo leto pričakujemo sledeči inovacijski dohodek:

a) 700 predlogov $\times 5 \times 10^4$ din = 35×10^6 din

Življenjska doba inovacijskih predlogov (tehničnih in tehnoloških izboljšav) je od 5 do 10 let.

b) patentov in zaščitnih proizvodov da rezultate na tržišču vsak 20. poizkus; torej $70 \times 70 : 20 =$ sedem uspešnih uvedb novih proizvodov, ki dajo

$7 \times 10 \times 10^4$ din = 7×10^5 din ves čas veljavnosti zaščite, ki po mednarodni zakonodaji traja 8 let.

Kot zanimivost naj omenim, da nekateri kar dobro uspevajo s tem, da že nekaj let po prenehanju patentne zaščite določene izdelke kopirajo in plasirajo na tržišče.

Po tej logiki bi peto leto take aktivnosti že dosegli $35,7 \times 10^6$ din $\times 5 = 178,5 \times 10^6$ din oz. skupaj v srednjeročnem obdobju $534,5 \times 10^6$ din inovacijskega dohodka, najplemenitejših sredstev, popolnoma neobremenjenih raznih anuitet, obresti in podobnih dajatev, kar pa pomeni letno zvečanje družbenega bruto produkta za 2,0 % in še nekaj čez, ob normalnem poteku ostale aktivnosti gospodarstva.

KJE IN KAKO ZAČETI?

Seveda se sedaj vsak vpraša, kje in kako začeti, da bodo taki presenetljivi zaključki tudi izvršeni. Ob kakšnih pogojih se ta proces začne in razmahne?

Verjetno ni prav enostavno začeti, izkušnje v svetu pa kažejo, da ko se enkrat tak proces začne in razmahne, ga je skoraj nemogoče zaustaviti v normalnih razmerah. Izpolnjevati bi morali sledeče pogoje:

1. Zagotoviti zagonska sredstva.
2. Delno prerazdeliti družbena sredstva.

3. Ustrezno stimulirati avtorje in celotno inovacijsko oziroma ustvaritveno verigo.

4. Zagotoviti primerno družbeno klimo.

Kot zagonska sredstva so mišljena sredstva, ki naj omogočijo izdelavo oziroma fizično ustvaritev ideje, ki sama po sebi še nima materialne vrednosti. Zavedati se je treba, da se v inovacije vloženi denar do sedemkrat prej vrne kot pa dinar vložen v investicijo.

Če je družbeni bruto produkt v občini Jesenice okrog 600 starih milijard, bi morali v razvojne raziskave vložiti 2 % to je 12 starih milijard letno. Če je stopnja rasti investicij 5 %, bi naj bila stopnja rasti v RR 35 %.

Bistveno več sredstev bo treba nameniti za šolstvo in izobraževanje, predvsem v opremo, kabinete in tehnični pouk.

Takoj na začetku uspešno uvedenih inovacij jih je treba voditi kot osnovna sredstva, jih inventarizirati ter njihovo amortizacijo namensko uporabljati za večanje in izboljševanje novih znanj.

Ustrezno po enotnem in dogovorjenem ključu oziroma sporazumu je treba stimulirati avtorje, ustvaritveno verigo in vse zaposlene. 50 % inovacijskega dohodka je treba vračati nazaj v sistem inovacijskih procesov, in sicer:

- 8 % kot posebno nadomestilo avtorjem,
- 8 % ustvaritveni verigi (vodjem dela, tehničnim izvajalcem inovacij, komercialni in trgovini),
- 20 % v OD vseh zaposlenih tam kjer inovacija daje uspešne rezultate,
- 15 % v amortizacijo inventariziranih dosežkov.

Ostalih 49 % pa v zmanjšanje stroškov in za družbene obveznosti in sklade.

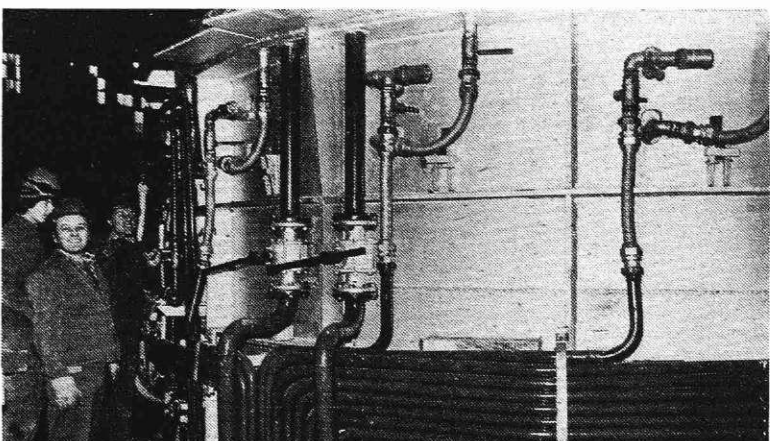
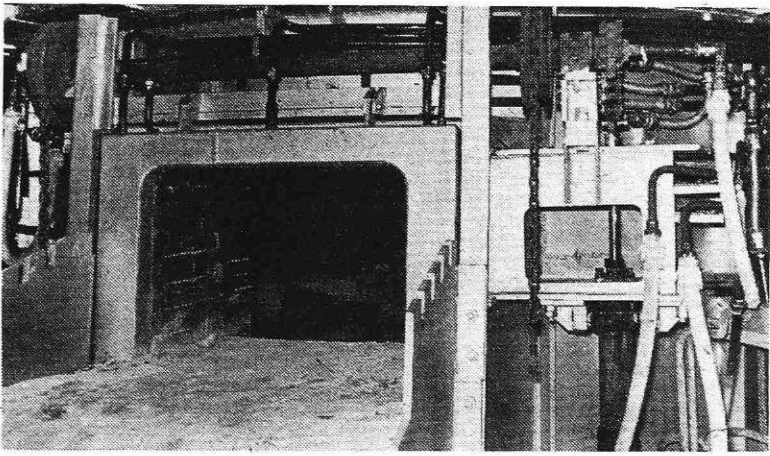
O družbeni klimi lahko rečemo, da je na nivoju države in republik ter družbenopolitičnih skupnosti, vključno z ustavo in zakonom o združenem delu, zelo pozitivna in normativno skoraj neoporečna.

Očitamo lahko le zastarel zakon o patentni zaščiti in prepočasni pripravi novega ter tendence podraževanja materialnih pravic in uporabe. Novatorji in gospodarstveniki v praksi moramo dosledno zagovarjati pravice združenega dela in TOZD, kjer novo znanje v glavnem nastaja.

Tem vprašanjem se ne posvečamo dovolj pozornosti in časa na občinskem nivoju in v TOZD, kar je posledica delovanja v pogojih obrtniškega dela ali storitvenih dejavnosti. Odnos do inovacij bo moral postati eden od kriterijev pri izbiri vodstvenih kadrov in poslovnih organov. V knjigovodski in strokovni tehniki bo treba dosledno spremljati kontiranje in spremljanje inovacijskih koristi ter stroškov po predlogih gospodarske zbornice, zakona o združenem delu ter sindikatov. Bolj osebno in konkretno bo treba zadolžiti organizatorje in vodje dela kot nosilce tehničnega in tehnološkega znanja in kot odgovorne za izvajanje inovacij.

Priprčan sem, da smo v naši občini s pomočjo strokovnih društev, občinske strukture in pod okriljem sindikatov, zmožni začeti delovati v tej smeri z enotnim ciljem, to je večati materialno bazo samoupravne družbe, ki je bolj kot vsaka druga odvisna le od lastnih zmožnosti.

J. Faletič

Na ASEA električni peči so opravili generalni remont

ORGANIZACIJA (10) IN SPODBUDNO NAGRAJEVANJE

Za podporo, da je treba začeti delo obravnavati pri razmišljanju, raziskovanju, organizaciji, planiranju — navedimo ugotovitve raziskovalca Lipovca:

»Ko smo obravnavali delo, smo ugotovili, da je možno v procesu dela miselno razlikovati tri razlikujoče se procese in sicer

1. vnaprejšnje zamišljanje procesa in rezultata dela,
2. delovanje smotrne volje, ki se kaže kot pozornost med delom in
3. gibanje organov, s čimer človek neposredno preoblikuje predmet dela...

Ako si ogledamo vlogo prvih dveh procesov v delu, vidimo, da prav ta dva procesa dajeta smisel tretjemu procesu, ki bi bil sicer brezsmiselno gibanje organov. (Filip Lipovec: Teorija organizacije, Univerza v Ljubljani, str. 157.)

Če se tako začneja proces smotrne volje, je potrebno tako zasnovati tudi izhodišča za organizacijo dela in še posebej, tako je treba iskati izhodišča za izmero dela in šele nato preiščati o ustreznih spodbudah, ustvarjanju pogojev, da bomo dosegali optimalne učinke. Velikokrat slišimo, da je treba »nagrajevati pamet.« V praksi pa se raje odločimo za »pamet«, ki naj jo da stopnja formalne šolske izobrazbe ali ovrednoteno opravilo, ne da bi poskušali intenzivirati, ovrednotiti tudi uspešnost. Najpogostejši izgovor ob takšnih zahtevah je — ni meril. Prav gotovo nekakšnih matematičnih obrazcev, preprostega množenja izhodiščnih vrednosti ne bomo odkrili. Čeprav kot že omenjeno, radi ponujamo kot merilo: enostavno delo, kvantum dela, pogojnega delavca, psihofizičnih merskih enot, biorenergetika. Nekatera ekonomska, spodbudna merila pa je vseeno mogoče izoblikovati. Če ne bodo »pravična« v natančno določanju vrednosti, so lahko zelo spodbudna za večanje vrednosti. Organizatorje proizvodnega procesa kaže spodbujati z rastjo produktivnosti: tehnologije, na ustvarjeno vrednost med ceno tehnologije in ceno živega dela, ki se izraža v dohodku; oblikovalce na pohvale potrošnikov, zanimanje za prav to vrsto proizvodov, ki so jo oblikovali, za diplome, priznanja; komercialno za raziskavo tržišča, ustrezne,

uporabne informacije, ki so jih zbrali, itd. Marsikateremu strokovnjaku ustvarjalcu bo velika delovna spodbuda višina osebnega dohodka, ki mu bo priznana v odnosu do drugih opravil. S tem bo ocenil vrednost svojega dela in uspehov. Vsem bodo veliko pomenili kar najbolj ustrezni pogoji dela, tudi pohvale, ki bi jih dobili za svoje delo. Skratka, v delovnih organizacijah naj razmišljajo, kaj lahko pomagajo izboljšati strokovnjaki, kaj od njih pričakujejo, kaj dosega. V tem je treba strokovnjakom pomagati in jih tudi materialno spodbujati!

Kot se rado dogaja, bodo tudi ob predlogih za spodbudne sisteme nagrajevanja strokovnjakov poseben hrup — najslabši, ki bodo privlekli na dan vse »nepravičnosti«, pomislike in ugovore, da bi zavrli kvalitne premike v nagrajevanju in gospodarjenju! Vse z željo, da bi se še naprej lagodno gredli ob zagotovljenih osebnih dohodkih, za katere skrbi vsa družba.

Poleg takih spodbud, razlik, ki bodo nastale tudi, če se bo treba včasih za višje ovrednotenje opravila, nagrado odločiti po zdravem premisleku, pošteno oceniti dela, kaže pa tudi razmisliti, če ne bi kazalo oblikovati nekakšne skupinske stroške za opravljeno delo. Posebej za čista administrativna dela? Če bodo v delovni organizaciji s proučenjo reorganizacije, s proučenimi in napetimi delovnimi opravili, s planom stroškov, ugotovili — koliko jih posamična služba stane, zakaj ne bi za večje spodbude, za odkrivanje notranjih rezerv, večje intenzivnosti dela, višje produktivnosti izoblikovali sporazum, po katerem bi si z zmanjševanjem stroškov (če pri tem ne bo trpela kvaliteta), lahko po merilih delitve dohodka ali drugačnem ključu razdelili višek prihrankov za povečanje osebnih dohodkov. To misel razvijamo predvsem zato, ker naša splošna produktivnost zaostaja za produktivnostjo nekaterih razvitih evropskih držav in je potrebno napraviti vse, zlasti, to kar lahko z najmanj investicijami opravimo sami, da se bolj racionalno organiziramo! In vsem tistim, ki to racionalizacijo ustvarjajo, priznamo tudi ustrezno nagrado!

(Nadaljevanje prihodnjici)

GENERALNI REMONT ASEA ELEKTRIČNE PEČI

Od 8. do 16. novembra je bil na ASEA električni peči izveden generalni remont, ki je po obsegu del prekašal vse dosedanje remonte na elektropečeh. Poleg remonta (zamenjava kotla in obzidave na peči, popravilo oziroma preventivna zamenjava strojnih in električnih delov) smo dodatno vgradili tudi vodohlajene panele in avtomatsko napravo za gašenje transformatorja.

Bistvena novost so vodohlajeni paneli, ki so nameščeni na notranjem delu kotla na zgornji polovici peči in nadomeščajo klasično obzidavo. To je razmeroma nova izvedba zaščite kotla peči, ki jo v Evropi uporablja vedno več podjetij. Od vodohlajenih panelov pričakujemo naslednje koristi:

- daljše trajanje posamezne kampanje peči oziroma daljši presledek med dvema remontoma,
- približno za 43 % manjšo porabo opeke za obzidavo, ki je bila zaradi tehnoloških potreb večkrat tudi uvožena,
- manjša toplotna obremenitev kotla peči,
- večja obratovalna sposobnost,
- povečan koristen volumen peči skozi vso kampanjo.

Ker imajo vodohlajeni paneli intenzivno odvzemajo toploto, bo zaradi tega nekoliko večja poraba električne energije za izdelavo ene šarže. Vendar pa pozitivna stran te novosti bistveno prekaša nekoliko slabšo energetsko bilanco.

Druga novost je vgraditev novega kotla, ki so ga v rekordnem času izdelali delavci TOZD Strojne delavnice. Kotel je bil izdelan brezhibno in pri sestavljanju že uporabljenega dna in novega kotla praktično ni bilo problemov. Prevoz kotla je na zelo omejenem prostoru predstavljal problem. Poseben problem pa je bil prenos in prepenjanje kotla z žerjavo v livni jami na skladišni žerjav električnih peči. Za približno predstavbo naj navedem, da je premer kotla 6,5 m, visok je dobre tri metre, težak pa 18 ton. Vse te probleme so uspešno rešili sodelavci iz montažnega oddelka TOZD Remontne delavnice, TOZD Transport in TOZD Jeklar.

Največji problem je vsekakor predstavljala napeljava vseh vodnih cevi v relativno kratkem času. Sam sistem hlajenja je namreč naslednji: preko dveh gibljivih cevi teče hladilna voda v zgornji obroč kotla, od tam pa preko gibljivih cevi v sam panel. Iz vsakega panela je bilo

treba narediti posebno napeljavo (vseh panelov je 16) preko fiksnih in gibljivih cevi v zbirno korito. Vzrok, da mora imeti vsak panel svojo napeljavo, je zahtevana možnost temperaturne kontrole, katere senzorji so pred zbirnim koritom. Ustrezne posege so uspešno izvedli poleg tujih monterjev sodelavci iz RTA.

Pri napeljavi cevi pa so se izkazali sodelavci iz instalcijskega oddelka. Mislim, da je vse pohvale vredno, da imamo v Železarni ljudi, ki so pripravljeni delati neprekinjeno tudi po 18 ur, kar je seveda proti vsem predpisom, vendar zaradi narave dela nujno potrebno. Nazadnje bi omenili še Hidromontažo, Vatrostalno in vzdrževanje jeklarne, ki so bistveno pripomogli, da je remont potekal v regularnih mejah.

Pri vsem tem pa ne moremo mimo dveh stvari. Prva je neurejeno skladišče na nasipu, kar zelo otežkoča delo pri rednem vzdrževanju in pri remontih. Druga pa je nespoštovanje dogovorjenih rokov dobave rezervnih delov, ki jih izdelujejo izven Železarne.

Pri remontu so sodelovali naslednji izvajalci: TOZD Jeklarne, TOZD Remontne delavnice (instalacija, montaža, ključavničarji, RTA, hidravlika, tesarji, plastikarji, del. električnih strojev, žerjavni nadzor), TOZD Energija (VNS, meritve), TOZD Strojne delavnice (konstruktorska delavnica, strugarna, vzdrževalna), TOZD Vzdrževanje (vzdrževanje jeklarne), TOZD Transport, gasilci, SVD.

Zunanji izvajalci pa so bili: Hidromontaža, Metalna, Pastor Zagreb (gasilne naprave), Vatrostalna, Pleskar Ptuj, Kovinar, Gradbinec, RCE GmbH.

Skupno je pri remontu sodelovalo v osmih dneh 252 ljudi, ki so opravili 10.767 delovnih ur.

Računamo, da je bil remont uspešno izveden.

Alojz Cuznar

IZ KRONIKE KOKRŠKEGA ODREDA

IVAN JAN DRUGI KOKRŠKI ODRED

Tega, da je bil ustreljen Anton Dolar. Miško, seveda še niso vedeli. Zato sta bila na poizvedovanje poslana obveščevalca Zdravko Lukan ter Stanko Rev. Kaj vse so doživljali obveščevalci, nam pove prav njuna poizvedovalna pot. Zdravko Lukan, ki je tudi, kot številni drugi, najprej na Breznici poiskal Tonovo hišo, ki je bila tik pod bregom, je o tem zapisal:

»Nad vas sva prišla v zgodnjem mraku. Tu naj bi me Stanko počakal, sam pa sem se spustil v vas. Tedaj tu ni bilo opaziti nobenega Nemca. Pri Tonovih je bila med vrati Marica, ki me je hitro potegnila v vežo. Prestašena mi je povedala o Nemcih in mi skozi okno pokazala njihovo zasedo v Dovarjevem kozolcu. Niso me opazili, ko sem se bližal Tonovim...»

Tedaj se je hiši približal policist. Skril se me v srambo. Vojak je prišel prosit le vodo in hrano, kar je hitro dobil, zato da je čimprej odšel. Vojak torej ni videl nič sumljivega.

Tonovi, ki so že vedeli, da so Nemci pri Smoku ubili Miška, kar so povedali tudi meni, so zaskrbljeni čakali, kaj se bo zgodilo. Kmalu se je za menoj priplazil še Stanko Rev. Povedal mi je, da se ni več moglo umakniti v gozd, ker je tik pod njim šla nazgor nemška kolona. Tedaj so naju Tonovi skril v bunker vrh stopnic, nad stelnikom, kjer sva preležala vsa noč.

Ponoči so v stelnik prišli tudi Nemci. Slišala sva jih govoriti, saj naju je ločil le lesen strop in opaž. Zjutraj so naju poklicali, da sva se najedla, potem pa sva skozi špranje v podstrešja gledala Nemce, ki so postavili zasedo tudi pri Blaznikovem čebelniku. V strahu, kako se bo to izteklo, sva s Tonovimi premišljevala, kako bi se rešila iz pasti. Tedaj so se Tonovi domislili, da bi se Stanko, ki je bil ustrežnejše postave, preoblekel v dekle, nato pa bi z Marico na vozičku skrito za seno pripeljala v Doslouče tudi najino opremo. Obveščeni smo namreč bili, da imajo Nemci zasedo pri znamenju na južnem predelu vasi, pred Dosloučami pa da ni nobenega Nemca. Ta drznost je uspela.

Sam sem ogrnil nek precej velik površnik, si povezal na glavo velik star klobuk, ter sedel na Tonovo kolo. Tak sem se zapeljal skozi Dovarjev predor na cesto ter v Doslouče do Knafeljna, kjer sva se dobila s Stankom. Marico in Stanka je nemška zaseda pri znamenju sicer nekaj ogovarjala kar za »dekleta« ni bilo nič čudnega.

Za srečen in varen konec se imava zahvaliti Tonovi mami in Marici, saj sva se potem brez nezgod vrnila v bataljon.

Iz Tonove hiše — Zupanove na Breznici je bil tudi Anton Zupan — Jaka, v tem času namestnik komandanta 2. bataljona KO, ki se je zadrževal na sektorju Storžiča. Bila je prava sreča in slučaj, da zaradi tega Tonovi niso bili seljeni ali zaprti. S tem bi bila ena močna in zanesljiva partizanska javka tod manj.

Tudi sam (avtor kronike) sem bil večkrat v tej hiši. In tudi mene so, tako kot Zdravko Lukana, v njej presenetili Nemci. Tudi mene so tedaj skrili v tisti »bunkar« na majhnem skednju vrh stopnic. Toda, to ni bil noben bunker, temveč malo večje korito pod dvema deskama. Tedaj, ko so bili spodaj Nemci, sem se dokaj hitro z Maričino pomočjo stisnil pod desko, kjer sem preležal več ur. Kmalu po vojni sem si natančneje ogledal tisto skrivališče. Poskusil sem zlesti vanj, a le težka sem se stlačil v korito. Zato je tembolj čudno, kako sta se v njem mogla skrivati dva: Z. Lukan in S. Rev. Toda skrb in strah človeku včasih pomagata do čudnih dejanj.

Le prisebnost obveščevalcev, posebno pa pomoč takih ljudi, kot so bili Tonovi-Zupanovi, je zagotavljala, da Nemci poleg Vinka Hrovata in Antona Dolarja niso pobili še več partizanov.

Vinko Hrovat-Kranjc iz Smokuča, ki je pohpan v Rodinah, je bil rojen 1924. leta in je padel 19. februarja 1945, star le dobrih 20 let.

Anton Dolar-Miško, rojen leta 1920 na Bledu — v Zelečah, je bil ubit čez 3 dni, 22. februarja, na začetku ofenzive na sektor Kokrškega odreda pod Stolum, star dobrih 24 let. Pokopali so ga na domačem Bledu.

Anton Dolar — Kapsor Tonček iz Zeleč, je bil moj (avtorjev) sošolec tako v osnovni kot v obrtni šoli na Bledu. Več let sva celo sedela skupaj. Bil je veder, delaven ključavničar in pošten fant, trden kmečki sin. Pod Stolum sva se v »Titovi vasi«, kamor je prihajal večkrat, dostikrat srečala. Tedaj mi je tudi kot sposoben obveščevalec pripovedoval, kako ima speljane niti od svojih zaupnikov v samem gestapovskem središču. Pri zbiranju podatkov na Bledu (primer tega navajam na drugem mestu) su mu pomagali tudi taki nekdanji sošolci, kot je bil Darko Hribar in drugi. Obveščevalna služba je s Tončkovo tragično, a nadse junaško smrtjo utrpela hudo izgubo.

Ugotovljeno je bilo, da so policisti iz Poljč in njihovi pajdaši 19. februarja zvečer prišli v vasi med Rodinami in Breznico tako in s takim namenom, kot 27. januarja v severni predel Begunj in na vhod v Drago. Zaradi mraza so se skrili po hišah in skednjih ter pri oknih in drugih odprtinah poslopij s pripravljenim orožjem pričakovali prihajajoče partizane. Po hišah so nastopali nadse brutalno ter pobirali hrano in si prisvajali druge vrednosti.

Ves njihov nočni plen sta bila na srečo le Hrovat in Dolar, a so se potem med ljudmi hvalili in kazali zadovoljstvo.

Tudi del tretjega bataljona je prav tisti dan kot prvi — 19. februarja, odšel iz Drage v vojaško akcijo. Tega dne je 1. četa pod komandirjevim vodstvom šla v zasedo z namenom, da bi napadla domobrance iz Kovorja. Zasedo je postavila med Sv. Nežo — Brezjami in Kovorjem, nedaleč od Leš. Kmalu je prišla iz Kovorja domobrantska kolona, ki je štela okoli 30 mož. Ko

se je tisto približala partizanski zasedi, je ta nanjo začela streljati. Presenečeni domobranci so se hitro umaknili in tudi začeli streljati. V desetminutnem spopadu so bili zadeti štirje domobranci, na partizanski strani pa je bil v prsi ranjen Jože Klinar z Brezij, vendar ne hudo.

Četa se je potem brez izgub, čeprav je bila obstrlejevana, vrnila v sestav 3. bataljona.

Med številnimi akcijami so enote kokrškega odreda tudi v februarju izvršile vrsto prehranjevalnih akcij. Tako v vaseh pod Stolum in Dobro, kot tudi pod Storžičem. Seveda sta drugi in tretji bataljon za nabavo hrane morala žrtvovati več časa in napora kakor prvi pod Stolum.

Pri vsem tem pa v enotah KO niso pozabili na kulturno-prosvetno delo, kamor so sodili tudi mitingi po vaseh. Prilagodili so jih Prešernovemu dnevu. Tako je tretji bataljon 2. februarja priredil uspeh miting v Lešah, ki mu je prisostvovalo okrog 100 domačinov.

Drugi bataljon je skupno z okrajnim komitejem komunistične partije Tržič 10. februarja podoben miting pripravil v Lomu nad Tržičem.

Najbolj razgiban miting z največjo udeležbo pa je 11. februarja izvedel prvi bataljon v dvorani na Breznici pod Stolum. Udeležilo se ga je čez 150 domačinov. Miting je bil dobro pripravljen, zato je bilo tudi razpoloženje udeležencev izvrstno. Po kulturnem sporedu je bilo družabno srečanje s plesom. Čeprav so Nemci v bližnji Žirovnici vedeli za miting, je ta potekal v miru in dobro zavarovan.

Na vseh mitingih so sodelovali člani okrajnih in okrožnih političnih forumov Jesenic, Žirovnice, Tržiča in Kranja ter člani najbojkega odreda. Z vseh mitingov so poslali pozdravne resolucije raznim organom osvobodilnega gibanja, enotam NOV in posameznikom, posebno še maršalu Titu.

V februarju so vse večkrat po bataljoni predavali tudi člani okrajnih in okrožnih političnih organov, s čimer so vse bolj utrjevali zveze med seboj in vojsko.

V februarju so bile poleg osnovnih političnih tem obdelane najpogostejše naslednje: Izjava kraljeve londonske vlade; Zaprti vrata; Na predvečer zmage; Stara in nova Jugoslavija; Bistvo drugega zasedanja AVNOJ; O razpou KP; Partizan je kulturni človek; Naše naloge ob prehodu v dolino; Gospodarska vprašanja nove Jugoslavije; O prebujenih in neprebujenih množicah; Razlastitev sovražnikov; Odnosi med vojsko in civilnim prebivalstvom; Demokratičnost narodnoosvobodilnega gibanja; Praznik rojstva rdeče armade in še vrsta drugih.

Zelo zanimive so bile tudi teme, ki so izhajale v raznih brošurah, kot: Klevete in resnica o komunizmu; Govor maršala Tita na kongresu SPŽZ v Beogradu; Krimska konferenca ali Borba zaslužjenih narodov Jugoslavije.

Nadaljevanje

Ostrina, neizprosost, kar je bila njena odlika, nista zgrešili učinka. Ludvik je bil nesrečen, jezen nase, ker je podlegel bridkim besedam in pozabil na poglobitno vodilo njihovega rodu. Ohraniti, kar imajo, povečati!

Voljnější, z rahlo zadrego, se je prijazno smehljajal.

»Zelo natanko si razložila, skoraj preveč,« je zavzdihnil Ludvik. Nekaj trenutkov je premišljal, potem pa je z zadrego le povedal. »Zan govori nekoliko drugače, pravi, da bolj celovito. Trdi, če zmagajo komunisti, nikomur imetje nič ne hasne, ker bodo vse pobrali. Zato je prvo in poglobitno — zmaga. Potlej bomo že delili. Tudi v tem je nekaj resnice.«

Zelo redko je zavpila. Zdajle bi rada, vendar preblizu sta bila dva vojaka. Ostro je rekla sinu:

»Če bi ti stanoval v šoli, v učiteljskem stanovanju, potem bi se seveda želel postaviti v vrsto za delitev. Ampak tebi, Ludvik, ni treba. Mi celo dajemo. Sam veš, da sem pazila na vsak dinar, na vsako liro. Pravkar sem bila pri tvojem komandantu. Dala sem mu tisoč lir, še nekaj malenkosti. Pa sem opazila, da bi rad še več. On že jemlje, on je že v vrsti za delitev. Tudi Zan si je že nabral nekaj malenkosti. Seveda bi želel več, zato sili naprej, tvega in računa s srečo. Razumi, Ludvik, ti se od večine legijašev razlikuješ. Mi smo bogati. Bodi pameten in ravnaj kot bogataš. Samo to: premisli in ravnaj pametno!«

Ni bil lačen, vendar domačih dobrot se je razveselil. Tudi novic, ki jih je ona najbrž povedala po svoje. Kot bi v sina počasi prodiralo njeno spoznanje. Rada bi že stran, a je opazila, da se želi Ludvik še pogovarjati. Ostala je. Ko se je poslavljala, jo je Ludvik zelo mило gledal; dolgo je podžal njeno roko v svoji, potem pa je v zadregi šepetal:

»Mama, še me obiščite. Po vsakem vašem obisku sem trdnejši. Potlej me skušajo zlomiti. Če le utegnete, se pridite.«

Obljubila je in srečna odhajala iz skladišča. Potlej je samo hitela. K sreči je imela dober spomin in je opravila vse, kar je nujno morala.

Anton, ki se je dogovoril za pijačo, nakupil cigarete in še nekaj drobnarij za kmetijo, je bil vesel. Uganila je vzrok. Pijača! Oči so mu vročično sijale, dobivale so rdečkast lesk, kar je bil slab znak. Morala bo nekoliko priškrtniti moža, je sklenila. Mo-

VINKO TRINKAUS

22 IZDAJA

rala, čeprav jo čakajo mučni trenutki. Vendar, ni ga želela izgubiti. Mož za jezo, bil pa je tudi prijeten in bi ga težko pogrešala.

Peljala sta se med polji, prvo razburjenje je minilo in Kristina je lahko mirno premišljala. Anton je pokal z bičem, bolj v zabavo, kot da bi spodbujal konja. Toplokrvna žrebca sta povijala glavo, kot da bi hotela skočiti kviku, pod oblake. Na ravni cesti, brez kotanj, se je voz prijetno pozibaval. Mož je začel brundati pesem.

»Govorila sem s komandantom in Ludvikom. Lahko bi ostal v skladišču, vendar ga Zan draži in snubi v svojo skupino,« je rekla Kristina. Pogledala je moža; njuna pogleda sta se srečala. »Po mojem to ni dobro.«

V moževem pogledu je zaznala oster, sovražen približek.

»Karkoli si že naklepala z Žanom, nič ni bilo dobro,« je trdilo, mračno odvrnil Anton in se namrščil. »Fant je pohlepen, brez srca, ima velike želje, ni ga strah nobene umazanije, da bi to dosegel. Takim ljudem se ogni, ne snubi jih v družino.«

Bila je togotna, nesrečna. Prav malokrat se je zgodilo, da bi imel mož prav, da bi mu morala pritrditi, kajš, da bise branila z lažmi. Zato je precej udarila nazaj.

»Ni bilo videti, kam ga bo zaneslo. Priden učenec, z velikimi željami, hodil je v gimnazijo. Računala sem — to bo velik gospod. Nihče iz vasi ni premeren za našo Bredo, edino Zan. Tega nisem branila. V Ljubljani pa je izbira drugačna in Breda bo videla, kaj ji najbolj ustreza. Nič ne bom silila.«

Anton je nestrpno odkimaval z glavo, nato je počital:

»To spoznavas šele zdaj. Meni Zan ni bil nikoli všeč. Kot mi ni njegova mati. Oče, čudak, premalo odločen. Kot bi se izgubil ob spoznanju, s kom se je oženil. Spomnim se mladega, kako je bil napa. Vso vas bi rad postavil na glavo. Zdej, komaj da ga zanima, kaj se dogaja na vasi,« je razlagal Anton. Bil je združen in pripravljen, da našteva vso pot do doma. »In temu hudiču, Žanu ni dovolj, da opleta okrog hčere, rad bi zmedel še Ludvika. Kaj bi bilo za Zana lepše, kot da Ludvik pade, on pa se oženi z Bredo?«

Kristina je presunljivo kriknila. Zaobrnila se je v stran, ni mogla gledati moža, ki bi nasršen rad očital. Preveč je bolelo. Tako bridkih besed ni pomnila. Če bi se uresničile, komaj da bi se lahko zgodilo še kaj hujšega. Ona, ki je prevdarjala o vsakem dinarju, je spregledala, kaj je lahko resnično ozadje Žanovega posmeha, ki bega Ludvika.

Nesrečna je strmela v pokrajino in premišljala, naj se vrne, še izdatneje podkupi komandanta in tako prepreči najhujše. Zbirala je pogum, da to predlaga Antonu. Hkrati pa je mrzlično premišljala, kako bi se domislila druge rešitve.

Nadaljevanje

O RAZVOJU TOPNIŠTVA
V IX. KORPUSU NOV IN POS

16

PRIPOVEDUJE

ACO ZUPANC-ALEKSANDER

OD LOKOVCA DO TRNOVEGA

S tem orožjem so opremili brigadne baterije, v 14. in 18. diviziji pa so nastali celo divizion. Najštevilnejše in organizacijsko najbolj urejeno pa je bilo topništvo 15. divizije. Ta enota je imela dva divizion, ki sta imela po tri baterije raznih topov in havbic. Takoj ob razpadu italijanske armade so partizanske enote odvažale strelivo iz vseh krajev Dolenjske v varnejše kraje, večinoma v rajon Podstenice in Poljane, kjer je posebna enota skrbela za to, da je strelivo ostalo uporabno. V letu 1944 so dovažali strelivo celo z območja Mašuna.

Junija 1944 je Prva slovenska artilerijska brigada 7. korpusa, ki je nastala iz divizion petnajste in osemnajste divizije, štela okoli 500 ljudi in je imela naslednje enote: štab, tri divizione, zaščitni bataljon, inženirsko četo, četo za zvezo ter obveščevalni, sanitetni in transportni vod (komoro). Enote so imele okoli 100 konj. Strelne zaloge na Topli rebri so znašale še okoli 2000 granat raznih kalibrov.

Bojna pot topničarjev v 9. korpusu je bila povsem drugačna od tiste, ki so jo prehodile topniške enote na Dolenjskem.

Škoda, da primorski partizani niso takoj po kapitulaciji Italije — kot je to bilo v 7. korpusu — umaknili zasežene topovske oborožitve, predvsem pa streliva, v varnejše območje Trnovskega gozda, da bi bilo pri roki za takojšnje ustanavljanje topniških enot, tako kot na Dolenjskem, ali pa da bi ta dragocena zaloge, dobro skrita in oskrbovana, nadomeščala poškodovane in izgubljene topove ter oskrbovala artilerijo s strelivom. To je bilo storjeno šele v mesecih od marca do avgusta leta 1944, ko je orožje preležalo zimo in je zato močno zarjavelo. Iz rajona Dornberk so borci in terenski delavci pripeljali po intendantski poti dve havbici. En gorski top je pripeljal iz okolice Livka orožar, znani diverzant in minir Janko Kofol-Tine. Dvakrat ga je prevažal na vozu s senom, prek Tolminskih hribov pa ga je prenašal ves bataljon Brskobeneskega odreda. Pot je trajala celih 20 dni. Drugi gorski top je prišel s Prešernovo brigado z Notranjskega. Karel Leskovec, takratni komandant Prešernove brigade, opisuje prevoz tega topa v svoji knjigi Križpotja pod naslovom Prekleti top. Nič čudnega, saj je v bojih za top izgubil 8 borcev.

Zivljenjska pot navedenega orožja je ena sama epopeja trpljenja, žrtev in iznajdljivosti partizanov in prebivalstva, ki je tako nesebično priskočilo na pomoč pri nevarnih prevozi.

Vse druge topove — okoli 20 po številu — med njimi največ protiokelepni in hitrostrelni — pa so zasegle naše brigade v bojih leta 1944 in 1945. Največ orožja je zaplenila Gradnikova brigada.

Bojna sreča pa ni bila vedno na strani pravičnega. Precej topov smo zasegli, pa tudi izgubili. Najbolj črne trenutke smo preživljali v ledinski ofenzivi po napadu na Spodnjo Idrijo v aprilu 1944, ko so enote izgubile skoraj vse topove in v zadnji ofenzivileta 1945, ko je sovražnik zaplenil 5 topov in zadnjo havbico.

Strelivo? Vso municijo za manjše topove kalibra 45, 47 in 20 mm so oskrbele brigade skupaj z zaplenjenimi topovi. Te je bilo kar dovolj. Težave pa so se kazale že od začetka v strelivu za težje orožje: havbice in gorske topove.

LOKOVEC

Temelj za ustanovitev artilerije 9. korpusa je bil divizion 31. divizije, ki je po ledinski ofenzivi in po tragediji na Sebeljah prišel na Lokovec z 90 borci — brez topov.

Nadaljevanje

NOVICE IZ RADOVLJSKE OBČINE

Izvršni svet OS Radovljica je na 70. seji 14. novembra obravnaval osnutek resolucije o politiki izhajanja družbenega plana SRS za 1980. leto skupaj z gradivom o energetski bilanci v občini Radovljica. Na dnevnem redu je bila tudi obravnavna osnutka družbenega dogovora o skupnih osnovah in merilih za usklajeno urejanje odnosov pri pridobivanju in razporejanju dohodka delovnih skupnosti upravnih organov, obravnavanje poročila oddelka za gospodarstvo in finance o prihodkih in proračunski porabi za obdobje januar — oktober 1979. Na seji so sprejeli sklep o ponudbi za izdelavo urbanističnih dokumentov Zavoda za urbanizem Bled za območje Poljane pri Gorjah ter obravnavali predlog priključitve klimatega zdravilišča Tone Čufar Dvorska vas k psihiatrični bolnišnici Begunje.

Komite OK ZK Radovljica je že konec oktobra sprejel akcijski program razprav o stališčih 5. seje CK ZKS o vlogi in nalogah ZK v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja. Komite je imenoval delovno skupino, ki je obravnavala gradivo 5. seje CK ZKS z vsemi sekretarji osnovnih organizacij in delegati občinske konference ZK 5. novembra za območje Bleda in Bohinja in 6. novembra za območje Radovljica. Organizirane so bile razprave v vseh osnovnih organizacijah, kjer so izpolnili vprašalnike o njihovem delovanju v delegatskem sistemu, v družbenopolitičnih organizacijah, o delu v OZD in KS ter o odgovornosti komunistov na svojih delovnih mestih. Ocene odgovorov in javnih razprav so obravnavali na zasedanju OK ZK Radovljica, ki je bilo 20. novembra.

Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Radovljica je na 16. seji 15. novembra obravnavalo stališča 5. seje CK ZKS s posebnim oziranjem na uveljavljanje delegatskega sistema in demokratizacije vodenja v krajevnih organizacijah ZB NOV. Na dnevnem redu je bila tudi razprava o osnutku družbenega dogovora o urejanju in vzdrževanju spomenikov, obeležij in grobišč borcev NOB, ki ga je oblikoval koordinacijski odbor podpisnikov dogovora na oktobrski seji. Člani predsedstva so bili seznanjeni s pripravami na letošnjo proslavo JLA, Bohinjske vstaje in žalno slovesnostjo Zmaga mrtvega bataljona, ki bo 14. decembra v Bohinjski Bistrici in 15. decembra na grobišču padlih borcev Prešernove brigade na Pokljuki.

Po sklepu predsedstva OK SZDL Radovljica so bili imenovani predsedniki in člani naslednjih koordinacijskih odborov: za stike z našimi delavci na začasnem delu v tujini, za urejanje odnosov z verskimi skupnostmi, za družbeno izobraževanje, za sodelovanje z zamejskimi Slovenci, za družbene organizacije in društva, za proslave, za usmerjeno izobraževanje, za družbeno planiranje, za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, za samoupravne družbenoekonomske odnose v stanovanjskem gospodarstvu, za sprejem vlaka bratstva in enotnosti, za boj proti alkoholizmu in narkomaniji in za kadrovska vprašanja. Imenovani so tudi sveti za socialno varstvo in zdravstvo, za družbeno ekonomske odnose v kmetijstvu, za informiranje, za varstvo okolja, za ohranjanje revolucionarnih izročil in spomeniško varstvo ter za vzgojo in izobraževanje. Razen tega je imenovan še šestčlanski izvršni odbor predsedstva OK SZDL, volilno komisijo in žirojo za podeljevanje priznanj OF. Dejavnost SZDL bo v prihodnje temeljila tudi na delu stalnih in občasnih sekcij za posamezna interesna področja občanov.

Statutarna komisija pri komiteju OK ZK Radovljica je na seji 12. novembra proučila stališča o novi organiziranosti organov in organizacij ZK v občini in o osnutkih predlogov za določanje mandatov vodstev osnovnih organizacij in občinske konference

ZK. Največ pripomb je bilo izrečenih na predlog o enoletnem mandatu vodstev osnovnih organizacij, ki ga bo zaradi amaterskih kadrov težko uresničiti.

Predsedstvo OK SZDL Radovljica je na zadnji seji med drugim podrobno obravnavalo predlog smernic srednjeročnega plana 1981—1985 delovne organizacije ČP Glas Kranj, ki jih je v celoti podprlo. Pri tem pa so člani predsedstva opozorili na potrebo rednega obveščanja delegatov, podobno kot za zbornice občinske skupšine na straneh Dogovorimo se in Dogovorili smo se, tudi za delegate skupščin SIS. Predlagali so, da bi Glas izdal posebno prilogo, namenjeno obveščanju o delovanju vseh organov SIS v občini.

Odbor za pripravo in izvedbo spominske slovesnosti Zmaga mrtvega bataljona pri OK SZDL Radovljica je na seji 8. novembra v soglasju z vsemi občinskimi družbenopolitičnimi organizacijami sprejel program prireditve, ki bodo sočasno povezane tudi s proslavo dneva JLA in krajevnim praznikom 14. decembra v Bohinjski Bistrici, 15. decembra pa na grobišču padlih borcev 2. bataljona Prešernove brigade na Goreljkju

Štiričlanska delegacija delavske partije DR Koreje, ki se je kot gost CK ZKJ prejšnji teden mudila v Sloveniji, je bila na študijskem obisku tudi v radovljski občini od 10. do 12. novembra. V spremstvu izvršnega sekretarja komiteja OK ZK Radovljica Mirka Birka je obiskala blejske hotele, kjer se je zanimala za način sprejemanja tujih turistov. Obisk je sklenila na skupnem sestanku z vsemi direktorji blejskih hotelov, na katerem so tekli razgovori o praktičnih izkušnjah poslovanja hotelov in načinu pridobivanja tujih gostov.

Vzporedno z nadaljevanjem postopka za pridobivanje novega občinskega odlagališča smeti in odpadkov v Dvorski vasi bo komunalna skupnost na pobudo predsedstva občinske skupščine Radovljica začela postopek za začasno lokacijo deponije v opuščeni gramoznici pri Ribnem, kjer so zaenkrat še najustrežnejši pogoji. Stanje na obstoječi deponiji v Radovljici je že tako kritično, da ne trpi več nobenega odlaganja njene premetitve.

V skladu z akcijskim programom OK ZK Radovljica je prejšnji teden obravnavala osnutke sklepov 5. seje CK ZKS tudi osnovna organizacija ZK upravnih organov občinske skupščine. Kritično so ocenili delovanje članov v vseh organih občinske uprave, njihovo aktivnost in nudenje pomoči pri uveljavljanju delegatskega sistema v krajevnih skupnostih in v združenem delu.

Na medobčinski sindikalni politični šoli za Gorenjsko, ki se je prejšnji teden pričela na Jezerskem, je iz radovljske občine prijavljeno 12 sindikalnih delavcev, ki bodo v prihodnjem obdobju opravljali odgovorne dolžnosti v osnovnih sindikalnih organizacijah. Pred pričetkom šolanja, ki bo trajalo 16 dni ali skupaj 114 ur, je bil na občinskem svetu ZSS Radovljica delovni razgovor z vsemi slušatelji, kjer so dobili napotke za šolanje.

V počastitev 35-letnice ustanovitve Jeseniško-bohinjskega odreda je bilo v nedeljo, 11. novembra, v domu Joža Ažmana v Bohinjski Bistrici srečanje preživelih borcev te enote iz Slovenije in zamejstva. V kulturnem programu so nastopili recitatorji in pevci domače osnovne šole.

Ob 20-letnici ustanovitve Delavske univerze Radovljica so na proslavi Zveze delavskih univerz Slovenije prejeli za dolgoletno uspešno delo zlate plakete Zveze delavskih univerz Miran Kenda, ustanovitelj in dolgoletni direktor DU Radovljica ter strokovni delavki te ustanove Zdenka Hribar in Cirila Poljak.

Po programu izgradnje telefonnega omrežja v KS Podnart so že začeli s postavljanjem drog in izkopom jarkov za zemeljski kabel. Vsak telefonski naročnik bo s prostovoljnim delom izkopal 15 metrov izkopa ali pa plačal 1500 din za svoj telefonski priključek.

Prizadevni člani Lovske družine Kropa so ob priložnosti Večji del vseh gradbenih in zeheljskih del so člani opravili prostovoljno. Nov lovski objekt so zgradili na prostoru nekdanje lovske kočice. Na otvoritveni svečanosti so najbolj zaslužnim članom podelili priznanja.

Na X. odprtem prvenstvu v streljanju ljubljanskega vojnega območja so 3. in 4. novembra v Ljubljani izredno uspešno nastopili tudi strelci iz radovljske občine. Ekipa teritorialne obrambe iz Radovljice je dosegla 4. mesto, med posamezniki je s polavtomatsko puško zasedel prvo mesto Biček, v streljanju s pištolo pa je bil Kozinc četrti.

Na Bledu je bilo prejšnji teden strokovno posvetovanje združenja jugoslovanskih železarn, prvo po skopskem posvetovanju pred sedmimi leti. Organizacijo in izvedbo tega pomembnega srečanja jugoslovanskih železarjev so poverili železarni Jesenice, ki je svojo nalogo dobro opravila.

V Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani so prejšnji teden odprli dokumentarno razstavo iz življenja in dela revolucionarnega demokrata iz leta 1848, radovljskega rojaka, dr. Antona Fistra. Zaslužnemu revolucionarju in ideologu Fistru so na njegovi rojstni hiši v Radovljici na Linhartovem trgu letos odkrili spominsko ploščo.

V organizaciji občinske gasilske zveze, SIS za požarno varnost in štaba civilne zaštite občine Radovljica je bilo v soboto, 10. novembra, v avli radovljske osnovne šole A. T. Linhart tekmovanje enot civilne zaštite za reševanje pred požari v vezanju reševalnih gasilskih vozlov. Sodelovalo je 35 moških in 3 ženske enote. Upoštevalo hitrost, pravilnost vezanja vozlov in starostno sestavo, so zasedli med moškimi prvo mesto člani ekipe KS Bled — enota Grad, pri ženskah pa so bile najuspešnejše članice skupne ekipe Ljubljanske banke in Službe družbenega knjigovodstva Radovljica. Najhitrejši so bili sicer člani ekipe upravnih organov občinske skupščine, ki so v pičlih 11 sekundah opravili nalogo, vendar njihova ekipa zaradi mladostne sestave ni osvojila prvega mesta. Prvih deset moštev je prejelo diplome občinskega štaba civilne zaštite.

Zaradi vse večjega pomanjkanja glasbenikov in glasbenih učiteljev v radovljski občini, zlasti po šolah in po amaterskih glasbenih skupinah, je zbor delavcev Glasbene šole Radovljica pozval vse krajevne skupnosti v občini, da pri načrtovanju srednjeročnih planov za področje kulture upoštevajo tudi kadrovske potrebe za glasbeno dejavnost. Sveti KS naj bi se dogovarjali z glasbeno in osnovno šolo, kulturnim društvom, ZKO, izobraževalno in kulturno skupnostjo o teh potrebah. Dogovarjati pa bi se morali tudi s starši učencev, ki imajo nagnjenje do glasbe za njihovo usmerjenje v poklic glasbenika. Glasbena šola je pripravljena pri oblikovanju takšnih načrtov sodelovati in nuditi strokovno pomoč.

Od 10. do 14. novembra je bila v Zadružnem domu v Ribnem na ogled likovna razstava gorenjskih slikarjev amaterjev, ki jo je pripravila ZKO Radovljica v sodelovanju z DPD Svoboda Rudi Jedretič. Na otvoritvi razstave so domači člani dramske sekcije izvedli recital pesmi Janeza Minattija, domači mladinski zbor pa se je predstavil s krajšim koncertom slovenskih ljudskih pesmi.

Turistično društvo Bohinj — jezero je pred kratkim izdalo 30.000 izvodov turistične karte s podrobnim pregledom in podatki o vseh turističnih in drugih zgodovinskih pomembnih točkah na širšem območju Bohinja, ki bodo služili za boljše orientacijo in spoznavanje tega območja domačim in tujim turistom.

ZAKAJ SEM ŠEL MED GOSTINCE ?

Z njim sem se pogovarjal nekega dopoldneva, ko se je letna sezona nagibala h kraju. Pa so ga kar naprej motili in prekinjali. Zastavil sem mu kopico vprašanj in Jože mi je najnaja odgovarjal možato, resno in prepričljivo. Takole sva se menila:

Kdaj si se odločil za gostinski poklic?

Res zelo zgodaj. Nemara preden sem šel v osnovno šolo. Rodil sem se kmalu po koncu vojne, ko je še vsega manjkalo. Tiste čase mi je mama velikokrat rekla, naj si izberem poklic, v katerem bom imel dovolj jesti. Mamino priporočilo, ki mi je zvenelo v ušesih in zelo omejene možnosti tistega časa so me pripeljale v gostinstvo šolo na Bled. In ko so me vpisali vanjo, se mi je zdelo to več kot umevno.

V gostinski šoli in pozneje, si našel kaj več kot uresničitev materinega priporočila?

Seveda. Saj je bila takratna šola precej trša kot današnja. Takrat so nam uspeli vcepiti globoko v zavest načelo in prepričanje »gost ima zmeraj prav.« V predavateljih in nekaterih gostinskih delavcih tistega časa sem si našel svoje vzornike. Vidim, nekdanji direktor hotela Toplice, pa Lohr, tamkajšnji šef strežbe, direktorja Špilak in Geratič ter njim podobni so mi znani vzorniki ljubezen do poklica.

In kako je bilo, ko si oblekel bel suknjič? Kako si se srečal s praktičnim gostinstvom?

Od prvega dne sem bil nezadovoljen. Kar naprej sem hotel več biti gost, manj delavec.

mi je kaj tudi uspelo. Kljub temu sem hitro prehodil pot od pikola in natakara do direktorja hotela Park na Bledu. V tistem času je začelo doživljati blejsko gostinstvo organizacijske in samoupravne preobrazbe, razen tega pa so nastajali projekti velikih hotelov. V gradnji teh hotelov sem začutil tovarne, v katerih bo najbrž po sili razmer zbledel osebni stik med gostinskimi delavci in gostom. To pa je bilo v nasprotju s tistim, kar so me naučili v šoli in kar sem nosil v sebi kot temeljno vodilo svojega poklica.

Si zato zapustil družbeni sektor in začel kot zasebnik?

Ne! Oženil sem se, ženini starši so imeli hišo, ki je bila primerna za preureditev v gostinski lokal.

So torej okoliščine vzrok, da si pristal v Kranjski gori?

Ja. Predvsem okoliščine, ampak kar srečne. Saj bi ne bil v nobenem kraju tako rad, kakor tu med Savo in Pišnico pod Razorjem in Prisanikom.

Imaš razen poklica rad tudi kraj, v katerem si se ustallil?

Pa še kako. Že prej sem ga imel rad, sedaj sem od mladih nog rad zahajal v gore in včasih sem tudi plezal. Tu je tudi zame lepo.

Prej si omenil osebni stik z gosti. Ali je to tako pomembno, da je lahko motiv za zamenjavo družbenega sektorja z zasebnim?

Saj nisem mislil, da v družbenem sektorju takšen stik ni mogoč. Še zdaleč ne. Le težko ga je navezovati v velikih industrializiranih objektih. Zato sem si želel majhno gostišče s prenočišči, v katerem bi lahko nudil vsakemu gostu toliko, da bi odhajal res zadovoljen.

Pa se malo oddaljiva od tega, kar te je nagnilo, da si začel zasebno gostinstvo obrt. Ali tudi ti misliš, da je v Sloveniji turistični sektor v veliki meri zapuščen?

Bo že držalo. Povsod v tej naši deželi je kaj lepega. Povsod je kaj videti in doživeti. Vendar pa imajo nekateri kraji tolikšne komparativne prednosti, da res ni prav, ker jih nismo razvili skladno z njihovimi razvojnimi možnostmi. Eden takih krajev je zanesljivo Kranjska gora. Kje pa imajo tako kot v Kranjski gori dve polni sezoni — zimsko in letno — in je turističnega mrtvila največ tri mesece na leto? Kam se tako množično obračajo gostje, ne glede na številne pomanjkljivosti? Nekaj mora biti tu, kar jih vleče.

Praviš, da imajo nekateri kraji odločilne komparativne pred-

nosti. Če je tak kraj tudi Kranjska gora, kaj vse bi ti to zgradilo, da bi prišle te prednosti kar najbolj do izraza?

Najprej večnamensko dvorano. Sodim, da se gradnja brez utemeljenih razlogov že vse predolgo zavlačuje. Kranjska gora jo potrebuje zlasti za popestritev turističnega utripa. Razen dvorane, v kateri bi bil prostor za kulturne prireditve, zborovanja, kino, zabavno življenje, kraj nujno potrebuje še športno dvorano. V telovadnici osnovne šole se res zvrsti vsako leto vrsta klubskih in državnih reprezentanc, nikakor pa v njej ni mogoče organizirati večjih športnih prireditev. Pa več majhnih lokalov, cel kup turistične infrastrukture, pa seveda žičnice, žičnice... saj stoji v repih včasih pozimi do tisoč ljudi, pa nemara celo več. Še in še bi jih lahko gradili tule v dolini, predvsem pa v višjih legah, kjer je snežna odeja zanesljivejša, pa sem prepričan, da vrst pozimi ne bi zmanjkalo. Čas bi že bil, da bi restavrirali Liznekovo domačijo in uredili v njej majhen muzej. In prostor za likovne razstave in nemara majhno galerijo bi bil potreben. Tudi drobnih posegov in olepšav je kraj hudo potreben. Tega, predvsem tega.

Ali sodiš, da se tvoje gostišče vklaplja v tako široko turistično zasnovno, kakršno si pravkar razgrnil?

Mislím da. Najprej sem ugotovil, da z družinskim penzionom lahko zelo uspešno dejavnost večim delom razvijemo. Zato sem se na onom začel, ne da bi ga nameraval povečati ali širiti dejavnost. Pa je prišlo kmalu tudi do tega in sedaj razširjam ne vidim konca. Povpraševanje me sili k temu, da moram kar naprej kaj dozidavati in prezidavati.

Tako je v nekaj letih nastal že kar precej velik penzion s popolno oskrbo. 35 postelj je v hiši, pa še nekaj jih bo v kratkem. Restavracija ima 75 sedežev in sem jo kar bolj bogato oblekel v les, saj le tu pa tam gleda omet izpod njega. Lani sem dodal zdravstveno-rekreacijski center.

Zdravstveno rekreacijski center? Kaj je to?

Vrsta zdravstveno-rekreacijskih naprav. Mednje sodi vodna masaža, savna, naprava za »knajpanje«, solarij, trim razgibalni koteček in Donawit tester. Slednji izmeri obiskovalcem vrsto telesnih podatkov, na osnovi katerih je mogoče priporočiti vrsto in intenziteto naprav, ki naj jih gost uporablja. Tudi tu sem se uštel. Center sem gradil za goste naše hiše, vanj pa so začeli zahajati tudi gostje iz kranjskogorskih hotelov, pa ljudje iz Italije, Avstrije, z Jesenic in od drugod. V kratkem bom v zdravstveno-rekreacijskem centru vgradil tudi napravo za odstranjevanje odvečne tolsče (celulitisa) z elektrolizo in ionizacijo.

Pa je še kje v bližini takšen center?

Jaz ne vem zanj. Pa bi bil marsikje še bolj potreben kakor pri nas. Vendar s tem centrom mojih širitev ni konec. Letos smo v brunarici na koncu hiše uredili picerijo s 35 sedeži. Poleti je bila vsak večer polna. 7 vrst pic nudimo, pa domače mleko, ki ga v Kranjski gori ni nikjer mogoče dobiti na gostinsko mizo.

Ker kar naprej gradiš, sodil bi, da se nemara kdaj tudi zaletiš in ti stvari ne gredo tako, kakor si si jih zamislil?

Zaenkrat se mi to še ni primerilo. Morda se še bo. Kaj vem! Kakor mnogi drugi, bi lahko kar udobno živel na tistem začasnem. Nemara malo bolje, kakor živim zdaj. Pred nekaj leti sem imel majhno hišo, ki je bila v veliki meri zapuščen. Zaslужnim vtiaknem v nadaljnji razvoj, saj sem trdno prepričan, da s tem, kar nam je uspelo narediti, temeljito prispevam k popestritvi ponudbe, ker z mojimi uslugami niso zadovoljni le moji gostje, pač pa tudi mnogi drugi, ki bivajo v zasebnih sobah ali sicer prihajajo v Kranjsko goro. Če na vsakem koraku vidiš, kaj vse nam še manjka, te kar naprej žene, da bi kaj izboljšal in dopolnil. Ne da ti, da bi capljal na mestu. Nekateri gostje so me že »pogruntili«, pa mi je zadnjič nekdo rekel: »Tole picerijo si pa dobro uredil. Zdaj boš moral pa najprej zgraditi kino dvorano in avtobusno postajo.«

No, tega dvojega pa res ne boš gradil. Vseeno nam zaupaj, kaj boš poskušal uresničiti v prihodnjih letih?

Trim stezo v naravi, ki je Kranjska gora nima. To bom naredil, če se bo dalo. Pa majhen motel neke zunanaj Kranjske gore mi roji po glavi. Pa še mariskaj. Vendar postaja vsega tega preveč. Treba se bo drugače organizirati.

Ali ti nemara postaja dohodek prevelik?

To še najmanj. Dela in odgovornosti je preveč. POZD — pogodbeno organizacijo združenega dela bomo skušali ustanoviti s sodelavci.

V tej obliki vidim možnost za ustvarjanje nadaljnjih ciljev. S sodelavci, ki znajo zagrabiti za delo, če je treba tudi 14 ur dnevno, se pogovarjamo o tem. Seveda pa je potrebna za ustvarjanje zastavljenih ciljev vsaj tolikšna družbena pomoč, kakršne sem bil deležen doslej. Občinski organi so imeli doslej vselej odprto uho za moje zamisli, pa tudi Enota ljubljanske banke na Jesenicah mi je odobrila že prenekateri kredit. Tako bi moralo biti tudi v prihodnje.

Danes slišimo od vsepovsod pritožbe, da je opešala delovna disciplina in da se vsak dan manj dela. Iz tega, kar si povedal, sodim, da je pri vas drugače.

Pa še kako drugače. V zadnjih letih bi rekel, da smo postali že kar prekaljeni gostinski mački. Vsi smo enaki in nikomur ni težko delati. Če v posteljah, tudi dvoslojnih, ne bo mogoče počivati, bo pod noč pekli pice, tistete hlebčke. Če je dopoldne kaj časa, v kuhinji zamesijo, saj je peč ogreta. Pa še meni ni treba prav nič vmešavati v te reči. Saj vsi vemo, kaj pomeni na mizi dober domač kruh.

Zavedamo se tudi, da imamo do vrhunske kvalitete še dolgo pot. Saj cilj ne more in ne sme biti nikoli dosegjen. Sam sem se pred časom vpisal na visoko gostinsko šolo in upam, da jo bom v kratkem končal, vsi skupaj pa snujemo zmeraj za leto naprej, saj ponavadi zvečer že nismo več zadovoljni s tistim, kar smo počeli v tujtraj.

Spraševal: France Žvan
Odgovarjal: Jože Kotnik

GRADNJA DRUŽBENIH STANOVANJ KASNI

Že v času sprejemanja srednjeročnega plana stanovanjske graditve v občini Jesenice za obdobje 1976-1980 je bila podana ocena, da srednjeročni plan stanovanjske graditve predstavlja pomembno družbeno obveznost, ki je lahko v celoti uresničljiva, če le ne bodo nastopile pomembnejše prostorske težave. Glede zagotavljanja potrebnih denarnih sredstev za realizacijo celotnega srednjeročnega programa stanovanjske graditve ni bilo niti v času sprejemanja srednjeročnega programa niti kasneje ugotovljenih pomembnejših vrednosti nepokritih sredstev, kljub temu, da smo v občini Jesenice imeli v veljavi v letu 1976 8 %, v letih 1977 in 1978 6 % in v letih 1979 in 1980 6,5 % stopnjo izločanja sredstev za stanovanjsko graditve.

Po prvih štirih letih tekočega srednjeročnega obdobja pa že lahko podamo oceno, kakšne so realne možnosti za izpolnitev planskih obveznosti do konca prihodnjega leta, to je za celotno srednjeročno obdobje. S planom samoupravne stanovanjske skupnosti občine Jesenice je za obdobje 1976-1980 načrtovana zgraditev 1428 stanovanjskih enot, od tega 1078 stanovanj ali 75,5 % v družbenem sektorju in 350 stanovanj ali 24,5 % v zasebnem sektorju stanovanjske graditve.

KAJ SMO URESNIČILI OD NAČRTOVANEGA?

V prvih treh letih tekočega srednjeročnega obdobja smo skupno obveznost po dinamičnem planu graditve stanovanj v občini Jesenice sicer presegli za 7 %, vendar predvsem na račun ugodnih rezultatov, ki so bili doseženi na področju individualne stanovanjske gradnje. Koncem leta 1979 pa že lahko ugotovimo, da bi po dinamičnem planu morali zgraditi v obdobju 1976 do 1979 1133 stanovanjskih enot, dejansko pa jih bomo zgradili 1065, kar pomeni 94 % izpolnitev planske obveznosti. Od tega bo v družbenem sektorju do konca leta 1979 zgrajenih 701 stanovanj od načrtovanih 853 stanovanj, oz. 82 % celotne obveznosti za prva štiri leta srednjeročnega plana, v zasebnem sektorju pa bo od 280 načrtovanih dejansko zgrajenih 364 stanovanj, kar pomeni 30 % presežek planirane obveznosti.

Ce skupno število zgrajenih stanovanj do 31. 12. 1979 primerjamo s celotno srednjeročno plansko obveznostjo, potem ugotovimo, da je izpolnjena 75 odstotno, ali 5 % pod planom. Družbena gradnja stanovanj pa je ob enaki primerjavi dosežena le 65-odstotno, ali 15 % pod planom, medtem ko je individualna gradnja že presegla za 4 % celotno srednjeročno obveznost in je tako za 24 % nad planom za obdobje prvih štirih let tekočega srednjeročnega obdobja.

Ti podatki nam povedo, da je zaskrbljujoče stanje predvsem na področju izvajanja gradnje družbenih najemnih stanovanj, zato v tem primeru ne moremo mimo nezadovoljstva delavcev in občanov, ki vedo, da finančna sredstva niso vzrok za kasnitve pri družbeni gradnji stanovanj. Tem pojavom botrujejo objektivni pa tudi subjektivni vzroki.

Pri izvajanju družbene stanovanjske gradnje smo se zlasti na območju mesta Jesenice srečevali z znatnimi težavami glede neugodnih nosilnosti tal, ki terjajo zidavo dodatnih temeljev in celo gradnjo na pilotih, ki samo gradnjo pomembno podražijo, zlasti pa časovno odmaknejo od načrtovanih rokov dograditve.

Zaradi izrednih prostorskih težav in omejenih možnosti iskanja drugih, cenejših lokacij, je potrebno začeti gradnjo izvajati po sprejetih zazidalnih načrtih, ki žal ne nudijo možnosti, da bi lahko zagotovili povsod tudi sočasno gradnjo prepotrebni zelenih površin, otroških igrišč, rekreacijskih površin, parkirišč in drugih, za celovito stanovanjsko sosesko potrebnih spremljajočih objektov.

Nadaljna okoliščina, ki je pomembno vplivala na dosedanje izvajanje družbene gradnje stanovanj, pa je nepravčasna priprava stavbnih zemljišč, ki je skoraj po pravilu vezana na neizogibna predhodna rušenja drugih objektov. To pogojuje dolgotrajne odškodninske postopke in zagotavljanje nadomestnih stanovanj.

Poleg prostorskih težav in s tem povezanega nespoštovanja planiranih rokov gradnje pa so pri družbeni gradnji stanovanj nastopali v naši občini še naslednji problemi:

- pomanjkanje urbanističnega načrta mesta in prostorskega plana občine, ki sta v postopku usklajevanja,
- neusklajeno planiranje v TOZD, drugih organizacijah in skupnostih, kar je pogojevalo v določenem obsegu neusklajeno strukturo zgrajenih stanovanj glede na dejanske potrebe kupcev stanovanj, kar še posebej velja za manjše stanovanjske enote za potrebe skupnosti pokojninskega in invalidskega za-

varovanja in za solidarnostna stanovanja.

- neustrezna kvaliteta zgrajenih stanovanj, ki se še posebej kaže v neizpolnjevanju obveznosti izvajalcev pri odpravi napak in pomanjkljivosti v stanovanjskih hišah in stanovanjih v času trajanja garancijskega roka,

- uporaba neustreznih materialov pri stanovanjski gradnji (problematika tesnenja ravnih streh ipd.)

- nepravčasne odločitve organizacij združenega dela o nakupu poslovnih prostorov v pritličnih etažah stanovanjskih objektov,

- problematika gradnje zaklonišč in podnivojskih parkirišč,

- dolgotrajni postopki oblikovanja izhodiščnih in končnih cen stanovanj,

- zaostajanje urejanja neposredne okolice za izgradnjo stanovanj itd.

Povsem razumljivo je, da navedeni razlogi kasnitve družbene gradnje stanovanj niso v celoti objektivne narave, zato bi se vsi odgovorni dejavniki, ki so zadoženi za učinkovito razreševanje stanovanjskega primanjkljaja na območju naše občine, morali zavzemati za pravočasno in odgovorno odpravo vseh morebitnih zastojev, ki se pojavljajo med samo gradnjo od vseh administrativnih in premoženjsko-pravnih zadev do gradbeno-operativnih problemov.

DOGRADITVE IN MOŽNOSTI PRICETKA NOVIH GRADENJ V LETU 1980

Da bi uresničili celotno načrtovano srednjeročno obveznost gradnje stanovanj, bi morali v letu 1980 zgraditi še 363 stanovanj, praviloma vsa v družbenem sektorju, ker je plan individualne gradnje že dosežen. Ob polni angažiranosti vseh odgovornih dejavnikov na področju stanovanjske graditve v občini Jesenice bi bilo v prihodnjem letu možno zgraditi:

- 45 družbenih stanovanj na območju zazidalnega načrta Hrušica - zahod

- 84 družbenih stanovanj v stolpnici S-C na območju zazidalnega načrta Center II,

- 84 družbenih stanovanj v treh stolpih na območju zazidalnega načrta Koroška Bela in

- 50 stanovanj v zasebni gradnji. Oziroma skupaj 263 stanovanjskih enot. S tem bi v obdobju 1976-1980 zgradili 1328 stanovanj v družbeni in zasebni lastnini, kar pomeni 93 odstotno izpolnitev celotne srednjeročne planske obveznosti, oz. 914 družbenih stanovanj in 414 stanovanj v zasebni gradnji. Plan družbene gradnje stanovanj bi bil s tem dosežen 85 odstotno, plan zasebne gradnje pa presežen za 18 %. Od skupnega števila 1328 stanovanj bo ob realizaciji predvidene gradnje v letu 1980 zgrajenih v celotnem srednjeročnem obdobju v družbeni gradnji 69 %, v individualni gradnji pa 31 % vseh stanovanj.

V letu 1980 pa so podani pogoji za pričetek gradnje naslednjega števila družbenih stanovanj:

- 80 družbenih stanovanj v stolpnici S-D in S-E na območju zazidalnega načrta Center II,

- 27 družbenih stanovanj v treh devetorčnih na območju zazidalnega načrta Mojstrana B,

- 45-60 stanovanj v petih devetorčnih oz. dvanajstorčnih na območju zazidalnega načrta Selo Zirovnica,

- 60 družbenih stanovanj v stolpnici S-A na območju zazidalnega načrta Center I (za Ljubljansko banko),

- 54 družbenih stanovanj v dveh stolpih na območju zazidalnega načrta za obratov družbene prehrane na Jesenicah.

Z realizacijo predvidene gradnje bi tudi zagotovili porabo vseh v letih 1979 in 1980 obvezno združenih sredstev in sredstev družbene pomoči v stanovanjskem gospodarstvu, ki zlasti v letošnjem letu spričo omejenih odstopanj od dinamike gradnje niso v celoti pravočasno porabljeni, čeprav so celotna v letošnjem letu obvezno združena sredstva odobrena organizacijam združenega dela, drugim organizacijam in skupnostim kot posojila za nakup družbenih najemnih stanovanj, za sredstva družbene pomoči pa so sklenjene kupoprodajne pogodbe za nakup solidarnostnih stanovanj na Jesenicah in na Hrušici.

Vse te težave pa upravičeno do stanovanj v glavnem ne zanimajo, saj se sami srečujejo še z večjimi težavami, kako čimprej najti izhod iz težke stanovanjske situacije. Zato jih je potrebno razumeti, razumeti pravi namen in vsebino njihove kritike, saj si vsi želimo, da so od napovedanih novih družbeno-ekonomskih odnosov v stanovanjskem gospodarstvu vidni tudi rezultati, te pa najlažje merimo in ocenjujemo prav s številom zgrajenih stanovanj in dobrim gospodarjenjem z družbenim stanovanjskim skladom.

M. M.

Sirjenje tovarne železniške postaje (IK)

SEJA SKUPŠČINE SAMOUPRAVNE STANOVANJSKE SKUPNOSTI OBČINE JESENICE

Predsednik skupščine samoupravne stanovanjske skupnosti občine Jesenice Vinko Zorman sklicuje v sredo, 5. decembra, ob 18. uri skupno sejo zbor uporabnikov in zbor izvajalcev skupščine samoupravne stanovanjske skupnosti občine Jesenice.

Poleg običajnih točk dnevnega reda bodo delegati razpravljali še o:

- poteku podpisovanja samoupravnega sporazuma o oblikovanju in postopnem prehodu na ekonomske stanarine,
- sprejemu samoupravnega sporazuma o izvajanju vzdrževalnih del in oblikovanju cen po srednjeročnem programu vzdrževanja stanovanjskih hiš in stanovanj v občini Jesenice,
- analiza stanja in oceni razvojnih možnosti stanovanjskega gospodarstva v občini Jesenice,
- izvršitvi finančnega načrta stanovanjske skupnosti za obdobje januar - september 1979 in o rebalansu plana,
- izvršitvi programa investicijskega vzdrževanja sklada stanovanjskih hiš, stanovanj in poslovnih prostorov v stanovanjskih hišah ter o predlogu rebalansa programa za leto 1979.

ZBOR OBČANOV V RATEČAH

V petek, 16. novembra, sta bila v prostorih bivše osnovne šole v Ratečah druga seja skupščine in zbor občanov krajevne skupnosti Rateče-Planica.

Na zboru občanov so razpravljali o prostorskem planu krajevne skupnosti Rateče za obdobje od 1981 do 1985. Tako so bili prebivalci seznanjeni z osnutkom razvoja naselja Rateče za naslednje obdobje. Da bi odpravili neskladje med razpoložljivimi zmogljivostmi in potrebami prebivalstva glede redne oskrbe, je potrebno zgraditi poslovalnico oziroma obrat trgovsko, gostinsko-turistične in storitvene dejavnosti, v katerem bi združili prostore za samopostrežno poslovalnico z vsakodnevno oskrbo, poslovalnico za prodajo mesa in mesnih izdelkov, gostinski obrat družbene prehrane - gostišče, turistično poslovalnico in pošto s prostorom za telefonsko centralo. Potrošniški center naj bi gradili na križišču med Ratečami in Planico.

Govorili so tudi o gradnji družbenih stanovanj in o obnovi ter ureditvi obstoječih stanovanj oziroma hiš. Potrebna bo obnova in modernizacija glavne ceste skozi naselje in ostalih cest po naselju in ceste v Tamar. V planu je tudi razširitev PTT omrežja in priključkov ter izgradnja prostorov za pošto in telefonsko centralo. V kratkem bodo Rateče dobile tudi javno telefonsko govorilnico, ki bo stala sredi vasi.

V Ratečah pešatudi požarna varnost, zato je potreben nakup alarmne sirene, adaptacija gasilске doma, nabava gasilскеga avtomobila in opreme. Po naselju pa se morajo namestiti enotni hidranti.

Razprava se je nanašala tudi na napeljavo vodovoda do zbiralnika in obnovo razvodnega omrežja po naselju, urejanje hudournikov Trebiže, Kravnjek in hudournikov v Planici in Karavankah, osušitev jezera Ledine z regulacijo potoka Trebiže do Save

in ureditev hudournika Aplenjk ob italijansko-jugoslovanski meji. Potrebna bo tudi postopna izgradnja kanalizacije meteornih voda ter postopna izgradnja javne kanalizacije z ureditvijo čistilne naprave.

V okviru komunalnih del se predvideva priprava stavbnih zemljišč, urejanje pokopališča, vzdrževanje nasadov in zelenic, pokrite potoka Kravnjek v zgornjem delu naselja in tekoče vzdrževanje naselja.

Začeli bodo tudi z adaptacijo kulturnega doma in z obnovo cerkva in znamenj v naselju. Tudi telesna kultura v Ratečah ne sme zaostajati, zato je treba v najkrajšem času začeti z izgradnjo športnega centra v Planici, tekaške proge Rateče - Tamar in športnega igrišča na bivši železniški postaji. Zagotoviti bo potrebno tudi denar za usposabljanje kadrov in tekmovalcev.

Na zboru so razpravljali tudi o otroškem in zdravstvenem varstvu, socialnem skrbstvu, kmetijstvu, gozdarstvu in turizmu.

Sprejeli so tudi pravilnik o postopku pred poravnanim svetom v krajevni skupnosti. Predsednik krajevne konference SZDL Vinko Šumi je podal oceno akcije NNP-79 v krajevni skupnosti Rateče, ki je potekala dokaj uspešno in zadovoljivo, bile pa so tudi manjše pomanjkljivosti. Razprava je tekla tudi o uresničevanju pobude tovarisa Tita o poglabljanju kolektivnega vodstva in odgovornosti.

Ker je bil dnevni red skupščine in zbor občanov krajevne skupnosti Rateče - Planica izrednega pomena za nadaljni razvoj kraja kot celote, se je zboru udeležilo veliko število občanov, ki so se aktivno vključevali v razpravo. Zbor občanov je vodil predsednik skupščine delegatov Franc Makše.

A. Kerštan

VABILO NA SLAVNOSTNO AKADEMIJO

Družbenopolitične organizacije in skupščina občine Jesenice vas vabijo jutri, v sredo, 28. novembra, ob 19. uri v dvorano amaterskega gledališča Tone Čufar na Jesenicah na

SLAVNOSTNO AKADEMIJO

v počastitev 29. novembra - dneva republike.

V kulturnem programu bodo sodelovali: pihalni orkester Jeseniški železarji, mešani pevski zbor Blaž Arnič in recitatorji amaterskega gledališča Tone Čufar Jesenice.

Družbenopolitične organizacije in skupščine občine Jesenice se ob prazniku zahvaljujejo vsem občanom za sodelovanje pri skupnih naporih ob graditvi naše samoupravne družbe, obenem pa želijo vsem občanom še mnogo delovnih uspehov in osebnega zadovoljstva.

NAPAČNO GLEDANJE NA INDIVIDUALNO GRADNJO HIŠ

Kot običajno sem tudi tokrat pregledal in prebral rubriko Pregled sestankov SDS v Železaru šte. 42 z dne 8. novembra. Zauzeval sem se pri zapisu o sestanku delovne skupine elektropeč 1. ki je obravnavala poslovne rezultate v devetih mesecih in sanacijske ukrepe za izboljšanje poslovanja. Skupina je obravnavala tudi stanovanjsko gospodarstvo oziroma ekonomske stanarine. Pri tem je skupina opozorila na problem osebnih dohodkov in na tiste, ki so si pred leti z družbenim denarjem (kredit) zidali družinske hiše, danes pa vračajo sredstva v minimalnih zneskih in da so glede nanje najemniki družbenih stanovanj v neenakopravnem položaju.

Zadnji stavek me je prizadel, predvsem beseda, da so se družinske hiše ali natančno povedano individualne hiše gradile z družbenimi sredstvi, danes pa se krediti vračajo v minimalnih zneskih.

Delavcem delovne skupine bi rad razložil, kolikšen odstotek udeležbe je družba prispevala k zidanju družinske ali individualne hiše. Družba je in še prispeva minimalen del, to je 20 % vrednosti, to je vsota, s

katero je lahko vsak zainteresirani graditelj začel graditi družinsko hišo. Ostalih 80 % finančne udeležbe pa mora vsak graditelj prispevati sam. To se pravi, ko začne graditi, se moraš dobro seznaniti z lopato, krampom in samokolnico in te s pridom uporabljati pet do šest let. Priuči ti se je treba obrtnih del kot so: zidarska, tesarska, pleskarska in še nekatera, če hočeš, da gradnja napreduje. Nekaj let se je treba odpovedati dopustu, ker tega porabiš namesto za oddih in rekreacijo za gradnjo hiše, vključno s prostimi sobotami, nedeljami in prazniki. Po končanem delu v tovarni imaš le toliko časa, da zaužiješ obrok hrane in že moraš na delo k hiši dokler ti fizične moči dopuščajo. Ne poznam nobenega graditelja družinske hiše, ki je dobil toliko kredita, da je lahko s tistim denarjem zgradil hišo, brez lastnega trdega dela in lastne finančne udeležbe.

Ko pa je družinska hiša po petih letih nekako gotova, je že potrebno vzdrževanje in zopet se pojavijo novi stroški, na katere najemniki ni vezan. Za družbena stanovanja skrbi družba, seveda ob pomoči stano-

valcev samih in hišnih svetov, od česar je tudi precej odvisno dobro gospodarjenje s stanovanji. Na kratko rečeno, vsi se moramo, tako lastniki družinskih hiš kot najemniki družbenih stanovanj, zavedati, da je to naše in s stanovanji ravnati kot s svojo lastnino, ker smo eni kot drugi vezani na družbena sredstva. Če jih ustvarimo, jih lahko koristimo, v obratnem primeru pa vsi skupaj nimamo kje vzeti. V stanovanjski sklad za novogradnjo in vzdrževanje družbenih stanovanj graditelji oziroma lastniki hiš ravno tako z delom združujejo finančna sredstva kot najemniki družbenih stanovanj.

Menim, da je takšnih, ki tako mislijo kot delavci v samoupravni delovni skupini elektro peč 1 še precej na Jesenicah in drugod in zato sem tudi napisal ta sestavek, da ne bi bilo nepremišljenih očitkov, ki v glavnem izhajajo iz neznanja stvari. Naša družba pa vsakemu državljanu nudi možnost najetja posojila za gradnjo družinske hiše, če le hoče graditi.

Ivan Klokočevnik

PAPIRNA AKCIJA

Letošnja jesenska papirna akcija od 22. do 26. oktobra je bila organizirana predvsem zato, ker državo pesti pomanjkanje odpadnega papirja za nadaljnjo predelavo. Star papir moramo uvažati, kar pa seveda še povečuje devizne izdatke.

Vsak razred naj bi bil zbral vsaj tono papirja. Mnogi so se naloge lotili zelo resno, drugi manj. Naj naštejem razrede, ki so dobro opravili svojo nalogo: 1. a, 2. a, b, c, 3. a, b, c, 4. a, b, c, 5. a, b, c, 6. a, b, c, 7. a, b in 8. a in c. Najprizadevnejši na vsej šoli so bili učenci 8. c razreda, saj so zbrali kar 5203 kg papirja.

Končna teža vsega papirja, ki smo ga zbrali učenci osnovne šole Prežihov Voranc, je bila 39.215 kg.

Mislím, da je papirna akcija v celoti uspela. Če so se tako kot mi potrudili tudi učenci ostalih šol v Sloveniji, mislim, da smo učenci vsaj malo pomagali državi iz te stiske.

Nataša Švent 7 a
OŠ Prežihov Voranc
Jesenice

IZ KRAJEVNE SKUPNOSTI DOVJE-MOJSTRANA ZA KRAJEVNI PRAZNIK ODLOČITEV O SAMOPRISPEVKU

V celotni krajevni skupnosti Dovje-Mojstrana v jesenskih mesecih poteka živahna aktivnost na najrazličnejših področjih, osrednja akcija pa je brez dvoma priprava na referendum za uvedbo samoprispevka za asfaltiranje cest. O njem se bodo v krajevni skupnosti odločali 16. decembra, za krajevni praznik. Vse družbenopolitične organizacije, krajevna konferenca socialistične zveze in skupščine krajevne skupnosti so že sprejele načelni sklep, da se uvede samoprispevek, o tem pa se bodo dne dni odločali tudi vsi krajanje na zborih občanov na Dovjem, v Mojstrani, na Belci in v Radovini. Posebna komisija za pripravo izmer in predračun za asfaltiranje cestišč v KS Dovje-Mojstrana je že opravila obsežno delo, podrobneje poročilo o tem pa je pripravil predsednik te komisije Aleks Potočki. Iz poročila povzamemo najpomembnejše misli:

»Naša Krajevna skupnost sestavljajo štiri vasi in sicer: Dovje, Mojstrana, Belca — Podkuže, Radovina.

V teh vaseh je 21 km makadamskih cest, pretežno del tega cestišča je na takih krajih, kjer je vzdrževanje precej oteženo in so za to potrebna velika finančna sredstva. Ker teh sredstev krajevna skupnost sama ne zmore, so po obsežnih pogovorih med krajanje v vseh vaseh prišli do skupnih interesov in preko pobudnika krajevne konference SZDL in skupščine krajevne skupnosti prišli do sklepa, da razpišejo referendum o krajevnem samoprispevku.

Krajevna konferenca SZDL in skupščina krajevne skupnosti sta imenovali komisijo za pripravo izmer in prioriteto poti, katere je najprej potrebno prevleči z asfaltom prevleko, zaradi prevelikih sedanjih

stroškov vzdrževanja. Obenem je bila komisija zadolžena, da pripravi tudi predračun o vrednosti teh del.

Komisija je v delo vključila tudi vaše odbore SZDL in tudi vse vaše odbore sveta krajevne skupnosti z namenom, da vse vašane direktno seznanijo z akcijo, da sami odločajo in ugotavljajo, kaj bi bilo za njihovo vas najbolj potrebno urediti.

Prioritetne ugotovitve zahtevajo naslednja finančna sredstva:

— vas Dovje	2.086.400 din
— vas Mojstrana	3.528.000 din
— vas Radovina	1.696.000 din
— vas Sp. Belca	560.000 din
— vas Podkuže	224.000 din

Skupaj: 8.120.000 din

Z možnimi korekturami je komisija ugotovila, da za izvedbo tega programa rabimo skupaj 8.700.000 dinarjev (samo asfaltiranje cestišč). Obenem pa je potrebno posvetiti veliko pozornost ostali neurejeni infrastrukturi, za katero bi dala del svojih programiranih sredstev SIS za komunalno, tako bi obojestransko akcijo izvedli v celoti v programu krajevne skupnosti. Za izvedbo tega programa nam je potrebno pet let, to je od leta 1980 do 1985.

Za nemoteno izvedbo programa v letih 1980—1985 sta KK SZDL in skupščina krajevne skupnosti sklenili, da se razpiše krajevni samoprispevek za dobo petih let po 1% na zaposlenega, upokojene in kmete. K samoprispevku pa bodo pridružili tudi lastnike počitniških hišic v krajevni skupnosti.

Za finančna sredstva, katera bodo rabili že v začetku leta 1980, so zaposlili:

— SIS za komunalno Jesenice, ki naj bi bila tudi pooblaščenec za izvajanje petletnega programa, s tem da obenem omogoči 10% finančnih sredstev od vrednosti programiranih del.

LB PE Jesenice za premostitveni kredit 4.350.000 din, ostalo bi bila pridobljena sredstva iz samoprispevka občanov v višini 3.280.000 dinarjev, kar je skupaj 8.700.000 din.

V začetku leta 1980/81 bodo rabili za programiran prihodek del 4 milijonov 860.000 dinarjev.

Kredit bodo začeli vračati s 1. januarjem 1983 s 6% obrestno mero.

SREČANJE V BOHINJU

Nedelja, 11. novembra. Dan, ki je podoben drugim, pa vendar je bil ta dan nekaj posebnega, dan, ki v človeku prebudi spomine, zakopane daleč v nemi globini srca.

Tako vzdusje je bilo čutiti v Bohinjski Bistrici. Prekrival jo je bel kozuh, izza katerega so se bliskale domacije. Samotne, kot planinec sredi gora, so stale ob cesti in me nemo pozdravljale. Cesta, prekinita s snegom, me je vodila proti kulturnemu domu. Sneg je škripal pod nogami, kot bi pel svojo pesem in pri tem obujal spomine na dolge zimske noči, v katerih so se trudili, toda neustrašni koraki borcev izgubljali v daljavi.

Kmalu sem zagledala dom. Pred menoj je stal kot samotni dvorec. Svoje lice je ponosno dvigoval proti nebu, saj je nosil ime junaka — Joža Azmana. Zastave pred njim so veselo plesale v vetru, najlepša je bila peterokraka zvezda, simbol svobode, tovarštva, prijateljstva...

Štiriinšestdeset let je preteklo od tistega dne, ko je bil izstreljen zadnji naboj iz puške borca jeseniško-bohinjskega odreda. Ostali so le še spomini na tisti čas, ko je v naših krajih vladalo kruto nasilje, ubijanje, ko je zemlja poplajla kri revolucionarjev. Toda vseh ni uničil vojni vrtnec, mnogi borci jeseniško-bohinjskega odreda se tega dne zbrali, da bi spet enkrat po dolgem času obudili spomine. Mnoge izmed nekdanjih borcev je smrt že sprejela v svoj objem, a oči preživelih borcev se iskrijo, iz njih seva sreča, ki ni izražena z besedami, temveč s pogledi, ki človeku povedo in razodenejo vse.

Pred pričetkom prireditve so med seboj kramljali in obujali spomine na dni, ki so jim v življenju največ pomenili. V tem živahnem pogovoru so se

počasi odpravili proti dvorani, kjer se je kmalu pričel kratek kulturni program. Nastopili so učenci iz osnovne šole v Bohinjski Bistrici. Njihovi ubrani glasovi so polnili srca s srečo.

Po kulturnem programu so borci izvolili odbor, komandant odreda tovariš Leban pa je pozdravil vse navzoče. Delegacija treh učencev, med katerimi sem bila tudi jaz, je v imenu naše šole, ki nosi ime odreda, poklonila cvetje komandantu tovarišu Lebanu in predsedniku odbora. V razpravi so borci povedali svoja mnenja, želje, težave. Razprava je nekaj časa potekala v tesnobi, pogovor nikakor ni hotel steči, toda kmalu se je ta tesnoba z vsako besedo pričela bolj razblijati, borci so postali spet vojni tovariši, ki si zaupajo vse težave...

Vsak borec je ob koncu prireditve značilo, ki ga bo spominjala na to srečanje. Razšli so se z veseljem v srca, saj jih je hrabrila misel, da se bodo njihove poti še mnogokrat srečale na takih prireditvah.

Zvonka Mertelj, 8. a
COŠ jeseniško-bohinjski odred
Kranjska gora

NISO POZABLJENI

Kot vsako leto smo tudi letos upokojeni — člani Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela počastili svoje veterane in veteranke, stare 80 in več let.

V soboto, 10. novembra, se jih je od 59 slavlencev zbralo le 22, ostali pa se niso mogli udeležiti slavlja, delno zaradi izredno slabega vremena, delno pa tudi zaradi bolezni, ki jih priklepajo na bolniško posteljo.

V pozdrav jim je najprej zapel domači moški pevski zbor pod vodstvom Jaka Vebra »O slavlenci današnji«, nato pa še dve drugi pesmi. Jubilantom je nato spregovoril predsednik društva Franc Arh. Na kratko je orisal njihovo težko življenjsko pot. Poudaril je, da so prav oni postavljali temelje naši socialistični ureditvi. V imenu društva jim je zaželel še naprej dosti zdravja, da bi dočkali še več takih slavnostnih večerov v prijateljskem srečanju z ostalimi upokojenci.

Slavlence so pozdravili in jim čestitali tudi zastopniki osnovne šole Karavanški kurirji NOB s Koroške Bele. Z izbranimi besedami je Vera Končnikova zelo lepo in na šaljiv način kronološko orisala društveno delo, ki se je prepletalo z življenjem vabljivcev, nakar je zapel ženski kvartet upokojenk dve pesmi: partizansko in ljudsko. Nastopila je tudi, med upokojenci že znana in priljubljena humoristka, Branka Smoletova. Njenim domis-

licam so se vsi navzoči prisrčno nasmejali z željo, da jo tudi 8. marca prihodnjega leta spet vidijo v domu. Tudi ona je čestitala vsem slavlencem. Sledila sta še nastopa ansambla Veseli upokojenci in domače folklorne skupine, ki je vse prisotne navdušila.

Po zaključku slavnostnega programa je navzoče jubilate pozdravil v imenu predstavnikov družbenopolitičnih in družbenih organizacij Hanzi Verdnik, jim čestital in zaželel še krepkega zdravja. Sledila je okusna domača večerja, katero so pripravile predvsem članice folklorne skupine, ki so jim pomagale članice krožka ženskih ročnih del. Po večerji se je razvil prijeten družabni večer in živahna debata med mlajšimi upokojenci in slavlenci.

Jelka Tomaš

EN DAN KOT TURISTIČNI VODIČ

Obiskala me je prijateljica iz Celja. Našega kraja ne pozna dobro, zato sem se odločila, da ji ga razkažem. Nekega dne sva se odpravili na trim stezo in se ustavili pri klopici, s katere je lep pogled na Jesenice.

Razložila sem ji, da Jesenice ležijo med Mežakljo in Merco. Včasih so bile le vas, ki je skozi desetletja zarasla v majhno mesto. Ko so zgradili tovarno, se je število prebivalstva podvojilo. Sedaj na Jesenicah živi okoli 18.000 ljudi. Najin pogled je pritegnil rdeč oblak, ki se je dvigal iz dimnikov železarne. Pojasnila sem ji, da dim prihaja iz SM in električnih peči in da že močno onesnažuje naše okolje. Vendar pa se tovarni Jesenice ne moremo odreči, kajti zaposluje večji del prebivalstva; je kot mati, ki svojim otrokom reže kruh.

Pogled nama je ušel na športno halo v Podmežaklju. V nedokončani hali že trenirajo hokejisti. Seveda so tem tudi drugi športni objekti, kot so nogometno igrišče, teniška igrišča, košarkarsko in odbojgarsko igrišče, atletska steza in športno kegljišče. Zal vsa ta igrišča niso urejena vselej najboljše. Morali bi še veliko narediti, da bi športniki imeli ustrezne pogoje za vaje. Najbrž bi potem dosegli tudi vidnejše rezultate.

Na drugi strani ozke doline, ob vznožju Merce ponosno stoji moderno kopališče. Lani je bilo prizorišče balkanskega prvenstva v skokih v vodo. Tudi plavalci so v tem ba-

VČERAJ IN DANES SEJE VSEH TREH ZBOROV SKUPŠČINE OBČINE

Včeraj se je na 18. redni seji sestal družbenopolitični zbor skupščine občine Jesenice, danes pa se bosta na ločenih sejah sestala še zbor združenega dela in zbor krajevnih skupnosti skupščine občine Jesenice.

Poleg običajnih točk dnevnega reda — potrjevanje zapisnikov zadnjih sej in delegatskih vprašanj — so na dnevnem redu vseh treh zborov naslednja vprašanja:

- osnutek smernic in nalog za izvajanje družbenega plana občine Jesenice za obdobje 1976 — 1980 v letu 1980,
 - osnutek družbenega dogovora o skupnih osnovah in merilih za usklajeno urejanje odnosov pri pridobivanju in razporejanju dohodka delovnih skupnosti upravnih organov ter pri delitvi sredstev za osebne dohodka in skupno porabo delavcev,
 - osnutek odloka o proračunu občine Jesenice za leto 1980,
 - predlog sklepa o graditvi skladišča za potrebe občinskih blagovnih razmer,
 - predlog odloka o spremembah in dopolnitvah odloka o nadomestilu za uporabo stavbnega zemljišča,
 - poročilo o uresničevanju programa razvoja malega gospodarstva v občini Jesenice za obdobje od 1978 do 1985 v letu 1978.
- Razen tega bosta zbor združenega dela in zbor krajevnih skupnosti obravnavala še:
- predlog odloka o določitvi meja pribrežnih zemljišč potokov in jarkov ter erozijskih območij, načinu gospodarjenja na teh zemljiščih, čiščenju ter zaščiti vodnih virov na območju občine Jesenice.

Avto-moto društvo Jesenice bo v okviru praznovanja dneva republike v sredo, 28. novembra, ob 16. uri na prostoru pred domom na Javorniku (pod klancem) svečano otvorilo novi dom AMD Jesenice. S tem se jeseniško avto-moto društvo pridružuje tudi letošnjim praznovanjem jubilejev naše revolucije. K svečani otvoritvi društvo vabi vse delovne ljudi in občane, ki jim bo društvo ob tej priliki podelilo spominske značke. (Na sliki novi dom AMD Jesenice)

PREDOR SKOZI KARAVANKE

Leta 1977 sta se Avstrija in Jugoslavija odločili za gradnjo avtocestnega predora skozi Karavanke med krajema Področja in Hrušica.

Namen gradnje je ustvarjati boljše mednarodno cestno povezavo zahodne oziroma srednje Evrope prek Jugoslavije z jugovzhodno Evropo in Bliznjim ter Srednjim vzhodom.

Gradnja cest z visoko kapaciteto od zahodne in srednje Evrope na Balkanski polotok in Bliznji vzhod je v Zvezni republiki Nemčiji, Avstriji in Italiji skoraj zaključena, zato bosta pomenila karavanški predor in transjugoslovanska avtocesta naravno nadaljevanje. V pogodbi je

bilo določeno, da je treba istočasno s predorom zgraditi tudi dovozne ceste in postojanke za mejno kontrolo na obeh straneh. Kot pri vseh avtocestnih predorih, bodo tudi pri predoru skozi Karavanke gradili najprej eno cev, po kateri bo potekal promet v obe smeri.

Predor bo dolg 7864 metrov, 4414 m bo na avstrijski strani in 3450 metrov na jugoslovanski. Betonsko voznišče bo široko sedem metrov in pol. Poleg temeljitega preučevalnega sistema in neprekinjene razsvetljave so v predoru predvidene tudi najmodernejša varnostne naprave.

Na območju projektiranega predora so bile izvršene že obsežne geološke raziskave in na jugoslovanskem delu pričakujejo izredno težavno prodiranje, ker predor vodi skozi dolge odseke ilovnatga skrilavca in peščenjaka.

Mejna kontrola bo potekala tako, da bodo na avstrijski strani opravljali avstrijsko izstopno in jugoslovansko vstopno kontrolo, na jugoslovanski strani pa obratno, da v predoru ne bo prišlo do zastojev.

Na obeh straneh predora so v teku predelave. V Avstriji izvajajo zavarovanje strmega pobočja portala, v delu so dovozne ceste, oddano pa je bilo tudi naročilo za preskrbo z energijo za gradbišče predora in predor sam. Na naši strani pa je dovozna cesta h glavi jaska že prevozna. Oddali pa so tudi dela za gradnjo mostu prek Save, za regulacijo Save na območju južnega portala in za cestno povezavo gradbišča.

Gradnja predora in vseh pripadajočih projektov bo trajala predvidoma 48 mesecev, pričetek gradnje pa je predviden spomladi prihodnjega leta.

V pogodbi je tudi določeno, da vsaka država zagotovi 400 milijonov šilingov kot lastna sredstva. Preostali potrebni kapital mora pridobiti s kreditnimi sredstvi jugoslovanskega investitorja. Te kredite naj bi odplačevali 25 let, vsi stroški v zvezi z gradnjo pa se delijo med obe državi v razmerju 50:50.

Za vožnjo skozi predor bodo pobirali cestnino, ki jo bodo uporabili za odplačevanje anuitet, potem pa za pokrivanje stroškov vzdrževanja predora.

Rk

PRIZNANJE NAJBOLJŠIM V AKCIJI »LEPE ROŽE IN UREJENO OKOLJE«

Na svoji seji v sredo, 21. novembra, je komisija za izvajanje akcije »lepe rože in urejena okolica« pri Turističnem društvu Jesenice sprejela predloge za podelitev pisnih priznanj in javnih pohval najbolj prizadevnim gojiteljem rož in uredilcem okolice svojega bivališča.

Sklenili so, da bodo priznanja podelili na občnem zboru, ki bo marca prihodnje leto, imena pohvaljenih pa bodo javno objavili. in sicer postopno po krajevnih skupnostih oziroma ulicah in cestah. Danes objavljamo najboljše iz krajevne skupnosti Hrušica, ki so prejeli pohvale za posebno prizadevanje pri gojenju rož in za urejanje okolice svojega bivališča: Vika Ambrožič, Marija Buček, Marica Gromirc, Angelca Hrovatin, Minka Kavalar, Milka Klinar, Anica Klukovič, Pavla Kodre, Tončka Posušen, Slavica Prevodnik, Jožica Prezelj, Rezka Ramuš, Beti Zajc in Elica Župec.

Kot že rečeno, bomo imena tistih, ki bodo prejeli posebna priznanja, objavili po občnem zboru marca prihodnjega leta.

B.

O čem premišljuje? (Foto: S. Kokalj)

ODGOVORI NA VPRAŠANJA O FINANCIRANJU IDEJNIH NAČRTOV ZA NOVI DELAVSKI KULTURNI DOM

V temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih Železarne je prek zborov delavcev tekla več kot dva meseca razprava o samoupravnem sporazumu o združevanju sredstev za izdelavo idejnih načrtov delavskega kulturnega doma na Jesenicah. V tej razpravi je bilo oblikovanih mnogo pripomb, predlogov in vprašanj. Nanje je odgovore pripravil izvršni odbor skupščine kulturne skupnosti Jesenice in jih v nadaljevanju v celoti tudi objavljamo.

O poteku razprave o tem sporazumu je razpravljala tudi delavski svet Železarne na seji 15. novembra 1979. Ugotovil je, da je sporazum sprejel petnajst temeljnih organizacij v Železarni brez pripomb, tri temeljne organizacije s pripombami, štiri temeljne organizacije sporazuma niso sprejele, v eni temeljni organizaciji in eni delovni skupnosti pa razprave o tem sporazumu še niso zaključili. Zato je delavski svet Železarne predlagal tistim temeljnim organizaci-

jam, kjer sporazuma niso sprejeli, da ponovijo razpravo ter pri tem upoštevajo odgovore, ki jih je posredoval izvršni odbor skupščine kulturne skupnosti Jesenice. Druženopolitičnim organizacijam v teh temeljnih organizacijah pa je priporočil, da ugotovijo in analizirajo vzroke za tako odločitev.

**CENTER ZA PROUČEVANJE
SAMOUPRAVLJANJA IN
INFORMIRANJE**
Nada Dejak

ODGOVORI NA VPRAŠANJA GLEDE FINANCIRANJA IDEJNIH NAČRTOV DELAVSKEGA KULTURNEGA DOMA

Izvršni odbor kulturne skupnosti Jesenice se zahvaljuje centru za proučevanje samoupravljanja in informiranje za zbrane pripombe v zvezi z združevanjem sredstev za izdelavo idejnega načrta za gradnjo novega delavskega kulturnega doma. Izvršni odbor je vsa vprašanja skrbno obravnaval in ugotovil, da nekatera vprašanja sodijo v okvir splošne informiranosti o vlogi kulture v naši samoupravni socialistični družbi, o čemer je bilo v Železarni že veliko napisane, na ostala vprašanja pa je oblikoval ustrezne odgovore.

Že v uvodu moramo poudariti, da smo se v občini Jesenice z družbenim planom razvoja 1976 — 1980 dogovorili, da skupna in splošna poraba ne sme rasti hitreje od družbenega proizvoda. Vse dosedanje analize o izvajanju družbenega plana na sejah zborov skupščine občine pa kažejo, da je skupna poraba, kamor sodi tudi kultura, rasla počasneje kot družbeni proizvod.

1. Kaj v sedanjem gospodarskem (poslovnem) položaju posameznih TOZD in železarne Jesenice kot celote ter glede na predvideno investicijo v novo jeklarne opravičuje združevanje 82 din na delavca za izdelavo idejnih načrtov za kulturni dom. Kdo in kako bo zagotovil sredstva za gradnjo?

ODGOVOR: Z družbenim planom občine Jesenice za obdobje 1976 — 1980 smo si delovni ljudje in občani zadali nalogo, da opravimo vse potrebno za gradnjo novega delavskega kulturnega doma, ki bi ga začeli graditi v obdobju 1981 — 1985. Smo edina obsejna občina in delavski center, ki nima ustrezne kulturnega doma. Pri tem smo na delavski center, ki nima ustnega kulturnega doma. Pri tem smo jali iz naše ustavne opredelitve, da kultura eden temeljnih pogojev za nadaljni razvoj družbe in da je za zadovoljevanje kulturnih potreb in interesov delavcev in občanov potrebno zagotoviti tudi ustrezne materialne pogoje.

Tako kot gradnja nove elektrojeklarne v Železarni tudi predvidena gradnja kulturnega doma sloni na predvideni rasti produktivnosti dela in s tem družbenega proizvoda. Da bi že v začetni fazi priprav zagotovili neposredno udeležbo in odločanje predvsem delavcev v materialni proizvodnji, smo v sporazumu z ostalimi samoupravnimi interesnimi skupnostmi in s soglasjem, oceno in priporočilom predsedstva občinske konference SZDL Jesenice, dali v javno razpravo predlog samoupravnega sporazuma o zbiranju sredstev za izdelavo idejnih načrtov za novi delavski kulturni dom. V občini smo se dogovorili za dve prednostni nalogi: pokritje plavalnega bazena na Jesenicah in izdelava idejnega načrta za kulturni dom. Ker pa se s samoupravnim sporazumom o temeljih plana kulturne skupnosti Jesenice za obdobje 1976 — 1980 nismo dogovorili za sredstva za načrte (nismo vključili v prispevno stopnjo za kulturo), skupnost v programu do leta 1980 teh sredstev nima.

Zato potrebna sredstva lahko zberemo le s posebnim sporazumom. S tem pa se seveda še ne odločamo o novogradnji, o vsebini in programski zasnovi doma in ne o načinu zagotavljanja potrebnih sredstev. Vemo le, če bomo gradnjo planirali v naslednjem srednjeročnem obdobju

1981 — 1985, si bomo v načrtih Kulturne skupnosti Slovenije zagotovili 20 do 35% udeležbo od skupne vrednosti investicije. Iz tega razloga smo vezani na rok za pripravo ustrezne dokumentacije za gradnjo, brez česar ne moremo priti v srednjeročni plan. Če do gradnje ne bi prišlo, bodo sredstva za naložbe, ki jih združuje Kulturna skupnost Slovenije, razporejena v druge občine.

Spremljamo in poznamo težave jeseniške železarne, za katere pa smo prepričani, da so prehodnega značaja in da jih bodo delavci z boljšim delom in višjo produktivnostjo uspešno premagali.

2. Zakaj se ne uporabijo idejni načrti, ki so bili že pripravljeni?

ODGOVOR: Nobeden od obeh idejnih načrtov, enega hrani tehnični muzej Železarne, drugega pa kulturna skupnost Jesenice, ne daje prostorske, urbanistične in arhitektonske rešitve primerne času, potrebam in razvojnim možnostim. En načrt rešuje problem z adaptacijo in dozidavo Titovega doma, kar pa ni dolgoročno rešitev pa tudi sicer je vsaka adaptacija do 30% dražja od novogradnje.

Drugi načrt, izdelan natanko pred dvajsetimi leti, rešuje le sam objekt, ne pa tudi prostor, na katerem bi stal, razen tega pa je ta prostor že pozidan. Zato je najprej potreben zazidalni načrt za območje trga Toneta Cufarja, nato šele idejne zasnove doma. Ne sme se zgoditi tako kot s stanovanjsko gradnjo, da imamo sredstva brez zazidalnih površin in idejnih projektov.

3. in 5. Zakaj so za izdelavo idejnih načrtov potrebna tolikšna sredstva? Ali ni možno poiskati cenejše rešitve tega vprašanja? Zakaj se za izdelavo načrtov ne poišče drug finančni vir?

ODGOVOR: Cena za izdelavo načrtov je določena po kriterijih, ki jih je izdelovalcu načrtov Buroju za urbanizem in stanovanjsko poslovanje odobrila skupščina občine Jesenice. V dogovoru z izvajalcem smo odstopili od izdelave načrtov komunalne ureditve, ki bo potreben šele, če bo do gradnje prišlo. Seveda pa je v ta namen že določen rezervat na trgu T. Cufarja.

Pogodbena cena zazidalnega načrta je 421.948,80 din, za idejne projekte pa 426.000,00 din. Idejni načrt bo obdelal površino 8100 kvadr. metrov in s tem določil vrednost objekta, od te vrednosti pa je določena cena izdelave načrtov. Ker pa načrte potrebujemo za javno razpravo, smo jih morali naročiti sedaj, sredstva pa zagotoviti na predlagan način.

4. Koliko bo stala gradnja, če je že idejni načrt tako drag?

Idejni načrt bo obdelal 8100 kv. metrov površine v domu, kar po sedanjih cenah 18.000 din za kv. meter da predračunsko vrednost doma v višini 145.800.000 din. Javna razprava pa bo odločila, kaj v domu bo in kakšna bo potem površina. Zato se vrednost lahko spremeni, koliko pa bo dom dejansko stal, ko bo končan, je ob sedanjih stopnji inflacije in dviganja cen težko povedati dovolj realno.

6. in 7. Zakaj izdelave načrtov ne financira SIS za kulturo (zakaj ni predvidela sredstev za ta namen)? Kam gre denar, ki ga iz osebnega dohodka odvajamo za interesno skupnost. Kako, da SIS nima denarja za izdelavo idejnih načrtov?

ODGOVOR: S samoupravnim sporazumom o temeljih plana KS Jesenice za obdobje 1976 — 1980 se za to nalogo nismo dogovorili, ker smo potrebovali sredstva za obnovo Titovega doma, doma na Breznici, na Dovjem, Kosove graščine na Jesenicah in nekaterih knjižnic, poleg obnove Liznekove domačije v Kranjski gori, pri čemer sodeluje tudi republiška kulturna skupnost, in rednega vzdrževanja in obnovitvenih del na Prešernovi rojstni hiši v Vrbi in Finžgarjevi v Doslavičah. Razen tega plačujemo še anuitete za obnovo strehe na kulturnem domu na Javorniku. Ker je s samoupravnim sporazumom o temeljih plana in letnih dopolnil k temu sporazumu določen in dogovorjen obseg in vrednost programa KS Jesenice, teh sredstev ni bilo mogoče vključiti v plan. Planirana sredstva se torej uporabljajo namensko, kar opredeljuje in nadzoruje dvolodna skupščina in odbor samoupravne kontrole. Izvajalci o izvajanju programa poročajo zboru uporabnikov, v katerem imajo TOZD in delovne skupnosti Železarne svoja delegatska mesta in ti delegati pomembno vplivajo na razpravo in odločanje v skupščini. Da se konferenca delegatov v Železarni sestaja, vemo, ker delegati prihajajo na sejo z zapisniki, ne vemo pa, če se sestajajo temeljne delegacije v TOZD in delovnih skupnostih. Če pa se te delegacije ne sestajajo in o tem, o čemer sklepajo, ne informirajo svojih volilcev (baze) in če le-ti ne preberejo informacij o delu skupščine KS Jesenice v Železarni, potem ne morejo vedeti, kako se izvršuje program in rabijo sredstva, za katera smo se sporazumno dogovarjali. Tako so, na primer, vsi delegati iz Železarne na skupščini podprli tak način zbiranja denarja za idejne načrte!

8. Ali bodo idejni načrti vključevali tudi obstoječe kulturne objekte in ali bodo kapacitete novega kulturnega doma zato toliko manjše?

ODGOVOR: Idejni načrt ne bo reševal bodoče vloge in namen Titovega doma, čeprav že tečejo razgovori tudi o tem. Vsekakor prostori ne bodo podvojeni. Izpraznjene prostore v Titovem domu bi dobila krajevna skupnost, DPD Svoboda Tone Cufar, ker je velika dvorana v Delavskem domu na Jesenicah že sedaj neuporabna, pa tudi drugi prostori ne ustrezajo več, in pihalni orkester Jeseniški železarji, ki ima sedaj le en prostor. Razen tega pa je tudi jeseniška mladina brez ustreznih klubskih prostorov.

9. Bo novi kulturni dom velik in drag »arhitektonski spomenik«?

ODGOVOR: Ne more in ne sme biti, ker takega niče ne potrebuje. To bomo zagotovili z javno razpravo ob razgrnitvi idejnih načrtov in družbenim nadzorom gradnje. Pri tem nam bodo koristile tudi izkušnje gradnje šolskega centra na Plavžu. Seveda pa moramo pri tem vedeti, da doma ne gradimo samo za trenutne potrebe, temveč tudi za jutri in pojutrišnjem (na Jesenicah je bilo leta 1945 okrog 9.000 prebivalcev, danes jih je 18.300; kulturni interesi in potrebe bodo vsak dan večje, k čemur stremijo tudi vsa naša družbenopolitična prizadevanja,

kajti zavedamo se, da brez kulturnega razvoja ni napredka!).

10. Kako je glede možnosti adaptacije sedanjega gledališča in drugih objektov? Kako se skrb za njihovo vzdrževanje?

ODGOVOR: Stavba Titovega doma, v kateri je gledališče, knjižnica, pihalni orkester Jeseniški železarji, ženski pevski zbor Jesenice, klub zdravljenih alkoholikov, lokalna radijska postaja Jesenice in upravni prostori gledališča, kulturne skupnosti in Zveze kulturnih organizacij Jesenice, je bila delno adaptirana leta 1977 (zunanja fasada, zamenjava oken), notranji prostori pa prebeljeni. Notranja adaptacija dvorane, odra in spremljajočih prostorov je bila delno (v okviru možnosti) opravljena po osvoboditvi dvakrat, večji posegi pa bi bili predragi, niti ne bi mogli rešiti celotno funkcionalnosti prostorov. Stavba Titovega doma je vložena v sklad poslovnih prostorov samoupravne stanovanjske skupnosti Jesenice in za to se zanjo plačuje najemnina in vzdrževanje, ki jih vsako leto določi skupščina KS Jesenice. Komisija za vzdrževanje po letnem programu in v okviru planiranih sredstev skrbi za vzdrževanje domov (glej odgovor pod vprašanjem 6 in 7), pri čemer pripominjamo, da se je šele s formiranjem kulturne skupnosti začelo z načrtno skrbjo za kulturne objekte. Seveda pa je vzdrževanje starih in nefunkcionalnih prostorov drago, zato ni mogoče narediti vsega, zlasti če hočemo tudi izboljšati pogoje dela delavcem v kulturi in pogoje za uresničevanje kulturnih potreb in interesov delavcev in občanov.

Delavski dom na Jesenicah, ki je last Železarne in je v zelo slabem stanju, pa bo potrebno reševati s skupnim dogovorom v zvezi z načrti Železarne in interesi, da se ohrani kot spomenik revolucionarnega delavskega gibanja na Jesenicah, seveda s funkcionalno uporabnostjo.

11. Kako in koliko so izkoriščeni kulturni domovi oziroma prostori na Javorniku, Beli, Hrušici, gledališče Tone Cufar, hala v Podmežaklju, ki naj bi služila v več namenov itd. Ali so zasedeni? Dokaz.

ODGOVOR: Pri zasedenosti je potrebno ločevati dvoje — zasedenost dvorane, kar je odvisno od njene namembnosti in funkcionalnosti in zasedenost ostalih prostorov v obstoječih kulturnih objektih.

Dom na Javorniku je razen velike dvorane izredno zaseden. V njem poleg DPD Svoboda deluje vsa krajevna samouprava, planinsko društvo, strelska družina z v domu urejenim in zelo zasedenim avtomatskim strelščem, knjižnica, mladinska organizacija in drugi. Zasedenost velike dvorane pa je seveda odvisna od krajevne kulturne angažiranosti, kar pa ne sme biti merilo o zasedenosti doma kot celote.

Dom na Beli, verjetno je mišljen dom TVD Partizan, je namenjen športno — rekreativni dejavnosti.

Dom na Hrušici je podobno kot dom na Javorniku dovolj zaseden, razen velike dvorane.

Gledališče Tone Cufar — vsi prostori so dnevno zasedeni in postajajo že mnogo premajhni za vse potrebe (knjižnica nima niti prostora za nove knjige). Velika dvorana je bila v letu 1978 zasedena 222 krat in sicer 116 krat z različnimi prireditvami in 86 krat z vajami gledališke skupine, ki morajo biti na odru, v desetih mesecih letošnjega leta pa 166 krat in to 82 krat za različne prireditve in 84 krat za vaje gledališke skupine na odru (vse pripravljane vaje so pred prihodom na oder v stranskih prostorih!).

Hala v Podmežaklju je doslej izključno športni objekt in o njegovi zasedenosti se lahko prepričate pri športnem društvu Jesenice (sedem mesecev je samo ledena ploskev). Za kulturne prireditve sedaj še ni uporabna, ker je skrajno neakustična in brez potrebne zvočne opreme, brez montažnega odra, stolov, svetlobnega parka in spremljajočih prostorov. Tudi ko bo to urejeno, bo v njej moč izvajati le večje, masovnejše kulturno — politične manifestacije.

Velike dvorane so vezane tudi na sezono in za jeseniško dvorano v glavni sezoni celo odklanjajo prireditve zaradi prezasedenosti!

12. Kakšen je obisk posameznih prireditev?

Obisk na kulturnih prireditvah iz leta v leto narašča (zato se tudi trudimo vse zavestne socialistične sile!). To ugotavlja skupščina kulturne skupnosti ob vsakoletnih analizah izvajanja programov izvajalcev kulturnih dejavnosti v občini. Na vseh prireditvah v letu 1978, ki jih je bilo 929, je bilo 180.767 obiskovalcev. Dokaz za to je tudi letošnje srečanje dramskih skupin delovnih organizacij SOZD Slovenske železarne, ko je bila na vseh šestih predstavah dvorana skoraj polna (od 200 do 350 ljudi!). Žal pa smo

ravno ob tem slišali precej grenkih pripomb gostov zaradi neustreznosti dvorane in spremljajočih prostorov.

13. Zakaj najprej do kraja ne zgradimo to, kar je že začeto in kar financiramo (hala pod Mežakljo, bolnico, šolo, dom na Javorniku, kopališče)? Zakaj se ne dogovorimo najprej o prioriteti gradnje?

ODGOVOR: Vsi našeti objekti, so ali bodo v najkrajšem času dokončani. Dom na Javorniku je dokončan, šolski center na Plavžu bo dokončan prihodnje leto, prav tako pokrito kopališče, tehnični prevzem trakta bolnice je bil narejen, ostaja torej le še športna hala, za kar pa TTKS Jesenice zbira sredstva po posebni stopnji. Tako je po prioriteten dogovor v naslednjem srednjeročnem programu na vrsti kulturni dom.

14. Zakaj za že začeta dela ni podanega nobenega dokončnega obračuna?

ODGOVOR: Ne vemo, za katera začeta dela gre, vendar pa je to odvisno od tega ali so delegati v skupščinah interesnih skupnosti, ki so izvajalke različnih gradenj, to zahtevali. Vemo le, da za naše naložbe oziroma porabo sredstev redno poročamo delegatom obeh zborov na sejah skupščine in prek sredstev javnega obveščanja in da je gradbeni odbor za gradnjo šolskega centra na Plavžu že nekajkrat prek Železarne in lokalne radijske postaje Jesenice seznanil delavce in občane o porabi denarja, to je delal tudi odbor za izgradnjo mrliških vežic. Tam pa, kjer tega niso, naj delegati zahtevajo.

15. Ali bodo ob razgrnitvi načrta podani realni predračuni variant in predlog financiranja?

ODGOVOR: Realnih predračunov ni. So tekoče cene, so planirana gospodarska gibanja, kot rast cen, rast družbenega proizvoda, rast skupne in splošne porabe, osebne porabe in predvsem rast produktivnosti dela, k čemur moramo dodati še inflacijska gibanja in podobno. Na osnovi znanih kazalcev se naredijo predračuni, kako pa se bodo kazalci dejanske uresničevali v naslednjem obdobju, je odvisno od vseh nas in zato tudi niso možni realni predračuni. Tudi nova jeklarne je planirana v realnih cenah. Kakšna bo končna vrednost investicije, ne more povedati, niti izračunati nihče.

16. Kakšen bo program dejavnosti v novem domu?

ODGOVOR: O programu dejavnosti danes težko govorimo, pač o tem, kakšne prostore bomo rabili za uresničevanje kulturnih potreb in interesov delovnih ljudi in občanov (ne samo danes, tudi jutri in pojutrišnjem). Idejni načrt naj bi zajemal naslednje potrebe:

— osrednjo občinsko knjižnico s čitalnico,

— veliko večnamensko dvorano s 450 — 500 sedeži, ki bo omogočala, da se na odru izvajajo drame, oziroma gledališke predstave tudi večjih gledaliških hiš, opere, operete, muzikali, baleti, koncerti simfoničnih orkestror, akademije, zborovanja in podobno.

— malo večnamensko dvorano s 150 sedeži, kjer bodo lutkovne predstave, monodrame, recitali, literarni večeri, izrazni ples, predavanja, zborovanja in podobno,

— malo koncertno dvorano s 150 sedeži s posebno akustiko za solistične nastope, komorne ansamble, kvartete, oktete,

— kinodvorano s 450 — 500 sedeži z opremo, ki bo omogočala predvajanje filmov v vseh tehnikah (sedanja kinodvorana Radio se zaradi potreb Železarne ruši!),

— učilnice in prostori Glasbene šole Jesenice,

— učilnice in prostori Delavske univerze Jesenice,

— prostori za skupne službe SIS, kulturno skupnost in ZKO,

— upravni prostori delavskega kulturnega doma,

— gostinski lokal s kavarno in restavracijo, ki bo povezana z atrijem in omogočala večja družabna srečanja, sprejeme večjega števila ljudi in udeležencev zborovanj in srečanj v veliki dvorani (s sofinanciranjem najboljšega ponudnika),

— arhive in skladišča,

— razstavne prostore za likovno dejavnost z depoji in ateljeji,

— objekte, ki jih bo zahtevala zazidalna zasnova, garderobe, sanitarije in podobno.

Površina navedenih objektov znaša 8100 kv. metrov.

17. Bodo v njem dobili svoj prostor tudi delavci iz drugih republik in pokrajin?

ODGOVOR: Vsi delavci, ki so že vključeni in se bodo še vključili v sekcijo JUTRO pri DPD Svoboda Tone Cufar, bodo dobili, tako kot ostale sekcije Svobode, prostore v Titovem domu (JUTRO že doslej združuje okrog 80 članov).

Kulturno umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Cufar je doslej izdal 10 knjig, ki so jih razstavili ob praznovanju 60-letnice društva (J.R.)

SREČANJE MLADIH DOPIŠNIKOV V KRŠKEM

Krško je od 16. do 18. novembra gostilo preko 220 pionirjev-dopisnikov iz 90 osnovnih šol. Srečanje je potekalo v okviru spominskih študijskih dni Mitje Gorjupa v letu otroka in v okviru jugoslovanskih pionirskih iger. Prispevek mladih dopisnikov na področju informiranja je velik; pionirska šolska glasila vsebinsko in oblikovno iz leta v leto napredujejo in so odraz dela in življenja v šoli ter v krajevni skupnosti.

Lansko leto se je skupina naših učencev pripravila za raziskovalno nalogo Zgodovina našega glasila, ki jo je razpisala revija Pionir. Naloga nas je pritegnila, saj je glasilo slavilo 20-letnico rednega izhajanja. Lotili smo se raziskovanja. Včasih je bilo težko, saj smo morali nekatere vire poiskati pri starejših krajanjih, nekdanjih urednikih in mentorjih. Za nagrado smo bili povabljeni na tradicionalno 11. srečanje pionirjev dopisnikov Slovenije, ki je potekalo od 16. do 18. novembra v Krškem. Srečanje mladih novinarjev so organizirali Zveza prijateljev mladine Slovenije in vsa uredništva časopisov in revij, v katera pišejo mladi novinarji, radio Ljubljana in radio Koper. Pokrovitelj srečanja je bila skupščina občine Krško. Iz jeseniške občine je na srečanje prišla tudi Andrejka Pirc, učenka osnovne šole 16. decembra iz Mojsirane, kot dopisnica revije TV-15.

V petek sva z mentorico novinarskega krožka na šoli Danico Bernik, prispeli v Krško. Po malici smo pionirji dopisniki odšli na domove k svojim gostiteljem. V vsakem izmed nas je tlelo vprašanje: kakšen bo moj gostitelj? Nestrpno sem pričakovala svojo gostiteljico. Bila sem v gosteh pri prijetni deklici iz šestega razreda. Takoj sva se razumeli.

Drugo jutro smo se dopisniki zbrali v osnovni šoli narodnega heroja Milke Kerin v Leskovcu, kjer smo imeli začetno slovesnost. Pozdravila sta nas ravnatelj šole Ciril Plut in predsednik občinske zveze prijateljev mladine tov. Pirc. Urednik Pionirja, Igor Longyka nam je podal poročilo o ocenjevalni komisiji in razglasil rezultate.

Vsi udeleženci smo si potem ogledali razstavo glasil. Posebej pozorno smo si ogledali nagrada glasila: Mlada setev iz OS Riharda Jakopiča Ljubljana, Zarje iz OS Jožeta Slaka-Silva iz Trebnjega, Mladost med brezami iz OS Semič, Vigred iz OS Prevalje in glasilo Brstiči iz OS Škofije. Tudi mnoga druga glasila so bila lepo urejena, vsebinsko bogata in raznovrstna in likovno vzorno oblikovana. Iz njih bralec lahko spozna, kaj vse se dogaja na šoli in izven nje.

Po ogledu razstave smo se pogovarjali s pisateljem Slavkom Preglom, novinarjem Tomažem Terčkom, urednikom Cicibana in karikaturnikom Božom Kosom ter urednikom mladinske revije Mladina.

Zanimalo nas je, kaj in kako dela novinar, na kaj vse mora biti pripravljen, kakšen je pravi pravi poklic novinarja. Zvedeli smo, kako nastaja dnevnik in druge televizijske in radijske oddaje. Pisatelju Slavku Preglu smo zastavljali vprašanja o njegovem literarnem ustvarjanju in o junakih njegovih del. Karikaturnist Božo Kos pa nam je pripovedoval o tem, kako riše in ustvarja svoje karikature. Z eno izmed njih se je tudi predstavil.

Razgovor z gosti je bil preprost, priskrben, včasih so njihovi hudomušni odgovori sprožili cele plavaze smeha.

Potem smo odšli v učilnico, kjer smo se pogovarjali z uredniki časopisov in revij, v katere smo pošiljali svoje prispevke.

S tovarišico sva odšli v učilnico, kjer nas je sprejel Igor Longyka, predstavnik uredništva Pionir. Pogovarjali smo se o rezultatih raziskovalne naloge, o težavah in problemih, ki jih ima revija Pionir, pa o prizadevanju mladih dopisnikov. Opozoril nas je tudi na novo raziskovalno nalogo Intervju s pisateljem

Leopoldom Suhodolčanom. Mladim novinarjem je tov. Longyka tudi razložil, kako je treba napisati dober intervju.

Po kosilu so nam gostitelji predstavili občino Krško. Z avtobusom smo se odpeljali v Brestanico, kjer smo si ogledali najstarejši grad na Slovenskem – grad Raihenburg, ki so ga zgradili leta 895. V njem je danes muzej slovenskih izgnancev, kajti med vojno je sovražnik v gradu zbiral naše ljudi in jih od tod pošiljal v izgnanstvo. Zbirko fotografij je zbral in uredil Tone Ferenc.

Odpeljali smo se tudi v Leskovac, na Leskovško posestvo, ki ga tudi preurejajo. V že popravljenih prostorih gradu je galerija nekaterih naših umetnikov: Jožeta Gorjupa, Toneta Kralja, Božidarja Jakca. V posebnem prostoru je razstavljena zbirka tujih starih mojstrov. Vsi prostori so zelo lepo urejeni in galerijo si je bilo vredno ogledati.

Zvečerilo se je in ko smo zopet prišli v šolo, je bilo že temno. Malica se nam je prilegla in prislubljali smo koncertu Tomaža Pengova. Njegova glasba mi je bila zelo všeč, vendar je bil koncert zelo kratak, ker je imel Tomaž pred začetkom veliko težav z ozvočenjem.

Tako smo se s svojimi gostitelji vrnili na svoje nove domove. Nekoli-

SPOMINI LOJZETA UDETA NA JESENIŠKE PROSTOVOLJCE

Dobro je znan tudi na Jesenicah, saj ga vežejo lepi spomini in prijateljske vezi z mnogimi jeseniškimi prostovoljci, katere je spoznal v težkih časih, po prvi svetovni vojni, ko je bila velika nevarnost, da izgubimo lep kos našega slovenskega ozemlja. Rad prihaja na Jesenice in se udeležuje občnih zborov in sestankov občinske organizacije prostovoljcev za severno mejo. Dobro je poznan tudi v tehničnem muzeju Železarne, saj je tu marsikak njegov prispevek, posebno še v zborniku Jeklo in ljudje.

Ob otvoritvi dokumentarne razstave o bojih za našo severno mejo, ki je bila v oktobru letos v Ljubljani, je med drugim dejal: »Na spominskih ploščah v Podkorenu in na Jesenicah, odkritih 23. decembra 1973, na plaketah, ki so jih prejeli jeseniški prostovoljci ob 60-letnici bojev za severno mejo, na fotokopijah, ki jih je jeseniška organizacija poslala vsem občinskim organizacijam naše zveze in tudi raznim družbenopolitičnim organizacijam in podjetjem ter na spominskih medaljah, katere bodo še letos razdeljene med vse članne naše organizacije, so napisani verzi: »Če v onih časih ne bilo bi nas, še večji kos slovenske zemlje bi odtrgal tuji plaz.« To so verzi partizanskega pesnika Miha Klinarja, ki je letos dobil za svojo partizansko liriko nagrado vstaje slovenskega naroda. (Delo 21. 7. 1979)

Dr. Lojze Ude je bil prvi, ki je iz Trčiča odšel s skupino 14 prostovoljcev na Ljubelj, da je od tam pregnal avstrijsko posadko, ki je imela namen prekorčiti mejno črto. Zavrnili jo je in pogljal v dolino proti Borovljam, potem pa so mu prišli na pomoč še drugi prostovoljci. Tu omenja Ude prostovoljce z Jesenic in okolice in to poimensko: Vilman, Ivan Balanč, Alojz Bolte, Jaka Cegnar, Janko Gogola, Jože Homan, Franc Kropivnik, Primož Kampič, Franc Kelih, Pavel Klemenčič, Aleš Lagoja, Rudolf Markelj, Jože Praprotnik in njegov brat Albin, Andrej

ko smo bili tudi utrujeni, saj je bil dan poln doživetij.

Medtem ko smo bili mi na izletu po občini, so imeli mentorji posvet. Na njem so se pogovarjali o temah glasila, o informiranju v osnovnih šolah in o problematiki, ki spremlja mentorstvo in literarno ustvarjalnost. Razpravljali so tudi o tem, kako urediti glasilo, da bo estetsko, da bo učencem zbudila pozornost že njegova zunanost in ostala oprema.

V nedeljo smo obiskali obrate papirne industrije Djuro Salaj. Z zanimanjem smo si ogledovali ogromne stroje, skozi katere je tekla papirni trak.

Nato smo se zbrali v novem delavskem domu, kjer smo slovesno podelili priznanja in nagrade najboljšim glasilom. Učenci OS Jurija Dalmatina iz Krškega so nam pripravili lep kulturni program, spremljali pa smo tudi festival Revolucija in glasba. Slavnostni govorniki so poudarili pomen mladih novinarjev in njihov veliki prispevek na področju informiranja.

Ogledali smo si tudi 190 šolskih glasil, ki so odraz življenja na šoli – ogledalo naše sodobne šole, saj niso več samo zbirke šolskih nalog ali nepovezanih literarnih prispevkov.

Po kosilu smo se poslovili od gostiteljev in novih prijateljev. Obljubili smo si, da si bomo dopisovali. Vem, da mi bo to srečanje še dolgo ostalo v spominu, saj je bilo priskrbeno in toplo. Na vsakem koraku smo bili deležni gostoljubnosti in prijaznosti domačinov-gostiteljev. Srečanje je bilo tudi izredno dobro in skrbno pripravljeno. Vsem organizatorjem se za to prijetno doživetje mladi novinarji iskreno zahvaljujemo.

Mojca Perko, 8. b
novinarski krožek
OS Gorenjski odred
Zirovnica

14. NOVEMBER – DAN ŠOLE

Rad bi pisal o njih, rad bi spregovoril o vsem, kar se mi je v mladosti sem nabralo v duši in srcu. Rad bi vsaj pozdravil vse, ki so danes, ta dan, v tem prehodu v pomlad in v vstajenje slovenskega naroda in človeštva na mrtvi in živi straži.

Tone Čufar

14. novembra leta 1905 se je v delavski družini na železarskih Jesenicah rodil revolucionar in proletarski pisatelj Tone Čufar. Dve silni strasti sta razgibavali in usmerjali njegovo življenje: izredno tenak občutek za pravico, svobodo in človekovo dostojanstvo ter nenavadna zaverovanost v pisateljski poklic.

Naša šola se imenuje po njem in na njegov rojstni dan praznujemo tudi dan šole. Letos je bilo to praznovanje povezano tudi z 20-letnico obstoja naše vzgojnoizobraževalne ustanove.

Na proslavo, ki je bila popoldne na naši šoli, smo povabili predstavnike družbenopolitičnih organizacij, krajevne skupnosti, pedagoške službe, sveta staršev ter vse delavce šole.

V uvodnem delu programa je spregovorila tovarišica ravnateljica. Pozdravila je vse navzoče, nato pa predala besedo nastopajočim. Člani recitatorskega krožka so obudili spomine na revolucionarno in pisateljsko pot Toneta Čufarja.

Sledil je zanimiv in priskrben program naših gostov, priznanih umetnikov Silvestra Mihelčiča in Borisa Kralja. Boris Kralj je recital odlomke iz znanih pesmi, njegovo izvajanje pa je spremljal Silvester Mihelčič z elektronsko harmoniko. Njuno izvajanje je pomenilo za vse nas resničen kulturni in umetniški užitek.

Po končanem programu smo vse udeležence proslave povabili na zakusko.

Veseli in ponosni smo, da smo letos proslavili naš praznik v novi in moderni šoli, ki je bila zgrajena iz samoprispevka naših staršev.

Literarni krožek OS Tone Čufar, Jesenice

prostovoljci ne bodo več kot sekcija pri ZZZB NOV, pač pa da se osnuje samostojna organizacija.

Na omenjenem sestanku 15. maja 1965 je bil navzoč tudi Lojze Ude, ki je v svojem pozdravnem govoru po-

udaril udeležbo Jeseničanov, najprej pri narodni straži že takoj ob zlomu stare avstroogrske države, to je zadnje dni oktobra 1918 in nato v prostovoljnih vojaških skupinah za obrambo naše severne meje.

OB 35-LETNICI SMRTI SEKRETARJA SKOJ JEŽKA

»NE POZABI, DA TE JE RODILA
SLOVENSKA MATI...«

Ježek je bil star petnajst let, ko mu je umrla mati. Takrat je bil sam doma. Ko je v veži padla v nezavest, so bile njene zadnje besede: »Ježek, prinesi mi vzglavnik.« Pogledala ga je še in rekla: »Sinko, ubogaj očeta, bodi priden in pošten. Nikdar ne pozabi, da te je rodila slovenska mati, da je tukaj Slovenija in da smo Slovenci.«

Jože Zupan-Ježek se je sklonil k mami, jo objel in rekel: »Mati, nikoli ti nisem smel zaupati, da že več kot leto dni delam s partizani in opravljam odgovorne naloge tu na Jesenicah.«

Mati ga ni več slišala, umrla mu je v naročju. Potem sta z mlajšo sestro kuhala, prala perilo, čistila stanovanje in skrbela za očeta.

Nekega mrzlega januarskega večera leta 1944 sta na okno Ježkovega stanovanja v Podmežakliju potrkala člana okrožnega komiteja Anton Ambrožič-Božo in Rupert Kiršner, prvoborca in rekla Ježku, da mora takoj z njima, sicer ga bo aretiralo gestapo. Na kratko sta mu razodela, da je pobegnil Janko Trojar, član okrajnega odbora OF, ki se je povezal s plavo gardo (četniki) in črno roko. Na Mežakliju je organiziral zaroto in skušal pobiti vse člane okrajnega in okrožnega komiteja. Zdaj grozi, da bo gestapu izročil spisek sedemdesetih aktivistov OF, ki še legalno živijo in delajo na Jesenicah.

Ježek je oprtal nahrbtnik, se poslovil od sestrice in očeta ter odšel na zasneženo Mežaklijo.

Po nalogu okrožnega komiteja so vosovci takoj opravili smrtno obsodbo nad izdajalcem Trojarjem. Živan je akcijo odlično organiziral. Preko zaupnikov je bilo določeno, da bo smrtna obsodba izvršena 13. januarja 1944. leta natančno ob osemnajsti uri. Vodja vosovske skupine Srgon je obračun z izdajalcem takole opisal: »Jaz, Ljubo in Črtomir smo se skрили v drvarnico. Ronko (Novak) nas je z brzostrelko zavaroval

proti glavni cesti. Drugo stran hiše pa je varoval Petko. Tudi ta dva sta skrita prežala na straži, saj ju do šestih, oziroma do četrtke akcije, ni smel nihče videti. V meni je kipel: moramo uspeti, moramo! To je naloga okrožnega komiteja partije. Moramo preprečiti Trojarjevo mahanje s tistim spiskom in grožnjo, da ga bo izročil gestapu.

Ura je bila natančno šest, ko smo zališali ključ v vratih. Zagledal sem našega zaupnika Janka, kako se je med vrati oziral v temno noč. Trojarjeva mama je pogledala za njim in rekla: »Joj, kako je temno, tedaj pa smo planili naprej in obračunali z izdajalcem...«

Več kot dvajset let po vojni nismo vedeli, zakaj je moral Ježek tako nenadoma zapustiti Jesenice, kjer je bil terenskim delavcem, ilegalcem bolj potreben kot v partizanih. To smo odkrili šele pri raziskovanju načrtov tajne plave garde in črne roke na Jesenicah. Stiranjst dni pred Ježkovim odhodom v partizane so že padle prve žrtve črne roke. Stravs, Svetina in Jožica Kunstelj-Breda.

Jože Zupan-Ježek, sekretar OK SKOJ Jesenice (arhiv tehnični muzej Železarne)

Ježek je postal za Ferdom Koronom, ki je padel že 1941. leta, verjetno najbolj priljubljen in najaktivnejši okrajni sekretar SKOJ in mladine. Novembra 1944. leta so po nalogu okrožnega odbora OF prišli v Javorniški rov Anton Ambrožič-Božo, Janko Bizjak s Koroške Bele in Ježek. Ko so prvega dne zjutraj pri Kovovsku srebrali čaj, so prišli Nemci in borci so poskakali skozi okno, pod katerim je grapa in gozd. Bizjak in Ambrožič sta se umaknila po grapi navzdol, Ježek pa je skočil zadnji skozi okno, preskočil potok, ki teče tik ob hiši, tedaj pa je z druge strani prišla nemška patrolja in ga ubila.

To se je zgodilo pred 35 leti, 21. novembra 1944. leta. Na očetovo željo Ježka niso nikoli prekopali in njegov grob je tam, kjer je padel, zanj pa skrbijo mladinci Ježkovega odbora osnovne šole s Koroške Bele, njegovi nekdanji sodelavci in mladinska organizacija.

Ježek bo vedno ostal vsem mladim vzor, kako je treba ljubiti domovino, zanj delati in če je potrebno, tudi zanjo umreti.

Jože Vidic

FOTO KROŽEK OŠ KARAVANŠKI KURIRJI NOB V VERIGI

Dovoljenje za ogled in fotografiranje po tovarni smo dobili za soboto, 3. novembra, ko so imeli delovni dan. Prejšnji dan smo se zbrali v šolski temnici, kjer smo naše fotografske aparate napolnili z visokoobčutljivimi filmi.

Do Lesc smo se peljali z vlakom. Ker je tovarna blizu železniške postaje, nam ni bilo treba dolgo pešati. Preden smo vstopili v tovarno, nam je mentor dejal, naj pazimo na varnost pri fotografiranju, kajti v kovačnici je vse polno vročih odkovkov.

Pri vratarju smo počakali na vodiča tov. Polda. Tudi on se v prostem času ukvarja s fotografiranjem in je član radovljiškega foto kluba. Popeljal nas je po tovarniških halah, razlagal, kaj se dela in zraven dal še kakšen nasvet za dober posnetek.

V kovačnicah, kjer smo se najdlje zadržali, je bilo vroče. Videli smo, da

je delo težko in naporno. Z delavci smo se pozdravljali in marsikdo se je zanimal, kakšne aparate imamo. Pokazali so nam tudi zanimive motive. Več kot štiri ure smo se zadržali v tovarniških halah, tako da se je pričel že oglašati glad. Zahvalili smo se vodiču za dobro vodenje in nasvete. Ob veličastnem spomeniku pred tovarno, smo napravili še skupinski posnetek, nato pa smo zavili v delikatesno trgovino in se okrepčali.

Ko smo čakali na vlak, smo si ogledali naše aparate posebno najnovejše. Domenili smo se, kdaj bomo v temnici razvili posnete filme. Vlak nas je hitro pripeljal na javorniško železniško postajo, odkoder je vsak krenil po najbližji poti domov. Obisk tovarne Veriga se mi je zdel zelo poučen in zanimiv.

Branko Čušin
OŠ Karavanški kurirji NOB
Koroška Bela

Valjarne na Javorniku (TK)

VELIKA IN LEPA KULTURNA MANIFESTACIJA

V organizaciji odbora za kulturo pri konferenci osnovnih organizacij zveze sindikatov železarne Jesenice je bilo od 11. do 17. novembra na Jesenicah v dvorani amaterskega gledališča Tone Čufar srečanje gledaliških skupin delovnih organizacij SOZD Slovenske železarne.

Sodelovali so: amatersko gledališče Železar Celje-Štore, Šentjakobsko gledališče Ljubljana, gledališki krožek Slovenske gimnazije Celovec, gledališka skupina KPD Prežihov Voranc Ravne na Koroškem in amatersko gledališče Tone Čufar Jesenice.

To je bilo četrto srečanje oziroma pregled orodske dejavnosti delavcev delovnih organizacij SOZD Slovenske železarne, ki so ga popestrili gostje iz Ljubljane in sosednje avstrijske Koroške.

Ceprav srečanje ni imelo tekmovalnega značaja, so se vse skupine maksimalno potrudile, da pokažejo kar največ svojega znanja in kaj se lahko s prizadevnim ljubiteljskim delom naredi na področju poudarjalne kulture. To pa je bil le del bogate amaterske kulturne aktivnosti slovenskih železarjev. Če bi nastope ocenjevali, vse skupine zaslužijo v celoti zelo zadovoljive ocene. Večina predstav je bila veselega in zabavnega značaja, pa se je na vseh prireditvah vedno polna dvorana gledalcev prijetno zabavala. Izjema je bila predstava gledališke skupine KPD Prežihov Voranc Ravne na Koroškem JUDENBURG, ki je obravnavala zgodovinski upor Slovencev v avstro-ogrski vojski.

Otvoritveno predstavo so imeli gostje iz Celja s predstavo ARZENIK IN STARE ČIPKE Josepha Kesselringa. Amatersko gledališče Železar Celje-Štore je nastalo z združitvijo delavskega odra Celje in dramske skupine DPD Svoboda Štore. Pod tem imenom skupina deluje že vse od leta 1970. V skupini dela več kot šestdeset ljubiteljev gledališča, ki pripravijo vsako leto vsaj po dve premieri. V gledališču deluje tudi mladinska sekcija, ki združuje okoli trideset mladih.

Igro, s katero so se predstavili jeseniškemu občinstvu, so postavili na oder v pretekli sezoni in z njo uspešno nastopili na regijskem srečanju. Igralki Anica Tomažin kot Abby Brewster in Truda Tomažin kot Marta Brewster sta za svoji kreaciji prejeli zlato Linhartovo značko ZKO Slovenije. V predstavi nastopajo še: Miko Jurak (prečastiti dr. Harper), Milan Ramšak (Teddy Brewster), Rasti Florjancič (stražnik Klein), Dominik Tomažin (stražnik Brophy), Tanja Stritar (Aline Harper), Aleksander Jekl (Mortimer Brewster), Zivko Lončarič (Mister Gubbs), Franc Rerznar (Jonatan Brewster), Tone Vidic (dr. Einstein), Franc Mirmik (stražnik O'Hara), Jože Zagorčnik (poročnik Rooney), Miko Jurak (mr. Withers Ponn). Delo je režiral Janez Starina, scenograf je bil Joži Ipavec, glasbeno je igro opremil Dušan Petek, za luč je skrbel Brane Vrtovec. Asistent režije je bila Ika Jurak in masker Vinko Tanjšek.

V dobri režiji in ob uspešnih scen-skih rešitvah je številčno dobro »zasedena« skupina igralcev disciplinirano sledila zahtevam režije. S kvalitativnim podajanjem so poskrbeli, da je bila predstava ves čas trajanja napeta in razburljiva in je resnično dajala prizvok zabavne kriminalke. Posebne igralske kvalitete, z vso potrebno tenkočutnostjo do »humanih« umorov in brige o grobovih, v kleti pospravljenih »ubožev«, sta pokazali sestrini Anica in Truda Tomažin, ki kot Kesselringovi junakinji igrata sestri Abby in Marta Brewster (kakšno posrečeno naključje!). Njenima odličnima interpretacijama sta se pridružila brata Teddy in Mortimer Brewster, ki sta ju igrala Milan Ramšak in Aleksander Jekl. Dr. Einstein (Tone Vidic) in vsi ostali pa so prispevali svoj delež, da je bila predstava uspešen uvod v srečanje.

Šentjakobsko gledališče iz Ljubljane se ponaša z najdaljšo neprekinjeno tradicijo amaterskega igralskega na Slovenskem, saj bo drugo leto praznovala šestdesetletnico svojega obstoja. Med obema vojnama je bilo stalen vir kadrov — gledališčenikov, ki so kot ljubitelji le umešnosti pričevali na njegovih deskah in nato — najbolj vztrajni in nadarjeni med njimi — odhajali v poklicna gledališča na Slovenskem pa tudi drugam.

Jesenškemu občinstvu so se predstavili s komedijo Fadila Hadžića DRŽAVNI LOPOV. Igrali so: Drago Razboršek kot Marko Komadina, Dušan Skok kot Srečko Puškan — Kiki in Franci Morela kot Jozo Skobalj — paznik. Ob režiserju Gregorju Tozonu so v predstavi sodelovali: scena France Kvaternik, dramaturg Malina Šmidt, šepetalka Darja Dolenc, inspicientka Nevenka Zavrl, kostumi Zvonka Makuc, luč Ljubo Trobentar in zvočna oprema Tone Brentin.

V arestu se znajdeti profesionalni zapeljivec žensk in »zakoniti« grabežljivec. Kiki, ta neukrotljivi ženskar, se odkriva sobnemu tovarišu Komadini, na pa s pomočjo paznika kljubuje na potrebni distanci, dokler oba zapornika

ne zblizajo čustva do iste ženske — sleparke. Dve uri se ta dva igralca, z dobro pomočjo tretjega — paznika, trudita plastično odigrati precej komično igro okoli sleparke. Igralci so si zelo prizadevali povedati gledalcem skozi smešne situacije in v smešnih dialogih tudi nekatere neprecenljive družbene nauke.

Režiser je uspel s pomočjo avtorjevega duhovitega teksta razgibati protagoniste in gledalcem postreči s prijetnim odrskim dogodkom. Smejali so se od srca, oni v zaporu-pitčiji kletki (duhovita zamisel scenarista) pa so kdaj pa kdaj zablesteli s pristno doživeto. Le Kikijeva zvita štorija o »zakonitem« zaslužku na račun zvijačne ženske, zaradi katere sta oba v »lunknji«, ne uspe in oba ostaneta v zaporu, — še potem, ko ljudje odidejo. . . Bila je res prijetna predstava.

Simpatični gostje iz Celovca-gledališki krožek Slovenske gimnazije v Celovcu, so se predstavili z OBTOŽENIM VOLKOM, avtorja Zarka Petana. Gledališki krožek je nastal, kot pravijo dijaki sami, povsem samoniklo na njihovo željo, da bi igrali in je to prva predstava tega krožka. Igro je postavil na oder v letošnjem maju režiser Marijan Srienec, ki je z veliko prizadevnostjo in pravim ljubiteljskim zaletom pomagal mladim gledališčnikom. Igrajo: Vili Ošina kot volk, Mihael Vrbinc — sodnik, Marica Hribnik — tožilka, Mirko Furjan — branilec, Marija Stinger — Rdeča kapica, Marija Feinig — babica, Franc Mandelc — lovec, Mirko Wieser kot J. in V. Grimm, Franc Novak — medved, Franc Krničar — zajec, Rozi Tratar — lisica in Marko Hudi — paznik. Sceno je postavil Štef Potočnik, kostumi so zamisel Mojce Hribnik, lektor je bil Janko Messner, glasba je delo Dariana Božiča in inspicient je bil Vinko Kokot.

Rapa Šuklje, gledališka kritičarka, je pred leti zapisala, »da je OBTOŽENI VOLK površna pravljica, ali da se na desetine in stotine mladih porotnikov — gledalcev, lahko prepriča, da ima resnica več obrazov in da krivde in kazni ni mogoče odmerjati kar takole na sploh in na povprek, niti če gre za tako simpatični žrtvi, kot sta Rdeča kapica in njena naglušna babica in za tako razglašena lopova, kot je N. N. volk«. Pravilico o Rdeči kapici vsi poznamo in simpatije se prevešajo na stran obeh žrtve — Rdeče kapice in njene babice — pač v skladu s poročilom bratov Grimm. Zarko Petan pa je »dokazal«, da je človek stoletja delal volku krivico in tako zasejal v mlade porotnike dvom. . . No, naj bo z volkom tako ali drugače, mladi gledališčniki, gimnazijci iz Celovca, so se trudili, da so se mladi (bilo jih je zelo malo, očitno ne poznajo te zgodbe) pa tudi starejši gledalci veselo zabavali in dobili tudi spodbudo za razmišljanje. Skratka: če odštejemo začetniške spodrsilaje, Obtoženemu volku po uprizoritveni plati ni kaj očitati. Svoje so k uspehu dodali tudi »filmski posnetki« kot dokazni material tožilke. K literarni osnovi igrice pa bi lahko marsikaj pripomnili. Preostane nam samo še, da pohvalimo igralce za sprejemljivo izvedbo. Žal igrice niso ponovili samo za mladino, ki bi lahko dala najbolj objektivno oceno.

Amaterji KPD Prežihov Voranc z Raven na Koroškem so prikazali Prežih-Sipkovo dramo JUDENBURG. Delo je režiral Mitja Sipek, ki igra tudi vojaka Hafnerja. V ostalih vlogah so nastopili: Stanko Arnsjek kot Možina, Mirko Angeli kot Štefanič, Vlado Obreza kot Dautovič, Bine Bevc kot kurat, Zdravko Fajmut kot Delak in Tomaž Angeli kot Štefaničev sin. Sodelujejo še: dramaturg Silva Breznik, vodja predstave Angelca Močnik, odrski mojster Mirko Steharnik, scenograf Joško Fras, razsvetljava Ivan Vocočnik, glasbena oprema Matko Sipek; kostume je prispevala SNG Maribor, uvod Milan Gregorc.

KPD Prežihov Voranc z Raven na Koroškem se ponaša z dolgoletno tradicijo in je trdno zasidrano v kulturnih prizadevanjih domačega kraja. Igra JUDENBURG, s katero so se predstavili na Jesenicah, je pravzaprav dramatizacija Prežihovega romana Doberdob. Tema romana in odrska realizacija je znani judenburški upor, ko se je v maju 1918, to je v zadnjem letu prve svetovne vojne, uprl 41. pohodni bataljon avstro-ogrske vojske pod vodstvom Slovencev in ki je bil krivavo zatrt. Pod vplivom revolucije v Rusiji, ki je izbruhnila že februarja 1917, so slovenski in jugoslovanski opredeljeni vojaki in starešine v avstro-ogrski vojski začeli razmišljati o slovensko-jugoslovanski državnosti.

To se dogaja tudi v srcih vojakov drugih nacionalnosti iz dežel, ki jih je zasedla avstro-ogrska soldateska. Tako je do prvih uporov prišlo v februarju 1918 v Kotorju, Pulju, Šibeniku. Vojaki odpovedujejo pokorščino in zapuščajo fronto, bežijo v gozdove in tako nastane ZELENI KADER, ki pridobi veliko pristašev.

V 41. pohodnem bataljonu, katerega sestavljajo v glavnem Slovenci (le malo jih je bilo drugih narodnosti) pride do upora. Toda izkazalo se je, da uporniki niso bili dovolj pripravljeni in je upor spodletel ter bil krivavo zatrt. Kot vodji upora so imenovani Slovenci: Hafner, Možina, Štefanič in Dautovič

iz Bosne. Zaprli so jih. Izčrpajoča zasliševanja zaprtih niso odkrila še drugih organizatorjev upora. Vojško sodišče jih je obsodilo na smrt. V pričakovanju izvršitve sodbe bodrijo eden drugega in odklanjajo vsako kesanje, ker se zavedajo, da njihova mlada življenja žrtvujejo za osvoboditev slovenskega naroda. Prepričani so, da bo nekega dne Slovenija svobodna. Dautoviča tolažijo, da bo njegova smrt prispevala tudi k osvoboditvi njegovega potlačene naroda. Z zadnjo željo pred smrtjo so se vsem tistim, ki v uporu niso bili z njimi, zahvalili, ker niso bili proti njim. Ob pesmi Gor čez izaro so rafali naznanili, da so prenehala biti srca štirih hrabrih, poštenih in zavednih borcev za pravice in svobodo njihovih narodov.

Dobra dramatizacija Prežihovega romana je dala možnost režiserju, da je delo režiral z globokim občutkom in pieteto do resničnih dogajanj. To so izkoristili tudi igralci, ki so Prežihove junake tolmačili z vsem notranjim in zunanjim žarom.

Tudi gledalci niso mogli ostati ravnodušni. Čeprav so s ploskanjem dolgo pozdravljali igralce in Prežihovo delo, so zaskrbljeni in resnih obrazov izražali željo, da nikdar več ne bi prišlo do tega, da bi se morali ponovno boriti za našo slovensko in jugoslovansko svobodo.

Domače amatersko gledališče Tone Čufar sodi med najstarejše nepoklicne gledališke hiše na Slovenskem, saj bo v prihodnjem letu praznovala petin-tridesetletnico svojega obstoja. Od prve predstave, ki jo je postavilo na oder v decembru 1945, torej že v prvem letu osvoboditve, pa do danes, je prebrodilo dolgo pot amaterskega gledališkega snovanja, uspehov in padcev ter v teh dolgih letih vzgojilo več generacij slovenskih amaterskih igralcev, od katerih so se mnogi poklicno zavezali gledališču.

Na tem srečanju so izvedli veseloigro RAZBITI VRC, avtorja Heinrich von Kleista. Igrali so: Franci Černe kot Walter-sodni svetnik, Rado Mužan kot Adam — vaški sodnik, Borut Verovšek kot Licht — pisar, Vera Smukavec kot Marta — vdova, Bernarda Gašpersič kot Eva — njena hči, Franci, Znidaršič kot Vid — bajtar, Roman Lavtar kot Ruprecht — njegov sin, Vera Stare kot Brigita — modistka, Rezka Torkar kot Liza — dekla, Lidija Biteznič kot Marjeta — dekla, Matjaž Konda kot službanik in Mičo Oman kot birič. Režija Miran Kenda, scena in kostumi Jože Bedič, luč Pavel Torkar, odrski mojster Stanko Razinger, šepetalka Simona Leskovar in inspicient Mičo Oman.

S Kleistovim Razbitim vrčem je domači ansambel pod vodstvom režiserja Mirana Kenda začel letošnjo sezono v želji, da bi z zahtevnim delom iz svetovne dramatike dal ton in smisel novemu zagonu ter hotenjem po ponovnem kvalitativnem dvigu gledališča na Jesenicah. O premieri smo že poročali, danes lahko samo ugotovimo, da je taka usmeritev že rodila prve sadove, ki se kažejo v vedno večjem odzivu ljubiteljev gledališča. Izvedba Razbitega vrča na srečanju je bila še bolj uigrana, sproščena, dinamična, skratka: izpolnjena do profesionalnosti.

Za zaključek četrtega srečanja gledaliških skupin delovnih organizacij SOZD Slovenske železarne je igralska skupina amaterskega gledališča Tone Čufar Jesenice izvedla RECITAL SLOVENSKE MODERNE.

Nastopili so: Franci Černe, Bernarda Gašpersič, Stanka Geršak, Lidija Biteznič, Miran Kenda, Slava Marošević, Roman Lavtar, Vera Smukavec, Vera Stare in Borut Verovšek. Režija: Miran Kenda, zasnovana in izvedba scene Jože Bedič, luč Pavel Torkar, odrski mojster Stanko Razinger.

Recital z izborom tekstov Cankarja, Ketteja, Murna in Županičja so jeseniški gledališčniki pripravili letos spomlad ob kulturnem tednu, posvečenem štiridesetletnici ureditve Prešernove rojstne hiše v Vrbi. Recital je bil istočasno posvečen stoti obletnici rojstva Josipa Murna. Polna dvorana dijakov in učencev jeseniških šol je s primerno pozornostjo spremljala tekst pesnikov naše moderne, katere so posrečeno zrežirane in v estetski sceni zelo umetniško in odgovorno podali prizadevni jeseniški igralci.

Po vsaki predstavi je predsednik odbora za kulturo pri izvršnem odboru konference osnovnih organizacij zveze sindikatov Železarne Miro Skube podelil ansamblom, režiserjem in predstavnikom njihovih sindikalnih organizacij plakete in izbrana dela delavskega pisatelja in pesnika Toneta Čufarja kot spomin na to pomembno kulturno manifestacijo medsebojnega sodelovanja in širjenja prijateljskih vezi med delavci slovenskih železar, zamejskimi rojaki in ljubitelji odrske umetnosti.

Organizacija srečanja je bila zelo dobra. Pred otvoritveno predstavo je pred stavbo gledališča nastopil s kratkim koncertom pihalni orkester Jeseniški železarji, vsak gledalec pa je pri vstopu v dvorano prejel spominsko značko.

Franjo Ropret

Gledališka skupina KPD Ravne na Koroškem po uspešno izvedeni drami Judenburg (Foto B. Blenkuš)

Z zadnje razstave likovnih del članov likovnega kluba Iskra Kranj (IK)

DOLIKOVCI ZA DAN REPUBLIKE

V soboto, 24. novembra so s krajšim kulturnim programom, ki so ga izvajale učence Glasbene šole Jesenice: Monika Košir, Alenka Podvratnik, Magda Osenar in Monika Cundrič na blokflavti in učenec Marcel Federl na harmoniki, odprli kolektivno razstavo likovnih del članov likovnega kluba DOLIK pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice. Razstavo so že po tradiciji pripravili v počastitev 29. novembra — dneva republike.

Na razstavi se s svojimi deli predstavljajo (v oklepaju število razstavljenih del): Janez AMBROČIČ (3), Rudolf ARH (1), Danica dr. BEM-GALA (3), Franc BERCE (3), Branko ČUŠIN (2), Marica ČUŠIN (2), Franc DOLINŠEK (2), Nika HAFNER (1), Janko KOROŠEC (1), Jože KOSELJ (3), Zdravko KOTNIK (1), Janez KOZAMERNIK (2), France KREUZER (2), Pavel LUŽNIK (1), Tine MARKEŽ (1), Rudi REICHMAN (2), Tone TOMAZIN (4), Cveto VELIKAJNE (2), Cveto ZUPAN (2) in Marjan ŽIDANEK (2).

Razstava ima po programu DOLIKA pregledni značaj. Člani so žirantu, umetnostnemu zgodovinarju in likovnemu kritiku dr. Cenu Avguštinu, predložili 49 del, od katerih je za razstavo izbral 40 del.

Razstava je odprta vsak dan, razen nedelje, od 9. do 12. ure in od 16. do 19. ure do vključno 5. decembra.

ŽENSKI PEVSKI ZBOR V TRBOVLJAH

V petek, 16. novembra, je ženski pevski zbor pevskega društva Jesenice gostoval s celovečernim koncertom v pobratenih Trbovljah. Zelo toplo jih je sprejel mešani pevski zbor Svoboda II Trbovlje. Prijetno razpoloženje in neposrednost trboveljskih gostiteljev sta sprostila pevke, da je tudi njihova pesem toplo zazvenela. Skoraj polna dvorana je pozorno spremljala njihovo izvajanje. Pevke so zapele občuteno, kot da se zbor ne bi boril s kopico težav v zadnjem času.

Program je obsegal 18 pesmi domačih in tujih avtorjev. Zborovodja Milko Škoberne je z zborom nastopal tudi ob renesansi do modernejših skladb, katerim je prav jeseniški ženski zbor vtisnil svoj pečat izvedbe. Zborovodjevo odlično poznavanje zakladnice pevske literature daje možnost, da zbor poje pesmi, ki ustrezajo ženskim glasovom.

Vezni tekst je bral Janez Kavčič. Ker spremlja zbor od vsega začetka, to je 12 let, odlično pozna vse njegove uspehe in padce in mu zbora res ni težko predstaviti občinstvu.

Koncert so pevke začele z ZDRAVICO, ki jo je na Prešernovo besedilo učinkovito uglasbil Ubald Vrabec. Sledila je GONDOLIRJEVA PESEM Franca Cerbiča, pionirja slovenske glasbe v drugi polovici prejšnjega stoletja. Hugolin Sattner, čigar ime je danes že skoraj pozabljeno, je sodil med zelo priljubljene skladatelje na prelomu 19. in 20. stoletja. Na koncertu so pevke zapele njegovo pesem TIHO JE LEGEL MRAK. V repertoar so uvrstili tudi skladbo Emila Adamiča, nedvoumno našega najpomembnejšega predvojne skladatelja, in sicer pesem MARA V JEZERU (solistka Sonja Egart).

Sledila je pesem Mateja Bora, ki jo se s tenkočutnim posluhom za poetično besedilo uglasbil Rado Simoniti, KURIR. Naslednje tri skladbe so bile iz tuje zborovske literature: lahkotna renesančna skladba PLESNA PESEM, ki jo je zložil angleški skladatelj Thomas Morley, popularna USPAVANKA Wolfganga Amadeusa Mozarta, čudovit solistični vložek je zapela Majda Rozman, in GLASBENA SKRINJICA, francoskega skladatelja Georga Dora, ki jo odlikuje

kvalitetno besedilo in vzoren glasbeni izraz. Za zaključek prvega dela koncerta so zapele še skladbo Benjamina Ipavca DOMOVINI (solistki Sonja Egart in Melita Jelen).

Drugi del koncerta je bil sestavljen iz narodnih in partizanskih pesmi. Pesem Vinka Vodopivca PTIČKA sicer ni narodna, vendar po svoji preprostosti in v narodnem duhu oblikovani melodiki, vsekakor sodi v ta okvir. Sledili sta pesmi skladateljice Matije Tomca VSI SO PRIHAJALI (solo Melita Jelen) in priredba primorske narodne SKRINJA OREHOVA, tržaškega skladatelja Aleksandra Vodopivca. V svoj program so vključile tudi gorenjsko narodno v priredbi Jakoba Ježa PO JEZERU. Iz repertoarja jugoslovanskih narodnih pesmi so izbrale dal-matinsko O MORE DUBOKO v priredbi Jakova Gotovca in makedonsko PESME IZ PRESPE I OHRIDA v priredbi Ljubimira Bošnjakoviča.

Za zaključek koncerta so zapele še tri partizanske pesmi: Pirnikovo SMRT V BRDIH, PESEM INTERNANCEV v priredbi zborovodja Milka Škoberneta, s solistko Jelko Plevelovo in Kuharjevo JUTRI GREMO V NAPAD, ki jo je za zbor učinkovito priredil Radovan Gobec. Trboveljsko občinstvo je zbor nagradilo z burnim aplavzom, zato je zbor zapel še koroško narodno v priredbi Pavla Kernjaka ROŽ, PODJUNA, ZILA.

S to pesmijo se je zbor poslovil od občinstva, ne pa tudi od gostiteljev, mešanega pevskega zbora Svobode II, s katerimi so pevke poselele v prijetnem razgovoru še dolgo po koncertu. Dogovorili so se tudi za izmenjavo koncertov obeh zborov.

Zadnje mesece je izšlo precej lepoveljav. O večini novih knjig nisem mogel podrobno poročati, in med temi »prezrtimi« je kajpak precej takih, ki zaslužijo, da vsaj opozorim bralce nanje. Tem je torej tokrat posvečena naša rubrika, in upam, da bo v njej za vsakogar nekaj.

Jedro naših stalnih bralcev tvorijo tisti, ki imajo radi resne, a preprosto napisane realistične romane. Takih romanov pa dobivamo zadnja leta čedalje manj, če izvajemo ponatise. Tudi v zadnjih dveh mesecih je bila na tem področju bera bolj slaba. Sem sodita predvsem dva Madžara – Moricz Zsigmond in Laszlo Nemeth – z romanoma **Gospodje se zabavajo** in **Pregreha**. Žal pa imajo bralci določene pomanjkljivosti do romanov, ki niso angleški, ameriški, nemški, francoski ali vsaj nordijski; kaj jim lahko ponudimo novega, če ne bi marali prej omenjenih romanov? Morda Steinbeckov **Sladki četrtek**, ki je nekakšno nadaljevanje **Ulice ribjih konzerv**; Cipkarić Paskala Laina (to zgodbo o preprostem dekletu, ki zboli zaradi nesrečne ljubezni, morda poznate iz filma z istim naslovom); mladinsko povest **Pellerinova hči**, ki jo je napisala švedska pisateljica Maria Gripe; ali pa morda Johna Fowlsea **Ženo francoskega poročnika**? Zadnji roman pa že ne ustreza zastavljenim kriterijem, saj morda ni primeren za preprostejšega bralca. Se bolj bi to veljalo za Hessejev roman **Narcis in Zlatoust**, v katerem pisatelj v osebah dveh glavnih junakov prikazuje razliko med srednjeveškega človeka na čutnost in duhovnost. V romanu je sicer mnogo odstavkov, ki bi utegnili biti mikavni za vsakogar, vendar je končni domet daleč nad tistim, kar pričakuje od knjige povprečen bralec.

Zares ljudskih povesti tokrat ni na seznamu. Nič takega ni izšlo v zadnjih mesecih. Kaj bi torej lahko ponudil bralcu, ki bi hotel »kaj domačega«? Kot druga možnost – če ni pravih ljudskih povesti – se v takem primeru ponuja spominska književnost iz NOB. Tukaj pa nismo ostali praznih rok. Pokažemo lahko knjigo Mitje Vošnjaka **Bomo ostali taki**, razen tega pa še **Viharni otok** dalmatinske pisateljice Svetlane Volarić – in roman, o katerem sem že podrobno poročal (**Ljubezen** Marjana Rožanca).

Zdaj so na vrsti akcijski romani, torej napete zgodbe, nabite z dogajanjem. Torej: **Satanov zeleni otok** je napisal Irec Shaun Herron – roman govori o večnih bojih irskih bojevnikov za neodvisnost; naslednji na seznamu je Hans Günther Konsalik s **Hiše zgubljenih src** – kdor pozna tega avtorja, ne potrebuje nadaljnjih pojasnil; sem sodi morda še **Lepotni kirurg**, ki ga je napisal angleški pisatelj Richard Gordon; **Speči agent** Iba Melchiorja je, kot pove naslov, vohunska zgodba; in končno je tu še znanstveno fantastični roman **Sirene s Titana**, tej pa smo že nekoč posvetili celo rubriko.

Naslednja skupina: življenjepisi in spomini. Tu je tokrat bolj pičla bera, lahko pa navedem dve zanimivi deli. Najprej je tu trilogija Erica Malpassa o Shakespearu. Razen tega pa še nekaj za tiste, ki jih privlači film in vse, kar je v zvezi s to umetnostjo: avtobiografija Liv Ullmannove – igralka, ki jo poznamo iz Bergmannovih filmov – z naslovom **Spreminjanja**. Malce sem pokukal v to knjigo, vse kaže, da gre

za osebno izpoved. Kdor bi v tej knjigi iskal dražljive podrobnosti, skandalozno kroniko ali kaj podobnega, bo prejkone razočaran.

In kaj zdaj? Zdravniške romane sem že našel (Gordon, Konsalik), prav tako humoristične (Steinbeck, Gordon). No, kdo bi morda hotel knjigo humorističnih zgodb; izšla je neka taka pod naslovom **Prava moška družba** (avtor pa je Janez Kajzer).

Tako smo končno prišli do domačih avtorjev. Pri prozi prevladujejo kratke zgodbe in modernistični eksperimenti. No, ne bi smel vsega pomešati. Najprej bom navedel starejša avtorja, ki sta izdala vsak svojo knjigo kratke proze: Rok Arih (**Telemahova iskanja**) in Beno Zupančič (**Zlati prah**).

Pri mladih bo seznam nekoliko daljši. Navajam avtorje in naslove – brez komentarja. Dimitrij Rupel: **Prijazno življenje**; Tomo Rebolj: **Alfa Pauna**; Emil Filipčič: **Grein Vaun**; Vladimir Kovačič: **Bele noči** in nekoliko bolj črni dnevi; M. Moškrič: **Iz žabje perspektive**. Zadnje tri knjige so izšle v novi

zbirki, ki je namenjena izdajanju nove slovenske proze.

In zadnja – zadnja je kajpak nova slovenska poezija. Ta zaničevana ali pa vsaj napol pozabljena skupina je kljub vsemu precej številna: vse kaže, da se pesniki kar lepo množijo v svojem »gradu brez vratarja«. Torej, v zadnjih dveh mesecih smo prejeli naslednje nove pesniške zbirke:

Teodor Lorenčič: **Transformator**; Rudi Miškot: **Živi podoba tvoja**; Denis Poniz: **Desetnice**; Mart Ogen: **Na morju in v gozdu**; Janez Menart: **Statve življenja**; France Pišnik: **Odvok**; Valentin Cundrič: **Vrči, zajetje luči in teme**; in končno, Branko Šomen: **Šepetanje mravelj**. Priznati moram, da sem od naštetih bral (ne pa tudi prebral) le Cundričevo in Pišnikovo zbirko. In mislim, da ju bom še kdaj vzel v roke – ne le iz poklicnih razlogov. Kar pa zadeva ostale: za Šomna vem, da ni slab pesnik; Menart ne potrebuje reklame, toliko bolj pa bi jo potrebovali drugi, vendar se bojim, da bi bolj malo zalegla. Marko Hudnik

KDO JE BIL KANTINEKARJEV POMOČNIK?

Nekega aprilskega dne leta 1942 je predvojni komunist in prvoborec Franc Benedičič skrivaj prišel domov in kmalu po njegovem prihodu je nemška policija, ki jo je vodil Druschke, obkolila hišo na današnji cesti Gustilna Štravska št. 2 na Jesenicah. Na trkanje dveh policistov je Benedičič s pištolo v roki sunkovito odprl vrata in pritisnil policista ob zid, skočil po stopnicah in zbežal skozi vrt proti železniški progi. Na koncu vrta se je obrnil in izstrelil nekaj strelcev na zasledovalce, ki so ga nato pokosili z rafali brzostrelk.

Ko se je to zgodilo, je bil pri Benedičičevih na stanovanju mlad fant, ki je bil krojaški pomočnik pri krojaču Kantinekarju na Jesenicah. Še isti večer so ga aretirali skupaj z družino Benedičič, drugi dan pa so ga izpustili.

Ker bi želel Benedičičevo smrt podrobno opisati, prosim bralce, da mi sporočijo, če kdo ve za ime, priimek in naslov fanta, ki je leta 1942 stanoval pri Benedičičevih in bil v zgornjem prostoru (sobi), od koder je skušal Franc Benedičič uiti gestapu. Njegovi podatki oziroma spomini bi lahko boljše osvestili to dramo. Prosim vse bralce Železarja, da mi vse podatke v zvezi z Benedičičevim življenjem in smrtjo sporočijo na naslov: Jože Vidic, 61000 Ljubljana, Povšetova 104 d.

PEVCI V SUHI KRAJINI

Moški pevski zbor Vintgar z Blejske Dobrave in pevski zbor društva upokojencev z Jesenic sta v soboto gostovala v vasi Prevole v krajevni skupnosti Videm-Dobropolje v Suhi krajini. V teh partizanskih krajih so letos delovale mladinske delovne brigade in oskrbele področje z vodo in drugimi objekti. Med potjo so si pevci obeh zborov ogledali tudi Turjaški grad – prizorišče bojev Prešernove brigade in slovenskih partizanov pri uničenju belogardizma na Slovenskem.

V polni telovadnici osnovne šole v Prevolah je tov. Fon po prisrčnem sprejemu in dobrodošlici ravnatelja šole in predsednika KS prikazal polurni film o razvoju pridobivanja železa in o sodobnih postopkih današnje proizvodnje v naši železarni, kjer je bilo prikazano delo in tehnologija od aglomeracije, plavžev, talilnic in predelave do nove valjarne na Beli. Dvorana je s posebnim zanimanjem prisluhnila Francu Srpčiču, ki je filmske zapise zelo strokovno in nazorno tolmačil. Takega prikaza s strokovnim komentarjem o delu naše železarne v Suhi krajini še niso videli. Za prikaz filma o železarskih poklicih pa je zmanjkalo časa in bo na vrsti kdaj drugič.

Po filmu je najprej nastopil pevski zbor DU, ki je zapel zelo skrbno in kvalitetno izbran program slovenskih pesmi, vmes pa tudi nekaj dalmatinskih in eno italijansko. Pred nastopom pevskega zbora Vintgar so se z dvema pesmima predstavili tudi domačini. Tako kot zbor upokojencev je tudi zbor Vintgar vodil Janez Ponikvar, ker je njihov pevovodja tov. Vengar trenutno v bolnici. Za konec sta združena zbora zapela Triglav in Pesem o Titu. Dvorana je zahtevala ponovitev, kar je bilo največje priznanje za prizadevne pevce.

Osnovni šoli je predsednik pevskega zbora Vintgar Tone Sever poklonil kot spominsko darilo sliko rojstne hiše Tomaža Godca in knjižno darilo ter brošuro in ploščo – zapis iz begunjske kaznilnice. Tovarišici Mira in Simona sta s primernim veznim tekstom in napovedovanjem programa celotno prireditev še popestrili. Zadovoljni smo bili vsi, tako prebivalci Suhe krajine kot pevci in organizator.

To srečanje, ki ga je omogočil sindikat Železarne, je bilo enkratno doživetje, kajti koncerta, združenega s filmom, v takem obsegu in kvaliteti v teh krajih še ni bilo. Izražene so bile želje in povabilo, da bi drugo leto oba zbora nastopila s

svojim programom ob začetku akcije MDB in 35-letnici osvoboditve.

Ob tem naj omenimo, da je pevski zbor Vintgar prejšnjo soboto gostoval s koncertom v KS Dobrovo, kamor ga je povabil svet KS. Pevcem so ob sprejemu razložili zgodovino razvoja Goriških Brd od naselitve do danes. Ogledali so si tudi rojstno hišo in muzej pesnika Ivana Gradnika in vinsko klet v Dobrovem. Tudi popoldanski koncert je bil dobro izvajen in sprejet. Tako srečanja bogatijo naša skupna kultura prizadevanja in krepijo po-

znanstva in stike med krajevnimi skupnostmi.

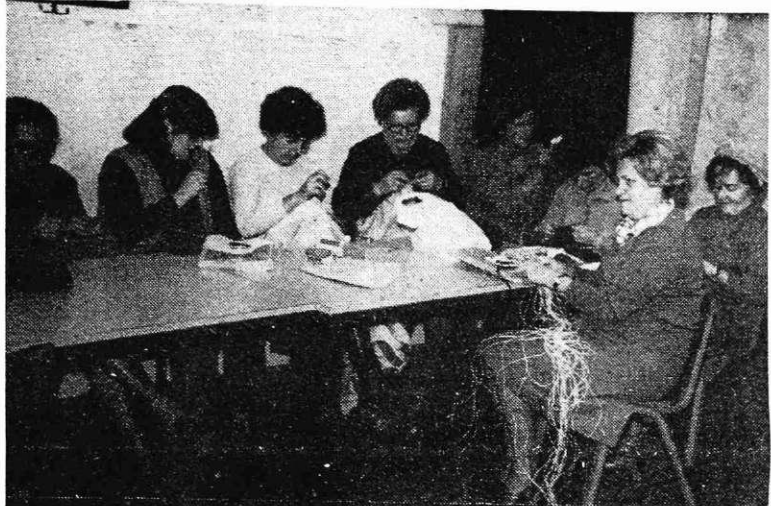
Oba zbora bosta imela v letošnjem letu še več nastopov. Zbor Vintgar bo pel ob srečanju 70-letnikov na Dobravi, na srečanju pevskih zborov delovnih organizacij SOZD Slovenske železarne v Kropi in za 22. in 29. novembra. Sredi decembra pa bo na Javorniku prireditev celovečerni koncert za upokojece.

Obema zboroma ob njuni dejavnosti in kulturnem poslanstvu želimo še dosti uspehov.

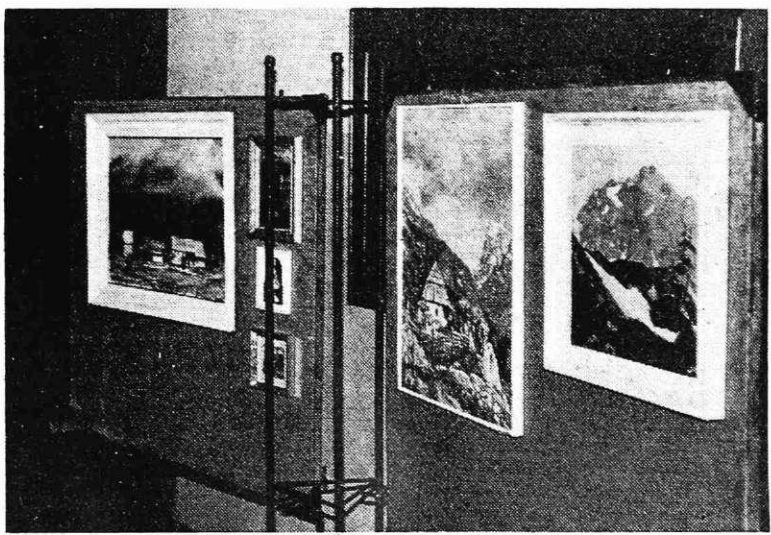
AL

Ansambel narodnih plesov in pesmi pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice vadi pod vodstvom koreografa Pavla Dimitrova redno dvakrat tedensko in sicer vsak ponedeljek in četrtek od 19. do 21. ure. Mladi pridružite se jim! (Foto B. Blenkuš)

Redno tedensko se sestajajo pri kolektivnem delu članice odseka ročnih del pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice (Foto B. Blenkuš)

Likovniki – ustanovitelj Dolik – so se priložnostno predstavili s svojim ideli ob proslavi 60-letnice DPD Svoboda Jesenice (JR)

TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI

SINTER ALI PELETI?

Na zadnji letni konferenci mednarodnega inštituta za železo in jeklo (IISI), ki je bila v oktobru v avstralskem mestu Sidney, so razpravljali tudi o večji ali manjši upravičenosti uporabe sintra ali peletov v vsipu plavža. V razpravi so sodelovali železarski strokovnjaki ZDA, Zahodne Evrope in Japonske.

Predstavniki ZDA je povedal, da mnogi plavžarski strokovnjaki zagovarjajo mnenje, da velik dežel bazičnega sintra v vsipu, predvsem v velikih plavžih, pogojuje boljše proizvodne rezultate kot enak delež kislih peletov. Kljub temu pa kažejo obratovni rezultati pri uporabi kislih peletov v velikih plavžih glede na porabo goriva in proizvodnjo, podobno situacijo kot pri sintru. Zaradi visokih vzdrževalnih stroškov in problemov s predpisi za zaščito okolja, oziroma s tem povezanimi investicijami, so v ZDA nekatere naprave za sintranje prenehale obratovati in je s tem narasla poraba peletov. Zato je bil tudi mnenja, da na izbiro sintra ali peletov, oziroma kombinacijo obeh za vsip v plavžu, vplivata predvsem možnost nabave in stroški in manj njuna tehnološka uporabnost v plavžu.

V zahodnoevropskih plavžih je situacija drugačna in to predvsem v prid sintru. O tem je poročal strokovnjak z Nizozemske. Po drugi svetovni vojni se je v Zahodni Evropi zelo razširila uporaba sintra. V pričetku šestdesetih let je zaradi dobrih rezultatov, doseženih v plavžih ZDA, naraslo tudi zanimanje za palete. Izvedeni so bili poskusi z ugodnimi rezultati,

vendar zaradi dobre kvalitete sintra in ustaljene obratovne prakse ni prišlo do večje gradnje naprav za proizvodnjo peletov.

Navedel je tudi nekatere rezultate poskusov s peleti in sinтром in primerjavo s hipotetično napravo za proizvodnjo 4 milij. ton peletov in sintra letno ob uporabi najsoodnejše tehnologije. Pri tej primerjavi so znašali investicijski stroški 25 dolarjev na letno tono proizvodnje pri napravi za sintranje in 30–35 dolarjev pri napravi za proizvodnjo peletov, odvisno od mešanice same. Pri proizvodnih stroških ni bilo velike razlike med obema postopkoma. Glavna faktorja, ki sta vplivala na stroške, sta bila bazičnost in mešanice snovi. To velja še posebno za pelete.

Danes se giblje sestava vsipa v zahodnoevropskih plavžih tako: okoli 76 % sintra, 14 % peletov in 10 % kosovne železove rude. Za prihodnje obdobje predvidevajo, da bo glavni del vsipa samohodni sinter z manjšim delom peletov.

V japonskih plavžih je v šestdesetih letih nadomestil sinter večji del kosovne rude v vsipu. Čeprav so pelete uporabljali že prej, njihova količina v vsipu leta 1965 ni presegla 4 %. Šele prot. letu 1970 so nekoliko povečali njihovo uporabo. Vendar je to predvsem posledica hitrega povečanja proizvodnje vsake jekla in s tem tudi grodja in vzporedno s tem prejšnjih proizvodnih zmogljivosti naprav za sintranje. V tem obdobju so japonske železarne sklenile dolgoročne pogodbe za dobavo 10 milij. ton peletov in njihova količina v vsipu v plavže se je leta 1970 povečala na 12 %.

Z gradnjo vedno večjih plavžev v japonskih železarnah je narasla tudi delež sintra in peletov v njihovem vsipu. Vendar

je praksa pokazala, da je uporaba sintra ugodnejša zaradi boljših ekonomskih rezultatov in manjših tehničnih težav. Kljub temu so zaradi težav, povezanih z zaščito okolja, gradili manj novih naprav za sintranje in sklenili nove pogodbe o dobavi peletov. Leta 1978 se je njihova količina v vsipu povečala za 15 %.

V zvezi z energetsko krizo se danes nadaljuje borba za zmanjšanje porabe energije na japonskih plavžih. Pri tem ima določeno vlogo tudi sinter, saj omogoča nadomestitev 1 % kosovne rude v vsipu s sinтром znižanje porabe goriva za 0,8 do 1,2 kg/tono grodja. Pri uporabi peletov so ustrezne količine pri samohodnih od 0,5 do 0,9 kg/tono in pri kislih od 0,3 do 0,5 kg/tono grodja.

Naprave za proizvodnjo peletov zahtevajo v primerjavi z napravami za sintranje večje investicijske in s tem tudi fiksne stroške. Vedno večje cene nafte neugodno vplivajo na proizvodnjo peletov, ker kot energetski vir uporabljajo naftne derivate, medtem ko je gorivo pri sintranju droben koks. Zato menijo japonski plavžarski strokovnjaki, da bo tudi v bodoče uporaba peletov v njihovih plavžih omejena približno na sedanj raven, čeprav bo peletiziranje ostalo s tehnološkega in uporabnega vidika zanimiv postopek.

Najverjetneje je, da bodo peleti ostali v bodoče predvsem vložni material za postopek direktne redukcije oziroma železove gobe, v manjši meri pa kot del vsipa za plavž. Tu bo tudi v bodoče prevladoval sinter.

JESENIČANKI V REPREZENTANCI SLOVENIJE

V počastitev 75-letnice telovadnega društva na Jesenicah je bilo v telovadnici ŽIC v soboto, 10. novembra tekmovalje v športni gimnastici za mladinske in mlajše mladinske. Tekmovanje mladink je veljalo kot kriterijsko tekmovalje Gimnastične zveze Slovenije in kot izbirno tekmovalje za sestavo slovenske mladinske reprezentance za dvoboj z reprezentanco Vojvodine. Za mlajše mladinke pa je bilo tekmovalje kriterijsko in izbirno za nastop na pionirskem pokalu Slovenije, ki je bilo 24. in 25. novembra v Ljubljani.

Pričakovali smo, da bo na Jesenicah nastopilo najmanj petdeset mladih telovadk iz vse Slovenije, kot je to navadno na kriterijskih tekmovaljih. Žal smo na prvem kriterijskem tekmovalju v novi telovadnici sezoni pogrešali več kvalitetnih telovadk, ki so se spomnile tekmovalje, zaskrbijo pa je tudi, ker se ni pojavilo več novih imen med mlajšimi mladinkami. V obeh selekcijah je tako nastopilo samo osemindvajset tekmovalk, med temi šest Jeseničank, samo dve Novomeščanki, ena Koprčanka, ostale pa so bile iz ljubljanskih društev Sp. Šiška in Zelena jama.

Med mlajšimi mladinkami so nastopile tri Jeseničanke. Proti pričakovanju so se vse tri uvrstile med šestnajstero, ki bo tekmovala na pionirskem pokalu. Najbolje se je uvrstila Metka Močnik, na enajsto mesto, petnajsta je bila Brigita Ferbežar in šestnajsta Vesna Georgijev. Vsem trem se je poznalo, da kondicijsko še niso najbolj pripravljene in tudi moči jim še veliko manjka, zaradi česar so imele veliko napak pri držbi nog.

Mladink je tekmovalo samo osem. To je najmanj v zadnjih nekaj letih v četrti selekciji. Stiri so bile ljubljanki, tri Jeseničanke in ena Koprčanka. Tudi v tej kategoriji si Jeseničanke pri tekmovalju niso omogotile, da sta si Mesaričeva s petim in Pogachnikova s šestim mestom priborili mesto v slovenski mladinski reprezentanci. Ob skromnih razmerah za vadbo je to lep uspeh. V telovadnici doma Partizan smo namreč po več kot dveh letih pričeli z vadbo šele v tem tednu. Telovadnica je zdaj zares lepo urejena in tudi prijetna.

Vse tri Jeseničanke, Mesaričeva, Pogachnikova in Gasarjeva, ki ji je bilo to prvo tekmovalje, saj telovadi šele leto dni, so imele največ težav zaradi preslabe kondicije.

Na preskoku se je izkazala Gasarjeva, ki je dobro izvedenim premetom, Mesaričeva je poskusila skočiti premet z vijakom 360 stopinj, a se ji skok ni posrečil. Za tak skok je pač potrebno veliko več načrtne vadbe ob primernih tehničnih pogojih, ki zagotavljajo varnost telovadke pri padcih. Pogachnikova pa se nikakor ne more znebiti strahu pred konjem, zaradi česar ji na tekmovaljih skoki ne uspevajo, čeprav je sposobna skočiti zelo dobro, kadar je dovolj zbrana in sproščena. Na bradli so vse tri delale napake. Mesaričeva je tekmovala z novo vajo s polno težino zveznega razreda in zaradi premajhne moči vaje ni izpeljala brez krčenja nog. Gred je bila eno boljših orodij. Z orodja je padla pri izvajanju premeta nazaj Mesaričeva, a je kljub temu prejela oceno 8,65 točk, zaradi padca pa je izgubila najmanj pol točke. Tudi na parterju so vse tri nastopile z novimi vajami. Gasarjevi je povsem pošla sapa in je vajo slabo zaključila. Le malo bolje sta se izkazali ostali dve. Reči pa je treba, da je bila koreografija vaj dokončana samo nekaj dni pred tekmovaljem in da je sestava vaj Mesaričeva slabša kot vaja v prejšnji sezoni.

REZULTATI:

Mlajše mladinke – III. selekcija (20): 1. Mojca Murn 36,35, 2. Tanja Deteček 36,25, 3. Barbara Miklič 36,00, 4. Mojca Trontelj 35,70, 5. Ksenija Mršek 35,25 (vse Lj.), 6. Katka Pucelj (N.m.) 34,70, 7. Saša Mehak (Lj.) 34,55, 8. Urška Papež (N.m.) 34,40, 9. – 10. Nadja Muženič in Nataša

Prebil (obe Lj.) 34,10, 11. Metka MOČNIK (Jes.) 33,75, 12. Helena Kobal 32,25, 13. Romina Gutierrez 31,90, 14. Mirjam Petek (vse Lj.) 31,85, 15. BRIGITA FERBEŽAR 30,95, 16. VESNA GEORGIJEV (obe Jes.) 30,50. Teh šestnajst se je uvrstilo na tekmovalje za pionirski pokal Slovenije.

MLADINKE – IV. selekcija (8): 1. Marija Žvab 36,45, 2. Nati Rogelj 36,10, 3. Anja Regent 36,00, 4. Marijeta Muženič (vse Lj.) 35,60, 5. Lea Mesarič 34,05, 6. Stanka Pogachnik (obe Jes.) 31,65, 7. Rosana Tasevski (Koper) 30,80, 8. Karmen Gasar (Jes.) 28,55.

ML

SLOVENSKE TELOVADKE PREMAGALE VOJVODINKE

V Trbovljah je bil preteklo soboto tradicionalni dvoboj mladinskih reprezentanc Slovenije in Vojvodine. Za nekdanji gimnastični center, kjer so zrastle mnogi državni reprezentanti, je bilo to tekmovalje priznanje in spodbuda novemu rodu trboveljskih telovadcev. V reprezentanci so imeli dva svoja tekmovalca. Tudi Jeseničanke smo lahko nadve zadovoljni. Med mladinkami sta tekmovali za Slovenijo Lea Mesarič in Stanka Pogachnik s štirimi ljubljanskimi telovadkami.

Pri fantih so bili Vojvodinci boljši in so zmagali s prednostjo ene in pol točke. Mladinke slovenske reprezentance pa so bile občutno boljše od nasprotnic, čeprav sta v vovodinski reprezentanci nastopili dve tekmovalki zveznega razreda Tanja Gruič in mala, ljubka Dragana Došen, ki smo jo letos že dvakrat videli telovaditi tudi v finalnem tekmovalju na mednarodnih igrah v Splitu in na balkanskem prvenstvu v Ljubljani. To pot je imela smolo in se ji je vaja na bradli povsem posrečila. Sodnice so jo ocenile samo z osmimi točkami, zaradi česar je ob koncu zasedla samo tretje mesto. Zmagala je ljubljanka Marija Žvab pred sotelovadko iz Zelene jame Nati Rogelj.

Mladinke Slovenije so zmagale s prednostjo 6,7 točk. Številne mlade trboveljske gledalce je najbolj navdušila devetletna ljubljanka Anja Regent s svojo izredno akrobatiko in težkimi elementi na vseh orodjih. Imela je dva težja spodslajaja, ko je na preskoku po »cukuhari« izgubila ravnotežje in se usedla, na gredi pa je že pri naskoku padla z orodja pri izvlečenju »spičaka«, zato pa je v nadaljevanju pokazala velike sposobnosti in talent. S salto nazaj na gredi ni imela prav nobenih težav, vajo pa je zaključila s učinkovitim vijakom.

Jeseniški zastopnici v reprezentanci niso ravno blesteli, prispevali pa sta s svojimi ocenami k lepi zmagi vrste. Pogachnikova je nastopala na vseh orodjih kot prva tekmovalka in so si sodnice od njenih vaj ustvarjale predvsem sodniški kriterij. Kljub temu je na gredi izvedla vajo zelo lepo in prejela višjo oceno kot ljubljanka Prudičeva. Mesaričeva je tekmovala po svojih sposobnostih. Na preskoku je spet poskusila izvesti premet z vijakom, pa se ji ni posrečil. Na bradli je večkrat naredila napako, kar je posledica premajhne moči za izvedbo tekoče vaje s štirimi »C« in tremi »B« elementi. Do pomladi bo prav gotovo to hibo odpravila. Z gredi je padla pri izvedbi premeta nazaj, izgubila pol točke in še vedno prejela oceno 8,75 točk, kar kaže, da ima lepe izgleda za dobro oceno na tem orodju. Nova parterna vaja pa ni najboljše koreografirana in tudi glasba ni najbolj izbrana, zaradi česar bo težko dobiti oceno preko 9,10 točk. Manjka ji še natančnejša izvedba pri skokih in akrobati-

Lea Mesarič med vajo na gredi (Foto Lm)

ki. Analiza kaže, da ima v rezervi še celi dve točki in že v prihodnjem letu lahko pričakujemo na vseh orodjih devetke, kar bi jo lahko uvrščalo tudi že v rang kandidatke za mladinsko državno reprezentanco. To pa je za zdaj prav gotovo še samo račun na papirju.

REZULTATI:

Mladinci – vrste: 1. Vojvodina 251,95 točk 2. Slovenija 250,45 točk

Posamezniki: Djuro Nimčević 52,35 (Vojv.), 2. Darjan Škoberne 51,95, 3. Matija Merhar (oba Slov.) 50,60, 4. – 5. Ivan Nimčević in Jo Gabor (oba Vojv.) 50,50, 6. Roman Vodeb (Slov.) 49,95, 7. Dragan Ercegovac (Vojv.) 49,90, 8. Andrej Guček (Slov.) 48,65, 9. Franjo Ivković (Vojv.) 48,70, 10. Ivan Čuk (Slov.) 48,30.

Mladinke – vrste: 1. Slovenija 179,95 točk 2. Vojvodina 173,225 točk

Posamezniki: 1. Marija Žvab 37,10, 2. Nati Rogelj (oba Slov.) 36,85, 3. Dragana Došen (Vojv.) 36,65, 4. Anja Regent (Slov.) 36,20, 5. Tanja Gruič (Vojv.) 35,95, 6. Marijeta Prudič 35,30, 7. Lea Mesarič (oba Slov.) 34,20, 8. Tanja Periškić 33,92, 9. Lilijana Zambolović 33,70, 10. Brankica Radočić (vse Vojv.) 32,35, 11. Stanka Pogachnik (Slov.) 31,20, 12. Melen Olah (Vojv.) 31,05, 13. Rosana Tasovski (Slov. rezerva) 28,90.

M. L.

STENA

Gledam jo. Mogočno in temno. Gledam jo in ne morem odmakniti oči od nje. Stena, mogočna in sivo obarvana z mnogimi neznanjimi, presenečenji in skrivnostmi, ki jih doživim v vsakem metru premagajoče smeri, te zopet vabi v nepokvarjeni svet, v kraljestvo gamsov in kozorogov. Ko zapuščas steno se ti toži po njej, ko pa nekega lepega dne zopet stojiš pod njo, obujaš spomine, spomine, ki si jih doživljal v rani mladosti. Spomniš se trenutkov veselja in razočaranj. Cilji, ki si jih nekoč imel in uresničil, so le še spomini. Stremiš za drugimi, večjimi, težavnimi. Cilji alpinista so iz smeri v smer vedno večji.

Zelja po doživetjih je nepopisna. Kaliti se v domačih preudovitih stenah in previsih, premagovati tuje gore, boriti se z višino in z drugimi skrivnostmi, ki ti jih daje gora – to je čar življenja, življenja, ki ga živiš samo enkrat. Ko odhajaš v tuje gore in zapuščas domače, se ti toži po njih. Ko premagas steno in stojiš na vrhu gore je to najsrečnejši trenutek življenja. Solze same od sebe prihajajo v oči. Ni te sram, da joksas, saj so to solze sreče in ljubezni do gora. Z mislimi si daleč od gore, vežejo te z domovino, spominjaš se dni, ko si treniral in garal, da danes lahko stojiš na gori, ki si jo vedno spoštoval.

Trenutek za tem je vse drugače. Zopet se posvetiš soplezalcu, s katerim sta uresničila isti cilj. In zopet si v objemu sive stene, dokler ne stojiš v dolini na mehkih travnatih tleh. Na premagajočo steno in goro te vežejo nepozabni spomini in trenutki sreče, ki pa jih ne moreš doživeti vsak dan.

Zopet je leto naokoli. Bliza se dolga zima. Debela snežna odeja bo prekrila stene in grebene. Stena, ki je bila poletni siva in temna bo sedaj lepo bela in v zgodnjih jutranjih

urah škrlatno obarvana. Zagospodarili bodo mrzli vetrovi, snežna odeja bo postala sovražnik alpinistom, in za nekaj časa bomo zapustili ta prelepi svet pod Julijci.

Izidor Kofler
AO Mojstrana

V vertikali (Foto Dušan Polajnar)

PROGRAM DRSANJA IN OSTALIH PRIREDITEV DO 6. DECEMBRA

SPORTNO KULTURNA DVORANA

REKREACIJSKO DRSANJE:

petek, 23. novembra, od 20.15 do 22.15 za Železarno; sobota, 24. novembra, od 14. do 16. ure splošno; nedelja, 25. novembra, od 14. do 16. ure in od 17. do 19. ure splošno; četrtek, 29. novembra, od 14. do 16. ure in od 17. do 19. ure splošno; petek, 30. novembra, od 10. do 12. ure samo za šolske otroke; od 14. do 16. ure splošno in od 20. do 22. ure za Železarno; sobota, 1. decembra, od 14. do 16. ure splošno; nedelja, 2. decembra, od 14. do 16. ure in od 17. do 19. ure splošno in od 20. do 22. ure za Železarno.

HOKEJ NA LEDU:

sobota, 24. novembra, ob 17.30 uri državno prvenstvo HK Kranjska gora : HK Medveščak Zagreb. Vstopnina: odrasli 20,00 din, otroci, šolarji prosto. V torek, 27. novembra, ob 17.30 je predvidena mednarodna tekma HK Jesenice : HC Dinamo Weisswasser. Vstopnina: odrasli 30,00 din, otroci 10,00 din

KEGLJANJE NA LEDU:

nedelja, 25. novembra, ob 7. uri turnir ob dnevu republike

GORENJSKA LIGA

četrtek, 22. novembra, od 22.15 do 23.45 HK Žabnica petek, 23. novembra, od 22.30 do 23.30 HK Naklo sobota, 24. novembra, od 20. do 21.30 HB Bi. Dobrava ponedeljek, 26. novembra, od 22. do 23.30 HK Borovlje torek, 27. novembra, od 21. do 22.30 HDK Tržič sredo, 28. novembra, od 21.15 do 22.45 HK Kokrica sobota, 1. decembra, od 17. do 19.45 HDK Bled ponedeljek, 3. decembra, od 22. do 23.30 HK Borovlje torek, 4. decembra, od 21. do 22.30 HDK Tržič sredo, 5. decembra, od 21.15 do 22.45 HK Kokrica

Iz pisarne ŠD Jesenice

Nogomet

TABOR - JADRAN IZ SEŽANE SI JE NA JESENICAH PRIBORIL TOČKO

V XI. in XII. 2. SNL – zahod so bili člani Jesenic poraženi v Ajdovščini, doma pa so neodločno igrali z ekipo Tabor – Jadran iz Sežane. Mladinci bi morali v XI. kolu igrati doma z ekipo Domžal, a ker gostov na Jesenice ni bilo, so mladinci tekmo dobili brez borbe z 3:0 b. b. V gorenjskem derbiju mladincev med Lescami in Jesenicami so Lescani zasluženo premagali Jeseničane z 1:0.

NK PRIMORJE : NK JESENICE (člani) 1:0 (1:0)

V XI. kolu 2. SNL – zahod so člani Jesenic gostovali v Ajdovščini in srečanje izgubili.

Srečanje se je za Jeseničane že nesrečno začelo, saj se je že v prvi minuti težje poškodovao Troha in je moral zapustiti igrišče. Poškodba je psitično vplivala tudi na ostale igralce, saj so ostali brez ključnega igralca na sredini igrišča. Domačini so povedli ob

koncu prvega polčasa. Po odmoru so si Jeseničani na vse načine prizadevali, da bi izenačili, vendar so bili preveč nerodni, da bi lepe prilike zaključili z zadetkom.

NK JESENICE : NK TABOR – JADRAN (člani) 2 : 2 (0 : 1)

V nedeljo, 18. novembra, so člani igrali tekmo doma na zelo blatnem igrišču. Srečanje so Jeseničani sicer začeli zelo borbeno, proti koncu prvega polčasa pa so popustili. Gostje so to znali izkoristiti in so dosegli gol. V drugem polčasu so nadaljevali s takšno slabo igro in gostje so dosegli še en gol. Domači nogometaši kljub temu niso klonili. Ob bodrenju kakšnih 200 gledalcev so zaigrali bolj borbeno in povezano, tako da so z goloma Kramarja in Radiča izenačili. Imeli so še nekaj lepih priložnosti, vendar jim jih zaradi težkega igrišča ni uspelo uresničiti.

V nedeljo, 25. novembra, člani igrajo zadnjo tekmo v jesenskem delu tekmovalja v Kočevju proti istoimenski ekipi.

NA JESENICAH USTANOVLJENO DRUŠTVO NOGOMETNIH TRENERJEV

V petek, 9. novembra, je bilo na Jesenicah ustanovljeno društvo nogometnih trenerjev Jesenic. Ustanovili so ga na pobudo Zveze nogometnih trenerjev Slovenije (ZNTS). Na ustanovitveni skupščini je bilo voljenih 18 trenerjev in instruktorjev nogometa. Vabilu se jih je odzvalo urinaj iz treh gorenjskih občin: Tržica, Radovljice in Jesenice.

Na začetku sestanka je Ljubo Radović prisotne na kratko seznanil z delom in namenom društva. Društvo ustanovljajo predvsem zato, da bi izboljšali sedanje stanje v nogometnih klubih v vseh treh občinah. Društvo bi skrbelo za nove trenerje in zanje izdajalo licence.

Po seznanjanju s pravilnikom društva in statutom ZNTS so izvolili člane izvršnega odbora društva. Vsi so bili izvoljeni enoglasno.

Izvršni odbor sestavljajo: Joža Janežič z Jesenic je predsednik, njegov namestnik je Milenko Vukotić iz Radovljice, blaginjak je Jeseničan Ljubo Radović, člani pa so Zdravko Frelj, Janez Samar in Anton Bratun z Jesenic ter Georgiev Ivanovski iz Tržice.

Izvolili so še tri delegate za letno konferenco ZNTS, ki bo v Ljubljani: Janežiča, Radoviča in Vukotića.

Člani izvršnega odbora se bodo v kratkem spet sestali in izdelali plan dela društva.

R. Radič

ČETVERBOJ OSNOVNIH ORGANIZACIJ ZSMS

V soboto, 17. novembra, je osnovna organizacija ZSMS Javornik – Koroška Bela organizirala tekmovalje v odbojki, kegljanju, namiznem tenisu in streljanju. Iz razumljivih vzrokov se tekmovalja ni udeležila četrta ekipa, ki je bila povabljena, in sicer ZSMS TOZD Valjarna bluming štelkel. Tako so sodelovale samo ekipe iz mladinskih organizacij TOZD HV Bela, TOZD Valjarna žice in Javornik – Koroška Bela. Igrali so na tri dobljene sete. Zmagala je ekipa OO ZSMS Javornik – Koroška Bela. V tekmovalju v odbojki v domu TVD Partizan na Koroški Beli sta se pomerili ekipi OO ZSMS TOZD HV Bela in organizator tekmovalja ekipa OO ZSMS Javornik – Koroška Bela. Igrali so na tri dobljene sete. Zmagala je ekipa OO ZSMS Javornik – Koroška Bela. Rezultat 3:0 (15:8, 15:12, 15:4).

Domačini so nastopili v postavi: Bergant, Končnik, Kejžar, Kambič, Jenduka in Podhraski. Tudi tekmovalje v namiznem tenisu je bilo v domu TVD Partizan. Udeležili sta se ga ekipa domačinov in ekipa OO ZSMS TOZD Valjarna žice. Za ekipo Valjarne žice sta nastopila Padžan in Bejtović, za ekipo domačinov pa Katrašnik in Hudeček. V prvi igri je Hudeček premagal Padžana 21:12, 21:17, v drugi pa je Bejtović premagal Katrašnika z 21:10, 14:21, 21:11. V tretji igri je Bejtović premagal Hudečka 21:15, 21:15, Katrašnik pa je v četrti premagal Padžana 21:19, 21:13. V odločilni zadnji igri dvojice sta Katrašnik in Hudeček premagala Padžana in Bejtoviča z rezultatom 21:11, 21:11.

Na kegljišču v Podmežaklju so se pomerile ekipe v kegljanju na asfaltu. Največ tekmovalnega uspeha je imela ekipa OO ZSMS Javornik – Koroška Bela, ki je podrla 1264 kegljev. Druga je bila ekipa TOZD HV Bela s 1213 keglji, tretja ekipa Valjarne žice z 844 podrtimi keglji. Med posamezniki so bili najboljši: Jeklar – Javornik – Koroška Bela 430 kegljev, Kolšek HV Bela 427 kegljev, Hasanbegović – Javornik – Koroška Bela 422 kegljev, Rijavec – Javornik – Koroška Bela 412 kegljev in Sušnik – HV Bela 404 keglje.

V prostorih strelske družine Triglav Javornik – Koroška Bela je potekalo tekmovalje v streljanju z zračno puško. Med tremi ekipami, ki so nastopale, je prvo mesto osvojila ekipa OO ZSMS Javornik – Koroška Bela s 410 krogi. Druga je bila ekipa OO ZSMS Valjarna žice z 287 krogi, tretja pa ekipa OO ZSMS TOZD HV Bela z 260 krogi. Med posamezniki je bil najboljši član ekipe OO ZSMS Javornik – Koroška Bela Barbo s 146 krogi.

Po končanem tekmovalju so se udeleženci četverboja zbrali v prostorih mladinskega kluba na Javorniku, kjer so bile ekipam in najboljšim posameznikom izrečene diplome za osvojenega mesta.

Vse ekipe so dobile spominska darila – plakete.

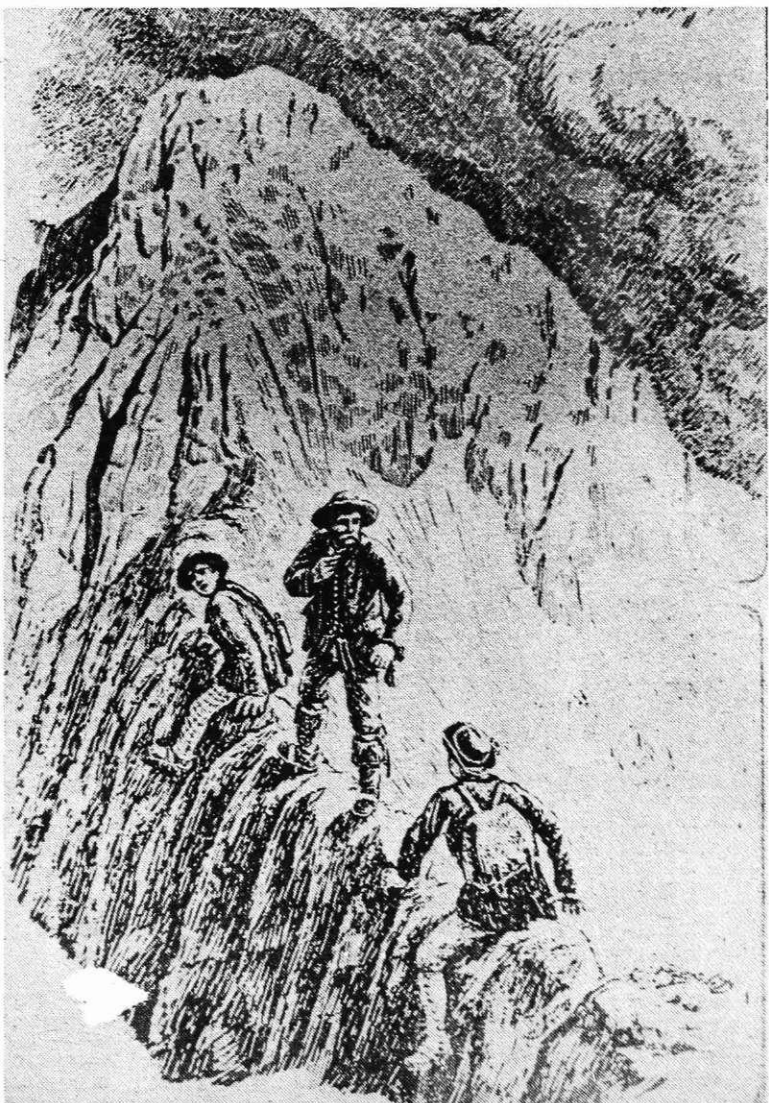
Med pogovorom ob zakuski smo sklenili, da bo drugo leto organizator tega tekmovalja OO ZSMS TOZD Valjarna žice, s pripombo, da bi namesto OO ZSMS TOZD Valjarna bluming štelkel povabili drugi OO ZSMS, to je OO ZSMS Jeklovke, ker se OO ZSMS iz Valjarne bluming štelkel kljub povabilu že drugo leto ni udeležila tekmo-

vanja. V tej organizaciji bo treba resneje pristopiti k delu z mladimi na športnem področju, saj je prav to področje tisto, kjer so mladi najbolj aktivni in se pri tem naveže precej prijateljskih stikov.

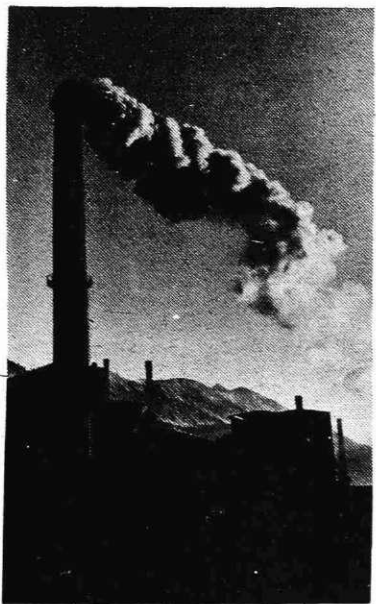
OO ZSMS Javornik – Koroška Bela se zahvaljuje strelski družini Triglav za upo-

rabo strelišča in orožja, športnemu društvu Jesenice in upravi TVD Partizana za odstop kegljišča in telovadnice in nazadnje tudi vsem ekipam, ki so sodelovale na tem »četverboju«.

Marjan Jenduka

Leta 1828 – prvi trije na grebenu med Malim in Velikim Triglavom

Silhueta Železarne s stolom (IK)

Po sklepu odbora za delovna razmerja delovne skupnosti KO-FI

OBJAVLJAMO

dela oz. naloge
2. likvidator šifra 5334 U-3 9. ktg. 1 oseba

POGOJI:

Za opravljanje navedenih delovnih nalog in opravil se zahteva
— srednja ekonomska šola in eno leto delovnih izkušenj.
Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev v roku 15 dni po objavi na kadrovski sektor železarne Jesenice, z oznako »za delovno skupnost KO-FI«.
Posebne prijavnice dobite pri kadrovskih ali v sprejemni pisarni kadrovskega sektorja.

Na podlagi sklepa odbora za delovna razmerja z dne 16. 11. 1979 in v skladu s pravilnikom o delovnih razmerjih TOZD Strojne delavnice dajemo

OBJAVO

za proste delovne naloge
7415 tehnolog priprave dela U-3 14. ktg. 1 oseba

Pogoji za opravljanje delovnih nalog:

— TSS strojne smeri
— 5 let uspešnega dela kot tehnik na del. nalogah v operativni strojnih ali remontnih delavnic.
Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev v 15 dneh po objavi na kadrovski sektor Železarne Jesenice, z oznako »za TOZD Strojne delavnice«.
Posebne prijavnice dobite pri kadroviku ali v sprejemni pisarni kadrovskega sektorja.

Po sklepu odbora za delovna razmerja delovne skupnosti KSI

OBJAVLJAMO

dela oz. naloge
organizator za rekreacijo šifra 5423 U-4 15. ktg. 1 oseba

POGOJI:

Za opravljanje navedenih del oz. nalog se zahteva
— druga stopnja visoke šole za telesno kulturo in eno leto delovnih izkušenj
— prva stopnja visoke šole za telesno kulturo in 3 leta delovnih izkušenj
Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev v roku 15 dni po objavi na kadrovski sektor Železarne Jesenice, z oznako »za delovno skupnost KSI«.
Posebne prijavnice dobite pri kadrovskih ali v sprejemni pisarni kadrovskega sektorja.

DU JAVORNIK - KOROŠKA BELA VABI NOVE PEVCE

Pevski zbor Društva upokojencev Javornik-Kor. Bela je v zadnjem času zaradi smrti izgubil nekaj dobrih pevcev (I. in II. tenor). Zaradi izpada teh glasov je zbor zašel v izredne težave. Kako izpolnjevati nekaj desetletno tradicijo pevske kulture na območju Javornika in Kor. Bele, je sedaj odvisno samo od novih pevcev, ki bodo nadaljevali zborovsko tradicijo.
Vabimo vse pevce (ki jih ni malo na jeseniškem območju), naj pridejo v naš zbor, da nam pomagajo ohraniti to bogato dejavnost društva in tradicijo delavskih pevskih zborov.
Vsako sredo od 17. do 19. ure imamo vaje v domu društva upokojencev na Javorniku.
Pojemo vse pesmi. Pridite, ne bo vam žal.

KOLENDAR EVEREST '79

Ob koncu leta bo Planinska zveza Slovenije v sodelovanju z založbo Borec izdala za leto 1980 veliki stenski koledar EVEREST '79. Koledar bo imel 38 barvnih fotografij o vzponu naših alpinistov na najvišjo goro sveta ter 14 strani spremljajočega teksta — pripovedi o odpravi. Na posebno željo bo koledarju priložena grafika slikarja Franca Novince, ki je spremljal odpravo in jo obogatil z umetniškimi deli in podpisani članovi odprave.
Cena koledarja je 138,00 din, s priloženo grafiko pa 188,00 din. Koledar lahko naročite pri Planinskem društvu Javornik-Kor. Bela proti plačilu vsako sredo od 17.30 do 18.30 v društvenih prostorih v kulturnem domu na Javorniku, prvo nadstropje, ali pisno pri Planinski zvezi Slovenije, ki vam bo koledar poslala po povzetju po pošti.

JAVNA LICITACIJA

HTDO Gorenjka Jesenice — TOZD GOSTINSTVO Jesenice

razpisuje

JAVNO LICITACIJO

za prodajo osebnega avtomobila znamke Volkswagen Variant 1600, letnik 1966, v voznem stanju, registriran.
Izključna cena 18.000,00 din.
Licitacija bo, dne 27. novembra ob 10. uri v hotelu Pošta Jesenice. Vsi zainteresirani morajo pred pričetkom licitacije položiti 10% polog od izključne cene.
Ogled vozila je možen vsak dan v hotelu Pošta Jesenice.

BIRO ZA URBANIZEM IN STANOVANJSKO POSLOVANJE — TOZD VZDRŽEVANJE — KOMISIJA ZA SPLOŠNE ZADEVE

objavlja prosta dela in naloge

vzdrževalec vročevoda II — 1 (ena) oseba

Kandidati morajo poleg splošnih pogojev izpolnjevati tudi naslednje:

- da imajo končano poklicno šolo za inštalaterja vodovodnih naprav ali ključavničarja,
- da imajo opravljen varilski tečaj,
- zaželeno najmanj eno leto delovnih izkušenj, lahko tudi brez.

Kandidati naj pisne prijave pošljejo na naslov Biro za urbanizem in stanovanjsko poslovanje, Titova 18 — komisija za splošne zadeve do 10. decembra 1979. Prijavi je potrebno predložiti dokaze o strokovnosti.

DEŽURNA TRGOVINA

V soboto, 1. decembra, bo popoldan od 15. do 19. ure na Jesenicah dežurna **SPECERIJA BLEB** — supermarket **UNION**, Titova 22.

REŠITEV KRIŽANKE IZ 43. ŠTEVILKE ŽELEZARJA:

JOHN TRAVOLTA, PSI, OLIVIA NEWTON JOHN, KIŠ, RTINE, PTICEK, OMARAR, TNALA, IRA, HP, INARI, KOR, VIS, AIDA, COLGATE, ADA, MJOSA, PARNAS, LAN, FANTAST, STATUT, PINT, OLTAR, KOT, ARON, OMIS, KARTA, EKRAN, RT, KORČEK, UNO, MAI, EVIT, KORNETI, LEP, PAGANINI, BILKA, IP, ALICE, RATO, STENJ, TEKA, RANER, ELAN, ADIGE, BAR.

NAJDENA URA

V garderobi stare valjarne žice sem našel moško zapetno uro. Dobite jo pri Asimu Kapiču — elektropeč

ZAHVALA

Ob boleči in nenadni izgubi draga moža, sina, strica, svaka in zeta

FRANCA BIRKA

se iskreno zahvaljujem dežurnemu zdravniku dr. Zarniku, družinam Noč, Jug in Dabič in sosedom za vsestransko pomoč. Zahvaljujem se tudi sodelavcem in sodelavkam TOZD Jeklovlek za denarno pomoč, ki sem jo prejela ob izgubi draga moža.

Vsem še enkrat hvala.

Žalujoti: žena Stanka in ostalo sorodstvo, ki ga je z žalostjo v srcu sprejelo na njegovi zadnji poti.

ZAHVALA

Ob boleči izgubi drage žene, mame, hčerke in sestre

**HABIBE ČATAK
roj. ALIŠIČ**

se iskreno zahvaljujem vsem sorodnikom, sodelavcem iz znanjem, ki so jo spremili na njeni zadnji poti. Posebno zahvalo izrekamo osnovnim organizacijam zveze sindikatov TOZD Elektrode, TOZD Jeklarna in TOZD Remontne delavnice za izkazano pomoč.

Zahvaljujem se tudi Mihaelu Stojanu in Janezu Kosmaču za ganljive poslovnice besede ob njenem odprtem grobu.

Vsi njeni

ZAHVALA

Ob prerani in boleči izgubi draga moža, atija, sina, brata in strica

JOŽETA KLINARJA

se iskreno zahvaljujem vsem zdravnikom in strežnemu osebju bolnice Golnik, vsem znanjem in prijateljem, posebno pa sosedom za izkazano pomoč in podarjeno cvetje. Zahvaljujem se osnovni organizaciji sindikata TOZD Valjarna žice in tovarišema Knafelnu in Drapu za poslovnice besede ob odprtem grobu, TOZD Delikatosa in učencem 4. in 6. razreda osnovne šole Tone Čufar ter pevcem.

Iskrena hvala vsem, ki ste ga v tako velikem številu spremili na njegovi zadnji poti v prerani grob.

Žalujoti: žena Lidija z otrokoma, mama, sestra Kati z družino in ostalo sorodstvo.

ZAHVALA

ob prerani izgubi draga atija, brata in strica

JANKA HLEBANJA

se iskreno zahvaljujem vsem sorodnikom, sosedom in znanjem za pomoč in darovano cvetje.

Zahvaljujem se dr. Jensterlu za skrbno zdravljenje na domu in osebju internega oddelka jeseniške bolnice za nujeno skrb in nego v času njegove bolezn.

Prisrčna hvala delavcem TOZD Žičarne za poklonjeni venec, krajevni skupnosti Dovje — Mojstrana, GD Mojstrana in Dovje za spremstvo in poslovnice besede ob odprtem grobu Društva upokojencev Jesenice.

Zahvala velja vsem, ki ste ga v tako velikem številu spremili na njegovi zadnji poti.

Vsi njegovi

Kaj bomo gledali v kinu

Kino RADIO

24. novembra ameriški barvni risani film KJE STA TOM IN JERRY ob 15. uri.

24. in 25. novembra ameriški barvni pustolovski film DNINA STRAHOV; režija William Friedkin, v gl. vlogi Roy Scheider ob 17. in 19. uri.

26. in 27. novembra japonski barvni fantastični film VOJNA V VESOLJU; režija Jun Fukuda ob 17. in 19. uri.

28. novembra domači barvni vojni film ČUDOVITI PRAH; režija Milan Ljubič, v gl. vlogi Ljubiša Samardžić ob 17. in 19. uri.

29. novembra ZAPRTO.

30. novembra japonska barvna ljubezenska drama SIJAJ IN SENEC MLADOSTI; režija Shigeyuki Yamane, v gl. vlogi Hiromi Goh ob 17. in 19. uri.

1. in 2. decembra ameriški znanstveno fantastični barvni film LJUDJE IZGUBLJENI V CASU; režija Kevin Connor, v gl. vlogi Patrick Wayne

Kino PLAVŽ

24. in 25. novembra japonski barvni fantastični film VOJNA V VESOLJU ob 18. in 20. uri.

25. novembra ameriška barvna risanka KJE STA TOM IN JERRY ob 10. uri.

26. in 27. novembra ameriški barvni pustolovski film DNINA STRAHOV ob 18. in 20. uri.

28. novembra ZAPRTO.

29. novembra italijanski barvni seksi film ZAKONSKO POTOVANJE ob 18. in 20. uri.

30. novembra domači barvni vojni film ČUDOVITI PRAH ob 18. in 20. uri.

1. in 2. decembra ameriški pustolovski barvni film CONVOY ob 18. in 20. uri.

Kino DOVJE

24. novembra italijanski barvni kriminalni film INSPEKTOR V AKCIJI ob 19. uri.

25. novembra nemški barvni erotični film GRŠKE SMOKVICE ob 19. uri.

1. decembra japonski barvni fantastični film VOJNA V VESOLJU ob 19. uri.

2. decembra ameriški barvni pustolovski film DNINA STRAHOV ob 19. uri.

Kino KR. GORA

24. novembra nemški barvni erotični film GRŠKE SMOKVICE ob 20. uri.

28. novembra japonski barvni fantastični film VOJNA V VESOLJU ob 20. uri.

1. decembra ameriški barvni pustolovski film DNINA STRAHOV ob 20. uri.

5. decembra ameriški barvni pustolovski film CONVOY ob 20. uri.

Gledališče

PONEDELJEK, 3. decembra, ob 19.30 Leslie Stevens: **ZAKONSKI VRTILJAK** — komedija — za **ABONMA** in za **IZVEN**

TOREK, 4. decembra, ob 19.30 Leslie Stevens: **ZAKONSKI VRTILJAK** — komedija — za **ABONMA** in za **IZVEN**

SREDA, 5. decembra, ob 19.30 Leslie Stevens: **ZAKONSKI VRTILJAK** — komedija — za **ABONMA** in za **IZVEN**

ČETRTEK, 6. decembra, ob 19.30 Leslie Stevens: **ZAKONSKI VRTILJAK** — komedija — za **ABONMA** in za **IZVEN**

PREBIVALCEM PODMEŽAKLJE

Osnovna organizacija ZSMS Podmežaklja vabi vse krajanke iz KS Podmežaklja na proslavo ob dnevu republike, ki bo danes, 27. novembra, ob 18.30 v dvorani KS Podmežaklja.

Vabi: OO ZSMS Podmežaklja

OBRATNO ZDRUŽENJE JESENICE

objavlja prosta dela in naloge

— t a j n i k a Obratnega združenja Jesenice

POGOJI:

- srednja ali višja izobrazba ekonomske, komercialne, upravne, pravne ali organizacijske smeri;
- znanje vodenja knjigovodstva;
- organizacijske sposobnosti.

Kandidati naj pošljejo svoje ponudbe z dokazili o strokovni usposobljenosti s kratko navedbo dosedanjih zaposlitev v roku 15 dni od objave na naslov Obratno združenje Jesenice, Cesta železarjev 14, 64270 Jesenice.

ZAHVALA

TOZD VET se zahvaljujem za denarno pomoč v času bolezn.

Tone Janežič

ZAHVALA

Zahvaljujem se osnovni organizaciji zveze sindikatov TOZD Hladna valjarna Bela za denarno pomoč v času zdravljenja

M. Ivaštanin

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Vzdrževanje se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč, ki sem jo prejel v času bolezn.

Kamil Podlipnik

ZAHVALA

Vsem sodelavcem TOZD Livarne se iskreno zahvaljujem za dragoceno darilo ob odhodu v pokoj.

Vse skupaj želim še mnogo osebnih in delovnih uspehov.

Ciril Perhaj

ZAHVALA

Občinskemu odboru ZVB NOV Jesenice, pevskemu zboru Društva upokojencev Jesenice in Janezu Markizetiju prisrčna hvala za čestitke ob mojem življenjskem jubileju.

Fric Lasnik

ZAHVALA

Osnovni organizaciji HVŽ se zahvaljujem za razumevanje in denarno pomoč v času moje bolezn.

Marjan Žmitek

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata delovne skupnosti za kadrovske in splošne zadeve ter informiranje se iskreno zahvaljujem za denarno pomoč v času bolezn in darilo ob odhodu v pokoj. Posebno se zahvaljujem Milki Živko in vsem ostalim sodelavkam za izkazano pozornost.

Vsem skupaj želim veliko zdravja in delovnih uspehov. Še enkrat, hvala vsem.

Hačera Mulalič

ZAHVALA

Društvu upokojencev Javornik-Kor. Bela se zahvaljujem za čestitke in darilo ter obisk na domu ob mojem osebnem prazniku. Želim jim še veliko delovnih uspehov in zadovoljstva.

Jerica Rekar

ZAHVALA

Ob izgubi drage mame se zahvaljujem obratu RTA za izrečena sožalja in denarno pomoč.

Jana Fenz

DOPIŠUJTE V ŽELEZARJA

**STRELCI DELOVNE SKUPNOSTI KO - FI
NAJBOLJŠI V ŽELEZARNI**

Pretekli teden je na novem avtomatskem strelšču v Javorniku potekalo prvenstvo Zrečarne v streljanju z zračno puško. Na prvenstvu, ki ga je odlično organizirala strelska družina Triglav Javornik-Koroška Bela, je nastopilo 222 posameznikov iz 18 TOZD in delovnih skupnosti ter 15 posameznik iz širih delovnih skupnosti.

Vsak posameznik je imel na voljo 20 strel, za ekipo uvrstitev pa so upoštevali pri moških pet najbolj uvrščenih tekmovalcev, pri ženskah pa tri tekmovalke.

Med ekipami se je najbolje uvrstila ekipa delovne skupnosti za komercialne in finančne zadeve, ki je dosegla 769 krogov. Ekipa je nastopila v postavi: Bizjak, Dobravec, Šterk, Bergles in Sušanj. Druga je bila ekipa TOZD Vzdrževanje s 733 krogi, v postavi: Jezeršek, Cuznar, Pirman, Šapek in Šuštaršič; tretja pa ekipa TOZD Remontne delavnice s 721 krogi, v postavi: Janša, Finžar, Solar, Hrovat in Blas.

Najboljši posameznik je bil Janez Otrin — TOZD Transport (187 krogov), pred Francem Bizjakom — delovna skupnost KO—FI (182) in Danilom Svetlinom — delovna skupnost SEO—TKR—NG (180 krogov).

Med ženskimi ekipami so bile najboljše strele delovne skupnosti za kadrovske in splošne zadeve ter informiranje s 343 krogi, v postavi: Bezljaj, Škerjanec in Junež. Drugi so bile strele delovne skupnosti SEO-TKR-NG s 283 krogi, v postavi: Repovž, Ažman, Lajoja, tretje pa strele delovne skupnosti za komercialne in finančne zadeve, v postavi: Kralj, Svetina, Klinar. Najboljša posameznica je bila Majda Kralj — KO-FI (142 krogov) pred Dragojca Bezljaj — KSI (120) in Sonjo Freljih TOZD Remontne delavnice (120 krogov).

REZULTATI:

Moški ekipino: 1. DeS KO-Fl 769 krovov, 2. TOZD Vzdrževanje 733, 3. TOZD Remontne delavnice 721.4, DeS SEO-TKR-NG 720 krovov, 5. TOZD Energija 670, 6. TOZD Joklovke o50, 7. TOZD HV Bela 644, 8. TOZD HV Jesenice 637, 9. TOZD Valjarna bluming-Štekel 625, 10. DeS KSI 566, 11. TOZD Plavž 550, 12. TOZD Valjarna debele pločevine 549, 13. TOZD Joklovke 530, 14. TOZD Transport 420, 15. TOZD Valjarna žice 395, 16. TOZD Željavna 350, 17. TOZD Livarna 322, 18. TOZD Strojne delavnice 172.

Ženske ekipno: 1. DeS KSI 343 krogov, 2. DeS SEO-TKR-NG 283, 3. DeS KO-FI 281, 4. TOZD Remontne delavnice 238 krogov.

Moški posamezniki: 1. Janez Otrin TOZD
Transport 187, 2. Franc Bizjak DeS

KO-FI 182, 3. Danilo Svetlin — DeS SEO-TKR-NG 180, 4. Oto Maher — TOZD Jeklarna 177, 5. Edi Dobravc — DeS KO-FI 175, 6. Pavel Jezeršek — TOZD Vzdrževanje 174, 7. Andrej Janša — TOZD Remontne delavnice 173, 8. Drago Kotnik — TOZD Strojne delavnice 172, 9. Marjan Barbo — TOZD Transport 156, 10. Vinko Sedec-TOZD Enc. gija 155, 11. Tone Rebolj-DeS SEO-TKR-NG 155.

Ženske posameznice: 1. Majda Kralj-DeS KO-FI 142 krogov, 2. Dragica Bezljaj — DeS KSI 120, 3. Sonja Freljih — TOZD Remontne delavnice 120, 4. Helene Škerjanc — DeS KSI 119, 5. Maja Junež — DeS KSI 104, 6. Erika Repovž — DeS SEO-TKR-NG, 7. Diana Ažman — DeS SEO-TKR-NG 97, 8. Anka Lagoja — DeS SEO-TKR-NG 88, 9. Marjana Svetina — ScS KO-FI 79, 10. Jelena

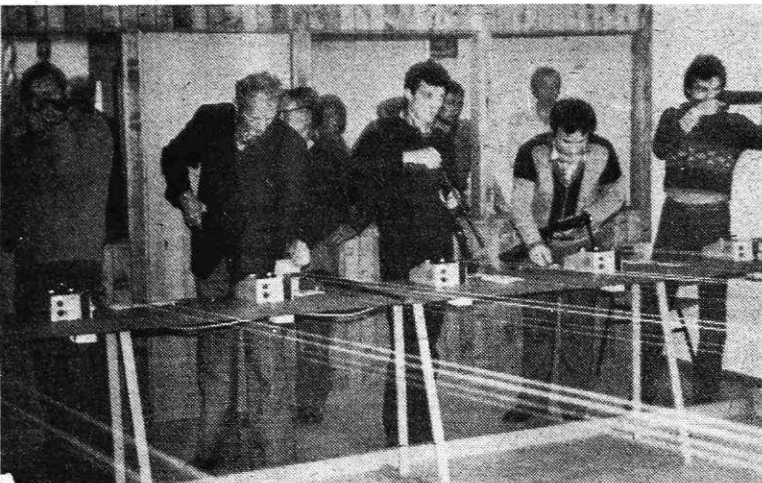
Žvan — TOZD Remontne delavnice 72 kro-

V tekmovalstvu za prvenstvo Železarn pri moških po sedmih panogah (smučanje, keg-ljanje na ledu, keg-ljanje na asfaltu, nogomet, plavanje, balinanje in streljanje z zračno puško) vodijo še vedno TOZD Remontne delavnice 378,5 točk, pred TOZD Vzdrževanje 377,0 točk, tretje mesto delita DeS SEO-TKR-NG in TOZD Valjarna bluming-štelok 359,5, peta je TOZD HV Bela 349,0, ŠESTA TOZD Strojne delavnice 344,0, sedma pa ekipa TOZD Plavž 321,5 točk.

Pri ženskah so tekmovalke DeS, SEO-TKR-
nog na štirih panogah (smučanje, keglanje na
ledu, keglanje na asfaltu in streljanje z zračno
puško) praktično že osvojile naslov prvaka
Železarn, saj vodijo z 224 točkami pred
TOZD Remontne delavnice 141 točke, DeS
KO-FI 140 točk, DeS KSI 96 točk, TOZD
Elektrode 49 točk in TOZD HV Bela 48 točk.

Pri moških je predvideno še tekmovanje v odbojki, namiznem tenisu, šahu in morda v sankanju, pri ženskah pa morda edino le še tekmovanje v sankanju.

bef

Med tekmovanjem v streljanju z zračno puško za prvenstvo Železarn (Foto B. Blenkuš)

Judo

**ANDERLE NA PRIPRAVAH DRŽAVNE
REPREZENTANCE**

Po nastopu za reprezentanco Jugoslavije na turnirju v Tuniziji in po odličnih nastopih v zadnjih tednih je Stane Anderle, naš sodelavec iz OTK, dobil vabilo za sodelovanje na pripravah reprezentance za svetovno prvenstvo ekip in posameznikov, ki bo od 6. do 9. decembra v Parizu. Priprave so od 21. novembra do 5. decembra v Arandelovcu.

To je veliko priznanje Anderlu in jeniškiemu judu. Anderle ima ob marljivem delu vse možnosti, da skupaj s Kovčevićem zastopa Jugoslavijo v kategoriji nad 95 kg, saj bosta v vsaki kategoriji nastopala dva reprezentanta. Anderle ima tudi priložnost, da se od Kovčevića, absolutnega prvaka japonskih univerz in prvaka sredozemskih iger, ki bo odšel januarja spet na študij na Japonsko, veliko nauči, potrdi, da vabilo v reprezentanco ni kar tako in da bo častno

zastopal jugoslovanske barve in jeseniške železarije.

Anderla po novem letu čakajo nastopi na Kubi, v Italiji in Sovjetski zvezi na močnih turnirjih, kjer se bo lahko kalil in dokazoval svoje kvalitete.

Anderlu želimo čimveč športne sreče, predvsem pa borbenosti in zaupanja v lastne sposobnosti.

Na turnirju prve skupine, ki je bil v soboto, 17. novembra, je od članov judo sekcije TVD Partizan Jesenice nastopil le Anderle. Imel je le enega nasprotnika, Mihaliča (Impol) in z njim izgubil 5:0

V decembru bo turnir druge jakostne skupine na Jesenicah, prve pa v Ljubljani.

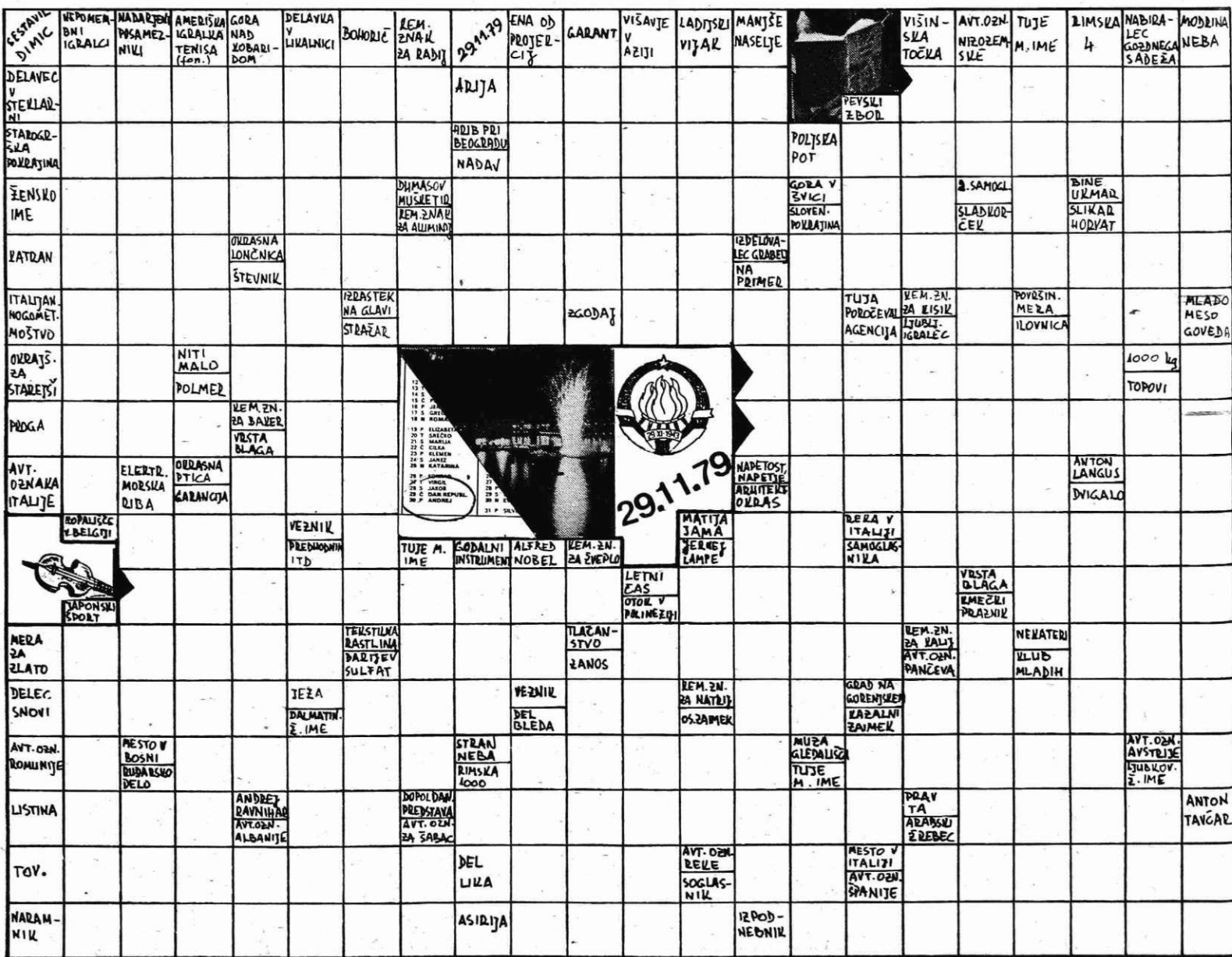
**NAGRADNA
KRIŽANKA**

Današnja križanka je nagradna. Za reševalce s pravnimi rešitvami so pripravljene naslednje nagrade:

- 1 (ena) nagrada 150,00
 din
 - 2 (dve) nagradi po
 100,00 din
 - 3* (tri) nagrade po
 75,00 din
 - 4 (štiri) nagrade po
 50,00 din

Vsak lahko sodeluje pri zrebanju z eno reštvijo, ki naj jo pošlje v ovojnici, na kateri poleg naslova uredništva Železjarja napišete še »nagradna križanka«.

Rešitev vpišite v izrezan lik križanke s tiskanimi črkami in čitljivo do vključno 11. decembra do 12. ure.

VALENTIN POLANŠEK OTROŠKE PESMI

Učenčeva zaposlenost

Delovni čas
je pri nas
prijetno prekinjen
prosti čas.

Na počitnice
in proste dni
so razdeljene
pobalinske skrbi.

Čez praznike
in nedelje
si porazdelimo
dopustniško veselje.

Tako skozi vse leto,
uživaško sešeto,
brezposeln čas
je za nas!

Pozor na cesti

Pazi na levo,
pazi na desno,
na cesti je vse
previdno in resno.
Zato se na cesti
nikdar ne igramo,
tako bomo zdravi
spet videli mamo!

Sneži

V šoli sedimo
in v suobodni dan snežink strmimo,
da nas učiteljica blede
razočarano gleda,
ker njena reč nas ne zanima,
kajti zunaj se pripravlja zima.

Se učiteljica skozi okno se zazre,
pootroči njeno se srce.

Tako strmimo,
ob oknih stojimo;
tako strmimo
v pravilčno zimo
in z očkami snežinke lovimo;
se v snežni metež zapodimo
in strmimo
in strmimo
v zaželeno zimo...

Mlada kuharica

Kuharica mlada
kuha pač rada:
lonce pristavi,
sklede pripravi,
v shrambo priteče
med škafle in vreče,
tolče in reže,
meša, razbija,
popra in kisa,
pokuša in zlija,
praži in peče,
zabeli in cure —
pa gotovo je vse:
juha, prikuha,
cmoki,
široki,
solate,
košate,
zrezki, pečenka,
omaka ne grenka,
pa prava
dišča kava.
Kuharica mlada
kuha pač rada.

Prijatelj smeh

Nam se smešno zdi,
če se kdo smeji:
haha haha!
Vse skrbi naj usak spodi
iz srca.

Kakšen človek si,
če za smeh ti ni,
haha haha!
S smehom se lahko dobi
pol sveta.

Tam veselo spi,
koder smeja ni,
haha haha!
Naj prirčen smeh doni
do neba.

Veverica

Kako z veje
na vejo šviga
in se guga
v zelenih valovih;
še za mene
se ne zbriga,
ko jo gledam
v hlačah novih.

Morda si mene
le spoznala,
ko sva lani
lešnike delila;
prav nič se mene
nisi bala,
oba sva dosti
jih dobila.

Z dedkom na lov

Sredi zime
lovimo divjadi,
ob dolgih večerih
to delamo radi.
Pa ne zunaj
v naravi ledeni,
le v kuhinji in sobi
na durih in steni
ob topli lenobi.
S senco prstov
ded žival naredi —
in kdor jo lovi,
divjad mu zbeži.
Poskusi še ti!

Zijaj celovski zmaj

Ceste, ulice, križišča,
vrvež tak kot sred mravljišča:
autobusi, avti, motocikli,
pešci, mopedi, bicikli...
pipipi tititi,
to se mudi
in vse nabzkrži hiti
Vmes policaji, semafori
in ljudje kot nori!

Zijaj, zijaj,
celovski zmaj,
v mestni direndaj!

Kot zadnji takti

Kot zadnji takti drhtijo
pičli trenutki,
bežni občutki
minevajočega starega leta
kot pesem brez obeta;
a preden se porazgubijo,
se v sladke slutnje spremenijo
in nade
premlade
se zaiskrijo,
ko v novo leto zaživijo!

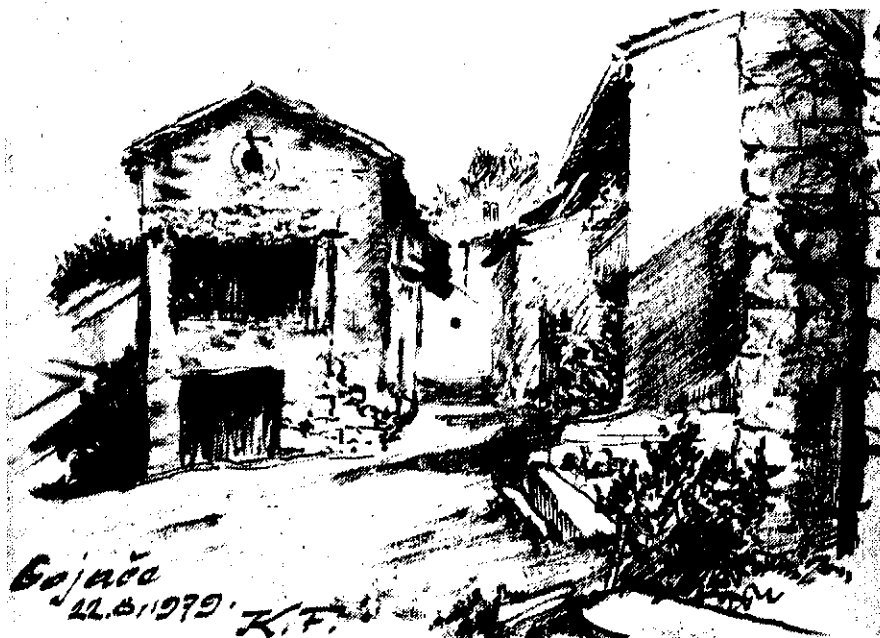
Bahavi smučarji

Tončkove smučiči
so zlepljene iz več plasti
kakor napolitanke,
zato jih na breg
raje jemlje kot sanke.

Pepkove so krive
kakor valovite konjske grive,
krive na obeh straneh.
zato najlaže ovinkuje
s hrbtom po tleh.

Tudi Jakčeve niso igrače,
da z njimi lahko skače,
ker so iz barvite kovine.
Pa šviga kot vrana skozi zrak
in premaga vse strmine.

LISTI izhajajo kot priloga tedni-
ka Zelezar — glasila delovnega
kolektiva SOZD SŽ ZELEZARNA
JESENICE. Ureja kulturno umet-
niški klub pri DPD Svoboda
Tone Čufar Jesenice, glavni in
odgovorni urednik Joža Varl.

France Kreuzer: Gojate (krkni)

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

MITJA KOŠIR

POGLED SKOZI ČAS

... kadar je beseda o umetnosti,
ni nikdar odveč unaprejšnje opravičilo!
Paul Valery

Človek v svetu blagovno-kapitalističnih
odnosov životari. Ta svet ni za človeka, za
njegov vsesplošni razvoj, za oblikovanje
vseh njegovih zmoglosti, vendar človek
izven tega sveta ne more bti, ujet je v
njem, v tem svetu, zvezan z njim — pop-
kovina, to je zanj življenje. Če torej svet ni
za človeka, potem je človek zanj. V tem
svetu je zaradi zgodovinske pogojenosti po-
stavljen v odnose, v katerih ne velja kot
celostna osebnost, temveč kot goli fizis,
kot potencialna delovna sila, kot blago. V
ta izkrivljeni svet je človek potopljen čez
glavo, vanj se utaplja. Zanj (za ta svet) je
značilna totalna ekonomizacija človekove-
ga življenja. Ekonomija je najvišja religija
sveta, ki je v globoki krizi, pogojuje in po-
glablja pa jo dehumanizacija medčloveških
odnosov.

Walter Benjamin je nekoč zapisal:
»Klee ima sliko, ki se imenuje Angelus
Novus. Na njej je prikazan angel, ki se
očitno namerava oddaljiti od nečesa, v
kar se je zagledal. Oči ima razprte, usta
odprta in krila razširjena. Tako bi moral
izgledati angel zgodovine. Z licem je obr-
njen k preteklosti. Kar mi vidimo kot ve-
rigo dogajanj, vidi on kot eno samo kata-
strofo, ki nenehno grmadi ruševine pred
njegove noge. Rad bi ostal, budil mrtve in
popravljal razrušeno, toda iz raja piha
močan veter, ki se je ujel v njegova krila
in mu jih ne pusti več sklopiti. Ta vihra ga
nezadržno žene v prihodnost, ki ji kaže
hrbet, medtem ko kup ruševin pred njim
raste do neba. Kar imenujemo napredek,
je ta vihar.«

Kadar govorimo o krizi starega sveta,
temelječega na blagovno-kapitalističnih
odnosih, in ko imamo v mislih preseganje
te krize z revolucionarnimi spremembami,
se moramo zavedati predvsem totalnosti
takih sprememb. Zgodovinskemu obratu ni
ničesar svetega, razen njegov lastni na-
men. Podvrženo mu je vse človeško do-
gajanje, od najosnovnejše materialne pro-
dukcije pa tja do skrajnih sfer človekove
miselne aktivnosti. »Staro« preide v
»novo«, kvantiteta v kvaliteto. Človek je

V 43. številki LISTOV sodelujejo
naslednji avtorji: Egi Gasparšič,
Benjamin Gracer, Marko Hud-
nik, Miha Klinar, Rado Kočevar,
Andrej Kokot, Mitja Košir, Milan
Kristan, Janez Meterc, Plantan,
Vencelj Perko, Valentin Polan-
šek, Jošt Rolc, Ana Skaze in
Crtomir Šinkovec

KRIZA STAREGA SVETA

kot ustvarjalec zgodovine neizprosen do
samega sebe, kljub mnogim obupnim po-
kusom, da bi jo zaustavil, da bi zaustavil
svoje lastno napredovanje, da bi pomaknil
kazalec na uri zgodovine nazaj, se napre-
dek ne meni za obupane klice njih, ki vedo,
da jim vsak »novus« pomeni boleč padec s
privilegiranega trona nacionalno, razredno,
ideološko, stanovsko itd. razslojenega
sveta. Kajti ljudje delajo svojo zgodovino,
toda ne delajo je, kakor bi se njim zljubilo,
ne delajo je v okoliščinah, ki so si jih sami
izbrali, temveč v okoliščinah, na kakršne
so neposredno zadeli (Marx).

Čas ni nič. Najmanj pa tisti linearni
čas, ki nam s sekundami, minutami, ura-
mi odreja naše bivanje v času in prostoru.
Kje, kdaj, sta pomembni vprašalnici in
vendar nič drugega, kot slovnični kate-
goriji. Vendar, ali smo večni, če čas ni nič?
Ne. Ljudje smo in čeprav smo, minevamo
v nič, toda ne preminemo. Lahko pa se
sami, z lastnim umom uničimo, izničimo.
Sami si merimo čas (linearni) in se dolgo-
simo, kajti le znotraj tega časa je tudi
dolgočasje.

Revolucija je največjačnejše kon-
fliktno gibanje na paleti človeške zgodovi-
ne in nikakor ni potrošno blago ali upo-
rabna in tudi pogosto uporabljena eno-
besedna fraza v besednjaku vseh mogočih
sredin. Revolucija je nadlastninska, obče-
človeška. Človeka je postavila pred zgo-
dovinsko nalogo in ne bomo se spraševali,
ali jo bo znal rešiti, temveč, kako jo bo
rešil. Rešitev je v človeku samem, v njegovi
biti, v njegovem delu kot ustvarjalni
dejavnosti. Velika človekova zmoglost,
oziroma upanje je prav v vznemirljivem
spoznanju, da se v temeljih tega našega so-
dobnega sveta — sveta v krizi — prebujata
revolucija, gonilna sila zgodovine in ne-
ugasljivi, živi ogenj človekove spodbude v
iskanju resničnega smisla življenja. Od člo-
veka samega je odvisno, kako bo znal to
veliko možnost izkoristiti in dokazati zgo-
dovinsko nujnost, od katere ni odvisno le
vprašanje o človekovem načinu življenja,
temveč tudi vprašanje človekovega preži-
vetja.

Ko se približa poldne, sence postajajo
črni, ostri robovi ob reki stvari in so pri-
pravljene, da se zavlečejo v svoje brloge,
v svoje skrivnosti, tiho, nepričakovano.
Takrat v svoji zbiti, napeti polnosti pride
čas Zaratustre, misleca v poldnevu življe-
nja, v letnem vrtu. Ker spoznanje, kot
sonce v zenitu, obkroža stvari z najstrož-
jim obrisom.

Človek je bitje prakse. (Praxis kot
spreminjanje sveta). Človek je človek po
svojem ustvarjalnem delu, zaradi tega de-
la. Misli človeka pomeni misliti ustvarjal-
ca, »poeta«. Koliko pa človek je »poet« v

(Nadaljevanje na 2. strani)

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev.: 43/IX

Jesenice, 27. novembra 1979

BENJAMIN GRACER

LJUDEM

Ljudje!

Ce vsi bi dali
svoja srca
na dlan,
in jih dvignili
k soncu,
bi svet se prebudil
v nov dan —
in nihče ne bi več govoril:
o koncu...

Ljudje!

Ce vsi bi dali
svoja srca
na dlan,
bi nihče več ne videl
mater jokati:
ob mrtvih možeh in sinovih
na požganih domovih...
Bi nihče več ne videl
na tisoče trupel
na tisoče okostnjakov
vrženih v plamen človeka-zveri,
ki smeje
je gazil potoke krvi.

Ljudje!

Ce vsi bi dali
svoja srca
na dlan,
bi nihče več ne videl
do tal porušenih vasi in mest...
in stopal bi srečno
mimo naših hiš in cest
mimo vrtov v pomladi
mimo žitnih polj in livadi —
človek v veliki nadi...

Ljudje!

Ce vsi bi dali
svoja srca
na dlan,
bi glave upognili
in zajokali
ob spominu na dan,
ko dostojanstvo smo svoje
teptali.
Takrat bi več ne poznali:
zlobe-zavisti-lazi...
Takrat bi srce
utripalo ob srcu —
v nove in srečnejše dni.

džamija je 24 kupol, pod njimi je 26 stebrov. Gradili so jih 7 let (1609–1616). Džamija predstavlja vrhunec turške gradbene tehnike. Večina elementov je iz plavega in zelenega marmorja. Celotno džamijo krasi 260 oken s pretežno kristalnimi stekli. Sultan je v džamiji imel posebno ložo, do katere je lahko prišel. Poznavalci pravijo, da je to najlepša in največja džamija na svetu.

S svojimi 260 okni je bila že nekoč znana, kot najbolj osvetljena stavba v Istanbulu. Za tuje turiste predstavlja svojevrstno doživetje, posebej še za tiste, ki se ukvarjajo s mohamedanstvom, pa tudi za tiste, ki si želijo srečanja z originalno vzhodno, oziroma turško umetnostjo. Vstop je prost. Dobrodošli so vsi (po perspektu), poleg služabnikov Alaha tudi ostali, ki jih »verni« pač zato »obžalujejo«.

Dobro uro in pol ogleda nam bo ostalo v nepozabnem spominu. Odit bi morali še v Hagio Sophijo. Turški vodič nam pojasni, da je na obisku oddelek sovjetske mornarice, da je vse zastraženo in da danes ne moremo obiskati ne Hagije Sophie in ne Topkapija. Izgovor: rezervirano je za sovjetske mornarje. Prvi hip smo odgovor slušali razumeti. Kasneje pa sem o njem začel dvomiti. Zakaj?

Turški vodnik nas je vedno znova usmerjal na bazarje. Ni se hotel prepričati, ali bo »zapora« za omenjena dva objekta veljala ves dan ali le začasno. Ni hotel nič slišati o predlogu, da bi vsaj po telefonu vprašal, če je popoldne vstop prost.

Ker nisem dobil ustreznega odgovora, sem se najožjim krogom znancev odločil, da gremo do omenjenih zanimivosti zasebno. Ni nam bilo žal. Žal nam je bilo edino, da nam niso tudi ostali sledili.

Hagia Sophia je bila popoldne odprta. Veličastna zgradba je bila zgrajena v obdobju cesarja Justiniana leta 537. Celih 915 let je bila središče bizantinskega cesarstva. Svetovno mojstrovino je na 6000 kv. metrov zgradil sloviti arhitekt Anthemios. Dva dni po zavzetju Carigrada jo je sultan Mehmed II. Osvajalec (1463) spremenil v džamijo. Kasneje so bili dodani štirje vitki minareti, ki še danes krasijo cerkev. Ustanovitelj nove Turčije, Kemal Atatürk, jo je leta 1935 spremenil v muzej. To je bila tudi ob našem obisku. Posebej je potrebno poudariti, da slovito zgradbo krasi še 107 marmornatih stebrov, prinešenih iz vseh svetihš antike (Efesa, Balbeka, Aten, Rima in drugod). Slavno delo cesarja Justinijana je največje delo bizantinske umetnosti, ki je nastalo v obdobju 532–537. Čeprav je danes v Carigradu okoli 700 mošej in okoli 172 krščanskih cerkev, je vendarle težko najti primerjave. Celih 915 let je bila najimennitnejša cerkev Bizanca. Zlati mozaiki so delno ohranjeni in seveda restavrirani. Preživeli so več kakor tisoč let. Nad središčem je 56 metrov visoka kupola. Stebri iz porfirja so prinešeni iz Egipta. Islam ni cerkve uničil, dodal ji je le svoje elemente. Tako je edinstvena zgradba preživela vse vojne in naravne vihare. Kar pomisliti ne smem, da med tem večina naših izletnikov postopa nekeje po bazarjih zaradi neiznajdljivosti (morda neizkušnosti!) vodiča. V cerkvi je za majhno plačilo dovoljeno tudi fotografirati. Kasneje ugotovim, da so posnetki uspeli. Veličino Bizanca skušam doumeti, čeprav je od leta 330, ko je cesar Konstantin proglasil tukajšnje mesto za prestolnico Vzhodnorimske države, preteklo več kakor poldrugo tisočletje. Kasneje je tudi velik del zgodovine južnih Slovanov povezan s cesarstvom, ki je za celo tisočletje preživelo vzhodnorimskega. Celotno Finžgar se je v svojem romanu Pod svobodnim soncem sprehodil skozi čas, ko so Slovani trkali na vrata mesta ob Bosporju. Obzide še danes stoji, čeprav ga je Mehmed II. delno porušil.

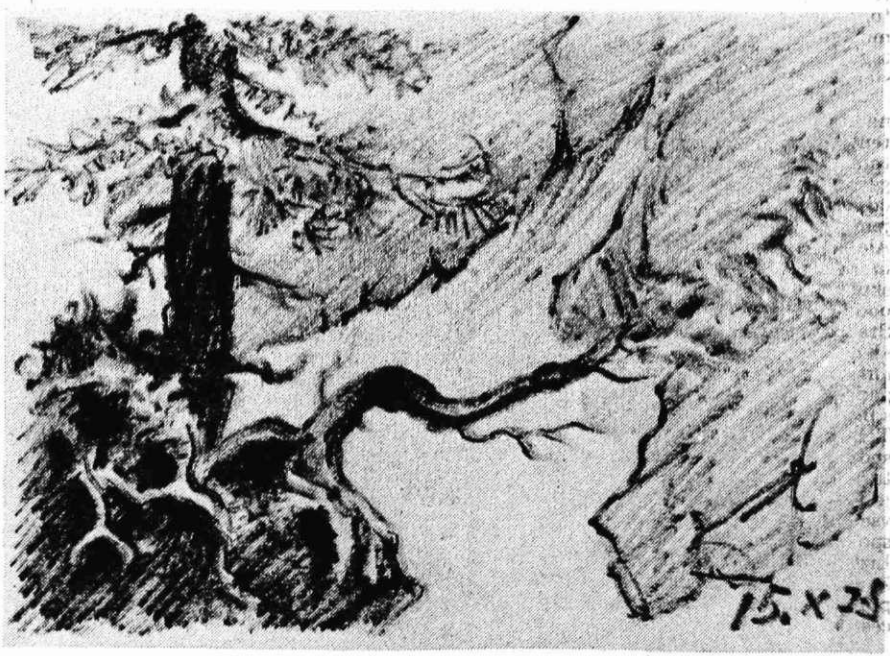
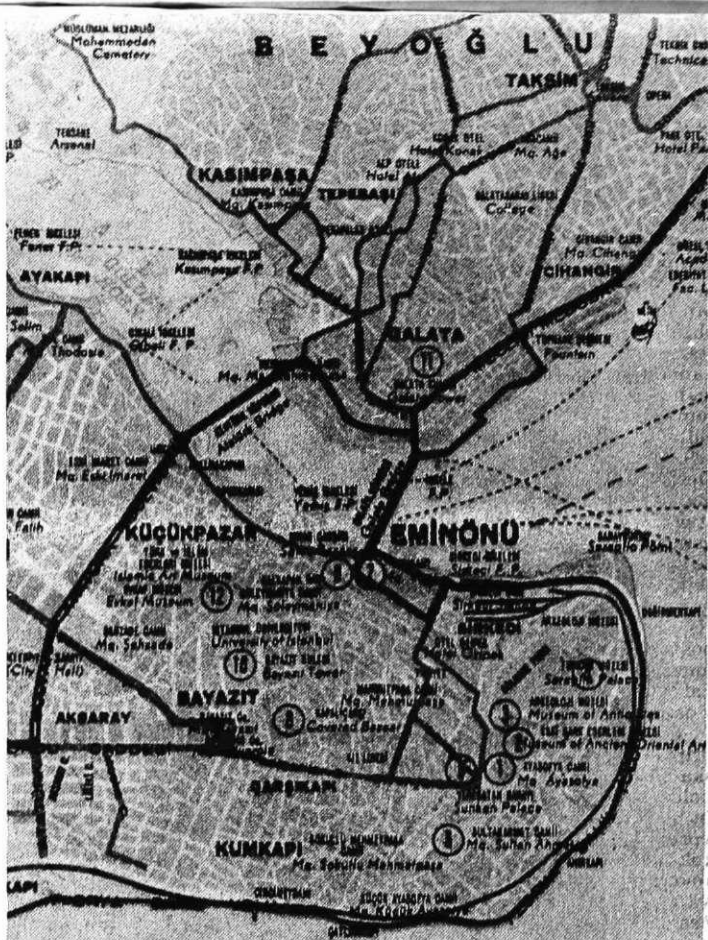
Žal ni bilo veliko časa, da bi si vsako zanimivost posebej ogledali. Pohiteti smo morali še v Topkapı saraj. To je največja zakladnica mesta in verjetno vse Turčije,

Bejoglu, znani del Istanbula, ki pa ga žal razen iz avtobusa nismo videli. Tu je sloviti Dolmabahçe Saraj. Tu je sultanov dvor, zgrajen okoli leta 1840. Okoli njega so parki, platani in cvetja, ki zelo spominjajo na Versailles. Tu je v 27 reprezentativnih salonih in 365 sobah nakopičeno bogastvo, pred katerim le ostrmiš. Tako je na primer samo za notranje dekoracije bilo porabljen kar 14,5 ton zlata. Ko je bila 1923 proučena republika, je bila tukaj rezidenca prvega predsednika Kemala Atatürka. Tu je tudi umrl. Na njegovo smrt še danes opozarjajo kazalci vseh ur: bilo je 10. 11. 1938 ob 9. uri in 5 minut.

Le slabo uro imamo na razpolago. Potem slovito zakladnico zapro. Pohiteti bi morali. Še vedno sem pod vtisom filma o kraji čudovitega bodala. In res smo hiteli, kakor da bi tekli na postajo, da ne bi zamudili vlaka. Pred vhodom v nekdanjo sultanovo rezidenco sta stala vojaka z brzostrelkami. Rezidenco so gradili v letih 1465 do 1468. Razstavne prostore si ogledamo dobesedno v diru. V spominu so mi ostali predmeti neprecenljive vrednosti, kakor na primer dve svetilki, od katerih ima vsaka 6.282 dragih kamnov, zlata zibelka in zlati prestol, težak čez 300 kg. Med smaragdi je eden težak kar 3,26 kg. Tu je tudi koran,

star 1400 let. Seveda ne morem opisati vseh ostalih dragocenosti.

Opazil sem, da so čuvaji začeli priganjati obiskovalce, naj zapustijo dvorane. Naš izlet v Carigradu se je blizal koncu. Zvečer smo napravili še majhen obisk po mestu. Turškega vodiča pa ni bilo več videti. Morda je bil razočaran nad obiskovalci, ki so hoteli videti več kakor le bazar in nočna zabavišča. Vprašanje je, če se je iz tega kaj naučil. Udeleženci izleta so vsi kakor spoznali, da le niso običajna »nevedna raj«, kot je to mislilo vodstvo izleta in da so jim glavni cilj vse kaj drugega, kakor so organizatorji pričakovali.

France Kreuzer: Na Slemenu (kroki)

Da bo na jesenicah za prvi maj počivalo delo, sta poročala oba socialnomo-

upora Franja Raša, Mata Brničevića, Anta samovladne države in skupnega gospodar-

čevanja in Lorka Stizovića v Skopju, Anta

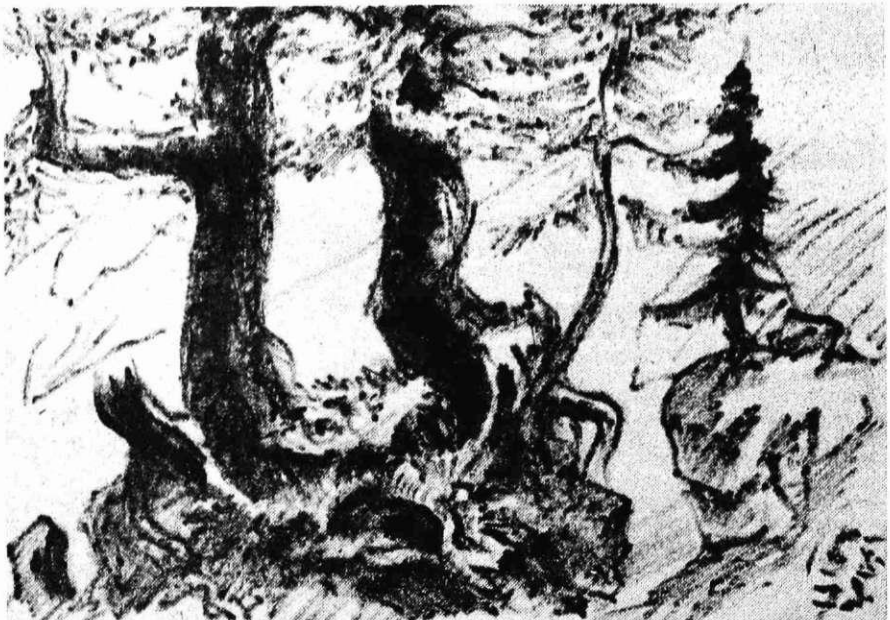
(Nadaljevanje s 1. strani)

svojem delu kot procesu izmenjavanja snovi med njim in naravo, toliko je »poesija« ena od oblik človekove ustvarjalne dejavnosti. Tukaj »poesija« – pesništvo, mislimo kot bit tistega, kar imenujemo umetnost in ne le eno od oblik umetnosti. Zato lahko trdimo: človek kot ustvarjalec, kot poet, kajti tudi pri Marxu naletimo na zahtevo, da mora proizvodnja prihodnosti dobiti umetniški značaj, da bi se kakovostno razlikovala od proizvodnje preteklosti. Umetnost je torej človekova ustvarjalna dejavnost, dejavnost človeka kot bitja, ki spreminja naravo in samega sebe, se pravi kot delavca.

Rekli smo, da je človek v odnosu z naravo. V delovnem procesu, ko proizvaja, človek zadovoljuje svoje potrebe; in v tem procesu narava postaja za človeka, človekova narava, oblikovana po človekovih načrtih. Človekova bit – delovni proces, pa ne vključuje le narave kot predmeta, temveč je sam (ta proces) naraven, sam je kot narava. V delovnem procesu je tudi človek naraven, ker je kot naravna sila v odnosu do drugih naravnih sil, ker dela kot sama narava. Človek lahko v svojem proizvodnem procesu postopa le kot sama narava, lahko le menja oblike snovi. Ko človek spreminja naravo, spreminja tudi samega sebe. Ustvarjanje novih objektov je hkrati ustvarjanje novega subjekta. S tem ko si človek kopiči sredstva, z delom iztrgana naravi, si zadovoljuje potrebe in ustvarja nove, višje, bolj človeške, »resnično človeško bogastvo človeka«. Bolj ko si človek ustvarja specifično človeške potrebe, više se dviguje nad svojo prvotno animalnost. Te potrebe pa ne izražajo le neposrednega in enosmernega razmerja z naravo, ki je značilna za animalno stopnjo: zadostiti lakoti ali odgovoriti na napad. Te potrebe množijo razmerja med človekom in naravo, omogočajo določeno obliko spoznanja (npr. znanstvenega), ki pa se lahko razvije samo takrat, ko človek ni več vključen v neposredno nujnost, ko se lahko do določene mere osvobodi neposrednih potreb.

Marx pravi: »Žival proizvaja pod oblastjo neposredne fizične potrebe, medtem ko človek sam proizvaja brez fizične potrebe in resnično proizvaja šele v svobodi od potrebe; žival producira le sama sebe, medtem ko človek producira vso naravo... Žival oblikujesamov skladu z mero in potrebo svoje vrste, v katero spada, medtem ko zna človek proizvajati po meri sleherne vrste in zna povsod dati predmetu inherentno mero; človek zategadelj oblikuje tudi po zakonih lepote.«

Umetnost je tako nastala iz dela, ne ločuje se od njega in ostaja delo. Umetnost kot delo je objektivizacija človeka.

France Kreuzer: Na Slemenu (kroki)

MIHA KLINAR

3

ZAČETEK ORGANIZIRANEGA KOMUNISTIČNEGA GIBANJA NA JESENICAH

Dne 27. januarja 1917 naj bi ta oklep dokrepil velik delavski shod »za mir in kruh« v Zagorju, pa tudi že omenjeni shod na Jesenicah, ki se ga je udeležilo okrog 500 delavcev. Govornik Zore jih je opozoril, naj se ne dajo zapeljati »v kako nepremišljeno dejanje«.

Odmev stavk v nemških avstrijskih deželah je bila tudi splošna stavka italijanskih in slovenskih delavcev v Trstu in Miljah od 28. januarja do 1. februarja 1918 pod geslom »za mir in kruh«. To gibanje je vodil delavski svet, ki so ga stakajoči izvolili in ki je objavljali »Sporočila« v slovenskem in italijanskem jeziku.

Dne 1. februarja pa je prišlo do vstaje avstro-ogrskih mornarjev, Hrvatov, Slovencev, Čehov, Poljakov, Madžarov in Nemcev v Boki Kotorski. Med uporniki je bila tretjina Hrvatov in Slovencev. Gibanje, ki se je kot odmev stavkovnega gibanja v avstrijskih nemških deželah preneslo v ladjedelnice v Trstu, Miljah in Puli, se je v času štiridnevne stavke preneslo tudi v Boko Kotorsko na avstrijsko bojno ladjevje, kjer se je v naglici formirala tajna mednarodna mornarska organizacija. Za 1. februar popoldne je pripravila svojo demonstracijo mornarjev na ladjah za mir, ki je zajela okrog 6000 mornarjev. Vstajo je vodil centralni svet mornarjev, ki mu je načeloval socialist Franjo Raš. Viceadmirala Hanseja, ki je poveljeval brodomu z

admiralske ladje »Sankt Georg«, so pripravili. Potem je s te ladje odjeknil topovski strel in na ladiji je zavihrala rdeča zastava. To je bil znak za organizatorje upora tudi na drugih ladjah. Izjema sta bili le križarki »Monarch« in »Novarra« ter rušilec »Csepela«, kjer je poveljnikom uspelo preprečiti upor. Na vseh drugih bojnih ladjah – bilo jih je okrog 40 – pa so kmalu zaplapolale rdeče zastave.

Uporniškimi mornarjem so se pridružili tudi delavci v arzenalih in Tivtu in Djenoviču, ki so ustavili delo, razobesili rdeče zastave in priredili solidarnostno demonstracijo z mornarji na obali »proti vojni, za mir, svobodo in pravico«.

Prvi dan upora sta na ladjo Sankt Georg prispela po dva delegata z vsake ladje na prvo zasedanje Centralnega mornariškega komiteja. Ta je okrog četrte ure popoldne izročil admiralu Hanseju spomenico, v kateri so mornarji zahtevali čimprejšnji konec vojne, oziroma sklenitev miru, politično neodvisnost, popolno razorožitev, boljše življenjske pogoje za mornarje in podobno.

Novica o vstaji kotorskih mornarjev je bliskovito odjeknila po vsej Evropi, tako tudi v novi boljševiški Rusiji. Lenin je že 1. februarja 1918 okrog enajstih zvečer radiotelegrafsko pozdravil uporniške mornarje in jim čestital k uspehu.

Tako je minil prvi dan, ko je Centralni svet mornarjev imel revolucionarno oblast in na vseh, razen na treh ladjah, v svojih rokah. Naslednji dan, 2. februarja 1918, pa je poveljstvo vojne luke poslalo upornikom ultimatum, ki naj bi obnovil »stari red« na vojnih ladjah.

Vodstvo upora je ultimatum odklonilo, vendar pa mu ni uspelo prisiliti k poslušnosti ladij »Monarch«, »Csepela« in »Novarra«, kjer so oficirji preprečili upor. Prav tako so se obalne baterije lotile obstreljevanja ladij »Kronprinz Erzherzog Rudolf«.

Vse te okoliščnosti so povzročile, da so nekateri omahljivci začeli širiti med posadkami ladij preplah in nevero v lastne sile. Tudi Centralni svet je bil premalo odločen, da bi do kraja likvidiral vpliv oficirjev na omahljivi del mornarjev. Najbolj revolucionarni člani so predlagali, naj bi poizkušali izpluti iz Boke Kotorske, vendar se niso mogli zediniti. Tako so izgubljali čas, ki je začel delati za Komando luke, ki je z ultimati, svojimi agenti in obljudami, da uporniki ne bodo kaznovani, vedno bolj rahljal množično voljo do nadaljevanja upora.

2. februarja zjutraj se je pred kotorskim zalivom pojavila tretja divizija vojnih ladij, ki jih je nad upornike poslala iz Pulja cesarsko-kraljeva admiraliteta. Tako je bil upor že 2. februarja okrog desetih dopoldan zaduščen. 11. februarja 1918 so voditelji

denarja ne spleta, zato večina udeležencev zamenja dinarje v turške lire kar pri njem. Ogled mesta iz avtobusa je seveda površen. Celo mimo prvih obrisov starodavnega obzidja Konstantinopla zdravimo, kot to velava prometni utrip dva in pol milijonskega mesta, ki se ponša, da stoji na dveh celinah, kar nam vedno znova poudarja turški vodič. Nekdanji grški Bizantinon, kasneje Konstantinopolis ima mnogo sledov. Mi žal vidimo le ostanke mogočnega obzidja, ki ga je začel graditi cesar Konstantin I. leta 330. Obzidje je vzdržalo napade Obrov, Slovanov in Arabcev. Da, to je bilo v času, katerega opisuje tudi naš roman Pod svobodnim soncem. Samo obzidje je dokončal Teodozij II. okoli leta 439. Dolgo je bilo skoraj šest km (5930 m). Desetletja in celo stoletja so Slovani zaman naskakovali meje bizantinskega cesarstva, čeprav so v neposrednem zaledju ustanavljali »Slavinije« in se celo povzpeli do nevarne moči bolgarskih in makedonskih cesarjev (Samuel). Šele 29. maja 1453 je mesto dokončno osvojil sultan Mehmet II. Fatih (osvajalec). Že dva dni kasneje postane najimenitnejša stavba vzhodnega imperija, Hagia Sophia, ki jo je leta 537 dal zgraditi cesar Justinijan, prva džamija v osvojeni metropoli.

Skozi Bejoglu (Begov sinovi) nas vodič pripelje do restavracije ob Bosporju. Morska ožina je dolga 32 km. Raztegnjena je v poldnevniški smeri. Široka je kakih 2 do 4 in pol km, na enem mestu celo 660 m. Povprečna globina je okoli 70 m. Površinski tok iz smeri Črnega morja je tu zelo močan (okoli 10 km na uro; za primerjavo: Donava pri Dunaju teče za dobro tretjino počasneje). Prav zaradi tega je bila plovba po ožini poseben problem. Ni čudno, da se najožje mesto imenuje Seitan Acentizi (hudičeva reka). V restavraciji ob Bosporju nam je jasno, da je mrtva sezona. Cena steklenice vina se spreminja podobno kot artiklom na bazarju od ure do ure, glede na povpraševanje in ponudbo. Ko smo zapuščali hotel, je bila steklenica že za skoraj 30 % cenejša!

Ob obali Bosporja opazimo veliko ribičev. Zaradi kompenzacijskega toka (slane vode v globini) v smeri Črnega morja je rib obilo. To je seveda v nasprotju z ostalimi vodami Sredozemlja, kjer rib praktično ni. Idealne možnosti ribiškega turizma. O tem nas prepriča kasneje polne stojnice rib na trgih. Seveda je voda Sredozemskega morja toplejša in ravno mešanje s hladno črnomorsko je vzrok za ribje bogastvo, poleg tega pa je mediteranska voda tudi bolj slana.

Pogled na številne džamije z minareti na obeh straneh Bosporja je zares enkraten. Današnji viseči most med kontinentoma je obenem most enega mesta. Ko smo ga prekoračili, smo se znašli na robu Azije, od koder so nekaj stoletij pred našim štetjem prodirali perzijski osvajalci, pa kasneje Aleksander Veliki v nasprotno smer. Dva in pol meseca kasneje sem v Egiptu poskušal razumeti posledice teh svetovnih podvigov. Ko je pokojni De Gaulle obiskal Stalingrad, je izjavil približno takole: »Kako daleč so prišli Nemci!« Ali niso antični zavojevalci prišli še dlje? Indijska podcelina – povratak Aleksandrovo vojske s primitivno navigacijo ladjevja tiste dobe! Teh trenutkov, teh mejnikov, se skušam spomniti na azijski celini, žal me zmoti turistični vrvež bližnje trgovine. Mostnina je baje že v zelo kratkem času poravnala vse stroške gradnje. Most me je močno spominjal na znani Sallazarjev most v Lizboni. Razlika je v tem, da je tu promet že gostejši in da je most obenem eden najpomembnejših členov znane evroazijske ceste.

Žal je program obiska Carigrada za prvi dan zaključen. Zvečer obiščemo še specializirano trgovino z usnjenimi izdelki. Za

tiste udeležence, ki so prišli z nakupovalnimi nameni, se je morda obisk izplačal. Ugodne nakupe jim je kasneje, vsaj nekaterim, zagrenila naša stroga carina na zagrebškem letališču.

Sicer pa je turški vodnik kazal mnogo večje zanimanje za trgovine in bazarje, kakor za kulturne in zgodovinske znamenitosti. Morda je vzrok v tem, da je motivacija obiska večine turistov usmerjena na razne bazarje, ki so ravno v tem mestu med najbolj znanimi na svetu. Sloviti Misir Carsisi je že iz leta 1660 in premore nad 100 prodajaln. Zlato, srebro in izdelki iz obeh kovin prevladujejo. Seveda so na izbiro tudi spominki, orientalske preproge in izdelki iz usnja. Kupci, ki pridejo iz avtomobilom iz naših južnih republik, se poleg usnjenih izdelkov založe še s kavo in raznimi izdelki iz bakra, podobnim onim, ki os jih včasih prodajali na sarajevski Baščaršiji. Bazar je prav paša za oči predvsem za ljubitelje starega orožja in svetilk.

Dvodnevni izlet je zares premalo časa za ogled vsega. Toda če se, da je večina udeležencev zaradi malomarnosti vodnika ne vidi glavnih zanimivosti mesta,

kot sta to slovita Hagia Sophia in palača Topkapi, kot se je to pripetilo nam, je to mnogo huje od sicer običajnega spodrslija. Kaj se je zgodilo?

Naslednjega dne so bile na programu tri zanimivosti Carigrada: poleg že omenjenih dveh še slovita »plava« ali džamija sultana Ahmeta.

Ogled Ahmetove džamije nas je resnično navdušil. Že na trgu pred vhomom (na nekdanjem bizantinskem hipodromu) se poleg šestih minaretov dviga še sedmi – obelisk iz granita. Iz hieroglifov je razbrati, da ga je faraon Tutmosis III. posvetil sončnemu bogu Amonu Ra (poldrugo tisočletje pred našim štetjem). Visok je nad 19,5 m.

Napisi na obelisku nam povedo, da gre za gospostvo Egipta in njegovega vladarja, ki se je tedaj raztezalo daleč čez Sinaj, tja do plodnih ravnin Mezopotamije. Seveda Tutmosis III. ni vedel, da bo njegov pripevek bogovom služil kot dodatna obogatitev kasnejšega Konstantinopla. O tem nas prepriča marmornati podstavek imperatorjev Arkadijsae in Teodosiusa. Nad

Pogled na mesto s slovito mošejo-Sulejmanijo (Sulejman 1550–57). Zgradil jo je arhitekt Mimar Sinan. Po njegovih načrtih so bili pri nas zgrajeni še danes sloviti mostovi na Drini in Neretvi (Mostar). Po površini je mošeja večja od Hagie Sophie in Plave džamije. V njej je prostora kar za 27000 vernikov.

Carigrad ima danes nad dva in pol milijona prebivalcev. Slovani so ga vedno tako imenovali. Turki mu pravijo Istanbul. Mesto leži na dveh kontinentih. Ko prideš preko visečega mostu v azijski del, to potrdijo s posebnim žigom. Na sliki so najbolj znane točke starega dela mesta in vhod v Zlati rog.

upora Franja Raša, Mata Brničevića, Anta Grabarja in Jerka Šizgorića v Skalarjih pri Kotoru ustrelili.

»Vi streljate v pravico! Živela svoboda!«

Take so bile Rašove poslednje besede. 800 mornarjev so zaprli, 389 jih je prišlo pred sodišče. Proces zoper nje se je zaključil šele oktobra 1918, torej tik pred razsulo Avstro-Ogrske. (55)

Dan po zadušitvi upora kotorskih mornarjev, 3. februarja 1918, je bil na Jesenicah delavski shod, ki so ga priredili krščanski socialci, a se ga je udeležilo samo 52 zborovalcev. Ne bi ga omenjal, ko bi prav ta številka ne bila najbolj zgovoren dokaz, kako je na Jesenicah v tem času opešala krščansko-socialna strokovna organizacija in kako zelo je številčno narasla jeseniška podružnica socialistične zveze kovinarskih delavcev. Ob njenem obnem zboru 24. februarja 1918 je 2. marca 1918 »Delavec« upravičeno zapisal, da šteje »okrog 1100 članov«, vsi znaki pa kažejo, da se bo število članov še pomnožilo. Na tem obnem zboru so izvolili tudi devetnajstčlanski zaupniški odbor, ki naj bi v letu 1918. urejeval odnose med delovnim kolektivom in vodstvom KID (56).

3. marca 1918 je bila v Brestu-Litovskem podpisana mirovna pogodba, ki jo je diktirala Nemčija Rusiji. Po tej pogodbi so od Sovjetske Rusije odtrgali Ukrajino, Poljsko, Belo Rusijo, baltičske dežele, Finsko, kjer so nemške čete omogočile protirevolucijo, v Zakavkazju pa Kars ter ardgansko in batumsko pokrajino, ki ju je zasedla Turčija. Nemci so zasedli Ukrajino, Krim, na prošnjo gruzinskih in azerbejdžanskih nacionalistov pa Zakavkazje in zagospodarili v Tiflisu in Bakuju ter na skrivaj z orožjem in hrano podpirali kontrarevolucionarne čete generala Krasnova.

V takem trdem in »nesrečnem miru«, kakor je imenoval Lenin brestlitovski mir, ki pa ga je mlada sovjetska država potrebovala za organiziranje zaledja in za okrepitev Rdeče armade, pa so v Evropi (zlasti pod vplivom antantne propagande) videli poraz proletarske revolucije v Rusiji. Tudi urednik časopisa »Naprej« Rudolf Goluh v članku »K vprašanju o zatiranih narodih in o Internacionali« govori v polemiki z dr. Tumo o »razbiti ruski in finski revoluciji, ki bi bile morda mogle prinesiti svetu to, kar imenuje Tuma »odrešenje človeka in narodov« (57).

Takrat se je namreč v JSDS razvijala polemika, ali naj stranka sodeluje v Narodnem svetu z meščanskima slovenskima strankama ali ne. Tako so na seji širšega izvršnega odbora JSDS 26. februarja 1918, sklicani na pobudo dr. Henrika Tume, razpravljali prav o tem, kakšno stališče naj stranka zavzame v zvezi s pričakovanjem povabila na sodelovanje v Narodnem svetu.

Na tej seji so bili sprejeti predlogi, ki jih je dr. Tuma sporočil Josipu Petejanu v pismu 6. februarja 1918 in ki so vsebovali naslednje: »1. Iz majske deklaracije je izločiti pridržek hrvatskega in habsburškega (zgodovinskega) prava (na tako pravo se Slovenci v nasprotju s Čehi, Poljaki in Hrvati nismo mogli sklicevati, ker smo bili narod brez zgodovinske državnosti) ter sprejeti enostavno formulo enotne državne organizacije Slovencev, Hrvatov in Srbov na skupnem etnografskem in gospodarskem ozemlju s polno demokratično organizacijo in kulturno samoupravo posameznih delov Slovencev in Srbo-Hrvatov. 2. Stranka stoji na internacionalnem, revolucionarnem, razrednem stališču, ker vidi v tem edino možnost priti do lastne državne skupnosti jugoslovanske skupine in posebej, ker vidi v tem garancijo polne samoodločbe narodov sploh in Slovencev posebej. 3. Jugoslovanska socialna demokratična stranka na podlagi demokratičnih načel lahko sodeluje pri vseh onih problemih, ki se tičejo osnove jugoslovanske

samovladne države in skupnega gospodarstva in kulturnega stremljenja«. (58)

Verjetno je 24. marca 1918 o brestlitovskem miru pa tudi o navedenih socialnodemokratskih stališčih od Narodnega sveta govoril na jeseniškem shodu tudi Josip Petejan, ko je »orisal današnji politični položaj«, čeprav samo bežno in se je verjetno mnogo dalj zadržal pri »skrajno kritičnih razmerah, v katerih se nahaja delavstvo« in pri »novem zakonskem načrtu glede vojnih dajatev, ki nikakor ne ustreza željam delavstva«. (59)

Dne 29. marca 1918 je »Naprej« poročal, da so jeseniški delavski zaupniki pisмено zahtevali od okrajnega glavarstva v Radovljici, naj bi splošno in za vse sloje takoj vpeljali mesne nakaznice za Jesenice, Javornik in Koroško Belo.

Podobna akcija za izboljšanje prehrane in proti lakoti je bila 16. marca 1918 tudi v Ljubljani, kjer je več kakor 200 železničarskih žena demonstriralo pred deželno vlado v spredu, pred katerim je vihrala rdeča zastava. Dan kasneje, 17. marca 1918, je bil v Ljubljani javni ženski shod za mir in žensko volilno pravico. Na shodu so žene z resolucijo pozdravljale revolucionarni ruski proletarijat. (60)

»O revolucionarnem ruskem proletariatu smo mnogo govorili,« mi je v času, ko sem si zapisoval spomine preživelih predvojnih jeseniških komunistov, pripovedoval Janez Mlakar. »Razmere« so bile v tistem času na Jesenicah težke, lahko rečem obupne. Vsi smo stradali. Ljudje, zlasti otroci so umirali od lakote in epidemije španske gripe jeseni 1917. Živeli so le gospodje v tovarni, vojni dobikarji in prekupčevalci. Nenehno smo pritiskali na naše zaupnike, naj terjajo od tovarne boljše prekrbo. Gospodje so sicer obljubljali, storili pa niso ničesar. Samo pritiskali so na nas, da delamo premalo. Za izboljšanje mezd pa so bili gluhi in so se otepali tistega, kar je glede našega zaslužka terjala od njih pritožbena komisija. Tako so tudi na pomlad 1918. leta postali zelo samovoljni pri izplačevanju naših mezd in so aprila kar na svojo pest prestavili izplačilni dan z 10. na 12. dan v mesecu. Ta gosposka samovolja nas je podžgala, da smo ustavili stroje in k temu prisilili tudi bojazljivce, ki jim je v kostonh že tičal strah pred tovarniško gospodo in pred nadporočnikom Müllerjem, predstavnikom vojne uprave v tovarni. Vsi na ulico!« smo zahtevali.

In ulica je prvič v zgodovini jeseniškega delavstva spregovorila. Ne da bi se menili za avstrijski zborovalni zakon, smo priredili neprijavljeno množično demonstrativno zborovanje pred tovarno. Tovarniška gospoda se je prestrašila. Nadporočnik Müller si ni vedel pomagati. Komandir jeseniške žandarmerije Kokalj se je nekam izgubil. Gospoda ga ni mogla najti. Vedel je, koliko bije ura in da bi se lahko zanj slabo izteklo, če bi se prikazal in terjal v imenu zakona, da se razidemo in vrnemo v tovarno.

Tako ni bilo nikogar, ki bi motil naše zborovanje. Zahtevali smo izboljšanje prekrbe, izplačevanje zaslužkov na izplačilni dan kakor doslej, padali pa so tudi vzklili, naj država konča vojno in psovke na račun tovarne in oblasti. Le s težavo je uspelo zaupnikom, ki jih je vodil Zugwitz in predsednik kovinarske organizacije Gabrielu, da so nas proti večeru zopet spravili v tovarno... (61)

V tisku te demonstracije jeseniškega delavstva nisem zasledil, pač pa je dne 16. aprila 1918 poročal »Naprej« o samovoljnem dejanju Kranjske industrijske družbe, ki je brez posvetovanja z delavskimi zaupniki hotela preložiti izplačevanje delavskih zaslužkov na 12. dan v mesecu, s čimer pa se delavci niso strinjali.

»Demonstracija je dvignila borbeni duh delavstva,« se je spominjal Janez Mlakar. In ta borbeni duh je po Mlakarjevem mnenju prišel do izraza prav pri praznovanju Prvega maja leta 1918.

Da bo na Jesenicah za Prvi maj počivalo delo, sta poročala oba socialnodemokratska lista – »Naprej« 23. aprila in »Delavec« 27. aprila 1918.

»Tovarna se je praznovanju prvega maja na delovni dan postavljala po robu. Prvi maj je padel tisto leto na sredo. Delavci pa se nismo dali. Sklenili smo, da bo ta dan delo v tovarni počivalo. In naša volja je zmagala,« mi je pripovedoval Janez Mlakar. »Ob osmih zjutraj smo se zbrali pred 'Jelenom' in se uvrstili v sprevod, ki je krenil po stari cesti mimo graščine na obhod okrog Jesenic...« (62)

Na Jesenicah smo še pred drugo svetovno vojno poznali samo dve cesti. Stara smo pravili cesti mimo savske cerkve in graščine, nova cesta pa cesti s postaje proti tovarni. Po tej cesti se je vračal sprevod na prvomajski shod, ki je izzvenel kot »manifestacija za mir, za svobodo, za delavske pravice in demokracijo«. (63)

»Ta dan so Jesenice lahko čutile, kakšno moč združuje v sebi delavstvo, združeno v borbeni organizaciji,« je o praznovanju prvega maja leta 1918 dejal Janez Mlakar. (64)

O jeseniškem praznovanju Prvega maja 1918 je poročal 3. maja 1918 tudi »Naprej«. Govoril je socialnodemokratski prvak Anton Kristan in v več, kakor poldrugo uro trajajočem govoru poudarjal potrebo osebnega delavnika in pobratenja vseh narodov, posebno pa vseh delavcev sveta, da bi prišel »koniec te grozne svetovne morije... Seveda pa je precejšen del govora posvetil delavski in splošni ljudski »slabi prehrani«. Zugwitzeva je govorila v imenu žena in pozvala delavske žene, naj »vzgaajo otroke v duhu socializma, v duhu demokracije«. Predsednik strokovne organizacije Gabriel pa je govoril o njenem pomenu in o pomenu delavskega tiska.

O potrebi političnega organiziranja delavstva pa ni govoril nihče, čeprav je na to pomanjkljivost komaj deset dni poprej v svojem govoru pred tržaškim delavstvom opozarjal Ivan Cankar, že pred njim pa je podobne misli razvijala socialistka Alojzija Štebi v »Demokraciji« v svoji kritiki X. zbornice JSDS, kjer opozarja:

»... Jugoslovanska socialna demokratična stranka boleha že od svojega začetka na tem, da se ne opira na močno zgrajeno politično organizacijo. Doslej je imela stranka le v Trstu in na Goriškem izrazite politične organizacije, na Kranjskem, Stajerskem in Koroškem so obstajale le (strokovno) izobraževalne organizacije, ki so opravljale dvojne funkcije, a nobene popolno. Zato so opira stranka izključno le na one pristaje, ki so strokovno in gospodarsko organizirani... Ta nedostatek strankine organizacije se je živo izražal na vsakem strankinem zboru, tudi na zadnjem (X.). Z vsu upravičenostjo je bil ugotovil dr. Tuma že na strankinem zboru leta 1914 in zopet na zadnjem, da so strankini zbori jugoslovanske socialne demokratične stranke pravzaprav zbori strokovno in gospodarsko organiziranega delavstva, a ne zbori politično organiziranih pristavev stranke... Deseti zbor jugoslovanske demokratične stranke ni bil strankin zbor v pravem pomenu besede, ker niso bile zastopane ne Koroška, ne Dalmacija, ne Istra. Kako so bili izvoljeni delegatje za Kranjsko – razen Idrije – in Stajersko, to je skrivnost sklicateljev strankinega zbora, ker niti na Kranjskem, niti na Stajerskem niso delovale ves čas vojne nobene (politične) organizacije razen strokovnih in gospodarskih...« (65)

Tako Alojzija Štebi v št. 1–2 v prvem letniku »Demokracije«. In Ivan Cankar v že omenjenem tržaškem govoru 20. aprila 1918:

»Slovenska socialna demokracija je tudi po slabotnih političnih začetkih svoje politične organizacije ostala, kar je bila: zveza strokovnih organizacij in v idejnih načelih nekakšna verska sekta. Stranka ni videla naroda, narod ni videl stranke. Na čisto osamljenih, daleč ločenih krajih slovenske domovine so se v svoje organizacije zbirali industrijski delavci, ki so se brigali za svojo pravično krušno stvar in se niso zanimali za prav nič drugega. ...« (66)

To, kar lahko spoznamo že iz opisanega, je veljalo tudi za jeseniško delavstvo in jeseniške socialiste, kakor veljajo prav tako, kakor za vso slovensko socialno demokracijo, tudi naslednje Cankarjeve besede:

»To nikakor ni obsodba teh socialistov iz polpretekle dobe, nasprotno: iz vsega svojega srca, iz svojega toplega prepričanja so dali vso svojo moč, ves svoj intelekt podjarmljenemu, zaslužnjem delavcu; in prav nič ni čudno, da jim je bila v tistih časih poglavitna in pravzaprav edina skrb, da potom organizacije pribore delavcu boljši kos kruha. In delavec bo zmerom hvaležen tem svojim prvim evangelistom,

ki so brez premisleka tvegali zanj preganjanje in svobodo.« (67)

Tu Cankar seveda misli začetnike socialističnega gibanja na Slovenskem, ki so bili kakor Železnikar preganjani še pred ustanovitvijo hainfeldske avstrijske socialne demokracije in njene članice Jugoslovansko socialno demokratske stranke. Toda njegova ugotovitev, da je stranka po metodi delovanja ostala, kar je bila, je v veliki meri veljalo tudi za usodno leto 1918, ko je Ivan Cankar opozarjal vodstvo JSDS, da bo »jugoslovanska socialno demokratska stranka mrtva veja na drevesu naroda, če se zarije enkrat za vselej samo v svoje krajevne strokovne organizacije in če ne bo spoznala:

»... temeljna načela socializma in zadnji cilji njegovi so last vseh narodov; toda pota, ki vodijo do teh ciljev, si mora začrtati vsak narod zase, po svoji osebnosti, po svojih domačih gospodarskih, političnih in kulturnih razmerah. ...« (68)

Tudi to Cankarjevo še danes aktualno misel, oziroma Cankarjevo pojmovanje socializma, je zgodovina potrdila, čeprav je v kritiki slovenske socialne demokracije v svojem govoru 20. aprila 1918 v Trstu iz-

hajal iz nekaterih misli, ki jih je v kritiki X. zbora JSDS zapisala že Alojzija Stebi v glasilu socialistične omladine – Demokraciji:

»... Zahtevi po pravici samoodločevanja naroda in po ustvaritvi narodne države bi bili morali biti izhodišče politične resolucije stranke, ki se imenuje demokratska in socialistična. Stranka pa je sklepala pod sugestijo Rennerjevega fantoma nadnacionalne države in se je popolnoma podredila njegovemu oportunizmu, ki pričakuje ozdravljenje političnih razmer v državi od tega, da poizkuša pregovoriti vladajoče kroge k reformam obstoječih naprav, a ne priznava obvladanim (narodom) svobode, da si zgrade sami svojo hišo, da ji postavijo najprej zanesljiv temelj in jo opremijo v notranjosti po svojih potrebah.« (69)

Tako Stebijevo v marčevi številki »Demokracije« in podobno tudi Cankar v aprilu 1918:

»Stranka je zamrmrala v svojem glasilu in mrmra še zmerom, da je treba najpoprej demokratizacije in socializacije avstrijske monarhije in Evrope z okolico vred, potem šele da se bo dalo govoriti o jugoslovanski državi. To je, po mojih mislih, zelo čudna logika, kakor bi kdo rekel: »Najprej moram imeti lepo urejeno in osnaženo sobo, potem šele si zgradimo hišo!« Mladi socialisti pa mislijo, in mislijo po pravici, da je treba najprej doma, nato si ga bomo uredili po svoje. Krepko organizirana socialno demokratska stranka si bo v tem domu znala pridobiti svojo veljavo, si bo znala izbojevati svoje cilje:« (70)

Stebijevo nadaljuje prejšnji njen citat: »Če bi povedala resolucija (X. zbora JSDS) samo to, da zahteva jugoslovanska socialno demokratska stranka samoodločanje in narodno državo za jugoslovanske narode, bi bila povedala povsem dovolj in pokazala bi s tem, da stranka pravilno pojmuje stremenje nesvobodnega naroda. Toda stranka se je oprijela Rennerjevega reformiranja in je sprejela gostobesedno resolucijo, ki se izogiblje jasnemu aut – aut (ali – ali). Čeprav odobrava stranka postopanje boljševiške vlade na Ruskem, pa si vendar ni prisvojila njenega glavnega načela, pravice samoodločevanja narodov. ...« (71)

Naj navedem še neki citat iste avtorice iz članka Jugoslovansko vprašanje in jugoslovanska socialno demokratska stranka, objavljenega v isti številki iste revije, in sicer kritiko najmočnejše socialnodemokratske stranke v habsburški monarhiji – avstrijsko-nemške:

»Žalostno pa je to, da najmočnejši ud (tako imenovane avstrijske) internacionale, nemška stranka, ne kaže v svoji večini prav nobenega umevanja za upravičene zahteve ostalih narodnosti v Avstriji, ampak hote ali nehote podpira s svojo le navidezno radikalno politiko šovinistično stremenje nemške buržoazije. ...« (72)

Tudi to je bila resnica, kar dokazujejo naslednji meseci prav na primeru »reševanja« slovenskega narodnostnega vprašanja s strani vodstva avstrijske socialne demokracije, oziroma njene avstrijsko-nemške socialnodemokratske stranke. V tej stranki so bile v tem času štiri struje, kakor pravi Rudolf Golouh v članku »Socialistične stranke in vojna«:

»(imamo)... skrajno desno strujo Rennerjevega patriotskega socializma, nemško-nacionalno socialistično strujo Leuthnerja in pokojnega Pernerstorferja, socialistični integralizem starega Adlerja ter levi radikalni socializem, katerega najizrazitejša predstavnika in tolmača sta Otto Bauer in Friedrich Adler...« (73)

V tem času sta minevali dobri dve desetletji, odkar je bil na VI. zboru splošne socialnodemokratske stranke Avstrije na Dunaju junija 1897 sprejet federalistični »Organizacijski pravilnik« skupne av-

premori deležne raziskovalnega, konservatorskega in restavratskega dela, ki je prineslo pomembne rezultate (P. Fister, Grad Kamen v Begunjah na Gorenjskem, Snovanja – leto VII (1973), št. 2–3, 3 ss.). Ti rezultati so pokazali, da moramo zamek kasnejšega gradu iskati v stolpu kvadratnega tlorisa, ki je stal na zahodnem višjem platoju kasnejšega kompleksa (sl. 5). Za gradnjo prav na tem mestu in ne na spodnjem skalnem hrbtu, ki je bil bliže tovarniški poti ob potoku (že večkrat omenjena pot čez Preval), pa so bili verjetno odločilni prav strateški pogoji: če bi bil stolp, ki je bil v tej prvi fazi iz 12. stoletja bolj vojaška postojanka, kot bivalni objekt, bi bil idealna tarča za napade z vrhnje skale, kakor je kasneje spodnji del gradu nujno potreboval zgornji stolp kot dodatni obrambni objekt.

Kdaj točno je grad Kamen prišel v posest Celjanov, ni znano. Vemo pa iz virov, da se je l. 1428 tod ubil, ko je padel s konja, Herman III. Celjski. Lastniki so postali verjetno že v 14. stoletju in so prav oni zgradili novi del gradu, tako imenovani gotski palazzo. Zgrajen je bil na vzhodnem nižjem skalnem hrbtu (2. gradbena faza) in je bil v svoji zasnovi v bistvu še vedno stolp, ki pa je bil namenjen predvsem bivanju in je zato bil večjih dimenzij v tlorisni zasnovi.

Tretjo gradbeno fazo moramo verjetno pripisati že Lambergom, ki so bili lastniki gradu od leta 1436 dalje. Najverjetneje pa je nastala po napadih celjskega vojskovodje češkega rodu Jana Vitovca, ki je leta 1439 razdeljal bližnji begunjski Katzenstein ter se lotil in verjetno poškodoval tudi Kamen. V tretji gradbeni fazi se je povečal in razširil spodnji bivalni »stolp« in to v smeri proti zahodu, sledeč obliki skalnega hrba med obema prvotnima stolpoma.

Zadnjo fazo gradnje (4. faza) pa je pogojevala bodisi nevarnost turških vpadov bodisi katastrofalni potres leta 1511, ki je porušil tudi lamberski grad nad Tržičem. Predvsem pa je nova miselnost, ki je narekovala nove oblike fortifikacije in drugačno udobje, izoblikovala Kamnu dokončno podobo v 16. stoletju. Več gradbenih faz, ki pa so si sledile tesno druga za drugo (1537, 1548), tako da se jih v bistvu ne da ločevati, je mogoče združiti v eno samo, ki jo imenujemo renesančna faza. S tem je bila zapolnjena z reprezentančnimi prostori strma skalna vrzel med baročnim delom (2. faza) in samostojnim zahodnim stolpom (1. faza). To podoba gradu, ki je bil eden (vsaj na Gorenjskem) največjih raščeni gradov pri nas, nam prinaša tudi Valvasor (sl. 6).

Plemiči Lambergi, ki so na Gorenjskem bili v službi (vazali) Ortenburžanov že od leta 1360, so bili najdalj lastniki gradu Kamna. Iz njihovega rodu so bili znani: Jurij Lamberg, stotnik in oskrbnik freisinkih posestev v Skofji Loki, Žiga Lamberg, prvi ljubljanski škof (umrl 1488. leta), zlasti pa njegov brat Gašper Lamberg. Ta je junak, ki ga opeva prav na begunjskem prostoru nastala ljudska pesem »Pegam in Lamberger«. Zmagal je na številnih viteških turnirjih in se pomeril s samim cesarjem Maksimilijanom I. Zgodba o tem, kako je premagal celo troglavega velikana Pegama – mišljen je celjski vojskovodja češkega rodu Jan Vitovec, ki je prav radovljiškemu območju zadal mnogo gorja in škode – pa je našla svoj odmev tudi v ljudski likovni umetnosti panjskih končnic.

Južno pobočje pod gradom Kamnom je bilo spremenjeno v obzidane terasaste vrtove s kasneje prizidanimi gospodarskimi poslopji. Južno pod gotskim »stoplom« je na ravni poleg renesančne trdnjave (bastiona) nastal še drugi kompleks gospodarskih poslopj (mlin, žaga), katerega stanovanjski del je še dandanes dobro ohranjen.

Grad je začel propadati, ko so ga v prvi polovici 18. stol. (leta 1740) lastniki opustili. Ker pa so prav takrat v Begunjah na

Ze delno obnovljene ruševine gradu Kamna

mestu starejše začeli graditi novo baročno cerkev sv. Urha, so uporabili za njeno kritje opeko z gradu. Ljudsko izročilo (J. Lavtižar, Zgodovina župnij in zvonovi, 1897, 27 s.) pravi, da so ob razkrivanju gradu v sklenjeni vrsti podajali opeko do cerkve, ki je oddaljena skoraj 2 km (!?). Iz grajske kapele naj bi bil prenešen tudi stranski oltar Matere Božje v novo župnijsko cerkev sv. Urha. Vse ostale uporabne gradbene dele pa je ljudstvo razneslo in uporabilo pri gradnji svojih hiš (portale, stebre, okenske okvire itd.). Tako naj bi

renesančni nagrobnik Lambergov, ki je sedaj v župnijski cerkvi v Zasipu, tudi izviral s Kamna.

Velja omeniti, da hranijo v gradu Katzenstein v Begunjah, sedaj Psihiatrična bolnica, katastrsko mapo, ki so si jo dali lastniki tega gradu izdelati koncem 18. ali na začetku 19. stol. (vsekakor pa pred franciscejskim katastrom) in nam kaže sliko celotnega grajskega kompleksa gradu Kamna v 18. stoletju.

(se nadaljuje)

RADO KOČEVAR

OBISKALI SMO »BOLNIKA« OB BOSPORJU

Otomansko cesarstvo je več kakor pol tisočletja krojilo usodo dobrnega dela naših narodov. Se danes ima velik del Jugoslavije prav zaradi tega »orientalski« značaj. Precejšen del pouka zgodovine na vseh naših šolah je posvečen temu problemu. Zato sem rad obiskal nekdanjo prestolnico muslimanskih osvajalcev, ki so nekoč vpadali tudi v naše kraje, prišli do Zilje in še dlje in današnjih modernih potnikov, ki včasih na Jesenicah celo postavijo svojevrsten rekord v primatu tujih nočitev (ker morajo zaradi pomanjkljivih dokumentov, ali neurejenih denarnih zadev večkrat prenočiti v enem od obeh jese-niških hotelov).

Leto dni je že minilo, odkar je naše letalo DC 9 pristalo na modernem letališču pri Istanbulu. V spominu mi je ostal lep sveženj vtisov s poleta in razgledov z višine 9000 metrov: predvsem na bosanske gore, Suvo planino, bolgarske kotline, kjer sem zaman s pogledi iskal slovita polja rož za pridobivanje rožnih olj in pa nepozabnega srečanja s prvim orientalskim mestom – turškim Edirne. Lepo so se videle džamije z vitkimi minareti in skoraj mirno Marmorno morje. Dveh otenkov zgodovine sem se spomnil: Iz prve svetovne vojne, ko so angleški mornarji zaman naskakovali iz mostišča pri Galipoliju in še kako leto prej, ko so srbski topničarji pomagali Bolgarom osvojiti Odrin (Edirne). V obeh primerih so bili Osmani uspešni, pri Galipoliju so z nemško pomočjo vrgli Angleže v morje, v drugem pa so zaradi pohlepa Bolgarov po Makedoniji znova osvojili že osvobojeno

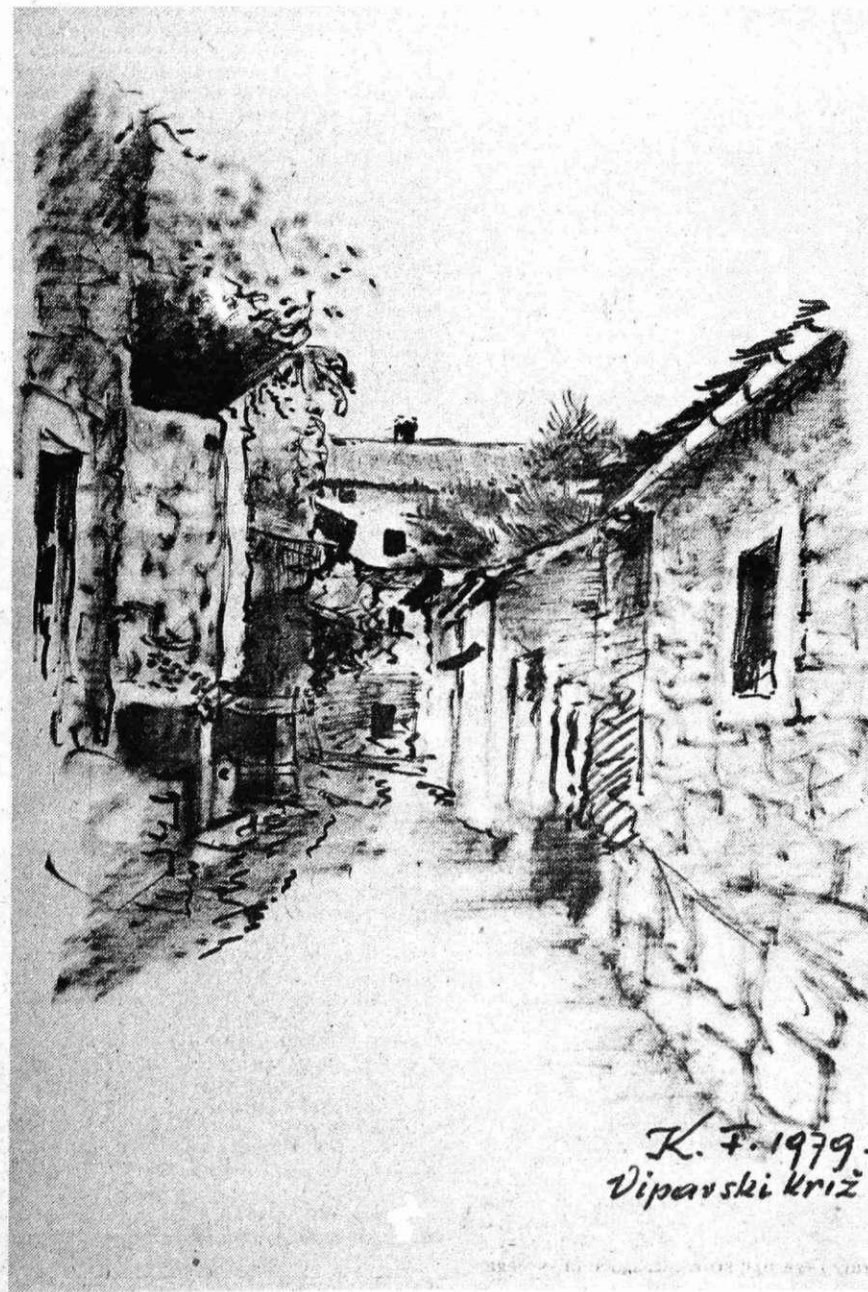
mesto. Usoda je hotela, da so se Bolgari dvakrat v preteklosti bojevali na napačni strani. Nehote se mi postavlja vprašanje, ali je bilo to zadnjič?

Prvi vtisi iz evropske Turčije so različni. Poudariti moram, da v geografskem pogledu to področje sodi v Mediteran z vsemi njegovimi značilnostmi podnebja in rastlinja, seveda z nekaterimi posebnostmi. Področje je sorazmerno nizko (200 do 300 m) z najvišjo vzpetino nekaj nad 1000 metrov. Če ne bi bilo Carigrada in Bosporja, to področje ne bi bilo posebno privlačno verjetno bi bilo celo neznano. Gorovje Strandža zelo negativno vpliva na podnebje (vlažni vetrovi se ustavljajo ob zahodnem grebenu). Sušnost, ki je tu izrazita, slabšajo še hladni vetrovi severa (Carigrad ima za 3 stopinje C nižjo januarsko temperaturo, kakor Neapelj, čeprav leži na skoraj isti zemljepisni širini). Nekaj več nasadov gozda je le ob Bosporju, kar pa je posledica umetnih posegov. Tu je nekaj makije in ostalih mediteranskih rastlin.

Naš vodič nas predstavi turškemu, ki nas bo odslej spremljal, veliko povedal in temu ustrezno tudi razočaral, žal celo tako, da mi bo omenjeni izlet ostal kot primer kako na turističnem potovanju ne bi smelo biti. Če se ne bi na izletu sam znašel, bi lahko rekel, da je bila pot nesmiselna.

Prvi vtisi so realni. Vodič (turški) nam najprej razloži, da se uradna menjava

(Nadaljevanje na 30. strani)

France Kreuzer: Vipavski križ (kroki)

nastajale na ozemlju zahodnorimskega cesarstva prve germanske državne tvorbe. Istočasno so se v Evropi prvič pojavili tudi Slovani.

V sredini 6. stoletja (568) je z današnjega slovenskega ozemlja odšlo v Italijo ljudstvo Langobardov, ki je prvotno živelo na Moravskem in v severni Panoniji. Opuščeno ozemlje so v naslednjih desetletjih naselili Slovani, ki so prihajali v več selitvenih valovih od severa in vzhoda. Naseleli Gorenjske in bohinjskega kopa se v veliki meri tesno navezuje na naselitev tega prostora pred prihodom Slovanov. Brez dvoma so ob svojem prihodu prišli v stik s staroselci. Nanje, morali so biti razmeroma številni, ne kažejo zgolj arheološke najdbe, ampak tudi imena naselij, voda in gor, ki se s pomočjo slovenščine in praslavansčine ne dajo razložiti.

Dosedanje poznavanje obsega starejšega slovenskega naseljenega območja na Gorenjskem nam kaže, da se je širilo od današnjega Tržiča proti severozahodu do Begunj in naprej do današnjih Jesenic. Omejeno je bilo na tesno območje karavanskega prisojnega podnožja; posamezni zaselki pa so nastali na že v antiki naseljenih krajih ob komunikacijah (npr. Vrba). Poimenovanje krajev po tekočih vodah (Sava na Jesenicah, Bistrica pri Tržiču, Kamniška Bistrica), kjer so te vstopale v področje večjega, že v preteklosti kultiviranega ozemlja, je značilno za čas zgodnje slovanske kolonizacije. Na vzhodu je bilo to naseljitveno področje omejeno z obsežnim gozdom, ki mu danes pravimo Uden boršt, zahodno stran pa so tudi omejevali gozdni predeli Mežaklje, Jelovice in Pokljuke. Kasnejša in manj ostro začrtana pa je kolonizacija na desnem bregu Save, južno od današnje Radovljice. Večinoma gre tod za kasnejšo, naknadno kolonizacijo. Vsekakor je bil bolj priljubljen prisojni svet pod Karavankami, kot osojni in gozdnati predeli. Iz teh strnjjenih naselij pa nekako izstopata dva otoka starejše slovanske poselitve: Dovje in Bohinj.

Tudi v času zgodnjega srednjega veka je imela velik pomen ljubelska in z njo v zvezi tudi prevalska cesta, vendar ne toliko za smer prvotne slovanske naselitve. Moramo pa pripisati Ljubelju velik pomen v zvezi s prodiranjem in političnim osvajanjem današnjega gorenjskega prostora s severa. V ljubeljski poti je treba videti glavno dohodno pot za vse, ki so po propadu slovanske samostojnosti prihajali urejat politične in zemljiške razmere na Gorenjskem in uvajali nove načine gospodarskega in političnega življenja. Pri tem je treba upoštevati predvsem težnje briksenske in freisinške škofije.

Vzhodna stran Jamarskega vrha pred vhodom v dolino Drage z Jamo in Hudičevim gradičem

V tem času je ponovno zrasel pomen begunjskih »vrat« in kar je posebno važno: prvič se v pisanih virih pojavi ime Begunje. Villa Begun oziroma territorio Uegun je zapisano v tradicijskem kodeksu briksenske škofije za leta 1050–1065 in 1063–1068 (F. Kos, o. c.). Pomen teh »vrat« pa nam potrjuje prisotnost utrjenih grajskih kompleksov, ki so skozi ves visoki srednji vek bdeli nad potjo oziroma križiščem na prehodu v dolino Drage: Jama, Kamen in Katzenstein v samih Begunjah.

Najprej moramo omeniti jamski grad Jamo oz. Zijalko, ki smo jo podrobneje opisali že na začetku tega zapisa v zvezi s prazgodovinskimi ostalinami. Zgodovina tega jamskega selišča sega v konec mlajše kamene dobe, sigurno pa v obdobje starejše bronaste dobe. V pisanih virih (Kos, o. c., 30) pa se omenja grad Jama in v zvezi z njim posredno tudi grad Kamen v 12. stoletju. Ortenburžani so imeli leta 1185 na Gorenjskem Lipniški grad in grad Jamo pri Begunjah, oba postavljena v zaščito prometnih poti. Poleg Jame (antorium et castrum Lapis) pa si je leta 1261 grof Henrik III. pridobil v posest še grad Kamen (Stein) in je bila zato Jama kmalu nato opuščena. V listini iz l. 1261 se za Jamo omenjajo štirje kastelani – oskrbniki gradu. Preden se posvetimo gradu Kamnu, moramo omeniti še Hudičev ali Škratov gradič. To je majhna jama, približno 50 m zahodno (sl. 1) od Zijalke, višje v steni Jamarskega vrha in je še danes zazidana. V svojem zadnjem koncu je zasuta. Po ljudski pripovedki je bil tukaj podzemeljski vhod v Lambergarjev grad Kamen, ki je nekaj sto metrov bolj vzhodno na vhodu v dolino Drage. Zanimivo je, kaj je o tej luknji zapisal J. V. Valvasor v 11. knjigi svoje »Slave vojvodine Kranjske«. O njej pravi: »Blizu gradu (gradu Kamna namreč, op.) najdeš v skali luknjo, ki je zazidana in ima majhno štiriozgledno odprtino ali okence navznoter. Preprosti kmečki ljudje ji splošno pravijo Škratov grad. O njej pripovedujejo per traditionem ali po ustnem izročilu prednikov tole: Ko so nameravali sezidati grad Kamen, tega hudi duh ni hotel dovoliti, pa je, kar so podnevi napravili, ponoči spet podrl. Naposled pa je le dovolil zidavo, če mu bodo prej tam zraven postavili drug grad. Zato so to malo luknjo lepo počedili, deli vanjo majhno kamnito ploščo in zazidali, vendar pustili malo okence odprto; do njega se brez dolge lestve ne da priti, niti pogledati skozenj. Še danes odkriješ, če pogledaš noter, tisto malo kamnito ploščo. Sam je resda nisem videl, ker nisem takrat, ko sem bil tam, mogel dobiti potrebne dolge lestve, vendar so mi mnogi, ki so jo večkrat videli, to potrdili. Sicer izključujem gotovost, vendar domnevam, da se je moralo nekaj čudnega prigoditi, drugače ne vem, čemu je bila

tista luknja narejena. Nekateri sicer pravijo, da rabi za prepoditev sovražnika, ker se skozi okno da streljati nanj, če bi se približal, toda ne pomislijo, da nima ta luknja prav nobenega vhoda, še tolikšne odprtine ne, da bi se skozi njo mogla zmuzniti miška; pa tudi skozi okno bi še mačka komaj mogla zlesti« (prevod po M. Ruplu, Valvasorjevo berilo, 1951, 249 s.). Ljudska domišljija pa je našla še drugo razlago o nastanku Hudičevega gradiča, ki jo je izrazil v ljudski pesmi na temo »Sveti Volbenk prekani hudobo«. Pesem je v prejšnjem stoletju v narečni obliki zapisal Anton Bonaventura Jeglič, begunjski rojak, objavil pa v sklopu svojih Slovenskih ljudskih pesmi K. Štrekelj (I. zv., Pripovedne pesmi, št. 630, 593 s.):

»Volbenk, zadegj sekirico!
Tam t'bomo deval'cerkuco.«

Volbenk vrgu škirci
tam so mu deval'cerkuco.
Kar so po dnevnaredli,
ponoči jem je vse podru
le ta hudoba kljubovna.
Enkrat tam memo gre,
grozno se norčuje z njih.
»Pomagaj deval'cerkuco,
dav t'bom ta pr'ga romarja.«

K'je bva ankat cerkuca zadevana,
Volbenk dol pokleknu je,
prosu je gospod Boga,
da b'mu dav anga tagca romarja,
de b'na 'mu dušice nič.
Volbenk komaj to zgovori,
po cesti pride vokece,
v ustih nese palčico,
na vratu nese brešence.
Vokec pride v cerkuco,
hudoba tam za otarjam stoji:
»Jest nočem tagca romarja,
k'nima duš'ce nič.«
»Sej se nisva zlihova za dušco nič,
le za ta pruga romarja.«

H'doba popade vokeca
in zleti za otarjem ven:
še dandanašnji je luknja tam;
kdor ne verjame, nej gre gledat sam.

(op.: pesem je povzeta po Štrekljevi objavi).

Nekaj o gradu Kamnu je bilo že povedanega. Prvič ga v listinah posredno zasledimo v 12. stoletju (leta 1185). Tedaj je bil še v lasti gospodov s Kamna. Znana sta nam po Valvasorju Diepold in Theobald von Stein. L. 1261 pa je prišel v last Ortenburžanov, za katere je bilo že rečeno, da so bili lastniki lipniškega gospodstva pri Radovljici. Slikovite grajske ruševine na skalnem hrbtu, ki tesno zapira dolino Drage, so bile od leta 1959 dalje s kratkimi

Njivice nad Jamarskim vrhom: prazgodovinska naselbina

strijske socialnodemokratske stranke z naslednjo soglasno izjavo:

»Od praškega strankinega zbora (aprila 1896) začeta in od tega zbora izvedena organizacija avstrijske socialne demokracije po samostojnih narodnostnih skupinah ima za smoter, da ustvari najboljše praktične pogoje za organizacijsko delo mnogogojzičnega proletariata v Avstriji in da pre-maga praktične težave jezikovne različnosti.

Ko tako priznavamo in upoštevamo koristnost popolne samostojnosti za organizacijo socialne demokracije vsakega jezika, ustvarjamo hkrati v skupnem strankinem zboru in v skupni eksekutivi ustanove, ki so sposobne, da zagotovijo še bolj kakor doslej čvrsto in udarno strnitev posameznih organizacij v skupnem boju. Narodnostna samostojnost (nemške, češkoslovenske, poljske, jugoslovanske in italijanske socialnodemokratske stranke v Avstriji) in mednarodna strnjjenost sta osnovno načelo naše organizacije. Ob tej priliki pa želimo vnaprej najodločneje zavrniti vsakršno interesno solidarnost z narodnostnimi in šovinističnimi razdvojenostmi in boji posejdujočih razredov. Zavedamo se, da razredna nasprotja ločujejo močnejše in globlje kakor narodnostna različnost in izjavljamo, da je ta organizacija določena izključno v namenu, da ustvari najučinkovitejšo obliko, v kateri mednarodno organizirani in bratsko zvezani socialni demokrate vseh jezikov bijejo boj proti izkoriščevalnim razredom vseh narodov. Ta organizacija ni ustvarjena za to, da bi podpirala nacionalno-šovinistične težnje posejdujočih razredov, marveč za to, da bi se mogla tem ostreje, brezobzirneje in učinkoviteje boriti proti njim.« (74)

Leta 1914 je večina vodstva avstrijske socialne demokracije »pozabila« na prepoved podpiranja »nacionalno-šovinističnih teženj posejdujočih razredov«. Pa tudi leta 1918 je pozabljala, kaj je septembra 1899 sprejela na svojem VII. zboru v Brnu v narodnostni program avstrijske socialne demokracije, ki si je takrat začrtala naslednje smernice:

»1. Avstrija naj se preobrazi v demokratsko narodnostno zvezno državo.

2. Namesto zgodovinskih kronovin (kakor na pr. Kranjska, Koroška, Stajerska, Primorje, da navedem kronovine, v katerih so živeli Slovenci, torej kronovine, ki so s svojimi mejami rezale strnjeno slovensko narodno ozemlje – prip. M. K.L.) se osnuje samoupravna telesa, ki bodo razmejena po narodnostnih mejah in katerih zakonodajno in upravo bodo opravljale narodne zbornice, izvoljene na osnovi splošne, enake in neposredne volilne pravice.

3. Vsa samoupravna ozemlja enega naroda tvorijo skupaj narodnostno – enotno zvezo, ki opravlja svoje narodne zadeve popolnoma avtonomno.

4. Pravice narodnih manjšin varuje poseben zakon, ki naj ga sklne državni parlament.

5. Ne priznavamo nobene narodnostne podprave in zato zametujemo zahtevo po državnem (nemškem – op. M. K.L.) jeziku; koliko je potreben posredovalni jezik, bo določil državni parlament. ...« (75)

Ne bom navajal v celoti, kakor tudi ne vrste citatov in izjav glede reševanja narodnostnega vprašanja, ki so ga izrekli avstrijsko-nemški pa tudi slovenski socialni demokrati, saj te misli v veliki meri niso prodrle do slehernega delavca, ki se je v glavnem kot član strokovnih organizacij prišteval k socialni demokraciji in kot tak zlasti v obrobni slovenskih pokrajinah marsikdaj tudi k »nemštvu«, kakor je ugotavljal tudi Ivan Cankar 20. aprila 1918 v Trstu:

»... Še dandanašnji se zalibog le pre-mnogokrat primeri – zlasti na Stajerskem in Koroškem – da socialistično organiziran delavec misli, ker je socialist, mora biti obenem tudi nemškutar. Iz takih razmer se

France Freuzer: Na Slemenu (kroki)

je rodila naravna posledica; strokovne in gospodarske organizacije so bile močne, socialno demokratična stranka pa je bila politično skoro brezpomembna. (Tu Cankar misli JSDS). Tuja je bila ogromni večini (slovenskega) naroda, naroda kmetov in malomeščanov, naroda – proletarcev.« (76)

In prav ta Cankarjev stavek je vzel socialnodemokratski prvak Anton Kristan za svoje ugovore »Malo pojasnila«, ki so izšli 30. aprila 1918 v »Napreju«, torej dan po-prej, preden je prišel na prvomajsko slavo na Jesenice kot prvi slavnostni govornik.

Brez dvoma so o Kristahovem napadu na Cankarja govorili tudi na Jesenicah v družbi z vodilnim jeseniškim socialnim demokratom Antonom Zugwitzem, ki je bil zvest Kristanov opreda tudi v časih, ki so prihajali. Iz samega Kristanovega članka »Malo pojasnila« v »Napreju« bi citiral samo naslednji odstavek:

»Ivan Cankar govori tudi o (majski) deklaraciji. Naše stališče je znano. ... Jugoslovanska socialno demokratična stranka je delavska stranka, kdor hoče v nji sodelovati, mora delati z delavci. Komur to ni prijetno in ga ženira ter mu je bolj všeč sedeti med literati in umetniki – ta seve lahko to utemelji ter gre. Ugodno in prijetno je biti tudi slavljen in občudovan, češ tudi ti si naše gore list. ... Da, da – v nebesih imajo večje veselje nad enim spreobrnjenecem kot nad 99 pravičniki. ...«

Da je JDS delavska stranka, bo bodoči minister v Narodni vladi Anton Kristan že čez leto dni hote pozabil in bo raje sedel med buržoaznimi ministri slovenske narodne vlade, kakor da bi deloval za združitev JSDS z novo revolucionarno stranko jugoslovanskega proletariata. Toda ta, čeprav bližnja prihodnost, v tem času še ni bila otipljiva, Anton Kristan se še ni pokazal v svoji pravi luči in je še vedno lahko manipuliral z delavstvom in njegovo revolucionarno ideologijo ter se imel za »delavskega« voditelja.

Dne 8. maja je Antonu Kristanu-Verusu odgovoril Ivan Cankar v »Napreju«: »Dragi Verus!

Pravilno in primerno se ti je zdelo, da si v majski številki »Napreja« izkrivil pomen in smisel mojega tržaškega predavanja z dne 20. aprila. Koncept tega predavanja je bil celotno objavljen v »Napreju«, lahko bi si ga bil torej natanko prebral. Tega nisi storil; drugače bi svojega čudnega »pojasnila« ne napisal. Moj govor je bil namreč tako jase, da ne rabi prav

nikakršnega »pojasnila«, tudi tvojega ne, dragi Verus, nepoklicani in nepovabljeni kontrolor!

Na dolgo in na široko mi razlagaš, kaj da je socialno demokratična stranka storila dobrega slovenskemu delavstvu. Nato me še poučuješ o značaju stranke, o razrednem boju, o boljšem kosu kruha, o izobraževalnem delu in še mnogih drugih stvareh, o katerih sem, dragi moj Verus, govoril v Trstu jaz sam in, ne zameri, govoril boljše od tebe!

Povedal sem za vsakogar – razen zate – dovolj razumljivo, kako visoko spoštujem in cenim organizatorično delo naših pionirjev. Nisem zatajil temelja stranke, razrednega boja. Nikakor nisem pozabil, da je **delavstvo tista skala, na katero bomo gradili Slovenci svoj boljši dom**. Ali povedal sem tudi marsikaj, o čemer ti molčiš, dragi Verus. Tisto namreč sem povedal, kar je z drugačnimi, le še bolj temperamentnimi besedami izjavil sodrug Kopač ob majskem slavu v »Mestnem domu« ljubljanskem, da **bije zdaj usodna ura za ves celotni slovenski narod!** Da mora zdaj biti organizirano delavstvo na slovenskem jugu pripravljeno na vse! da je ono, prav ono poklicano stopiti na fronto v boju za samostojno, neodvisno jugoslovansko državo.« (78)

Ivan Cankar se je pri tej trditvi naslonil na Josipa Kopača, ki je na prvomajskem zborovanju leta 1918 v Ljubljani po poročilu v Slov. Narodu (št. 90, 2. maja 1918) dejal:

»Za nas socialne demokrate je zahteva po združitvi Slovencev, Hrvatov in Srbov v skupni in samostojni državi nekaj docela po sebi umljivega in naravnega. V tem oziru se stremenje stranke krije z onimi jugoslovanskimi meščanskimi strank. ... Če bo treba kdaj stopiti za jugoslovansko državo na cesto, bo jugoslovansko delavstvo prvo, ki bo to storilo.«

Socialnodemokratski »Naprej« pa je prav tako v svoji številki z dne 2. maja 1918 kot Kopačeve besede navajal naslednje:

»Delavci so pripravljeni iti tudi na ulico za pravično rešitev narodnega vprašanja. Vse krive insulte naših slovenskih listov glede tega vprašanja zavračamo z ogorčenjem.« (79)

»Nihče,« je nadaljeval Ivan Cankar svoj odgovor Kristanu, »mi ne more in ne

(Nadaljevanje s 5. strani)

sme očitati, da sem žalil slovenski proletarijat, ker sem mu bil prisodil najvišje in najčastnejše mesto v tem odločilnem boju za osvoboditev naroda izpod tujih jarmov! Nič nisem prikrival, da je stvar jugoslovanske države za nas Slovence in posebno za slovenski proletarijat krušna stvar, da se v tistem hipu, ko se otresemo političnega jrobstva tujcev, odrešimo tudi gospodstva tujega kapitala. In da nam je najprej treba svobodnega lastnega doma, predno si ga moremo urediti po svojih načelih in po svojih volji.

To je bil poglavitni smisel mojega tržaškega predavanja. Če ga hočeš vestno prebrati, si poišči tisti dve številki »Napreja«, ki sta ga objavili (96. in 97.).

Rad bi ti še nekaj povedal o črni kavi, o cigaretah, o literatih in umetnikih, o popisanih štirinšestdesetih straneh »Demokracije« — prip. M. Kl. in tako dalje, toda nikoli nisem bil vnet za dolga prekanja.

In tako, dragi Verus, ti želim obilo zdravia in dobre slovenščine! — Ivan Cankar. (80)

Zdaj se je — verjetno na Kristanovo zahtevo — lotil Ivana Cankarja jeseniški socialni demokrat Anton Zugwitz in se s svojim dopisom, objavljenim 23. maja 1918 v »Napreju« lotil naslednjega odstavka iz Cankarjevega tržaškega predavanja:

»Pred kakimi petnajstimi leti so začeli prihajati v socialistični tabor mladi slovenski inteligentje, posebno tisti, ki so prišli iz Prage iz Masarykove šole. — Ker je pošteno in potrebno, da govori človek naravnost in brez pridržka, moramo povedati, da delavstvo spočetka teh inteligentov ni pozdravilo preveč prijazno, jih ni sprejelo z odprtimi rokami. Nekakšna nezaupnost je bila v delavcu do ljudi, ki so bili takorekoč — res takorekoč — gosposko oblečeni in ki so govorili književno slovenščino. Sam sem bil priča, ko je delavec — rudar ogledoval roko govornika — inteligenta ter z nemalim ogorčenjem konstatiral, da je roka bela in brez žuljev.

Inteligentje so vedeli, da delavec ne potrebuje edino le telesnega kruha. Vedeli so nadalje, da bo jugoslovanska socialna demokratična stranka mrtva veja na drevesu naroda, če se zarije enkrat za vselej samo v svoje krajevne strokovne organizacije. ... (81)

In zdaj se je oglašil 'dopisnik (kakor je Zugwitz zapisal sam), ki je že dlje časa v delavskem gibanju, toda o tem ničesar ne ve, da je delavstvo gledalo inteligente nezaupno'.

»Res je pač nasprotno. Delavstvo je sprejemalo z veseljem vsakega inteligenta od prvega početka, če je le delal za okrepitev organizacije, za prebujo razredne zavesti ter za kulturno povzdigo slovenskega delavstva. Kdor trdi drugače, ne pozna razmer ali pa sploh ni v delavskem gibanju. ... (82)

To je seveda pomenilo, da Cankar ne pripada več socialističnemu gibanju delavstva, kar je hotel že v prvomajski številki 1918 vsiliti delavskim bralcem Anton Kristan v že citiranem citatu iz njegovega članka, mimo tega pa še z namigovanjem, da bi prikazal Cankarja kot človeka, »v kavarni s cigareto v ustih in črno kavo pred seboj« (83), češ da je tako lahko biti »velik ter z zaničevalno gesto govoriti o onih, ki se pohajo, kako bi slovenskemu delavcu priborili malo boljši obstoj, večji kos kruha« (84) in z »nasvetom«: »Ven iz kavarn in podobnega močvirja na shode, na predavanja« (85), ki ni bil nič drugega kakor dobro premišljen nizki udarec, ki naj bi moralno ponižal Cankarja v »bohema in pijanca«, kakor so to počeli skoro vsi Cankarjevi nasprotniki.

In ker je Cankar Kristanov nizki udar odbil s svojim odgovorom, naj bi Antona Kristana podprl človek iz krajevnih

organizacij. Tega je Anton Kristan našel v jeseniškem socialnem demokratu Antonu Zugwitzu, ki je svoj dopis nadaljeval:

»Vsi se še prav dobro spominjamo, kako smo z veseljem poslušali v letih 1896 in 1897 sodruga Etbina Kristana, kako smo z navdušenjem sprejeli poznejše kandidature pokojnega sodruga Antona Dermote in delali z njim enih misli, enih načel. Imamo pa še več sodrugov inteligentov, med njimi je sodrug dr. Tuma in vsi drugi agitatorji in predavatelji, ki so prihajali in še prihajajo k nam, so našli v nas hvaležne poslušalce in učence. Toda vsi ti so organizatorji, njim so na srcu krepke, samostojne organizacije in načela stranke. Vsi ti hočejo samostojnost brezpravnih slojev, hočejo, da bi stranka slovenskega proletariata odločevalno vplivala. Zaupanja more imeti delavstvo le do sodelujočih inteligentov, ki strme za istimi cilji kakor zavedno delavstvo. Mezdno suženjstvo je zlo, to morajo priznati tudi inteligenti; dokler tega ne priznajo, niso razredno zavedni.« (86)

Tudi ta 'poduk' Cankarju ni bil potreben. On je že zdavnaj spregledal Antona Kristana in spoznal njegov značaj. V nekem pismu Adi Kristanovi (25. oktobra 1907) imenuje Antona Kristana »bahača« (87), v nekem drugem pismu Adi Kristanovi — ženi Etbina Kristana pa piše: »Etbinu

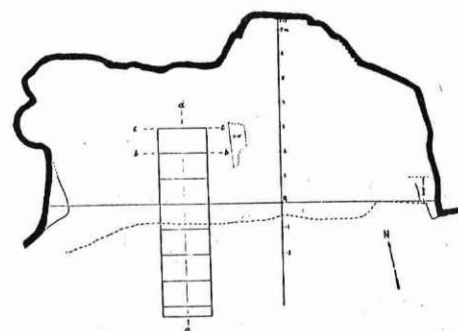
sem mislil pisati o strokovnem kongresu — pa rajši ne storim. Samo prosim Te, opozori ga, da naj pazi na ljubljanske »Gewerkschaftlerje« (strokovničarje) in naj jim ne zaupa; edini, ki mu ni direktno sovražen, je Cobal; posebno pa naj se varuje idrijskega Toneta (kakor je Cankar v tem pismu z dne 9. septembra 1907 imenoval Antona Kristana — prip. M. Kl.). Govorili so z menoj zaupno, torej Te prosim, da ostane zaupno tudi to moje svarilo. Morda mu bom ustno več povedal. Dobil sem ta vtis, da sodrugiveč škodujejo stranki in njenemu glasilu, nego vsi nasprotniki skupaj.« (88)

Torej Cankarjevo gledanje na stranko, ki se je v glavnem zapirala v krog strokovnih organizacij in konsumarstvo, ni bilo kritično samo leta 1918, marveč je bilo že celo desetletje poprej, ko je bil Cankar njen kandidat na državnozborskih volitvah. Leta 1909 ga je spravila v bes, tivolska resolucija o jugoslovanskem vprašanju in njen »ilirizem«, leta 1913 pa je na shodu Splošne delavske Vzajemnosti v Ljubljani v predavanju »Slovenci in Jugoslovanci« obsodil ta »ilirizem«, ki je zanikal slovensko narodno samobitnost.

(se nadaljuje)

France Kreuzer: Na Stolu (kroki)

Tloris Jame z urisano sondo

(Arh. Vestnik 11/2, 204 s.)

O intenzivnejšem življenju v tem času sicer nimamo ne materialnih, ne pisanih ali drugih virov, vendar na tleh današnjih Begunj moremo predvidevati manjšo ali večjo naselbino oziroma postojanko.

V času kasne antike in kasnejšega srednega veka, to je v času preseljevanja ljudstev in priselitve oziroma naselitve Slovanov (v zvezi z Obri), je bil begunjski prostor še vedno aktualen, morda še bolj kot v predhodnih obdobjih. Zato moramo v zvezi s »cesto« podrobneje predstaviti Gradišče nad dolino Drage. Pri tem gre za lokacijo, ki je že po ledinskem imenu »sumljiva« in (brez arheoloških raziskovanj) najverjetneje sodi še v prazgodovinsko obdobje. Gradišče leži na parobku, potegnjenem izpod Begunjske proti jugu (nadmorska višina okrog 1200 m) in je z vzhodne ter zahodne strani težko pristopno. Na vzhodni strani se nahajajo košenice (roviti). Dostop je možen po cesti od gostišča v Dragi v smeri Medvodja in Luknje. Drugače nima parobek Gradišča nobenih posebnih značilnosti in kulturnih najdb (kar je za opredelitev tudi problem).

Po današnjem vedenju in analogijah moremo Gradišče v dolini Drage staviti med refugije kot so Vranje nad Sevnico, Rifnik pri Sentjurju in Ajdna nad Potoki. To opredelitev pogojuje poleg poti tudi izredna strateška lega. Nenazadnje pa je treba omeniti še ljudsko izročilo, ki pravi, da je šla tovarna pot po dolini Drage do Mevodja ter desno na planino Preval in čez Ljubelj na Koroško. Vsekakor je pot čez Preval, poleg poti čez Medji dol, najstarejša povezava gorenjskega prostora z ozemljem severno od Karavank in v širšem smislu del »jantarjeve poti«, ki je iz Severne in Srednje Evrope vodila skozi današnjo radovljjsko deželo preko Pokljuke v Bohinj in čez prelaz Čez Bačo v severno jadransko zaledje.

V času rimske dominacije na današnjem slovenskem ozemlju in po ustalivem razmer ter uvedbi rimske provincialne uprave je nastopil na začetku našega štetja relativen mir, »pax romana«, ki je trajal dobrih 160 let do vdora Kvadov in Markomanov, ki so v okolici današnjega Dunaja predrli rimski limes na Donavi, ter prodrli na svojem pohodu globoko v imperij tja do severne Italije. Na svojem plenilnem pohodu so plenili in požigali številna mesta in naselja. Med drugimi so požigali in porušili tudi Emono — današnjo Ljubljano. Ta zgodovinski razvoj se je globoko odrazil v poselitveni strukturi prizadetega ozemlja in s tem tudi begunjskega prostora. Prazgodovinske naselbine (gradišča, jame) so bile nameščene na strateške, naravno utrjene točke, ki so dominirale nad nižje ležečimi dolinami in ravninami, po katerih so potekale prometne poti. To je bilo značilno tudi za begunjski prostor v času pred rimsko zasedbo. V tem času se je izvršil premik naselbin z višinskih zavetnih točk v ravninske, za življenje ugodnejše in premernejše kraje ob poteh in vodah. To se je zgodilo zaradi že omenjenih okoliščin in razmer.

Doslej v Begunjah slučajno odkrite najdbe iz rimskega obdobja so sicer skope in tako rekoč nedokumentirane, vendar nam dokazujejo obstoj večje ali manjše

naselbine in pripadajočega grobišča. Naselbino nam izpričujejo pred letom 1908 najdeni ostanki zidovja, ki pa ga dandanes ne moremo lokalizirati. Obstoj grobišča pa nam dokumentira že omenjeni rimski napisni nagrobni kamen, ki je bil na začetku tega stoletja odkrit v farni cerkvi sv. Urha, kjer je služil sekundarno kot nagrobni pokrov. Kot smo že omenili, so tudi med Poljčami in Begunjami našli rimske predmete, ki žal tudi niso natančneje lokalizirani (B. Saria, Carinthia I 132, 1942, 96 s.). Vsi ti podatki so sicer fragmentarni in sumarni, vendar nam le nudijo neko sliko o življenju v antiki na prostoru današnjih Begunj in ožje okolice.

Vsekakor pa je treba pripisati begunjskemu prostoru in naselbini v tem času pomembnost zaradi prisotnosti rimske ceste, ki je na tem mestu vstopala na prostor današnje radovljjske ravnine. Begunje so bile skozi do sedaj omenjena arheološka obdobja vedno znova pomembne kot stateško prometni voz in to se je nadaljevalo tudi v poznejših obdobjih. Šlo je torej za pomembno strateško točko, ki je kontrolirala celoten promet.

V tem času pa je prišlo do sprememb v cestni mreži na tem področju. Izgleda, da je začasno pot čez Preval, ki je tudi sicer bila predvsem tovarniška pot, izgubila na svojem pomenu. Zaradi napredka življenja v času rimske nadoblasti in s tem tudi prometa (razvito prevoznitvo), je postala glavna povezava današnje Gorenjske s kraji severno od Karavank ljubelska pot. V širšem smislu je bila ta pot ali cesta stranski odcep vie Gemmine, ki je potekala od Aguleie do Emone in naprej v Podonavje. V Emoni se je od te itinerarske poti odcepil ljubeljski krak, ki je potekal proti severu čez današnje Sorško polje do Kranja in naprej skozi Bobovk pri Kranju v smeri današnjega Tržiča ter se mimo tega povzpela na Ljubelj. Pri današnji Tržiški Bistrici se je odcepil krak, ki je mimo današnjih podgorskih vasi potekal v smeri Begunj. S to traso moramo povezati tudi leta 1851 najdeno zakladno najdbo 442 novcev iz 2. stoletja n. š. v vasi Slatna. Pot se je nadaljevala skozi Begunje in Poljče proti Rodinam, kjer je od konca 1. stol. n. š. živila znana podeželska rimska utrjena kmetija (villa rustica). Nadalje je pot potekala v smeri današnjega Smokuča in južno od tega krenila proti Vrbi (tudi tu je bila po drugi svet. vojni odkrita zakladna najdba rimskih novcev iz 4. stol. n. š.) ter tik pod najvišjo savsko teraso šla v smeri Mosta pri Zirovnici. Po prečkanju Završnice je vodila tik ob vznožju predgorja Belšice mimo Potokov, kjer se je povzpela preko prelaza za Gradiščem nad Sotesko in potekala po jugozahodnem pobočju Hrastrnika na Koroško Belo. Od tod je šel en krak skozi Javorniški Rovt in čez Medji dol na današnjo Koroško (tedaj Norik), drugi pa verjetno po Dolini proti Korenskemu sedlu in trbiškemu razvodju. Nedvomno pa je obstojala povezava Begunj s področjem današnje Radovljice, čeprav topografsko in arheološko še ni precizirana.

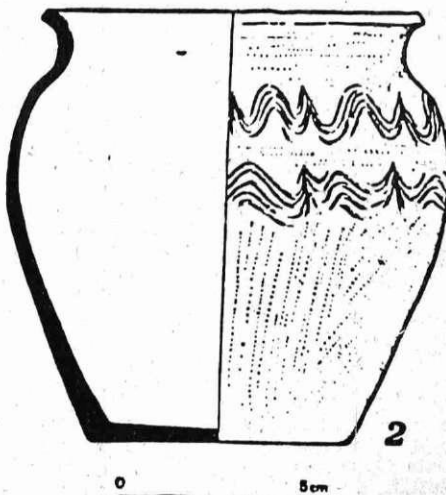
Tudi obdobje kasne antike in preseljevanja ljudstev je vtisnilo svoj pečat današnjemu begunjskemu prostoru. Upoštevati moramo, da so v tem času rimski imperij in

njegove institucije ter ustanove nezadržno propadale in da se je življenje v nekem smislu vračalo na prazgodovinske pogoje in osnove. V tem času je zopet postala pomembna pot čez prelaz Preval. Nemirno obdobje preseljevanja ljudstev je prebivalce sililo, da so si poiskali pribežališča (refugije) na utrjenih zavetnih mestih, kjer so si lahko ohranili življenja in si ustvarili kolikor toliko ugodne pogoje za življenje. Zato so si često poiskali precej oddaljene, višje ležeče točke, kjer jim je širše zaledje nudilo pogoje za življenje (živinoreja, rudarstvo itd.). Po vsej verjetnosti so si tako pribežališče poiskali prebivalci tedanje naselbine v današnjih Begunjah na Gradišču nad Razvodjem v pobočju Begunjske nad dolino Drage. Sicer materialnih dokazov za to še nimamo, vendar pa lahko to na osnovi analogij drugod po Sloveniji in njenem širšem sosedstvu v veliki meri domnevamo.

Po vsej verjetnosti moramo v ta čas staviti tudi slučajno najdbo iz leta 1970. Pri kopanju jame za greznico v sadovnjaku pred hišo Stanka Jakšeta, Begunje 94, so slučajno našli in uničili v globini 1,5 m tri skeletne grobove. Ohranil pa se nam je keramični lonček (T. Knific, Arh. vestnik 29, 1978, 477 ss, sl. 1-3), ki je danes v privatni lasti (sl. 5). Je iz sivo do rjavo žgane gline, kar priča da je bil žgan na odprtem ognjišču. Okrašen je z valovnico, ki je bila vrezana z ritmičnimi, počasnimi in hitrimi navpičnimi potegi z lončarskim glavnikom.

Daticija tega lončka in s tem tudi treh grobov je nekoliko problematična in sporna, kar gre največ na rovaš pomankljivega poznavanja okoliščin najdbe. Najdba je bila sicer datirana (T. Knific, o. c.) v čas 8. in 9. stoletja in pripisana Slovanom (grobišča Slovanov s keramiko) karantansko — keltske faze, vendar pa bi po vsej verjetnosti ta lonček morali staviti v okvir staroselske keramike domače proizvodnje, ki je v času kasne antike in preseljevanja zaradi propada rimske manufakture ponovno zaživela in je poznala v svojem ornamentalnem zakladu tudi valovnico. Motiv valovnice je na tej vrsti keramike v raznih variantah celo prevladoval, kot nam kažejo najdbe enake keramike z Ajdne in sorodnih najdišč na širšem področju. Vendar sta za sedaj datacija in pripadnost te najdbe problematični in bi bila za razjasnitev problema potrebna sistematična arheološka izkopavanja.

Koncem četrtega stoletja je v Evropi nastopilo obdobje preseljevanja ljudstev, ki je zajelo mnoga germanska, slovanska in mongolska plemena in ljudstva centralne Azije. Konec 5. in na začetku 6. stol. so

Lonc iz Begunj (Arh. Vestnik 29, 1978, 477 s.)

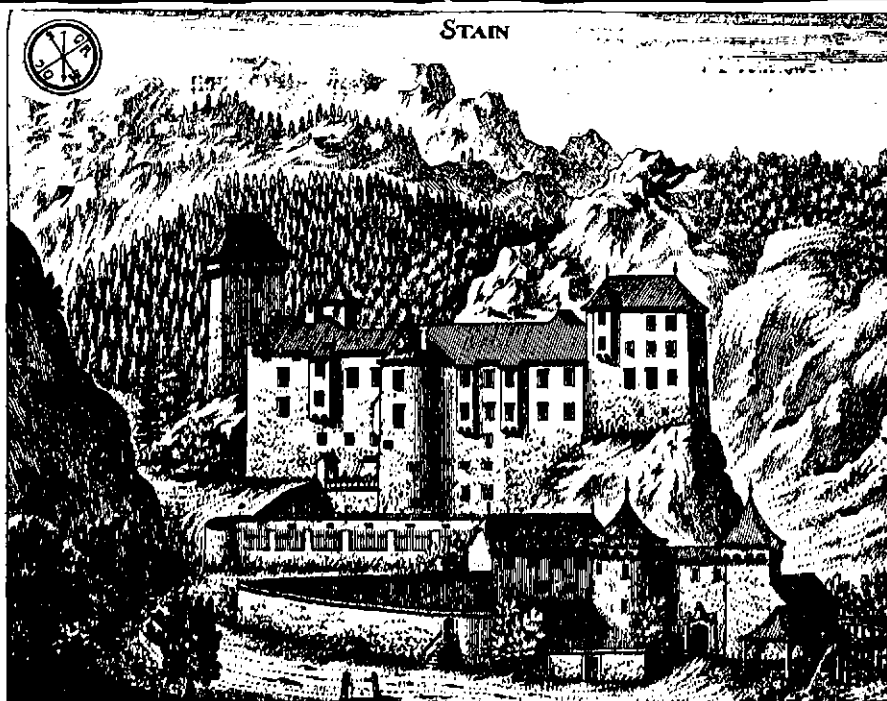
(Nadaljevanje na 28. strani)

vezan kamnit zid. Segal je več kot 2 m v globino. Nekaj več kot 15 cm pod njim pa se je spredaj pokazal (glej sl. 3) nov zid, enak gornjemu, ki je segal še 1 m v globino. Na obeh straneh vhoda je vidno, da je bila skala odklesana in prirejena za naslonitev zidu. Na desni strani je zid deloma še viden. To vsiljuje misel, da je bila jama do vrha zazidana. Nekako v sredini votline se vidijo sledovi razdelilnega zidu. Vse to ustreza virom, ki poročajo o obstoju gradu »de antro« (jamski grad) v 12. stoletju. Z zidavo so bili uničeni vsi starejši sedimenti. Sebe v delu za zidom (v notranjosti) so bili najdeni sledovi plasti v prvotni legi. Zgoraj je bila najmlajša plast humusa in pod njim 10 cm debela plast malte. Pod njo je bil debelejši humusni kompleks s številnimi ognjišči, ki je vseboval mnogo živalskih kosti. Nato je sledil jamski grušč, v katerem so bile različne kulturne plasti. Bil je meja med preperino žive skale in gornjimi plastmi. Kostni ostanki v plasteh grušča so bili vsi holocenski. V nasutem materialu (sl. 2) za zidom je bilo nekaj železnih predmetov: ost sulice, del konjskih žval, itd. Med keramičnimi kosi bi veljalo omeniti del posode, ki je okrašena z valovnico. V spodnjem delu grušča je bila najdena tudi kamnita žrnja, utež za statve in številni manjši odlomki keramike, ki sodijo v čas od starejše bronzaste dobe do cvetočega halštata — starejše železne dobe (1850 — 600 p. n. št.). Možno je tudi da je v najnižji plasti bila prisotna kultura mlajše kamene dobe (eneolitik).

V kulturno-zgodovinskem smislu je za slovensko bronzasto dobo in za obravnavano področje na sploh značilno, da je večinoma v okvirju srednjeevropskih kulturnih tokov, ki so se po koncu eneolitika tod uveljavili. Povezava s področjem vzhodnega Podonavja sicer s tem ni bila pretrgana, kajti po kulturnih tokovih, ki so bili delno združeni z etničnimi premiki ob koncu eneolitika in na začetku bronzaste dobe, je na dandanašnjem slovenskem ozemlju zavladalo sprva zatišje, za katerega je najbolj značilno nadaljevanje nekaterih poprejšnjih naselbin (Ljubljanski barje), konec drugih (Podravje, Koroška) ter nastanek novih (Brinjeva gora na Štajerskem). Sem spadajo v glavnem tudi številne najdbe v kraških jamah. Grobne, predvsem pa naselbinske (žal redke) najdbe iz srednje bronzaste dobe kažejo na novi val naseljevanja s kulturo gomil (način pokopavanja) zlasti v današnji severni Sloveniji, medtem ko je strajna naselbin Ljubljanskega barja dokončno prenehala. S kakšnimi gibanji so zvezane bronzastodobne najdbe v jamah, bi bilo treba še proučiti. Sicer pa o etničnem opredeljevanju bronzastodobnega prebivalstva Slovenije še ne more biti govora.

Začetek halštatskega obdobja v evropski prazgodovini pomeni zgodovinsko utemeljeno zarezo. Politično jo stavljamo v zvezo z vdorom tako imenovanega trako-kimerijskega ljudstva. Ali gre pri tem vdoru res za Tračane oziroma Kimerijce, obstajajo resni dvomi, ni pa dvoma o prihodu novega prebivalstva, ki je razbil prejšno razmeroma enotno kulturo žarnih grobišč (naslednico bronzaste dobe) in prinesel nove kulturne elemente, ki so tudi z arheološkega vidika dobro zaznavni. Na širokem evropskem prostoru se je s tem sprožil nov razvojni tok, ustvarjale so se nove etnične in kulturne tvorbe, ki so dajale pečat zdajnjemu tisočletju pred našim štetjem.

Na prostoru Begunj v ta sklop sodi brez dvoma naselbina — gradišče Njivice (parc. št. 133/1, k.o. Begunje) pod Jamarskim vrhom, zahodno od Jame in vhoda v dolino Drage. Gre za značilni tip železodobne naselbine — gradišče. Naselbina je postavljena na nekakem naravnem pomolu oziroma terasi, ki se nahaja na jugozahodnem pobočju Jamarskega vrha (1054 m). Sam

Valvanorjeva upodobitev gradu Kamna (leta 1889)

naselbinski plato je terasasto razčlenjen in doseže najvišjo točko na zahodni strani, kjer je tudi vhod v naselje — vrata (sl. 4). V notranjosti so vidni tudi sledovi temeljev stavb, ki so razvrščene v smeri vzhod — zahod.

Leta 1961 je Gorenjski muzej iz Kranja izvedel poskusna — sondažna izkopavanja na najdišču, ki so prinesla pozitivne rezultate. Ugotovljeno je bilo, da je bilo naselje zavarovano z suhim zidom (brez veznega materiala), ki pa ni bilo tako obsežno in monumentalno kot je običajno na klasičnem halštatskem področju Dolenjske. Poleg relativno skromnega zidu so bili najdeni tudi fragmenti keramike in živalskih kosti. O materialni kulturi prebivalcev gradišča pa brez nadaljnjih izkopavanj ne moremo povedati nič konkretnega. O relativni sočasnosti ali zaporednosti in delni kulturni povezavi pričajo ostanki materialne kulture z žal le delno raziskanih gradišč, ki so bila prav tako zavarovana s suhim zidom (Lovrenc nad Bašljem, Kupljenik, Bodešče, Selca nad Zabreznico, Trnje nad Skofjo Loko itd.). Za vse te naselbine je značilna terasasta, iz pobočja izstopajoča lega, za kar bi lahko trdili, da je karakteristična značilnost železodobnih naselbin na Gorenjskem.

Naše ozemlje je bilo glede na raspoložljive dokaze v halštatskem obdobju prvič intenzivno naseljeno in kultivirano. Človek tedanje dobe je današnje slovensko ozemlje intenzivno koloniziral in ga preoblikoval v kulturno zemljo. Takrat nastale kulturne enote so bile geografsko utemeljene, očitno pogojene z danostjo prostora, njegovimi gospodarskimi in političnimi zakonitostmi. Zato so se pogosto ponavljale tudi v zgodovinskih obdobjih. Tako se je že rimska upravna organizacija na naših tleh naslonila na kulturne in organizacijske enote, ki jih je ustvarila halštatska kultura.

Obdobje antike oz. rimske dominacije je v splošnem pomenilo premik in prestrukturiranje življenja v ravninska področja. Za begunjski prostor je značilno tudi to, da se na tem ozemlju prvič pojavi naselbina, ki ima kontinuiteto do dandanašnjega časa. Tako je bil v farni cerkvi odkrit nagrobni kamen, ki je sekundarno služil kot nagrobni pokrov (Arheološka najdišča Slovenije, 1975, 162 s.) in se danes nahaja v Narodnem muzeju v Ljubljani (M. F. von Zois, Illustrierte Reise — und Bäder — Zeitung 23, 1908,

644). Tudi širša okolica potrjuje naseljenost v tem času. Tako so slučajno našli rimske predmete v Poljčah (A. Müller, Argo 10, 1903, 32 s.) in jeseni 1851 v Slatni zakladno najdbo 442 rimskih novcev iz 2. stoletja (Jahresheft des Vereines des krainisches Landes-Museums 1862, 249 s.).

Kot je bilo v tem zapisu večkrat omenjeno, so bile Begunje važno cestno vozlišče, zato so bile predvsem v času rimske nadoblasti zelo pomembne.

Snovanje rimske cestne mreže se začne že v 2. stoletju p. n. št. (v zvezi z ustanovitvijo današnjega Ogleja — Aquileia 181 p. n. št.). Najbližja vez z imperijem je bila pot, ki je vodila čez prelaz Čez Bačo v baško in soško dolino. Ta pot je prvotno služila verjetno trgovskemu namenom. Rimska vojska je po njej, ali pa po današnji Kanalski dolini prvič potovala leta 112 p. n. št., ko je šla na pomoč prebivalcem Noriškega kraljestva (Regnum Noricum) proti Cimbrom. V bitki na današnjem Lipniškem polju so bili Noriki in z njimi Rimljani premagani. Poleg teh dveh tras (kanalska in baška) pa je obstajala tudi pot po dolini Soče čez Predel. Prehod preko Predela je potekal po eni varianti mimo Tolmina, po drugi pa ob Nadiži skozi Kobarič (A. Melik, Dela Inst. z. geogr. SAZU 1, 1950, 80 ss.).

Večja pomemnost in verjetnost se daje smeri preko Kobariča. Kraji ob obeh variantah — Sv. Lucija oz. Most na Soči, Tolmin, Kobarič, Bovec — imajo bogato prazgodovinsko tradicijo in tudi nekatera krajevna ter druga imena na tem področju imajo predrimske izvor. Ta prometna žila, ki je aktualna tudi danes, vodi na trbiško razvodje in se tod združuje s »poševnim« alpskim prehodom, ki vodi ob Beli navzgor skozi Železno in Kanalsko dolino, potjo, ki se ob prevalu čez žabniško razvodje spusti v tesno prečno dolino ob Žiljici in pride v Podravje in naprej v Vzhodne Alpe. Kanalska in predelska pot sta bili nedvomno glavni in osnovni komunikacijski vezi, po kateri je rimski gospodarski in politični vpliv (mislimo na 1. stol. p. n. št.) prodiral v Noriško kraljestvo, ki je imelo tedaj center v širši okolici Vrbskega jezera in v današnji Gosposveti. Za radovljiško kotlino pa je v času zgodnjih antičnih zvez in vplivov, ko se bodoči centri rimske politične, gospodarske ter duhovne dominacije v širšem jugovzhodnem alpskem prostoru še niso pojavili, bila prioritarna povezava preko južnih bohinjskih gora.

JOŠT ROLC

PONESREČENI BEG

porti ... Ne, kaj takega pa še ne! To nas je ugonobilo — netočnost! ... Ej, vi šef postaje! Kdaj, zaboga, bo prišla ta vaša samokolnica iz Bohinja? Menda ste kot nemški šef postaje vajaj dolžni zvedeti, kje je zdaj ... Ali pride ali bomo čakali do sode-nega dne? Rejenemu Prusu z ogromno zabuhlo glavo in lovski obleki je bilo dovolj. Ves gnev nestrpnih beguncev je prevzel nase in odločno stopil v prometno pisarno. Šef postaje, Josef Schumi, Ortsgruppenleiter VKB in NDAP, je pravkar treščil telefon-sko slušalko na mizo in beeno zamahnil z roko, kot ne bi videl priganjača v lovski obleki. Začel je hitro korakati po pisarni, preklinjal in prepričeval Prusa, da pač ni njegova krivda, če vlaka še ni. Tudi on namerava na pot, a kaj more, če so prišle vmes nepredvidene ovire. Banditov obprogi kar mrgoli. Telefonske zveze so prekinjene. Morda je porušena tudi proga.

»Vedno sem govoril, da je treba vse bandite pobiti ... Vse do zadnjega domačina bi bilo treba poslati v kanclager ... Mi smo pa pestovali to golazen, zdaj pa imamo!« se je že malo bolj umirjeno priduševal zabuhli Prus.

Pred prisilniškimi vrati je stal koroški nacist Hans Jehart, ki se je odmaknil od svoje bratovčine, da bi slišal pogovor. Občinski tajnik je bil na Bledu, pa mora kot izgubljeni sin prisluškovati pogovoru, da bi se prepričal, če bo lahko srečno odnesel pete na ono stran Karavank. Z izrazom narkomana je nerodno prislanjal svoja naglušna ušesa k vratom, toda zaman. Pozabil je na vse svoje strankarsko dostojanstvo. Spet se je pridružil pajdašem, ki so stali v krogu kot pevski oktet ter začel na vso moč preklinjati železnico in železničarje, ki da so najbolj nesposobna bitja na svetu. »Prekleti lenuhi, samo da so svoje riti odnesli s fronte ... Za kaj drugega jim ni mar!« se je hudoval in zabaval čeznje, kot da so edini krivi, ker vlak ni prispel.

Matičar Mulej, zvesti okupatorski sluga, ki je ob velikem kovčku kadil smrdljivo cigaro, se je raje potuhnil. Kot pretepena žival je čakal, kaj bo prinesla usoda. Že od enainštiridesetega jo je z vso privrženostjo delil s svojimi gospodarji. Od nekdanjega samozavestnega okupatorskega »podrepnika« je ostal le brezoblični kup nesreče, ne-sposoben tudi za najmanjši duševni napor. Nekje na robu zavesti je morda za hip polblisnila želja: izginiti, postati neviden, spremeniti se v nič ...

S podobnimi iluzijami se je tolažila tudi prvič v življenju osamljena nacistična vzornica »nemške žene«, volksdeutscherica Valentina Andretto, še do včeraj nadvse vestna občinska službenka, ki je že ob sami misli, da sploh živijo na Oberkrein-skem takšna suženjska bitja kot so Slo-venici, dobivala prebavne motnje ... Zdaj je sedela na klopi poleg svoje prtljage, zamišljena, ne da bi se menila za dokajanje okrog sebe ... Kdaj se bo znašla nekje da-le stran od tega odvratnega kraja, dežele, ki ji ni bilo usojeno, da bi ostala nemška, čeprav je Führer tako zelo želel. Ona, Valentina, je z vsem svojim »nemškim smotrom«, z vso nacional-socialistično

vnejo in ljubeznijo do tretjega rajna skušala vedno izpolniti njegovo željo. In zdaj — kaj ima od tega? ... Enega samega ubogega vlaka ni na voljo, da bi se mirno, brez nepotrebnih zapletov, užaloščena in od dela utrujena vrnila v raj. Saj to je škandal! ... Zene nikoli ne bi podlegle! Nemške žene bi ta problem drugače rešile! Može so že po naravi manj delavni, kot troti v panju ... Može, prav nemški može so krivi, da je tako ... Zato ni vlaka ... Če bi bila ona odgovorna za vlake, bi bilo drugače ... »Meine lieber,« Alo bi kot švicarske ure.

Z velikimi kovčki, zavoji, škatlami in culami obloženi so čakali tudi ostali somišljeniki, zelenih, neprespanih obrazov. Nekateri so živo debatirali, drugi stopali po peronu, kot bi šteli svoje odmevajoče kora-ke, podobne topotu škornjev nočnih patrulj. Stranišče je bilo najbolj prometno zatočišče teh nervoznih bitij ... Kdaj pa kdaj je kdo stopil med tire in napeto prisluhnili, da bi zaslišal sopihajočo lokomotivo odrešilnega vlaka. Toda bile so zgolj ha-lucinacije, ki so popadale zdaj tega, zdaj onega.

Sele okoli poldneva je zaspano pri-škripal težko pričakovani vlak. Na peronu je zavladala značilna gneča. Glasni vzdihli olajšanja, klicanje imen, kletvice in navodila ... vse se je mešalo s šumenjem pare iz izmučene lokomotive. Obloženi trop je naskočil vagon. Vsak je hotel prvi do-seči vrata, ne meneč se za lepo, v rajhu tako čislano odliko — bonton. Vsa vrata so se v trenutku zagodila s človeškimi telesi in prtljago. Otroci so jokali, ženske kričale, moški preklinjali. Na stopnicah so obviseli roji. Sele po daljšem prizadevanju so se zri-nili v kupeje ... Znojini in raztrgani so obložili police ter natlačili prazne prostore pod sedeži s kramo, kljub vsem težavam zadovoljni, da čutijo kolesa pod seboj. Potlej so čakali dolge minute in napeto buljili skozi okna, kdaj se bodo končno pre-maknila peščena postajna tla pod vago-nom.

Ko so z olajšanjem ugotovili, da se je vlak premaknil, je šele malo popustila na-petost zaradi prestanega napora in pre-rivanja. Slo je vse prepočasi. Spet so letele pripombe na račun železnice in njihove toč-nosti. — Polagoma so se pomirili. Najbolj hladnokrvni so začeli smrčati ali kaditi. Le dobrih dvajset kilometrov jih loči od Avstrije. Uro, največ dve — pa bo konec negotovosti ... Tam ni več banditov. Tam so Angleži, Amerikanci ... Kulturne nacije, gentlemani, povrh vsega se skozi njihove žile pretaka germanska kri. Pravzaprav so jim ti Angleži in Amerikanci neke vrste rojaki, kot v družini strici ... Kdaj pa so še rojaki slabo postopali s sorod-stvom? ... Če bi bili to Rusi, seveda, potlej bi bila stvar drugačna ... Slovani, to pleme nam je vedno delalo preglavice ... Zdaj pa sploh, ko so vsi komunisti ... Premalo smo jih ugonobili ...

Nenadoma so rezko zacvilele zavore. »Kdo se šali z zasilno zavoro? Mar že ni dosti svinjarije z vlakom? Zakaj zdaj še to?« so ogorčeno sikali vsi vprek in odpirali okna.

Z obeh strani so zapirala pogled gosta drevesa ... Niti polovico poti niso prevozi-li ... Se pravi, niti desetih kilometrov ... To je vendar šele nekaj pred Končno ... Le kaj se dogaja?

Obupni kriki beguncev, ki so se prvi nagnili skozi okna:

»Banditi!«

Ob lokomotivi so v veliko presenečenje potnikov stali oboroženi ljudje z rdečimi zvezdami na kapah. Obkolili so kompozici-jo z obeh strani in vsakčile skozi vrata.

Partizani iz sestava komande mesta Bled so ustavili vlak in izgnali nacistične begunce iz vagonov. Kljub protestiranj in polzuskusom pobega so zbrano elito pod stražo odvedli v osvobodjene Gorje kot partizanske ujetnike.

Težko pričakovani beg se je ponesrečil.

MITJA KOŠIR

OSORSKA IMPRESIJA

MORJE IN NEBO, VMES PA TELEVRINA

Televrina bi bila grič v zgubnem slovenskem reliefu, vendar se s svojimi 588 m krepko dviga nad morško gladino in je najvišja vzpetina na otoku Lošinju — Razgled z vrha je presegal vsa pričakovanja.

Modrina morja in modrina neba svetlita mavrični odlesk, začeti in spočet v dveh globinah, dveh razsežjih, katerih ena je omejena s končnostjo na morskem dnu, druga pa sega v nepojmljivost, v brezkončnost neskončnega, nedoumljenega, predvsem pa v nepoznana veselja, v kozmos. Velike besede, in prav zato banalno, patetično zvoneče v omejenosti serijsko ponavljajočega se vsakdana, drugačnega zgolj v dnevnomemembnih, a prav nič v zgodovino segajočih trenutkih našega bivanja, zato pa prikladne in sovpadajoče z redkimi trenutki, ko človekova zavest seže v dno lastnega bitja, v svojo bit. Takrat seže vase in hkrati v kozmos, zakaj človek par excellence, to je človekov svet, to je kozmos, to je skozi osmišljeno zgodovino očlovečeno bivanje najpopolnejšega med proizvodi narave.

Modrina morja in modrina neba, vpeti v barvni lok in zrti z vmesnega prostora, z vrha gore, ki bi bila grič v zgubnem slovenskem reliefu, vendar se s svojimi 588 m krepko dviga nad morško gladino in hkrati pomeni tudi najvišji zagon tektonskih sil, ko so oblikovale jadranski otok Lošinjski, s Televrine v čokatem hrbtu Osorsčice, sta morje in nebo kot veliko modro vseobsežje, katerega nežna, vendar prodorna svetloba sega globlje, kot kdajkoli lahko seže bežen pogled na nekaj, kar bi lahko bilo tudi barvna razglednica.

MED ZEMLJEVIDOM IN RESNIČNOSTJO

Običajno si ljudje, kadar prodirajo skozi neznana področja, neznane kraje, pomagajo z zemljevidi, če jih seveda imajo, zato smo tudi mi trije — s podobnimi nameni kot jaz sam sta se v Osorju znašla tudi Frenk in Štef — iz tega mesteca z bogato preteklostjo, ležečega ob prekopu, ki deli Cres in Lošinjski v dva velika, samostojna otoka, odpravili po dobro uhojeni stezi, mimo avtokampa navzgor proti Malemu Tržiču, skritemu za gozdnato glavo 160 m visokega Belca. Od tam, iz Malega Tržiča, je zemljevid obetal stezico na greben Osorsčice in po njem na vrh Televrine. Pa ni bilo tako.

Prvo razpotje, ob katerem nas še ni razjedal dvom, je bilo v gostem borovem gozdu, kjer je v levo zavila steza proti Vele-mu Tržiču. Strehe njegovih hiš smo videli na nasprotnem bregu kotlinice, ki jo amfiteatralno zaključuje greben Osorsčice na jugozahodu in Belac na severu. Tam zadaj so že Nerezine, tako da tam, vsaj za enkrat, nimamo kaj iskati.

Zavili smo desno navzgor, v tesnobno, povsem izumrlo vasico Mali Tržič. Čisto tiho smo hodili med gluhimi hišami s slepimi okni in razdejanimi strehami, da bi ne zmotili samotnega galeba v njegovem počitku ali pregnali edinega preostalega gospodarja tega, na pogled mrtvega, kamnitega kraja, srebrnega modrasa z njegovega sončnega prostora pred opustelim pragom. Ljudje so že davno odšli od tod. Porazgubili so se po širnem svetu, ou Amerike in Kanade, do Avstralije, nekaj pa jih še živi na Reki in v Zagrebu. Preveč trda, neizprosna in negotoljubna je bila zemlja tega severnodalmatinskega kraja, da bi

zgodil ljubezen do domačije zmogla željo po boljšem življenju, čeprav v trdosrčni tujini.

Hiteli smo po vedno ožji in vedno bolj zarasli stezi med zapuščenimi njivami, ki jim zemlja pred morskimi vetrovi varuje nepregledne kamnite ograde in se med njimi sem ter tja zasveti rumeno bela lisa napol divjega ovčjega tropa. Tod že dolgo ni nihče hodil in gosta podrast, prepletena z nešteti nitmi velikih pajčevin, nas je ovirala pri hoji. Kako čudna so pota človeških usod. Tukaj, komaj pol ure hoda od Osorja in glavne magistralne ceste proti turistično razvitemu Malemu Lošinju in njegovi okolici, skratka pol ure hoda od turističnega vrveža, propadajo ostanki mrtve vasice in ne le te. Veliko jih je, zlasti po turistično še ne povsem odkritem Cresu. Tako mi je, denimo, stari barba Mario iz Miklošana nad rtom Suha na jugu Cresa dejal, da pravzaprav ne ve, kaj ga še zadržuje tam, daleč od ljudi, kjer ni ne vode, ne elektrike. Morda mu vlija voljo obetajoč turistični razcvet Miklošanu najbližje vasi Punte Križe in iz leta v leto večji obisk kampov Bokinić in Baldarin ob zalivih Jadrščica in Baldarin ter oživitve zaselkov Pogana in Draga v zalivu Jadrščice, kamor kamor iz Miklošana ni daleč in kjer si stari Mario v sezonskem času služi nekaj denarja kot nočni čuvaj v obeh kampih. Tako vztraja in pravi, da bo tudi ostal.

Kdo ve, čigava noga je zadnja ubirala to pot, na zemljevidu lepo začrtano, v resnici pa izginjajočo v nizkem pragozdu ostrega brinjevega vejčja. Končno smo obupali nad iskanjem in se kot neuspešni stezosledci zapodili naravnost po nekoliko manj poraščenem, vetru izpostavljenem, kamnitem hrbtu navzgor proti grebenu, ga tudi kmalu dosegli in vsi trije hkrati zaznali od navdušenja.

RAZGLEDNO POTOVANJE

Stali smo na grebenu in bili čisto tiho. Le gledali smo, kot da bi z očmi hotelivarkati vase vso neponovljivost prizora, ki smo ga pričakovali, vendar ga vsak v svojih zamislih oblikovali povsem drugačnega, kot se nam je razkril v resnici. Že ko sem se odpravil na pot, sem vedel, da bom videl daleč tja v Istro in na Velebit, vendar niti v sanjah nisem pričakoval, da se mi bodo z grebena Osorsčice kot beli biseri sredi rjavozelene istrske pokrajine pokazale stolpnice daljnega Pulja, da si bova s ponosno Učko zrla iz oči v oči in da se bodo nad grebeni Raba in Paga razločno črtale skalne soteske v mogočnih plečih starega Velebita. Spodaj pa morje, to širno vodno prostanstvo, zibel in vir življenja, praelement. Modra planjava, prepredena s temnejšimi in svetlejšimi lisami in progami za številnimi čolni, jadrnicami in večjimi lad-jami v širokem prostoru med Cresom, Zečo, Lošinjem, Unijami in Suskom. Posebej živa je bila množica najsodobnejših domislic navičnega športa v Lošinjskem kanalu in Osorskem tjesnacu.

Hoja po vrhnem grebenu Osorsčice proti najvišji vzpetini, Televrini, je spričo vzne-mirjivega pejzaža postala pravo razgledno potovanje, neskajeno niti s pripekajočo vročino nastajajočega avgustovskega dne, niti z osušenimi usti, željnimi hladnega,

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Bard Adam Trout

Čas dobil je mračen pečat —
v vsaki vasi sto čelad.

Iz rout
in sedmerih samot
Trnovskega gozda
hodil je uklenjenih rok
bard te dežele
Adam Trout.

Nebo je lilo
sivo tegobo časa
na zaselke hiš —
na vsaki hiši črna zastava.

Iz samotnih rout,
iz domačih svežih brazd
prgišče prsti
nosi na srcu s seboj
Adam Trout,
med bajoneti
jo stiska na prsi,
da grela ga bo,
svetila kot luč
mu po ječah,
da imel bo moči
za težo spoznanj,
za zaupanje,
da tujih pritepenec
nikjer več ne bo,
kadar kot vir srebrnih studencev
bo pela svoboda,
ko bomo pod lastno streho
spet doma
in le v pravljicah
starih očancev
bodo živele obtožbe
starih sužnjih časov.
Tedaj novo zdravljico
napil bo novemu svetu
sredi samotnih rout
bard te dežele
Adam Trout.

Smrt v kamnolomu

Kri preliva zora v jutro,
krik čez polje: »Roma doma!«
V jutro gre veriga siva
pod pečevje kamnoloma.

Trije fantje so kosili,
pa prišli so, s kos jih sneli,
tepli jih, da so ribeli,
in kot pse jih postrelili.

V teh dneh

V teh dneh,
ko v ljudeh je skrivnostni šepet,
ko smrt preži na nas ko v starodavni
baladi,
ko iz grma vsakega preti bajonet,
je dedova misel kot ptica-znanilka
pomladi.
»Naš rod je z vilami šel nad graščake,
s pleč kakor vol
otresel si turški je jarem,
saj hčere moje niso zrasle za harem
in za janičarja nihče od mojih sinov!«

V teh dneh
je misel našega deda
pesem utehe.

ga je razveselil. Zdaj je bila to mračna točka.

Panter je še vedno ležal tam, oči je imel krvave. Njegov pogled ni bil več hladen in prezirljiv, v njem se je skrival strah, strah pred samotjo, pred sivim nebom, pred grozečo tišino v zraku, pred mehko in nedoločnostjo smrti.

Če pa je hotel kaj reči, je moral še vedno delati vtis moža na mestu. — Pet nabojev imam še, fant, enega sem namenil tebi, — je rekel. — Mislim sem, da si nas ti izdal. Ampak, če bi nas ti izdal, ne bi bil zdajle tu, — je dodal, čeprav ni bilo nikogar, ki bi ga bilo treba prepričevati.

Tu je bil le grozeči danes z mehko snežno odejo, s sivino nad vrhovi dreves. — Sneg bo, — je rekla Majda. — Kdaj že je bilo to? In zdaj je spet začel naletavati, čisto nalahno.

Vstal je in stopil Miranu nasproti. Bil je večji od njega. Miran je bil skorajda majhen fant. Morda krepk, ampak zdaj je imel tako čuden videz v pomečkani obleki, z madeži od mokrote na vetrnem jopiču in tam je stal rahlo sklonjen, ko da se pripravlja na skok. In desna roka mu je visela ob boku, ko da tam kaj skriva?

Čakaj, — je zavpil in sam prvi skočil proti njemu. Čutil je, da se ga fant oklepa. Moral bi ga prijeti za vrat, vendar ni imel moči, da bi se mu izvil. Z zobmi se je zagrizel v gladko mehko svilo Miranovega vetrnega jopiča.

Padla sta in Panter je čutil, da mu zmanjkuje sapa, v sencih mu je razbijalo. Ležal je na fantu in mu tiščal glavo v tla. Potem je začutil, da nima več moči in da bo moral odjenjati. Ležala sta v snegu, ki je bil prijetno hladen in tudi zrak je bil hladen. Čutil je toploto Miranovega telesa. Vrgel je glavo vznak, da je lahko bolje zajel sapo. Bilo je lažje, mnogo lažje. Bolje je bilo dihati; bolje, ko da bi se boril. Zvalil se je vstran.

Ne moreš me ubiti, — je izdaval Miran med sopenjem. Dihal je še bolj sunkovito kot Panter. Vlažni, prijetno hladni zrak, v katerem so se vrtinčile snežinke.

Martin te ni mogel ubiti, — je rekel Panter. Ležala sta v snegu, Miran je še naprej krčevito stiskal Panterjeva zapestja. Tako sta vstala in potem ga je Miran spustil. — Pobegnil sem mu, — je zavpil kot v prepiru.

Smilil si se mu. Vedel je...
Jaz ga poznam še od prej.
Vedel je, sliši, vedel je, da ga bo plaz odnesel. Zato je bil tako mehak.
Plaz?
Ja, plaz. Zato sem prišel sam.
In drugi?

Panter ni odgovoril. Samo nekaj sekund mu je gledal naravnost v oči. Tako bi se spogledal z Martinom ali s komerkoli drugim, ki bi preživel. Bila sta zelo slabotna, ko sta tako slonela, vsak ob svoji smrti.

Prvi je odšel Panter. Hodil je počasi, z negotovim korakom. Navzdol, proti dolini. Snega je bilo za dobre četr metra. Tla so bila položna, pod snegom je bila mehka plast suhega listja in Panter se je spotikal. Potem je šel še Miran. Za sabo je vlekel nahrbtnik, vlekel ga je po tleh, ni imel moči, da bi si ga oprtal.

Panter ga je čakal spodaj na dnu grape. Pod snegom je zasulil obrise gozdne poti. — Daj, bom jaz nesel.

Miran je šel za Panterjem in sopol. Tudi Panter je sopol. Tisto, kar naj bi bila pot, je bilo varljivo. Kar zgubilo se je v goščavju.

Pojdi zdaj ti naprej, — je rekel Panter, — da boš delal gaz. — Sklonjen je počakal, da je šel fant mimo njega.

Tako sta se menjavala vsakih sto metrov. Potem Panter ni več prosil za znamenje, da je hodil kar naprej. Prebijal se je tako naprej, tristo, štiristo metrov, potem je na vsem lepem pokleknil v sneg. Začel je govoriti.

— Ti bi lahko postal dober partizan. — Sneg je zdaj medel bolj na gostjo; to je bil tisti sneg, ki ga je Majda zavohala, kdaj? Včeraj?

Dober partizan. Kurir. Mogoče obveščevalec. Bali smo se. Bili smo posvarjeni, da bodo Nemci morda poslali...

Komisar. — Verjameš, mu verjameš, Panter? — Martin. — Kaj jaz vem. Fanta slabo poznam. To je vaša stvar.

A greva, — je rekel Miran.
Greva, — je rekel komandir. Vendar je klečal naprej. Sneg je bil mehek; zaprl je oči in legel, desno je stegnil predse.

Jaz grem naprej. — Miran je lezel po vseh štirih mimo njega. Panter je bil črna lisa, pokrita s tenko skorjo snega. Lezel je mimo njega. Potem je bil Panter zadaj, stegnjena črna lisa.

Pred njim je bila izboklina, pokrita s snegom. Morda velikansko mravljišče. Onkraj je bil sneg, sam sneg. Ni se videlo daleč. Še enkrat se je ozrl proti temni lisi za sabo in legel čez tisti kup. Bilo je neudobno. Prepustil se je, da se je zvalil vstran in obležal vznak, z obrazom, obrnjenim proti sivini neba.

France Kreuzer: Gojače (kroki)

JANEZ METERC

1

BEGUNJE V PRETEKLOSTI

Begunje (po domače Bégne, 578 m) so značilna gorenjska vas, ki leži na dandanes lokalnem, a nekoč važnem vozlišču poti in cest, ob potoku Begunjščica, ki nekaj severneje zapuše dolino Drage.

Begunje ležijo na zavetnem okraju radovljiške kotline pod Karavankami, oz. zahodnim delom Kamniških planin, med Dobro in sv. Petrom. Zaradi zavetne lege ima zaselek razmeroma mlo podnebje, ki pogojuje obstoj številnih sadovnjakov in že od nekdaj priljubljenega klimatskega zdravilišča.

Do neke začetka drugega tisočletja je bil prostor današnjih Begunj, villa Begun ali territorio Uegun (F. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku 3, 1911, registri št. 164, 165, 227), kot se omenja v tradicijskem kodeksu briksenske škofije v letih 1050–1065 in 1063–1068, »vrata« v današnjo visokogorenjsko radovljiško deželo. V obdobju antike, kot bomo videli, pa po vsej verjetnosti že prej, je bilo, tako kot danes, severo-vzhodno od Begun in pod gradom Kamnom križišče oziroma sečišče dveh poti. Prva, imenovana »cesta gradov« (dr. Jakob Prešeren, Planinski vestnik, 1956–1957), je peljala pod Dobro proti Tržiču; druga pa po dolini Drage, desno od Begunjščice, čez Preval in Ljubelj na Koroško. Po radovljiški deželi (A. Melik, Planine v Julijskih Alpah, Dela inštituta za geografijo v SAZU 1, 1050, 82 s., op. 2) pa se je to potno vozlišče navezovalo na prehode, ki so

vodili v smeri Radovljice–Bleda–Bohinja in proti Gornjesavski Dolini.

Ko rešamo ostanke preteklosti, se moramo najprej zadržati pri Zijalki oz. Jami pod vzhodnim robom Jamarskega vrha (M. Brodar, Arheološki vestnik II/2 1951, 204 ss.). V nekoliko širšem okolju Begunj je to najstarejši spomenik človekove aktivnosti. Lega Jame je strateško ugodna in po izgledu markantna. Velika odprtina, široka 16 m in visoka okrog 7 m, je vidna daleč po okolici. Jama je v navpičnih skalnih stenah (sl. 1) triadnega apnenca prav na vrhu velikega nasipnega stožca (melišče). Dolga je le dobrih 14 m in se zaključuje z navpično skalno steno. Sedi-menti v jami so globoki 7 m in ob njenem vходу dosežejo površino. Njenega nastanka ne moremo pripisati delovanju vodnih sil, ampak tektonskim premikanjem.

Na začetku petdesetih let so bila v Jam izvedena poskuna (sondažna) izkopavanja ki so prinesla zanimive, a nedokončne rezultate. Sondažni jarek je bil izkapan v levem delu jame (sl. 2). Po ohranjeni dokumentaciji raziskovanj so začeli kopati v pobočju pred jamo in v vodoravnem nivoju prodirali v notranjost. Ponovno so začeli sondirati na pobočju, vendar v večji globini, nakar so šli do konca jame. Na robu jamske ravnice so pod tanko plastjo humusa našli na debel, močno z maltc

približal. Še vedno je bilo ruševje in nizko drevje. Macesni in ruševje, pozno popoldne. Če bi jih videval dopoldne, bi mu zbuja-li upanje. Če bi mu kdo drugoval na pohodu, bi lahko skupaj ugibala, koliko časa sta hodila in koliko poti je za njima; ne, potem bi ugibala, kako daleč je do doline.

— Martin bi to vedel.

Ni smel preveč govoriti. Če govoriš na glas je hujše, kot če si misliš. Vseeno te lahko kdo sliši?

— Vseeno. Hudič, pa naj sliši. Kdo bi lahko slišal? Kdo je šel z mano, če pa so vsi iz čete mrtvi?

MILAN KRISTAN SREČANJA

Si le človek

si le človek
kot vsi drugi.
z nogami suva pelargonijo,
ki si jo dobil v dar.
ponujaš mi cigare
in dim v kolobarjih.
brkač si,
brez brk.
spiš med potjo
kakor izmučen pes.
stojiš sredi ceste
in misliš na kosilo.
preveč si smešen,
da bi vzbujal smeh.
zato sem ti ušel iz rok.

Ženska s plavo obleko

imaš plavo obleko in
poješ na svoj predvečer.
sama sebi poješ s hripavim glasom.
vzbujáš ogorčenje
na obrazih žensk z belimi rutami,
ki rade jedo čebulo.
sediš v kotu,
kličeš moške
in jim plačuješ pivo.
zjutraj sem te spet srečal,
ženska s plavo obleko.
plačala si zadnjemu za zadnje pivo
in zdaj ga držiš pod roko.

Zakaj si le steber

zakaj si le steber,
brez rok, obraza
in brez oči?
ko čepim ob tebi
in te gledam, ne vem več
zakaj sem šel.
čakal sem te,
da si boš zavezal
vezalke na nogah.
nikoli nisi rekel ne besede,
a slutil sem jih.
zdaj čepim ob tebi,
stebru, brez rok,
obraza in oči
in ti ne veš,
da sva si blizu,
brez besed,
kamen ob kamnu.

V vrtu B.

obračaš se.
si ti?
kdo?
sediš na klopi sredi vrta B.
vem, da si mali hipopotamus.
izginjaš v sosedovih vodah
sredi vrta B.

Bila je mračna dilema: trdno mu je tičalo v spominu, da so vsi do zadnjega mrtvi. Vendar je dopoldne hodil nekdo z njim.

— Nekdo je hodil z njim. Preklete, nekdo je hodil z njim. Ali sem pozabil?

Ni se zavedel, da govori o sebi kot o nekom tretjem. V duhu se mu je nejasno prikazovala pritlikava Martinova postava, ki se bori z zameti.

Zdaj je govoril v Martinovem imenu: — Nekdo je hodil z njim. Komandir je hodil z njim. Komandir je živ.

Kdo je hodil z njim? — On.
— Kdo je to, »on«? Martin? Poltkomisar? Boris? Majda? Ne, Majda je »ona«. Majda leži med smrekami.

— Nekdo je živ. Nekdo je živ. Moram ga ubiti. Koga bom ubil?

Pod njim je bilo pobočje. Gozdnato, položeno pobočje. Snežna odeja je bila bolj enakomerna in bolj plitva. Megle ni bilo več. Pač, zgoraj, nekaj metrov nad vrhovi smrek je bila gosta siva plast. Namesto nje je bil mrak. Mrak, le mrak: ne tema.

— Ne, to še ni tema, — je rekel, in začutil, da mu glas postaja zamolkel. Pred njim je bil gozd. Smrekov gozd. — Tu leži Majda, — si je govoril. Tisti smrekov gozd je daleč, tam, kjer je bilo dopoldne: kjer je bilo mnogo dopoldnevov.

V temi se je zalotil, da leze po vseh štirih. Snega je bilo malo, vedno manj. To še ni bila dolina. Lezel je preko podrtih debel, se spotikal ob skale; bile so kopne skale, porasle z mahom, prstene in vlažne. Prjelo ga je, da je začel trgati kose mahu, vrtel se je v krogu in potrgal ves mah okrog sebe. Potem ga je začel grebti na kup. Bilo ga je dovolj, da si je z njim pokrtil noge do kolen. S hrptom se je naslonil na nekakšno trhlo deblo, iz katerega so štrleli ostanki vej in vejic.

— Veja! Vejica — je nagovarjal vsako posebej, ko so ga bodle, kakor se je premaknil. Živčno ljubkovanje, za katerim se skriva sovraštvo. In prezir. Čez čas jih ni več čutil. Ostal je le še čuden občutek praznine in čudne teže v trebuhu. Začel je kolcat. Spočetka čisto normalno. — To je normalno, — si je rekel na glas, — človeku se kolca, če ga zebe. — Zdelo se mu je, da je to kot nekakšen verz, ki ga ponavljajo otroci v osnovni šoli. Ponovil ga je. Potem se mu je kolcalo močneje in vedno bolj na goso. Zdelo se mu je, da mu bo iztrgalo drobovje. — Martin, — je izdaval, — tebi se kolca. Dušo ti bo izvrglo. — Dvignil se je in se uprl s komolcem na deblo. — Saj jaz nisem Martin, — si je rekel tolažeče in vendar živčno. — Saj jaz nisem Martin: Martin je pobegnil. Bojazljivec. Zapustil me je, ker se je bal za tistega malega, za izdajalca. Pobegnil je v vas in se greje nekje pri ognju. — Tipal je ob deblu naprej. — Bal se je za fanta. Učiteljev sin! — Glas mu je postajal hripav in rezek. To mu je bilo všeč. Z užitkom si je ponavljal: — U-či-teljev sin! U-či-te-ljev sin!

— Učiteljev sin. Učitelj uči v šoli. Pesmice.

— Noč je temna, podkve jeklo poje. Levstik. Reva. Panter piše boljše pesmi. V ognju revolucije. Simfonije.

— Vsi do zadnjega so padli, vsi do zadnjega.

Mlad fantič jih je izdal, mlad fantič jih je prodal.

Vsi do zadnjega leže, mrtvi, hladni pod macesni, mlad fantič pa se reži, naj se, jaz ga bom obesil.

— Gremo, gremo! — Sam ni vedel, kako se je spet znašel pokonci. Šel je naprej, zravnal. Poskusil je peti. — Martin me je izdal. Izdal. V dolino je odšel. Odšel. — Začutil je, da mu je toplo, da, toplo v obraz. To je bilo od vej. Od listnatih vej. Bukve. Bičale so ga v obraz.

Prilezel je v grapo. Po njej navzdol je šlo še laže. Potem je naletel na debela, na

kupe podrtih debel. Nekje je slišal potok. Bilo je nekje na levi. Zlezel je iz grape in tu je bilo svetleje. Tla pod njim so bila gladka. Bilo je nenavadno: ni se počutil več varnega. Spet se je sklonil, da je lahko otipal tla z rokami, in se tako pomikal naprej, še naprej, vedno bolj na levo. Potok je bil čisto blizu.

Otipal je nekaj, kar je bilo podobno strehi iz smrekovih vej. Tipal je proti slemenu in se prepričal, da je res streha, oprta na ogrodje iz kolov. Sklonil se je. Pod streho je bilo nekaj mehkega. Blago. Človek. Pritajil je svoj dih in razločno slišal dihanje tistega drugega. Poslušal je dolgo; potem je bil srečen, da se je lahko še sam do siteda nadihal, dihal je globoko in z užitkom, s čelom, naslonjenim na rob vej-nate strehe.

Sneg, vsepovsod sneg, zdaj je sneg tudi tu spodaj. Miran se je zbudil, ker mu je kapljalo na obraz. Bil je moker. Napol prebujen je pogledal po grapi navzdol. Kjer so bile včeraj skale in štori, so bile danes mehko oblikovane izbokline. Oktober, si je rekel, smešno: oktober, pa sneg.

Vse je bilo nemirno. Potok je šumel močneje kot včeraj, z vseh vej je kapljalo. — Nič bolj brezizhodno ni, — si je rekel. — Saj je vseeno. Nekaj časa lahko še ležim.

Sneg, vsepovsod sneg. Zgoraj na planini je bil tudi sneg, tam je snežilo še močneje. Bežal je čez tisto grapo, potem je nekaj ur ležal skrit za skalo; bal se je, da ga bo tisti s karabinko dohitel. Pa ga ni. Martin. Kmet. Hotel ga je ubiti.

To je bila tretja noč. Prva noč pri partizanih. Partizanka Majda. Bilo mu je vroče, morda od tabornega ognja? — Kaj bo ta fantič tu, — je rekla. Drugi so molčali. Druga noč. Prebil jo je v planšarski koči. V glavo ga je zeblo, vendar jo je kar naprej molel ven skozi ozko lino in opazoval metež. Zjutraj je bila megla. Ne, sonce je sijalo. Potem je bila to tretja noč, noč pred zadnjim meglenim jutrom. Še ena noč je bila pred tem, tudi v planšarski koči. Zanimal je ogenj. Spal je in vmes se mu je bledelo od strahu. In potem je ves dan preždel tam otrpel, ni si upal na plano. Potem tisto megleno jutro, ko se mu je zazdelo, da sliši oddaljeno streljanje. Takrat je začel spet bežati.

Vrglo ga je pokonci. — Kaj, če so za mano? Lahko me dohitijo. Sledovi v snegu! Pogledal je naokrog, snežna odeja je bila še čisto deviška. Ko je prišel sem, vendar še ni snežilo. Sneg je zapadel ponoči in zjutraj. Slišal je, kako diha. Slišal je, kako diha še nekdo poleg njega. Tam tik njega je ležal nekdo v mokri, raztrgani nemški uniformi in rahlo hropel v spanju. Bilo je dobro.

Sklonil se je nadenj. Obraz je bil porasel s kratkimi rdečkastimi kocinami. Glava je bila obrnjena nenaravno vstran. To je bil Panter, komandir. V spanju je hropel.

Panter. Komandir. Tako so ga klicali. Majda. — Komandir, sneg bo, voham ga. Jaz imam nos za te reči. — Komisar. — Verjameš? Verjameš? Verjameš? Komandir, verjameš temule? — Martin. — Komisar mi je rekel, naj grem s fantom v patroljo. Me slišiš, komandir? S fantom v patroljo. Vrag vas vzemi. Naj gre sam v patroljo. Roke si boš umil, kaj, Panter? — Majda. — Sneg bo. Vrnita se pred večerom. Komandir, naroči Martinu, naj se vrmeta pred večerom. Panter, komandir, me slišiš, no? Kam ju je poslal politikomisar? — Panter. Komandir. — V patroljo.

Prišel je za njim. Privlekel se je. Truden je. Ne, pretvarja se, da spi. Norčuje se iz njega, ker je mlad. Hoteli so ga preskusiti. Panter ga rabi. Ne, ubiti ga hoče. Tu je zato, da ga muči pred smrtjo z upanjem in strahom: zato hlina, da spi.

— Nehaj! Zbudi se! Slišiš, ti zbudi se!

V zraku je bilo mirno, grozeče mirno, ko je spet stopal od potoka k zaklonišču iz smrekovih vej. Ko ga je zagledal prvič, se

osvežujočega požirka, ki pa ga ni bilo. Vrh Televrine je ujet v borov gozdič, tako, da razgledovanje proti severu in vzhodu ovirajo drevesne krošnje, zato se na njem nismo dolgo mudili. Raje smo pohiteli po zaraščenem grebenu do 557 m visokega sosednjega Sv. Nikole z malo cerkvico na vrhu, od koder se nam je obetal lep razgled. Takoj pod vrhom Televrine smo na grebenu opazili prijetno spremembo. Med nizkimi bori je vodila prava pravcata stezica, opremljena z lepimi, rdečebelimi Knafeljčevimi markacijami in nas udobno, brez prerivanja skozi gosto rastlinje, pripeljala na vrh Sv. Nikole. Planinska pot torej, ki je na našem zemljevidu ni bilo opaziti. Izkušnja več.

MESTO – ZGODOVINSKI SPOMENIK

Quante volte ancora? (Kolikokrat še?), je nekoč zapisal italijanski obiskovalec, najverjetneje okupacijski vojak, na cerkvico. Kdo ve, kaj je hotel povedati s tem kratkim vprašanjem? Morda je hotel z njim izraziti negodovanje nad vzpenjanjem na hrib, ki mu je pomenilo zgolj nesmiselno naprežanje, morda pa so to besede z globljim pomenom.

Prostor, ogromen prostor in mi trije v središčnici naše perspektive, občutek, ki je oplajal bogove na grškem Olimpu. Da, grški bogovi in grška mitologija. Takrat, ko je bila v zenitu svoje vsebinske rasti, so lošinjskemu arhipelagu s Cresom antični prebivalci pravili Apsirtides in jih omenja že legenda o Jazonovih Argonavtih, ki so skozi Lošinjski kanal pluli na svoji poti, ko so iskali zlato runo. Sicer pa so bili prvi znani prebivalci Cresa in Lošinja stari Liburni, o njihovi staroselski prisotnosti pa še vedno pričajo ostanki selišč na težko pristopnih vzpetinah.

Danes v Lošinjskem kanalu o Jazonu in Argonavtih ni nobene sledi več, zato pa njihovi nasledniki z najrazličnejšimi plovili moderne dobe režejo morsko gladino od ene obale k drugi. Globoko pod nami pa se v zalivu stiskajo Nerezine, staro mestoce, znano že iz 14. stoletja, o čigar davnih časih še danes priča frančiškanski samostan iz leta 1510. Nekoliko više proti severu leži naše izhodiščno mesto Osor, antični Apsoros, ki je poleg mesta Cresa, antične Krepse tudi edino znano antično naselje v tem delu Jadranskega morja.

Štiri tisočletja mu odmerjajo zgodovinarji, turistični vrvež pa ga v glavnem pozna le po vrtljivem mostu, ki povezuje Cres z Lošinjem in omogoča avtomobilski promet preko ozkega prekopa. In vendar je bilo to mesto vse od antike pa tja do 15. stoletja najpomembnejše mestno središče obeh otokov, ko pa so se pojavile večje ladje je plitvi Osorski tjesnac bolj in bolj izgubljal na pomenu, osrednjo vlogo pa je prevzel Cres s svojim idealnim pristaniščem.

Prvi naseljenci osorskega področja so bili ilirski Liburni, v rimski dobi pa je bil Osor poleg upravnega tudi trgovsko središče na poti, ki je iz severno-jadranskih pristanišč skozi Osorski tjesnac vodila v Dalmacijo. Po razpadu rimskega cesarstva postane Osor bizantinsko pristanišče, v 6. stoletju pa sedež škofije. V 9. stoletju (841 l.) so ga požgali saraceni, v 10. stoletju pa je priznal oblast hrvaških vladarjev. Z začetkom 11. stoletja pripada Benetkam, leta 1105 pa mu ogrsko-hrvaški kralj Koloman prizna vrsto privilegijev. Na začetku 15. stoletja si ga zopet prisvojijo Benečani, hkrati pa se začena njegovo počasno, a vztrajno propadanje zaradi odpiranja novih, večjim ladjam primernejših morskih poti in epidemij kuge ter malarije.

Današnjemu popotniku Osor na vsakem koraku kaže svoj globoko razbrazdan zgodovinski obraz, saj so še danes ohranjeni številni dokazi preteklih dob. Od prekopa do zaliva Bijar severno od mesta se vleče mogočen mestni zid, dobro vidni so

temelji cerkvenih hramov, javnih zgradb, napisi in grobovi. Na današnjem pokopališču so še danes ohranjeni ostanki starokrščanske katedrale z dvojno baziliko, zgrajene v času osnivanja škofije. Ob vhodu v mesto so ruševine benediktinske opatije z romansko baziliko Sv. Petra iz 11. stoletja. Istemu obdobju pripadata tudi cerkvi Sv. Marka in Sv. Katarine. Središče Osorja pa je v celoti en sam kulturnozgodovinski spomenik s katedralo, škofijskim dvorcem in mestno skupščino iz obdobja beneške vladavine, zgrajenih v renesančnem arhitekturnem slogu.

Se bi veljalo pisati o Osorju in njegovi zgodovini, še bi veljalo razmišljati o njem, vendar ni časa, ni prostora. Tudi pogled od zgoraj, z vrha Sv. Nikole je kljub vsej svoji lepoti bledele pod pritiskom neusmiljene pripeke in žeje. Za žejo pravijo, da je hujša od lakote, hujša od najbolj neusmiljenih muk, ta žeja je našo zamaknjeno trojico odgnala z vrha navzdol v Nerezine, po stezici, ki je kar preveč položno odštevata ovinke in se kar ni hotela spustiti v dolino. Končno sva s Stefom izsušena in omotična od sonca le pridrvela v Nerezine in si v prvem dosegljivem bifeju privoščila vsak po dva vrčka mrzlega piva, ki je bilo, povedano na uho, Unionovo, Frenk pa, ki jo je nekje na pol poti ubral kar preko kamnitih ograd proti Velemu Tržiču in Osorju, naju je čakal v gostilni ob Osorskem tjesnacu, kamor sva midva, krompirjevca kot sva, uspešno prištopala, pa čeprav Nerezine ločijo od Osorja le bori štirje kilometri avtomobilske ceste.

In popoldne smo se vsi trije že namakali v toplem morju ob čudovitem, zamaknjem Baldarinu.

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Časa pelina

Dajva do dna, draga, izpiti
zvrhano čašo pelina –
nama razsipno natočil je čas:
da bova ljubezen mogla ubiti,
v žolto svilo spomina
skriti obraz.

Vlažne oči v dlani sem skril:
toliko v tej vojni na svetu je smrti,
jaz pa ne morem niti muhe ubiti,
kako naj bi ljubezen ubil...

France Kreuzer: Pri Ajdovščini (kroki)

ODMEV OKTOBRA NA PIAVI

Moški letniki iz zadnjega desetletja prejšnjega stoletja so bili najpripravnější živina za mesarsko klanje prve svetovne vojne. Medtem ko so se starejši laže pretvarjali z različnimi hibami ter se po švejkovski otepali strelskih jarkov na bojnem polju, so se mlajši, neizkušeni in stari Avstriji slepo vdani ljudje, predajali usodi. Z blagoslovljenim orožjem jih je »višja sila« raztepla kot najbolj pravično vojsko po vseh bojiščih. Trnovo pot, ki so jo začeli julija 1914, so končali neke v Karpatih ali Galiciji, ob Soči ali PIAVI. Mnoge je vojni vihar zanesel na romunsko Marno, kakor so po francoski Marni poimenovali hude boje ob Seretu. Mnogi so se naveličali nečloveškega trpljenja in neprestanu z življenjem na nitki, predajali ruski vojski, ki jih je kot ujetnike pošiljala v pomoč graščakom pri poljskem delu v notranjost Rusije.

Med mnogimi kranjskimi Janezi, ki so doživeli usodo ruskega ujetnika, je bil tudi Janez Bačar iz samotnih naselij na obrobju Trnovskega gozda. Bilo mu je komaj dvajset pomladi in komaj je oddal pastireko ali mlajšemu bratu, ko so ga neke poletne

nedelje vznemirili rdeči plakati... »ti in ti letniki takoj pod orožje!« Kar zameglilo se je Janezu pred očmi, ko se mu je s plakata naravnost v obraz škodoželjno zarezala številka njegovega letnika: 1894. Številka je rasla in rasla, kakor da se hoče iztrgati iz ostalih števil in mu skočiti v oči, ga omrežiti v črne kroge in vijuge. Ob plakatu je stal žandar Rihar, oblastno kričal, naj se vsi vpoklicani takoj odpravijo na pot. Vrh čelade se mu je grozeče svetlikala medenasta konica, iz oči in z obraza mu je srepala oblast. Kmalu je nastalo mrzlično vrvenje — vest o vojni je planila med ljudi kokor kruglji med piščance.

Sredi popoldneva je ljudi vznemiril vpoklic novih letnikov. Na pol pijani fantje in možje so zapustili krčme in se med trgajočim vriskanjem, med jokom žena, mater in otrok, odpravili iz vasi.

»Kmalu se vrnejo,« so bili polni upanja. »Sovražnika bomo zlahka premagali, kaznovali morilce nadvojvode Ferdinandina in vojne bo konec...«

Tako so upali, tako je upal Janez Bačar, ko se je s težkim srcem poslavljaj od dekleta in stare matere...

Janez Bačar je kot vsi njemu enaki tonil čedalje globlje v vojni Babilon. Postal je številka, gola številka, ko je 42 ljudi imelo vrednost enega konja, ko so se le-ti ljudje elizirali v natrpanih živinskih vagonih na bojne poljane, vmes pa neprisilno poslušali govorance svojih predstojnikov, da je ta vojna vojna pravice nad krivico, boj poštenosti proti zavratnosti, boj civilizacije proti proststvu, boj viteštva proti nizkosti. Neznani plaun je celo izpljunil: »S kanoni vas pozdravim, vi Srbi, dom hladen vam postavlja ob vrbi...« Natihoma je celo najbolj slepe ljudi prevzemal gnus: »Šaj smo vsi ljudje, kaj bi se ubijali! Nčesar hudega si nismo storili in oni tam onstran prav tako ljubijo življenje, prav tako imajo žene, matere in otroke!« To je bila tih, lepa in poštena misel, samo to! Vojni stroj pa je gnil vse s polno paro naprej in pustil Evropo z zmagovalcem. Politiki so dejali, da je to odločilen boj germanstva s slovanstvom. Toda Srbija ni klonila; ob Marni so je razbil nemški naval, Rusov ni uničil poraz pri Mazurskih jezerih. Rusi so nezadržno korakali naprej v Galicijo, na Madžarsko; padla je celo velika trdanjava Przemysl... Srdito valovje je metalo Janeza Bačarja z bojišča na bojišče... Galicija, Karpati... glad in mraz... Tisočim so slovaške hoste pele žalostinke, cvetel nad grobovi po Galiciji med žumečim žitom rdeč mak... Prebujala se je misel: padli so za nič! Tako je mislil tudi Janez Bačar, ki je čisto ležal ranjen in izčrpan po lazareti in bolnišnicah, se za silo izlizzal, pa spet nazaj k maršbataljonu...

Ko je avstrijski glad sanjal o belem kruhu Ukrajine, kjer se bodo odprle bogate zakladnice živeža, je Janeza zaneslo v Rumunijo... Na romunski Marni, kakor so po francoskem kraju poimenovali peklenke boje ob Seretu, se je srečal z Rusi... Ponoči se je nenadoma dvignil močan veter, zašumeli so bori in med ostrimi bliski, ki so slepili oči, so udarjale strele. Janez je stekel z drugimi proti gozdu, se naslonil s trebuhom na drevo in streljal v temo, dokler je imel kaj streliva. Končno se je v curku vliel dež in mrežo dežja so rezali slepeči bliski. Zdajci je med bliskom opazil, da skačejo med drevi neke ljudje. Bili so Rusi. Vojak širokega obraza, bradat in brez puške je prikimal, skočil k njemu in ga udaril s pestjo po obrazu. Zgubil je zavest. Dodobra se je zavedal na graščini v no-

tranjosti Rusije. Strašno lačen se je najprej najedel kruha, ki ga mu je prinesla deklica Anja. Pojedel je hleb, pojedel dva, drobil tretjega in se napil mleka. V telo mu je prihajala moč; nasmehnili se je, nasmehnili se je tudi Anja. Pojedel je bil za deset ljudi. Zdajci je zagrabil za delo. Vsak večer pa je sedel in kadil pred vrati graščine z ostalimi ujetniki — dvema Madžaroma črnih brk, enookim konjarjem Slovakom, poslušal vrtnarja Čeha, ki je igral na harmoniko otožno popevko »Naj smrt ne vzame, če te ne ljubim...« in sanjal o Maši, graščakovi načakinji, ki je čisto poležavala na pletenem naslonjaču in brala Čehova. Kadar se je sprehajala po vrtu, je na njeno povelje uslužbo ob stezici kosil koprive... Od reke pa so donele pesmi in balalajke.

Tam so taborili osemnajstletni novinci, se v novih kapah potepali cele noči in grozili graščakom, da bodo požgali komur bo treba... To so bili mladi boljševiki. Včasih je k ujetnikom prišel v vas Volodja, ponudil tobaka in pripovedoval... »V Rusiji je revolucija... Na temelju sovjetskih pogojev smo ponudili mir vsem narodom vojskujočih se držav. Vojne je konec; vsi narodi imajo pravico do samoodločbe... Na pogajanjih v Brestu Litovskem je naša delegacija ponudila mir, ljudski mir, časten mir zdravega razuma, ki naj vsem ljudstvom sveta zagotovi gospodarski in kulturni razvoj... Ustvarili bomo socializem! In delavci, potlenjeni v vojaške čunje, so poslušali Volodjo kakor preroka. Globoko so jih prepričevale besede velikega Lenina... Volodja je še dejal, da ujetniki lahko pristopijo k boljševikom ali pa se vrnejo domov. Odločili so se za domov, s kvasom ruske revolucije v srcih. Zda so se elizirali proti zahodu, v domovino, upajoč, da je po vsem svetu že ugasnil vojni požar. Toda komaj so pristopili mejo, že so jih spet uvrščali med maršbataljone... Sanje o miru so jih prevarale. Mračne pomladi 1918 so na zahodu še vedno gremeli topovi... Slovenski vojak, začaran od oktobrske revolucije, preverjen od besed, ki so jih posredno slišal od Lenina, je pogumno vstal in hotel obrniti fronto nazaj. Tisočletni suženj, se je prebudi in zahteval zadoščanja in za sramoto in gorje stopil na pot Gubčevih puntarjev. V njem so se z novo močjo prebudile sanje o svobodni Sloveniji, o Jugoslaviji. In ko je onemogoč avstrijska soldateska sestavljala maršbataljone iz golobradih šibkih fantičev in iz nezanesljivih ujetnikov, ki so se vrnili iz Rusije, je v avstrijskih kasarnah zorelo klasje oktobrske revolucije. Upor za stoletno garanje, vsilice in smrt.

Začelo se je v Judenburgu v maju leta 1918, ko so pripravili bataljon kranjskih Janezov na odhod v Tirole. Upor sta vodila dva moža, Hafner in Možina, »okužena z ruskim komunizmom«. Gnev, ki je bil toliko časa zadržan, je bruhnil z vso silo na dan. Toda upor so zadušili z nasajenimi bajoneti, 26 cesarskih vojakov je prestrelilo srce voditeljem upora.

Plaz, ki se je sprožil v Judenburgu, se je razširil v Radgono, v Muravo, na Dunaj... Padale so smrtno obsodbe celo med Slovaki v Kragujevcu, padale tiste pomladi, ko pri Kobaridu ni ozelenela trava zaradi nemških strupenih plinov... In tiste jeseni, ko tirolske gore niso premočile pustile iz ledenega objema svojih prepado, ko je Piava v furlanski nižini premočnim zalila omahujoči korak, se je iskra Oktobra utrnula v ljubljanskem polku gorskih strelcev v Codroipu. Iz iskre se je ob PIAVI razširil plamen, plamen, ki je pospešil konec prvega svetovnega klanja.

To partizansko zgodbo sem našel med starimi rokopisi. Napisal sem jo enkrat v začetku petdesetih let. Takrat sem bil star dvajset let ali malo več, zdelo se mi je, da lahko pišem objektivno prozo kar tako, »iz sebe«, ne da bi se prej dobro seznanil z razmerami, ki bi jih rad opisoval. Kar sem vedel o ljudeh, sem vedel v glavnem iz knjig. V prid pa si štejem to, da sem se takorekoč nagonsko odločil za prikazovanje konkretnih dogodkov, — in da sem pri tem vztrajal od prvega do zadnjega stavka.

— No pojdi, no, naprej, pojdi, — je ponavljal Martin Panterju. Bil je kmet, edini kmet v Solčavski skupini. Imel je dovolj moči, da bi se lahko prerinil v dolino in načel zvezo s tistimi na Menini. Skupaj je bilo težje. Vsak hip je moral suvati Panterja v bok. Panter je šel spredaj. Če bi bil zadaj, sploh ne bi šel, razen navzdol. Tako pa je stopil pet, šest korakov, potem pa je običal v zametu.

Tokrat se mu je spet vdrlo do pasu. Z levice se je krčevito oklepal suhega macesnovega debela; obraz je obrnil k Martinu in vsakokrat, ko je zajel sapo, se mu je obraz spuščil. — Ta teleban ne sme opaziti, da je to slabost, si je govoril venomer in se trudil, da bi imel njegove spake videz odločnosti in moči. Martin se za to ni zmenil; sam se je tako počel, če je bil na pohodu hudo truden, o tem ni razmišljal, vendar je nekako čutil, da tako počnejo vsi možaki, kadar hočejo skriti telesno slabost ali bolečino.

— Pojdi, no, pojdi, komandir, — je ponavljal, — naprej! Naprej! — Suval ga je s konci prtov v lakotnico. Tudi sam je bil blizu konca, vendar je vedel, da bi zmogel. Šlo bi. Samo to večno postajanje. Kolena so se mu šibila; kadar je stal, huje, kot če je šel naprej. Spet je stopil nekaj korakov proti dolini. — Pojdi, no, pojdi, — je zadnjile rekel Panterju. — Če ne, grem sam naprej. Če ne boš šel z mano, se utegneš zgubiti.

Poskušal je, kot poskušamo z otrokom, s trmami otrokom. Toda za Panterja je bilo to premalo. Čutil se je močnejšega. Temu prigovarjanju ni hotel nasent, tudi če bi mogel; krči so ga tresli po vsem telesu. — Tamle sedeja, — je rekel, in se z vsem telesom zagnal proti jelki, pod katero je bil kos koprive. — Tamle — tu — sedeja. Nekaj te moram vprašati.

— Tako ne prideva nikamor, — je rekel Martin, — tu nimava kaj jesti, razen snega. — Zadržaj glad. Nekaj morava vedeti. Nekaj je važnejše, kot to. Spet je bil kos starega Panterja, sedel je na kosu koprive pod jelko, na nekakšnem bodičavem reasju. Komandir. Komunist. Tisti, ki daje drugim voljo in pogum, čeprav ve več kot ostali. Izvlekel je pištolo in si jo položil v naročje. — Se pet metkov imam. Eden med njimi je za tistega, ki nas je izdal. — Pogledal je Martina in se trudil, da bi bil njegov pogled prediren.

— Če bi bilo kaj kaj, — je odgovoril Martin. Ni se pustil prevariti. Vleklo ga je v dolino, kjer so gozdarske kočice in je mogoče zaneti ogenj. — Tobaka mi daj, komandir, pa bom še jaz sedel za nekaj časa. Če ne — grem naprej sam.

— Dobiš. — Pokaži! — Martin se je zarežal. Ni prav verjel, da mu bo oni dal tobaka.

— Za oba bo. — Res je bilo za dve »zimskie«, ki sta ju zvala iz časopisnega papirja; papir je bil vlažen in ni gori s plamenom, zato se je dalo vleči.

POT V DOLINO

— Kdo je bil tisti fantič, ki je prišel in pobegnil, — je dejal Panter, kot zase, pri-tajeno. Igra je postala spet resničnost. Spet ga je zanimalo, zakaj je tisti fantič pobegnil. Spet ga je zanimalo, kdo jih je izdal, kdo je pripeljal Švabe na Mozirsko planino.

— Ti veš, Martin. Ti si govoril z njim. Martinu se je kolenilo. — Iti bova morala, — je odgovoril, — mraz je. Tako se mi kolca, da bom dušo izpustil, če ne greva naprej.

— Kolca se ti od mraza in izčrpanosti. Tudi jaz sem izčrpan. Dihaj bolj globoko. Zrak te bo grel.

— Kar pa zadeva fanta, to ni moja stvar, — je povzel Martin. — Pobegnil mi je, to sem že povedal komisarju. Zakaj pa je dal meni to nalogo? Jaz sem kmet. Jaz nisem rabelj.

— Smilši se ti je in si ga pustil pobegniti? — Zakaj je dal komisar meni to nalogo? Zakaj meni?

— Zato so zdaj mrtvi vsi razen naju. Ustrelil bi te.

— Pobegnil mi je. Jaz ga nisem izpustil. Zdač bova morala iti. Vstal je.

— Ne, ne šel, — je skoraj zavpil Panter in se oklenil Martinove roke. — Ne šel. Čakaj! — vzdignil se je na kolenih in približal svoj obraz k Martinovemu. — Nam je on izdal?

— Ne vem, komandir. Jaz nisem bil v zvezi z njim.

— Poznaš ga.

— Da, poznam ga, — je rekel Martin in se naslonil na jelkino deblo. — Pred leti je bil pri nas na počitnicah. Pred vojno. Hodil je v šolo, pa je zbolel. Pri nas se je zdravil.

— Ti si ga spustil? Iz kakšne družine je?

— Ne sprašuj me vsega tega. Ne ljubim se mi.

— Kaj je njegov oče?

— Hudič ve — učitelj ali kaj. Pojdva.

— Ne, počakaj. To morava razvozlati. Kako je naneslo, da je pobegnil?

— Jaz grem, komandir. V dolini se bova pomenila. V gozdarski bajti. — Imel je tisto krepko odločnost hrabrov: ne veliko potezno, ne gozdnarovo; trezno, nekoliko omejeno. Postave je bil prav take, ko je stopil v sneg; majhne, strnjene. Okroglih lic, poraččenih z redko svetlo brado.

— V dolini ti bom pokazal, je začepetal Panter zase. Igra se je spet začela, spodbetka bolj umirjena, pozneje prav tako, kot prej: opotekal se je za Martinom od zameta do zameta, si izmišljal izgovore, da bi si lahko za hip oddahnil, se oprijemal nizkih macesnov in borovcev in si tako pomagal naprej. V vsaki globeli se je vdiral do pasu, za vsako skalo prav tako. Če sta se povzpela na greben, je začel pihati veter. Jemal jima je moč po kapljah, prav tako kot sneg in kot megla, ki ju je ovijala.

Prispela sta na greben, ki se je zložno spuščal proti zahodu. Na levi strani je bilo pobočje bolj strmo: tam neke je bila dolina. Megla se je zdel klub vetru mehka in nepremična. Tokrat je obstal Martin.

Govoril je nekaj, morda glasno: Panter ga ni slišal. Veter se je sunkovito zaganjal vanju. Zaneslo ga je nekaj korakov vetrnan, v majhno globel. Naslonil se je na skalo, ki je štrlela iz zameta in strmel v Martina. Ta je bil še vedno na grebenu, krilil je z rokami in nekaj vpil. Potem je še on skočil v globel: zdaj ga je Panter čul.

— Nisem ga mogel ubiti, — je vpil. — Ni se mi dalo. Rad bi, pa nisem mogel. Nisem mogel, komandir, slišiš?

Okrog njiju, vse do koder sta lahko videla zavoljo megle, je bil pregleden pro-

stor, tu sta se počutila čisto ločena od sveta. Stala sta drug ob drugem, poleg njiju skala in pod njima kos snežne odeje. Nekaj vejic grmovja, ki so bile bližnje in edino.

— Šla sva po stezi, on pred mano, jaz za njim. Bal sem se ga. Potihem sem ga preklinjal. Potem sem si rekel: kaj, če bom še kdaj hodil po tej hosti?

— Kaj gobeždaš, — je rekel Panter. Bil je truden in je s težavo izdaval te besede. — Kaj gobeždaš? Spustil si ga. Zdač smo tam, kjer ni muh. To je tvoja zavest.

Vedel je, da govori tjavendan. Okrog njiju in nad njima je bilo vse sivo. — Ali imaš morda ti kaj tobaka, je dodal, in v tem je bila nekakšna predaja.

— Pa je vseeno, hudič je tu in tam. Ne, nič tobaka nimam, komandir. Prijel sem ga za rame in ga obrnil. Tresel se je kot šiba na vodi. In jaz prav tako.

— Nehaj! je zavpil Panter. — Pojdi, greva.

— Ni hudič, da me ne bi poslušal, komandir. Hotel si vedeti. Kam se ti mudi? Meni se zdaj ne mudi. — Zdač ni gledal Panterju v obraz, zdelo se je, da si živo predoča prizor, o katerem pripoveduje. — Obrnil sem ga in ga krenil s pestjo po zobeh. Si nas misliš izdati, fant, kaj, sem ga privil. Idiot, je odvrnil in me strmo pogledal. Idiot. Tu nismo kar tako, sem mu rekel; tu ne rabimo apijonov. Ti si apijon, kaj? Potem pa me je postal strah. Fant je molčal, samo gledal me je.

— Kdo te je pooblastil, da ga zanli- Auje?

— Nihče, komandir. Fant je šibek, sem si rekel. Ustrelil se me bo in priznal.

— Greva, je trdno rekel Panter. — Ali vidiš to skalo? Glavo si lahko razbiješ ob njo, ker si bil neumen. Greva.

— Greva, je ponovil za njim Martin. — Fant se mi kolca. Dušo mi bo izrgalo.

— Lačen si. Pojej nekaj snega.

Martin se je povzpela na greben. Spet je nekaj vpil. — Tam spoda, — ga je slišal Panter. — Tam spoda: gama vidiš.

Panter mu je sledil. Ko je stopil na greben, je bil Martin samo še obrn v megli. Panterju se je zdela, da se sklanja nad temno lano v snegu. Potem se je iz doline zaslišalo zamolklo bobnenje, prihajalo je vedno bližje. Bil je snežni plaz. V nekaj sekundah je zajel vse pobočje. Panter je začutil močan puh, vrglo ga je v sneg.

Ko se je pobral, je bobnenje še ponehalo, tudi veter je potihnil. Stopil je po pobočju navzdol; tu ni bilo več snežne odeje, samo suha trava in led v grapah. Vedel je, da ne sme čakati Martinovega trupla. Vrnil se je torej na greben. Leže v snegu in počakal, da so se mu nehala treni kolena, potem je zagazil v sneg na drugi strani, kjer je bilo bolj položno.

— — —

Šel je proti zahodu, venomer proti zahodu, vsaj zdela se mu je tako. Večkrat mu je zmanjkalo stopinj in je obležal v snegu. Vsakokrat je tako ležal minuto, dve, včasih tudi več. Volje do življenja ni bilo konec. Vselej je prišla, ga pobrala, povedla iz zameta. Bilo je popoldne, moralo je biti popoldne, saj je ta dan hodil že celo večnost. Dopoldne je hodil z njim še nekdo, da bil je nekdo iz njegove čete, nekdo, ki je ostal živ. Spomnil se je, da je še pred nekaj urami vedel, kdo je bil to.

Pobiral se je iz zametov in začel govoriti s seboj. Vpil je, da je še nekdo hodil z njim, pa ga je zapustil.

— Povsod je megla, — je rekel. — Povsod je megla in sneg. Torej je utonil v megli in snegu.

Zivih bitij ni srečaval, razen planinskih kavk, ki so čepeli na ruševju in nizkem drevju in sproti odletavale, ko se jim je

(Nadaljevanje na 24. strani)

ANA SKAZE

pesmi

Jaz pa kar čakam
čakam in ne trudim
čakam
medtem ko berem
nim
nanjam
ne ljubim
pišem
govorim
čakam
ne tebe sreča
ne hudi blizu
nočem te
ne tebe ljubezen
ne izživaj me
nočem te
Jaz pa kar čakam
in gledam v nebo
v trave
v drevesa
v obraze
v morje
Jaz pa kar čakam
čakam in se trudim

Rdeče vrtnice
venajo
Rdeče sonce
je utonilo
Bele zvezde
se svetijo
Beli nageljini
rastejo
jaz sem slučaj
jaz sem stopinja v pesku
piš vetra spomladi
odtrgan cvet jeseni

jaz sem kaplja rose v travi
list drevesa v oktobru
senca nageljna opoldan
jaz sem slučaj

(terapija srca)

Bil je tam, kjer se prestopi prag upanja; in je potem samo še tiho, sluzasto drsenje navzdol — v ribjem stilu — ob napetem prisluškovanju mrtvih — v maternico niča, kjer se drsti smrt... Nikjer ni bilo več človeka! Lupine ljudi so ležale po obalah: mah jih je preraščal in voda jih je odnašala. Sonce pa je žgalo in s svedrastimi žarki votlilo vse, kar ni živelo z zemljo...

MIHA KLINAR

Ure

Počasi
črka
k črki
ure
drsi
na papir.
Polnoč
z dvanajstimi
zamolklimi
udarci
temno
udarja,
da
se
je
prelomil
dan.
Zakaj
se
se dan
prelomi
sred noči,
ko si
v temi
ves neboljen
in sam
in vidiš
predse
komaj
za korak.
Udarec
truden
v eno
se gubi
in ko
udari
dve
in tri,
zareže
se v srce:
Zakaj
spet dan
pričenja se
z nočjo?
Ne veš?
Zato
zato,
da pot
v temi
zgrešiš
in greš
in greš
skoz štiri,
pet...
Ko padeš
v šest
in se zdani
zatavaš
sam
v pokrajine
brez cest.
In
šel bi rad
nazaj
a ni
poti

Poslednja milost

Večer
že trga
zarje rožni vrt
in kmalu
bo tema.
Sof belih zvezd
bo vsrkal vase
mladih dni
bolešt:
nad njó
sklonila
se bo milost —
smrt.

Ne bom
več vedel,
da naš čas
je trd,
ne bom
več taval
za teboj,
prelest —
saj
konec bo
vseh blodenj,
prašnih cest,
ljubezen
bo ugasila
srd.
bo strl.
V domači grudi
pa postal
bom čist
in kakor cvet
bom med ljudi
pognal —
o mednje,
ki jih ni
življenja strah.
Spomladi bom
na drevju
novi list,
zaljubljenim
bom v vetru
šepetal
o ljubici,
ki mrtva spi
v gorah.

(1949)

Siva pot

Za večnost,
velike besede,
se ne menimo
preprosti ljudje.
Rojeni v sivini
nekega dneva,
v sivino odšli
bomo nekega dne.
Na svem obrobju
živimo.

Včasih celo
smo polni želja.
A srečni smo že,
če dobimo
košček kruha
in kapljo srca.

Košček kruha
in kapljo srca
za sivo pot
skozi življenje,
ki se brez hrupa
začenja
in se brez hrupa
konča.

Taki, da, taki
smo preprosti ljudje,
rajeni v sivini
nekega dneva,
v sivino odšli
bomo nekega dne.
(1956)

Mrtve ptice

Dobri mah
tišine
v srcu
ne preraste
ruševin mladosti.
V plamenih
izhlapele solze
vračajo kot dež
se grenke
med razpoke duše
in kopne
v pepelu.

S črnimi udarci
mrtve ure
v noč bijó.
O kopita časa,
ki ste drla
preko mene
in me trla
na razriti cesti
v prah.

V prahu
mrtve ptice.
Kakor rože
ob mrtvaških odrih
v sebi sem grenak
in v meni
ni svetlobe
niti za kresnico.
(1958)

Ko je pobožal vsako posrebo, so se dotaknili dna: in v temo se je začela prelivati rdeča svetloba. Zazibalo jih je vesoljno, plodeče morje. Iz prižigajočih zvezd na nebu pa so prihajale sanje v spokojno otroško srečo. Davno je že odslužila svojo čudno kazen na Zemlji Zvezdica zaspanka. On pa je še kar bedel: v duhu se je pogovarjal z ljubo, ki ga je kdo ve kje iskala s čolnom hrepenenj, ker ga ni in ni mogla dojeti, zakaj se je podal na to pot s tolikimi — tako sam. Vroč sinkov objem se mu je razlival po telesu, kot da se (speč ob njem) igra zajčka s soncem in ogledalcem; zdaj ga je čutil tu zdaj tam. Hkrati se mu je kot privid vračal tisti nejeverni, plašni, a neskončno hvaležni pogled Marije, ko ji je šel — za lahko noč — z dlanjo čez lica. Po tistem je kmalu zaspala z nežnim smehljajem na ustih.

V vseh letih učiteljevanja se ni srečal z otrokom, ki bi nosil toliko trpkosti v svoji duši... Kolikokrat se je sredi pouka spraveval, ali je mogoče, da so pri desetih letih oči ugasle, da se zaklepajo usta, da obraz izraža eno samo vdanost, da so njeni gibi starčevsko okorni in počasni. Zdaj je odkrival resnico, odpirala so se mu ozadja deklitinega življenja, ki so bila polna drastičnih nihanj med očetom in materjo, vendar v bistvu dokaj splošna, vsakdanja. Morda se mu je prav zato vsiljevala primerjava s tisto petletno frkljico, ki ga je nekoč zvečer zagledala na obali (ko se je pogovarjal z morjem) in mu je meni nič tebi nič zlezla v naročje. Mimogrede mu je načelbljala: da je s teto na morju, da ima mamico, da je tudi očka neke, a je odšel od njiju, ker mamice nima več rad... in že je odskakljala kot ptička v noč. Čudil se je, kako nasproten svet je, ki vsakdanjik v mnogočem podoben Marijinemu, doživlja povsem drugače — navzven: z drznostjo, prikupnostjo, zgovornostjo... Marija pa je lezla vase, krčevito, zagrizeno — skoraj trmasto — in vse manj je odmevalo njeno življenje v otroškem svetu. Bo zdržala to lastno obsodbo s potjo navznoter? Bo imela dovolj moči in volje, da si z leti izkleše svoj jaz, ki bo zvenel tudi navzven in bo počlovečeval surovo, površinsko, največkrat banalno, razglašeno resničnost bivanja. Bo — ne bo: za to igro vprašanj ni bilo odgovorov. Zavedal se je enkratnega poslanstva svojega poklica: odpirati, odpirati, odpirati... z utripom srca odpirati vse možnosti vsakemu posamezniku — za kanček lepote in sreče ob tem hipnem postanku na našem planetu.

CLOVEK, SI SLIŠAL KLETEV UMI-
RAJOCIH, KI NISO URESNICILI SE-
BE, KAKO SO SE POSLAVLJALI OD
UBITIH SANJ IN NEIZPOLNENIH
UPOV — TUDI TEBI JE BILA NA-
MENJENA!

Šele te ključajoče misli so ga proti jutru dotolkle v spanje. Prišle so v njegovo zavest, kot bi mu jih nekdo prišepetaval. Od neke zunanosti so se vračale vanj: poudarjeno in zavezujoče. So bile odmev njegove notranjosti, glas vesti, navdiha, misel matere, molitev lačnih in ponižanih, klic nerojenih?

Bil je tam, kjer se prestopi prag upanja: in je potem samo še tiho, sluzasto drsenje navzdol — v ribjem stilu — ob napetem prikakovanju mrtvih — v maternico niča, kjer se drsti smrt...

Nikjer ni bilo več človeka: Lupine ljudi so ležale po obalah: mah jih je preraščal in voda jih je odnašala. Sonce pa je žgalo in s svedrastimi žarki votlilo vse, kar ni živelo z zemljo...

Bil je tam: z grozotno milostjo videnja — in našel je belo obalo sanj, kjer so dečki iskali školjke za majhne poklone deklicam — in so deklice imele bisernino v očeh, ko so jim podajale roke...

Novigrad, 1979

POD VARSTVOM PLEMNITEGA PRIORJA PLETERJA

Prihodnje leto 17. januarja bi slavil 99. letnico rojstva dolgoletni prior JOSIP dr. EDGAR LEOPOLD-LAVOV, ki se ga še s posebnim spoštovanjem spominjamo vsi tisti, ki smo se med vojno srečevali z njim kot borci ali kot politični aktivisti. Pleterski samostan s svojim priorjem na čelu je vseskozi sodeloval z narodnoosvobodilno borbo in ji nudil pomoč. V njem smo kmalu spoznali velikega domoljuba, ki je bil izredno predan svoji domovini, ki pa je znal hkrati s kritično presojo ločiti sovranske in prijatelje svojega naroda. V njem smo srečali tudi zelo kulturnega človeka, ki je imel izredno human odnos do bližnjega. Prav zato se je z vsem srcem povezal in vključil v usodo trpečega in borečega slovenskega ljudstva.

Samostanski red in njegov visoki položaj ga pri tem delu nista ovirala. Prav narobe: čutil je, da je samo po sebi umevno in v skladu z njegovim verovanjem, da ne more ostati neprizadet v tistih usodnih dneh, ko je šlo za obstoj naših narodov.

Zaradi tega smo imeli do priorja veliko zaupanje in prav nič ni čudno, da smo v njegovih potrebah in stiskah, zlasti pa še v kritičnih trenutkih iskali pomoč pri priorju pleterske kartuzije. Prvič sem se srečal s priorjem konec junija 1942, ko sem šel s tovarišema Pencom in Bajcem v Pletenje. Tu so nam postregli s kruhom, z vinom in jabolkami. Bolj kot to srečanje pa mi je ostalo v živem spominu srečanje, ko smo v jeseni 1942 med veliko italijansko ofenzivo dobili v samostanu zatočišče.

Italijanska ofenziva, ki se je začela na drugih področjih že v poletnih mesecih, je zajela Gorjance v oktobru, v začetku novembra pa se je končala v območju, kjer stoji samostan Pletenje. Večjih partizanskih enot na tem področju takrat ni bilo. Tu je deloval samo Gorjanski bataljon. Nam, političnim aktivistom, je bilo naročeno, naj se po možnosti tudi med ofenzivo zadržujemo na območju šentjernejskega podokrožja. Člani podokrožnega odbora OF smo bili takrat med drugimi tudi Franc Pirkovič, Jože Penca, Maks Bajc in jaz.

Glede na prejšnji dogovor je Jože Penca 29. oktobra 1942 šel k priorju. Povedal mu je, da pričakujemo te dni na domačem območju ofenzivo; prosil ga je, če bi sprejel njega, Pirkoviča in Valeta, da bi se med

ofenzivo umaknili v samostan. Hkrati ga je prosil za zatočišče tudi za inž. Jožeta Levstika in zame. Prior, ki je vedel, v kakšni nevarnosti smo, je na to pristal. Da bi kdo drug tega ne vedel in videl, smo prišli v samostan ponoči preko zidu s pomočjo lestve. Prior nas je na dogovorjenem kraju počakal in nas prijazno sprejel. Mimo stare gotске cerkve nas je vodil po dolgem križnem hodniku, ob katerem so ločene enonadstropne meniške hišice z vrtovi. Nastanil nas je v celici z oznako Q. Celica je bila prazna, kajti njen prejšnji prebivalec pater Fisher je šel v nemško vojsko kot vojni kurat. Celica je imela zgoraj dva prostora, spodaj pa delavnico, drvarnico, stranišče in vrt. Takoj sem občutil, da smo tu kot v mišji pasti, pa tudi prior nas je opozoril, da bi nas Italijani lahko dobili. Začeli smo razmišljati, kaj bi naredili. Ker je bila v drvarnici velika skladišnica metrskih bukovih polen, sem predlagal, da drva preložimo in bi tako dobili zaprt prostor, kamor bi se med morebitno preiskavo samostana lahko skrili.

Drva smo preložili. Spredej, tesno ob stenah, smo pustili tako veliko odprtino, da smo lahko zlezli v notranji prostor. V njem smo pustili nekaj cepanic, da bi z njimi odprtino lahko zadelali. Zunanjo stran skladišnice smo obmetali s smetmi oz. prahom, in nanjo obesili nekaj starih cunj. Da se ne bi opazilo, da polena s katerimi bi zadelali odprtino niso prašna, smo pripravili še večji povez zelenega, toda že suhega malinovja, da bi z njim polena zakrili. Notranji prostor skrivališča je meril kakšna 2,5 m v dolžino in 2 m v višino.

Nastanili smo se v gornjih dveh prostorih celice. Na razpolago smo imeli številne knjige, pa tudi radio, da smo bili na tekočem, kaj se dogaja v zunanem svetu. Nekaj hrane smo imeli s seboj (prepečenec, suho sadje in nekaj suhih salam, ki so jih naredili in posušili v naši partizanski klavnici pri gradu Prežek), nekaj pa nam je prinašal prior, ki si je to sam odtrgoval od svojih ust. Nekajkrat nam je prinesel tudi surovega krompirja, ki ga je nabral med potjo. Po vodo smo nekaj časa hodili sami. Ker pa je bilo nevarno, da bi nas kdo videl, nam je kasneje tudi vodo nosil prior sam. Še danes ga vidim, kako je prihajal pokrit s kapuco: v eni roki je držal meniško sve-

tilko, v drugi pa vedro z vodo. Kljub resnemu položaju je bil vedno razpoložen in rad se je pogovarjal z nami o splošnem stanju in položaju okrog nas. Z zanimanjem je poslušal obvestila, ki smo jih ujeli prek radia.

V tem času sta se zatekli v samostanski prostor in se skrili v prazen rezervuar za vodo Pirkovičeva mama in njena hčerka Pavla. Tu sta hoteli preživeti sovražnikovo ofenzivo. Ko ju je prior odkril, ju je odpeljal v škofovo sobo. Bal se je, da bi ju tudi tu sovražnik lahko odkril. Zato je prišel k nam in nam predlagal, da bi ju mi vzeli k sebi. Tako nas je bilo zdaj že sedem. Prvič v zgodovini samostana je bilo, da je v samostanu prebivala ženska, kar njihov red strogo prepoveduje.

Najprej smo imeli ključ od celice sami in smo priorju odpirali na dogovorjeni znak, kasneje pa je imel ključ prior sam. Z njim smo se domenili za poseben znak, s katerimi nas bi opozoril, če bi nastopila nevarnost, da bi se lahko pravočasno zatekli v skrivališče v drvarnici. Dogovorjeni znak je bilo močno zvonjenje z zvoncec, s katerim kličejo k molitvi. Ker smo zdaj imeli pripravljeno varnejše skrivališče, smo bili nekako pomirjeni in smo drugo noč že bolje spali. Bolj nas je skrbel Valetov Maks, ki je bil hudo prehlajen in je močno kašljal.

Prvega novembra, na dan mrtvih, je zvonec okrog devete ure močno zvonil. To je bil alarm in vedeli smo, da je nevarnost blizu. Hitro smo pobrali svoje stvari in odhiteli v skrivališče. Sam sem še pospravil po tleh raztresene papirčke in vžigalice. Da bi zakril naše sledove, sem sukničji vihtel po zraku in s tem vzdignil prah po sobah in po stopnišču, da se je nato enakomerno usedel po prostorih. Ko smo bili že vsi v skrivališču, smo odprtino z zunanje strani zakrili s prej pripravljenim malinovjem, z notranje strani pa smo vhod založili s poleni. Prior je kmalu prišel pogledat, kako je z nami. Bil je zadovoljen in vsi smo bili prepričani, da nas ne bodo dobili.

Ze okrog desete ure so prišli v našo celico sovražni vojaki. Bili so belogardisti, ki so se pogovarjali po šentjernejsko. Kakšna dva metra pred našo skladišnico je stal skobelnik, ki so ga nekaj časa vrteli in se pogovarjali. Nekatere izmed njih sta Pirkovič in Vale spoznala po glasu. Skozi ozke, do meter dolge špranje jih nismo mogli videti, pa tudi prisluškovati nismo mogli, ker bi nas vsak najmanjši šum lahko izdal. Napetost je trajala samo nekaj minut in že so odšli. Oddahnili smo si, posebno še Maks, ki se je z največjo muko premagoval, da ne bi zakašljaj. Nekoliko pred enajsto uro je prišel k nam prior in nas obvestil o nekaterih dogodkih. Po enajsti uri so prišli v našo celico nemško govoreči oficirji. Mislili smo, da vodijo preiskavo kakšni nemški specialisti, kasneje pa smo izvedeli, da so govorili v nemškem jeziku zato, ker jih je vodil prekurator samostana, ki je bil Nemec. Slišali smo tudi eno izmed njihovih pripomb, da je tu vse prašno, da ni nobenega sledu in da tu ne more biti nikogar. Čeprav nas je ta opomba tolažila, nas je hkrati Maksov kašelj vedno bolj vznemirjal, kajti z njim bi lahko izdal naše skrivališče.

Okrog druge ure nas je prior ponovno obiskal in nam povedal, da vodi celotno operacijo neposredno general Robotti, ki je imel svoj štab v šentjerneju. Dobil je informacije, da se v samostanu skrivajo po-

(Nadaljevanje na 12. strani)

Prior dr. Josip Edgar Leopold — Lavov med prijatelji gorjanskega bataljona. Od leve proti desni: Jože Levstik-Vid, Vencelj Perko-Stefan, prior dr. Edgar, Maks Vale-Fiči, Pirkovičeva mama in njena hčerka Pavla ter Jože Penca-Dečko

litni funkcionarji in je dal zato ponovno nalog za preiskavo samostana. S tem se je naše upanje, da nas ne bodo odkrili, začelo krhati. Domenili smo se, da nas živih ne smejo dobiti in če ne bi bilo drugega izhoda, se moramo sami končati. Ker ne bi bilo dobro, da bi izvedeli kdo smo, smo sklenili, da uničimo ali skrijemo vse dokumente in druge stvari, ki bi nas lahko izdale. Pri sebi sem imel propustnico in pooblastilo izvršnega odbora OF Slovenije, svojo poročno sliko in sliko svojega sina. Vse sem zložil in skril globoko v režo pod poleno ob steni. Trdno sem bil prepričan, da zadnjega polena ob steni ne bi premaknili, čeprav bi vse premetali.

Se bolj kot mi pa je bil za našo usodo zaskrbljen prior samostana.

Kmalu po tretji uri smo zaslišali nekakšno premetavanje. Prepričani smo bili, da gre zdaj zares in da bodo prišli tudi k nam ter premetali naša drva. Vse to je trajalo do trde teme. Ta dan je bil siv jesenski dan in iz megle je prišel dež. Zato je noč nastopila še prej. Zdelo se nam je, da je bilo okrog petih, ko je nastal mir. Oddahnili smo si. Čakala pa nas je še huda in dolga noč. Navdajala nas je strahotna tesnoba; sedem ljudi nas je želelo v tako tesnem prostoru, brez vsakršnega izhoda. Laže je stati zunaj, na prostem in gledati sovražnika, ki te preganja, saj imaš še vedno upanje, da se boš morda le rešil. Tu, v tem zaprtem prostoru, pa ti je splahnela še zadnja trohica upanja. Zakleli smo se, da ne gremo nikoli več v »luknjo brez izhoda«. Prior nas je sproti obveščal o obnašanju Italijanov in belih. Povedal je, kako se je en partizan sam usmrtil, kako so dva ujeli in usmrtili — strele smo slišali tudi mi — in o tem, da je bilo v velikem kanalu za odtok vode skritih še pet naših tovarišev (Rudi Pirkovič, Jože Zamljen, Vid Kušljan, Jankovič in Ivan Krhin).

Naslednjega dne zvečer, 2. novembra, so Italijani in beli odšli iz pleterskega samostana. Ofenziva po Gorjancih in dolini pa je še trajala. Zato samostana nismo takoj zapustili. Slišali smo, da je bilo mnogo umorov in požigov. Petega novembra nam je prior prinesel novice, da je ofenzive le konec in da se ljudje iz gorskih vasi vračajo na svoje domove. Zato smo se dogovorili, da tega dne opolnoči zapustimo Pleterje in gremo na Gorjance. Ob odhodu sta nas spremila do vrat brat Gerard, ki je marsikaj vedel o partizanih v samostanu in prior, ki se je od nas prisrčno poslovil in nam zaželel vso srečo.

Ob odhodu smo se priorju zahvalili za vso naklonjenost in očetovsko skrb. Omenil sem mu tudi svoje dokumente, ki sem jih skril pod poleno in jih nisem mogel vzeti; prosil sem ga, da ne bi prišli v nepravde roke, če bi drva prelagali. Čez dobro leto po italijanski kapitulaciji, jeseni 1943, mi je prior te dokumente poslal na sedež podokrožja. Dokumente še danes hranim in so mi drag spomin na doživetje v Pleterjah.

Skrajni čas je bil, da smo odšli. Naslednji dan so belogardisti samostan ponovno preiskali in se kljub protestu vodstva samostana v Pleterje naselili in v samostanu utrdili.

Prior Edgar in nekateri drugi menihi so bili še naprej povezani z našo borbo in so jo po svojih močeh podpirali. Prior pa je deloval tudi na širšem območju. Bil je posrednik med vodstvom OF in škofom Rožmanom. Z našo borbo in domačim izdajstvom je seznanil tudi svoje prijatelje v Vatikanu. Zato ni čudno, da se je sovražnikov srd vedno ostreje obračal proti njemu. V oktobru 1943 so ga aretirali Nemci in zaprli najprej v Rajhenburgu, pozneje pa v Mariboru in Ljubljani. V zaporih je preživel jetniško usodo številnih naših rodoljubov. Neobritega, raztrganega so kot izvržek človeške družbe vodili iz zapora v zapor. Sam je povedal, da se je v

enem izmed takratnih položajev »počutil kot pristen proletarec pred revolucijo«. Intervencije njegovih prijateljev v Ljubljani in Rimu so ga rešile ječe, ne pa izgnanstva. Konfirirali so ga v kartuzijo Certosi di Vedana v Italiji. Tu je od blizu spremljal boj italijanskih partizanov in prihajal z njimi celo v stik. Bolj ko se je bližal konec vojne, toliko bolj ga je vlelo v njegovo veliko srce v domači kraj, da bi skupno s svojimi dočakal konec vojne, sovražnikov poraz in tako težko pričakovano in drago plačano svobodo.

Konec aprila sta se odpravila z bratom Celestinom na pot proti Ljubljani, trdno odločena, da bosta šla peš, če ne bo šlo drugače. Precejšen del poti, poln raznih zaple-

tov, sta prehodila peš in v Ljubljano prišla šele 14. maja.

Vezi, ko so nastajale med nami in priorjem Edgarjem v težkih, usodnih dneh, po vojni niso prenehale. Občasni obiski, zlasti pa srečavanja ob proslavah, ki jih je pripravljala odbor Gorjanskega bataljona, so odnose še poglobljali.

Prior Edgar s svojo globoko vero v človeka in v humane odnose med ljudmi, s svojim daljnovidnim gledanjem in s svojo doslednostjo v borbi za pošteno stvar ni izpričeval le etičnih načel krščanstva. Prispeval je tudi časten delež v borbi za dosego vzvišenih ciljev miroljubnega in naprednega človeštva.

PLANTAN

O, ŽENA

ki prihajaš k mrtvim dušam,
ki prihajaš velika, z mogočnim naročjem,
polnooka, polnoprša, polnoboka in tako
razkošna,
nenasitna in odprta in odprta.

O, ti, ki si od nekdanj,
da bi pokleknili
in prosili
in jokali, darovali, da-celo morili.

O, ti, ki si nosila upanja, ljubezni in
kesanja —

samo prišla si,
pa smo pozabili,
pa smo ozdraveli,
da bi živeli, da bi živeli.

Prišla si,
glej, že svet krog tebe poln je vitezov
lačnih,
vsi bi plodili, pustili življenju svojo pot.

Prišla si, da iz mesa bi marmor postali,
prišla si povsod in kamorkoli,
da vzbujala bi ... jedla ... léгла ...
Prišla si, prišla si, prišla si ustaviti čas,
prišla si ustaviti kri, kajti nihče,
kajti nihče nikamor ne more oditi,
o, žena, prišla si —
molimo, da bi ostala.

zadnji pogled

o O, draga,
d Dahnili si mladost sršljivi krošnji;
m Mehko, da bi vzbrsteli silni upi duše,
o O, draga.

o O, draga,
o Otroke si rodila, jih dojila, péstovala,
s Samó da bi živeli srečni, kot živé
Ljudje,

o O, draga.

o O, draga,
g Glej, na pragu plahuta že ptica
smrtnica,

t Takó me vabi, tako me vabi v brezna
sanj,

o O, draga.

o O, draga,
p Pada hrast spodsekan, v zadnji prošnji
završi

t Trpkó: pojdite, kot da nikdar mene ni
bilo,

o O, draga.

BENJAMIN GRACER

BALINANJE ROBOTOV

Propagandna navodila

I
Izkoristimo sadistično srečo objekta,
stopnjevano v dosledno pogubljanje
subjekta:
z vsemi dodatki, impulzi in pospeški
v elektronsko opremljenem civilizacijskem
teatru;
z gobavo scenarijo in programirano
demagogijo
o človeški sreči in napredku ...

II.
Izrabimo univerzalne sisteme
poslovno finančnih osebkov,
ki manipulirajo z možgani in mednožji
množic ...
in ustvarjajo predmetno metafiziko
za množično rojstvo beštij!

III.
Porabimo konzervirano duhovnost,
opremljeno z etiketami minulih genijev,
ki se bo pokvarila v brezdušni zaprtosti
materije.
(Uporabljena v tankih curkih svetlobe:
bo za toliko krajša pot do zvezd
kolikor daljša bo do človeka ...)

Postopek za izbris duha

V živalski fazi mu uboj je slast,
a se telo uniči, ko prelije kri ...
Zato: kako naj bo, če ga več ni,
da ne premine ...?

Telesnost je potreba, ki sebe žre ...
Če se nič ne daje — v nič se spremeni.
A dokler je v telesu kanček duše: dajanje
je dejanje,
da človek še vzleti: in strmoglavljenja
slavi.

V navideznem letenju: v pogubljanje,
je izbris duha —
ko se začne preklap spomina
z osi resničnosti in sna ...

Iz robotske predavalnice

Telo v službi kolektivnega uma
ima maternico v lobanji ...

Jajčece dozori in se oplodi,
kadar so med glavami
naboji sladostrastja.
Po krčevitem izlivu: ust + in — :
plodeči glavi zamenjata predznaka.
(Neoplojena se oplodi z drugo ...)

Iz najmočnejših zarodkov
(v magnetizmu zapletenih postopkov ...)
nastane nova: kolektivna glava!

Udje in trup (na steni!)
so bedni ostanki
neracionalnosti narave ...

(primerjajte porabo energije
med hojo in kotaljenjem!)

Balnanje robotov

— Halo! Halooo ...
Kakšen rod
je živel tod:
spet pevčevu srce!
poroča zarjavel robot.
— Pod asfaltom so še ponekod,
ne strohni jih zemlja:
preveč je v njih zablod ...

— Stisnite ga v kroglo!
ukazuje glas s centrale.
— Naj bo za igro:
kar mu približate — izbijte!
kar mu izbijete — približajte!
A od najboljših: usakokrat naj bo
zadet ...
Če bo potem še v krogli utripal svet —
izstrelj naj se na drug planet!

MIHA KLINAR

Privid

Vročičen
sem prebudil se
iz sna
in glej:
dekle je stalo
pred menoj,
dekle
iz pokopanih sanj
srca.
Omamljen
gledal sem
las zlatih soj,
oči

sem gledal —
sinji sij neba
v poletnem mraku,
spranem od dežja,
in ustnice,
vabeče me v poljub,
razprle so se
kakor popki tulp ...
In vendar
je bila
samo privid:

ko hotel k njej
od sreče sem opit,
ugasnil je obraz
iz ljubkih črt.

In mrz
se mi dotaknil
je srca:

saj tam, kjer prej
je deklica bila,
razširila
v objem
je roke
smrt.

(1949)

Viharnik

Viharnik
samoten v gorah —
burje
so oklestile
veje —
v razpokah
si išče prsti,
borne,
preborne prsti,
da bi pognale
mu veje.
Viharnik
samoten v gorah
okleščen
v prepade strmi.
(1957)

Na starih poteh

Zvečer
zadremajo vasi
in potem
se svetla okna
zapro
kakor trudne oči.

Le gozdovi
še drhte
in staro pesem
pojo

Pesem
ugaslih ognjev
in
izzvenelih poti.

Tišina
vsepovsod
in sanjanost
samotnih host.

Le veter
se kdaj oglasi
otožen
spomin
na mladost.

(1953)

Življenje

Ko selijo
se ptice
na jesen,
nihče
ne šteje
jat.
In če
ne vrnejo
se vse,
vseeno
razbohóti
se v lepoti
pri cvetu cvet
pomlad
in mrtvih jat
nihče
ne pogreši.
(1949)

Bolečina

Bolečina
več ne išče,
da se v plašč metafor
skrrije.
Gola
z ranjenimi prsi
v moji krvi
rije,
upije:
Dalje
po tej sivji cesti,
dokler cesta
te ne ubije.
(1954)

Podgane

Na razpadajočem življenju
podgane.
Igle ostrih zob
v živem mesu.
Žrite,
žrite,
podgane,
živno meso.
Izžrite
skeleče mozgane,
ostanke
pojočih kresov.
Žerjavko
izgorelih sanj
izglodajte
iz lobanje,
z ostrimi iglami
zob

razparajte
pojoče srce.
Kaj vam je srce
drugega
kakor gnilo meso,
podgane,
nenasitne podgane.
Mrtev okostnjak
v viharju
razklano drevo,
staro
usahlo drevo
grabim

z vejami
okostenelimi
v krvavo nebo.
O vsaj nebo,
krvaveče nebo
mi pustite,
podgane,
pošastne podgane.
(1958)

Pomembna je bila tudi izjava predsednika koroškega PEN-kluba Nowotnija, ki je predsedniku koroškega pisateljskega društva Messnerju povedal, da njegova organizacija ne vidi nobenih ovir za tvorno sodelovanje in pospeševanje slovenske književnosti na Koroškem, ki navsezadnje tvori tudi celoto koroške in avstrijske literature in jo celo po svoje plemeniti.

Na obirskem srečanju manjšinskih pisateljev so najbolj pozitivne ocene dajali pisatelji manjšin oziroma narodnih skupnosti iz Jugoslavije. Povedali so, da je njihovo narodnostno vprašanje vzorno obravnavano, pri čemer pa je razumljivo, da tudi v najboljših razmerah nastajajo problemi, katere pa vzajemno rešujejo s pristojnimi organi.

Tudi predstavnik Retoromanov v Švici ni tarna nad slabo zakonsko ureditvijo pravic svoje manjšine, nakazal pa je tendence šovinizma, ki se tudi v sicer demokratični Švici včasih pojavljajo. Atmon Planta je tudi opozoril na dejstvo, da preveč »udobja« tudi ni dobro, ker se brez bojevitosti manjšine lahko polasti brezbržnost s tem tudi odmiranje. To pa bi bilo rrr za Retoromane, ki nimajo več svojega »nega naroda, lahko usodno. Tudi za adiščanske Hrvatje je postalo kritično, kot je dejal mladi dr. Ewald Hold, ker so tako dolgo zanemarjali stike s svojim matičnim narodom, kar se posebno pozna v zaostalosti jezika hrvatske narodne skupnosti v Avstriji. Koroški pisatelji so še posebej poudarili, da bi bil njihov položaj oziroma položaj koroških Slovencev še dosti bolj kritičen, če se ne bi povezovali z matičnim narodom. Ta povezava je brez dvoma tudi ustvarjalno in spodbudno vplivala na razveseljav razvoj

Pisatelji manjšinskih narodnostnih skupnosti na srečanju na Obirskem

slovenskega slovstva na Koroškem, zlasti po letu 1945.

Srečanje manjšinskih pisateljev na Obirskem je kljub skromnemu cilju prireditelj, srečanje izvesti kot poizkus delovnega razgovora, doma in v širši javnosti nadelo na izredno dober odmev in razumevanje. Posebno avstrijski tisk je srečanju namenil mnogo pohvalnih člankov, kar potrjuje pravilno odločitev organizatorjev srečanja. Ne glede na to pa je srečanje potrdilo potrebo po redni izmenjavi izkušenj pisateljev manjšinskih narodov. Še več, or-

ganizatorje obvezuje, da srečanje organizirajo tudi drugo leto.

Naj ob sklepu poudarim še to, da je bil enkrat tudi literarni večer, na katerem so vsi udeleženci srečanja brali iz svojih del in tako manifestirali enakopravnost med narodi. Glasbeni okvir je prispeval obirski ženski oktet, ki je s svojo pesmijo odlično dopolnil večer.

Zbrani pisatelji so med svojim bivanjem na Koroškem obiskali tudi vojvodski prestol na Gosposvetskem polju, kjer je začetek in priča zgodovine slovenskega naroda.

BENJAMIN GRACER DEPRESIVNE PESMI

V tej deželi
resničnost ubije sen:
in je um rabelj,
ki te žene navzven,
da te dotolče navznoter...

Dom

Predolgo je bila služkinja:
z udomečevanjem genialnosti v kletki,
da bi je ne ubila
neizpolnjenost biti.
Ampak Bog je v znoju in kruhu:
prihaja na polja in v fabrike,
tolažit ponižane in razžaljene –
in svarit bogate ...
(Brez šepetalcev!)

Njegov komunizem
je iz nekaj litrov mleka
in parih kosov kruha
izprosenih z brzostrelko ...
da bi nasitil mladiče!
Blebečati pa danes pripovedujejo,
kako v vsej naši mizeriji:
pravzaprav nikoli ni bilo Klanca siromakov.

Komaj so pognale koreninice sonca,
že so se izpulili iz tal
in se preselili s strahovi senc ...
(Država je bila mlada in lepa
in je ukazovala:
osemkrat v desetih letih!)
Zato iščeš kroenine
(ne cvetja)
v spominih mladosti ...

O bogu povej kaj lepega, sin

O bogu povej kaj lepega, sin:
o njem, ki mi vrača upanje ...
Dovolj si videl trpljenja!
Preluknjanih grl, ki samo še piskajo
(Nekoč so bila gnezda smeha in sladkih besed),
Zašitih trebuhov z razpadajočimi maternicami
(Nikoli več ne bodo usrkavale sončne moškosti),
Odrezanih dojk: teh opojnih snežnobelih sadežev nemira
(Zgubljenih za otroške ročice – in moževe sanje)

O Bogu povej kaj lepega, sin!
Nisi slišal v nočeh groze vesoljnega hropenja,
kupov življenj izkričanih v sanjah,
v ognju duha izžganih ust –
ki so molile in preklinjale za odrešenje!
O Bogu povej kaj lepega, sin:
o njem, ki naj vrača upanje ...

Mefisto Na popku sveta sedi
in življenje za vrat drži ...

Svet bo odprl cvet
in posejal semena:
za otročičke-vražičke,
ki bodo natikali
sonce na rožičke.

Neumnost
je njegova
umnost,
ki pripravlja:

tope
trope
za topove ...

(O Bog, tudi tvoj prednik
je morala biti,
ta rogata opica!)

Pesem je pesem

Vzamejo jo v roke prepričani
in jo lomijo kot kruh
v koščke besed:
ki jih prežvekujejo
do lastnih pomenov ...
dokler ne ostanemo na mizi
drobtine črk
za »moderno poezijo«.

Naivna lastovka

B. Miljkoviću

O pesnik ...!
Kje naj si splete gnezdo
naivna lastovka,
kje naj vali ognjene sanje,
ki te vodijo k sebi?

Pod napuščem sveta
prežijo
duhajede mačke,
ki stražijo
skladišča zemlje ...

Vsako leto
zapredejo v krvave niti
vsako misel
zavozljajo v voz,el,
vsak glas
zadržujejo do konca ...
O pesnik ...!
Vsaka pesem
je njeno vračanje z juga –
dokler ti ne omahne
na tvojo belo krsto.

EGI GAŠPERŠIČ

KLADIVO JIM V ROKI PLEŠE, PESMI POJE, ISKRE KREŠE

4

Naslednje leto, predsednik društva je bil France Mohorič, je zbor prvič nastopil. Povabili so jih k otvoritvi sokolskega doma v Dražgošah. Takrat so se dogovorili za ponovno gostovanje v jesenskem času. Za to priložnost so pripravili pod vodstvom Karla Gašperina kratko burko »Zdravnikov strežnik« s samimi moškimi vlogami. V drugem delu je pel zbor. Pozimi 1928 so s podobnim programom šli v Podnart, kjer je imelo Prosvetno društvo prostor pod železniško postajo v dolgi leseni baraki, ki so jo ob koncu prve svetovne vojne uporabljale vojaške enote. »Svoboda« je pobrala članarino, iz nje pa je dala gostitelju odkodnino za prostor. Poslušalcev je bilo veliko. Na predvečer 1. maja 1928. leta je bila na Jesenicah v Delavskem domu pri Jeleni nekakšna tekmovalna revija, ki so se je udeležili: Pevsko društvo »Sava« z Jesenic in zbor »Svoboda« iz Kroke ter Javornika. Kot se spominja J. Strgovšek, je bil kroparski zbor najbolje pripravljen in je bil prvi. Izvedel je naslednje pesmi: »Delavski pozdrav«, »Sanak spava« in »Pojdam u Rute«. Baritonski solo pri drugi in tretji pesmi je pel F. Resman. Naslednje jutro so zbori že ob štirih šli v sprejeto ob igranju godbe po jeseniških ulicah. Med nastopi je bilo tudi petje 1. novembra na pokopališču.

Ob koncu oktobra ali začetku novembra 1928 so plakati po Kropi vabili na samostojen koncert pevskega zbora »Svoboda« pod vodstvom Srečka Gostiča. Koncert je bil v veliki sobi Klinarjeve hiše in je bil zelo dobro obiskan. Pesmi je napovedoval J. Strgovšek, ki je bil takrat predsednik društva. Na tem koncertu so peli: Franc Solar, Bolta Resman, Gabrijel Jeraša, Anton Vrenko, Lenart Praprotnik, Edvard Resman, Lenart Zupan, Lenart Petrač, Miha Rajgelj, Alojz Pesjak, Peter Solar, Hiacint Solar, Florijan Resman, Lovro Zupan, Janez Strgovšek, Ivan Vrenko, Franc in Janez Gašperšič. Med pevci, ki so bili tudi v zboru, a na tem nastopu niso peli, so bili Franc Debeljak, Franc Kržišnik in Alojz Pesjak.

»Svoboda« je imela tudi knjižnico, ki sta jo vodila Karel Gašperin in Jernej Dermota. Pripravljali so se, da bi osnovali tamburaški orkester in so že nabavili nekaj instrumentov, Gostič pa je iskal učitelja. Načrti so padli v vodo.

Politični položaj je »Svobodo« v začetku leta 1929 potisnil v »polilegalno«. Strgovšek se spominja, da so sicer še vadili, vendar je dejavnost pojemale. Za 1. maj, ko je bilo praznovanje prepovedano, so se pevci ob svečah zbrali proti jutru na trgu in zapeli. Ko so videli, da se je pri orožnikih prižgala luč, so se razkropili, tako da pesmi »Delavski pozdrav« in »Zbujenje duhov« niso mogli zapeti do konca. Julija istega leta so oblasti v knjižnici in arhivu društva izvedle preiskavo. Načelstvo sreza v Radovljici je poslalo sklep o razpustitvi društva. Upravni odbor se je pritožil z ugovorom, da je bil namen društvene dejavnosti kulturno-prosvetno izobraževanje. Ni uspel in avgusta 1929 je bila »Svoboda« kot prvo tako društvo na Slovenskem razpuščena in prepovedana.

Med pesmimi zborovega sporeda je dirigent Gostič izbral: Delavski pozdrav, Morje adrijansko A. Hajdriha, Vasovalec E. Adamiča, Iz stolpa G. Ipavca, Na trgu V. Mirka in narodne Pojdam u Rute, Sem pod okencem stal itd. Prepevali so jih na nastopih in raznih drugih priložnostih. Tako so skoraj redno vsako nedeljo po vaji ostali skupaj še celo popoldne in prepevali pri »Matevžku«. Večkrat so šli na izlet, najraje na Vodice. Na enega teh izletov so vzeli tudi znanega pevca Miha Eržena. Ker ni mogel hoditi, so ga nesli v košu! Solisti v zboru »Svobode« so bili: basista France Debeljak in Lovro Zupan, baritonist Florijan Resman in drugi tenorist Lojze Dobre. Pevci, ki so po razpustu društva šli drugam, se niso več vključevali v zbor. Edvard Resman je od vseh še najdlje pel, in sicer v Kranju. Janez Strgovšek je po koncu druge svetovne vojne kratek čas pel pri zboru v Lescah pod vodstvom Rudolfa Kneza. Janez Gašperšič pel menda ni več, pač pa je igral na kitaro. Gostič je ostal še naprej na Jesenicah in je že pred vojno umrl.

DESETLETJE PRED DRUGO VOJNO

A. DERMOTA, L. VARL, J. ŠOLAR

Moški zbor »Svoboda« ni veliko nastopal, podobno pa je bilo v istem času tudi z dejavnostjo prosvetnega društva. Pleni-

A. Dermota ob obisku v Kropi, okoli leta 1965

čar se je dokončno poslovil od Kroke. Gašperšič se je pa posvetil tovarni. Vendar ga je tradicija prisilila, da je večkrat sklical pevce in jih pripravil za nastop. V notnem arhivu je npr. iz leta 1927 pesem »Oj Doberdoba«; na prepisu se je podpisal J. Vovk. Bilo je jasno, da je tako stanje le začasno, saj je bil kraj preveč prežet s kulturnim utripom, da bi bilo mrtvilo sploh možno pričakovati. Morda je na vse skupaj vplival tudi neuspeh društva, ki se je resno lotilo uresničitve načrta za izgradnjo prosvetnega doma. V odboru, ki je v Radovljici že uredil vse potrebno, so bili: Franc Petrač (kot župan predstavnik občine), Stanko Šmitek (tajnik odbora), Anton Šmitek (predstavnik Konsuma), Jože Gašperšič (predstavnik Zadruga) in župnik Franc Kanduč (predstavnik hranilnice). Za novi dom, stal bi v polju ob bajerju, finančna sredstva še niso bila zagotovljena, med prebivalci pa tudi ni bilo prave enotnosti. Kljub temu je odbor začel z akcijo. Poiskali so izdelovalca opeke in ta se je lotil dela za pokopališčem. Naredil je že okoli 40.000 kosov opeke, ko se je izkazalo, da je slab mojster. Razpadajoča opeka je povzročila, da so dvomi – podkrepljeni z nezadovoljstvom – ustavili nadaljnja dela. Pri vsem tem tudi ni mogoče prezreti gospodarskega položaja, ki je bil slabši in napovedoval novo krizo.

Takrat se je v Kropi vrnil Anton Dermota (roj. 1910). Leta 1924 je šel v ljubljansko orglarsko šolo in jo v treh letih z odliko dovršil. Po tem, ko je bil poldrugo leto organist na Bledu, je prišel v Krope. Zaposlil se je v Plamenovem računovodstvu in se je vključil v prosvetno delo. Obetala se je izvrstna rešitev nakazane situacije, a žal ne za dolgo. Krajši čas je vodil mešani zbor, dalj in več je delal z moškim zborom, v katerem so peli prvi tenor: Polde Dermota, Filip Gašperšič, Filip Kavčič in Peter Šolar; drugi tenor: France Dermota, Lojze Dobre, France Gašperšič in Stanko Legat; prvi bas: Filip Legat, Jernej Praprotnik in Edvard Resman; drugi bas: Jaka Debeljak, Joža Dermota, Franc in Tone Kržišnik, Franc Prešeren in Cene Strnad. Peli so ob raznih priložnostih, igrah, pri pogrebih in kome-moracijah. Znali so veliko žalostink in tudi druge pesmi: Sijaj lunica, Oj, slovenska zemljica, Domovina, mili kraj in prvič so v Kropi Foersterjev Večerni ave. Iz leta 1929 je ohranjen Dermotov prepis Vodopivčeve Na poljani.

S podobnim sporedom je nastopal moški kvartet »Kropa«, v katerem so peli: Anton Dermota, Stanko Legat, Edvard Resman in Jaka Debeljak (Sukotov). Kvartet je deloval tudi takrat, ko je šel Dermota nadaljevat solanje, vsega skupaj pa približno štiri leta. V spominu je posebno ostal njegov nastop na prireditvi, ko je gasilsko društvo 30. maja 1931 dobilo novo brizgalno. Dirigent je bil mlad ter ambiciozen in je od zbora zahteval polno angažiranost, vendar ne vedno uspešno. Kadar pevci niso videli bližnjega cilja, so popustili. V vse slabših gospodarskih razmerah so se namreč skrcile možnosti za bogato kulturno življenje, ki pa jasno ni kar zamrlo. Dermota je pripravil tudi dve opereti. Najprej je bil na vrsti Kovačev študent V. Vodopivca, in sicer leta 1929. Pri režiji mu je pomagal S. Šmitek. Zbor in soliste (A. Dermota, F. Prešeren, F. Dermota – Bogalov, Slavka Solar – Mihelova) je spremljal J. Gašperšič. Sledila je opereta Vasovalci, ki jo je Gregor sestavil iz samih ljudskih napevov. To pot so bili solisti: Slavka Šolar, Anton in Polde Dermota, Franc Kržišnik ter Jernej Praprotnik.

A. Dermota je bil s F. in J. Legatom, F. Prešernom in drugimi v pevskem ansamblu, katerega je Gašperšič pripravil za radijski nastop pozimi 1929. To ni bilo

snemanje, temveč živa, neposredna radijska oddaja. Pevci so zapeli domače kroparske pesmi, na sporedu pa so bile tudi Zeblijarjeve težave avtorjev J. Bertoncelja in J. Solarja. J. Strgovšek se dobro spominja tega mrzlega februarkega dne, ko je temperatura padla na -30 stopinj C. Sel je na Jamnik in pri Janezu Gartnerju - Lennartovem (padel v NOB) poslušal prenos oddaje. Radijski aparati so bili takrat še zelo redki. »Oddaja je bila zelo prijetna in sem bil kar ponosen.«

V tem letu se je društvo z vajami in nastopi preselilo na Srednji mlin, kjer jim je prostor odstopila Zadruga. Sprva so bili na tesnem v zgornjem nadstropju. Pozneje so podrli strop in tako dobili dvorano z odrom in balkonom. Tu se je potem odvijalo kulturno življenje do zgraditve novega Doma.

Ko se je gospodarska kriza zaostila, je Dermota odšel v Ljubljano, kjer je na Konservatoriju nadaljeval glasbene študije. 2. jul. 1933 je doma kot solist sodeloval na koncertu vokalne ter instrumentalne glasbe. Istega leta je nekaj mesecev hodil v Selca delat s pevskim zborom, prijel pa se je tudi kot pevec. Naslednje leto je končal konservatorij in se odločil, da se še bolj izpopolni. Po tem, ko je bil kratak čas član ljubljanske opere, se je odpravil na Dunaj. Na Gašperšičevo prošnjo je uglasbil dve Zupaničevi besedili in takoj ju je kroparski zbor, ki ga je Gašperšič pripravljal za slavnost ob 40-letnici Plamena, dobil v študij. To sta bili pesmi Pastirski in Kroparji. Pevski spored te prireditve ni bil obsežen, je pa spet pokazal dve značilni komponenti dirigentove programske usmeritve. Vse pesmi, obe Dermotovi in Premrljova Bratje, v kolo se združimo, so bile nove in zmerno sodobne (!).

Tudi četrta, Gašperšičeva lastna, je bila taka, razen tega je z njo izpričal ljubezen do svojega kraja, spoštovanje do preteklosti in njenih ustvarjalcev domačega rodu. Uglasbil je namreč D. Pogačnika pesem Studenček.

Na Dunaju je Dermota pridno študiral in pozorno spremljal glasbeno življenje mesta - glasbenega prvaka med svetovnimi mesti. Kdaj pa kdaj je tudi za slovensko časopisje poročal o dogodkih, ki jim je bil priča. Leta 1936 je nastopil v Kranju na solističnem koncertu s samospevi in arijami. Kmalu je zapel tudi na deskah slovite dunajske opere (kot Alfred v Traviati), vendar domovine ni pozabil. Naslednje leto so ga poslušali na koncertu v Ljubljani in v časopisu so zapisali, da se je kot »odlični solist krasno izkazal«. Še večji uspeh je doživel 15. jan. 1940. Ob spremljavi soproge Hilde Dermota je izvajal pretežno slovenske skladbe in kritiki so koncert označili kot velik glasbeni dogodek. To je bil začetek dolge in blesteče kariere opernega in koncertnega pevca svetovnega slovesa, ki je pel pod vodstvom mnogih največjih svetovnih dirigentov, v družbi z drugimi slavnimi pevci, od Evrope do Avstralije. Vedno in povsod je bil pravi ambasador naše solistične vokalne literature, ki je v njem našla idealnega interpreta, prav tako kot znani tuji skladatelji, med katerimi postavljajo strokovnjaki na prvo mesto W. A. Mozarta. Zadnjih 20 let je veliko nastopal na koncertnih odrih v rodni deželi, enmal za Radio in TV, pel je tudi v Kropi. Kot zanimivost naj bo omenjen koncertni večer v Slovenski filharmoniji, ko so pri izvedbi Mozartovega »Requiem« sodelovali trije Kroparji: sopranistka Zlata Ognjanovič-Gašperšič, tenorist Anton Dermota in pozavnist Dare Lotrič. Pozavna ima v tej skladbi lep in zahteven solo, ki ga je prav Lotrič moral izvajati.

Dermota je sicer v letih, ko le še malo-kateri pevec zmore nastopati, on pa je kot

»Srednji mlin«
(po lesorezu V. Beneša)

solist in pevski pedagog še vedno aktiven. 29. februarja 1976 je v dunajski Državni operi praznoval 40-letnico petja v tej ustanovi!

Dogajanja v Kropi smo zapustili, ko je šel Dermota v Ljubljano na konservatorij. Kvartet se s tem ni razšel, le bolj poredko je vabil in nastopal. Podobno je bilo z zborom, kjer se je po potrebi oprijel dela Gašperšič. Leta 1933 so reorganizirali društvo, ki se je poslej imenovalo Prosvetno društvo. Do vojne so bili njegovi predsedniki: Tone Kržišnik, France Dermota in Janez Kržišnik. Društveno življenje se je poživilo, bližala se je 40-letnica Zadruga. Ta je društvo pomagala in sodelovala z njim. Leta 1934 je bila za Zadrugni dom kupljena Klinarijeva hiša. Namenili so jo zadrugarjem za zborovanja, pouk, vzgojo in razvedrilo, za zbirko zgodovinskih predmetov, in še kaj. Društvo je dobilo tudi klavir in čitalnico. V Zadrugarju beremo leta 1935: »V čitalnici v Zadrugnem domu so na razpolago razni časopisi in revije. Zadrugniki, zahajajte tja, da se okoristite z ugodno priložnostjo, ki se vam nudi, da si razbistrite pojme in razširite obzorje. Soba je odprta vsak večer in zakurjena.«

Zelo se je razvilo odrsko uprizorjanje. Igro Cvrček za pečko so leta 1935 dvakrat uprizorili. Kot vse predstave, od 1929. leta do novega sindikalnega doma 1953, sta bili tudi ti dve na Srednjem mlinu in sicer pod okriljem gasilske čete. Leta 1935 so igrali še socialno dramo Boštjan iz predmestja in Tri vaške svetnike. To je bil tudi čas številnih tečajev (gospodinjstva, za prvo pomoč itd.), živahne športne dejavnosti in raznih proslav. Stanko Legat, ki so mu razmere onemogočile, da bi uresničil svoje želje po glasbeni izobrazbi, se je takrat večkrat priložnostno izkazal kot dirigent. Večnoma so bili to manjši nastopi, za katere so vadili, kot se spominja F. Kržišnik, ob harmoniju v Srednjem mlinu. Leta 1936 je tovarna organizirala triletno Kovanarsko strokovno šolo, ki naj bi dala potrebne kadre. Tega leta so preuredili,

povečali in prenovili prostor Srednjega mlina, ki je zdaj omogočal boljše delo, za večja dramska dela in še vseeno ni bil primeren. Zelo bogato je bilo leto 1937. Društvo je pripravilo lepo proslavo svoje 40-letnice. Igralci so s svojimi režiserji pripravili Veroniko Deseniško in Potopljeni svet. Eden največjih dosežkov kroparskih dramskih sekcij vsega 100-letnega obdobja je bila uprizoritev Gregorinovega Pasijona 1936. in 1937. leta. Pomagal je tudi avtor, ki so mu rutinirani domačini lepo in z uspehom sledili.

Med deli, ki so jih pripravili režiserji, Pleničarjevi nasledniki, so bila: Veleturist, Danes bomo ptiči, Bele vrtnice, Ulica št. 15, Miklova Zala, Dekle z biseri, Lepa Vida, Bratje, Veriga, Lumpacij vagabund, Prababice duh, Zenitev, Lovski tat in Učenjak - večino je režiral J. Lazar - ter še Učenjak (režiral V. Oblak), Deseti brat (režiral P. Grošelj), Mlini pod zemljo, Zaklad (režiral Jože Gašperšič), Mati, Pri Hrastovih (režiral St. Smitek) itd.

Po preselitvi društvenih prostorov na Srednji mlin (št. 28 a) je vodstvo odra prevzel Jože Solar (J. Lazar in S. Smitek sta odšla v Tržič). Začela se je nova plodna doba, ki jo je prekinila šele vojna. Razen Solarja sta režirala tudi Justin in Rika Ažman, nekaj malega pa Lojz Gašperšič in Jože Bertoncelj. Na sporedu so bile igre Martin Krpan, Revček Andrejček, Za pravdo in srce, Veronika Deseniška, Lesena peč, Potopljeni svet, Zakleti grad, Charljeva tetka, Deseti brat, Veriga, Razvalina življenja, Namišljeni bolnik, Prababice duh, Boštjan iz predmestja, Dr. V času obiskanja, Sv. Ciril in Metod, Mlinarijeva hči, Pričarani ženini, Pri belem konjčku, Trije kralji, Sumljiva oseba, Gospa ministrica, Navadni človek in Domen.

Pred vojno niso bili posebnih pogosti nastopi tujih zborov in igralskih družin. 1937 so prišli prepevat pevci iz Podnarta. V zboru, takrat ga je vodil Josip Benko, je pel Rude Solar, ki je še zdaj aktiven pevec, saj že petnajsto leto poje v kroparskem

vila mladega glasbenika in prerani grob.

Če bi hoteli primerjati orkester Zvezda s tem pri SKUD, bi bilo to nekoliko tvegano. Prvi orkester je bil manjši po številu in instrumentalni sestavi, zato tudi zvočno manj barvit. Po pregledu notnega materiala obeh pa moramo sklepati, da je bila Zvezda tehnično sposobnejša, s tem pa tudi intonačno bolj čista. Pri zadnjem orkestru je bila med odlikami množičnost, ki je številnim ljubiteljem umetnosti omogočila aktivno sodelovanje v kulturnem dogajanju, res pa je, da je prav ta širina zavirala intonacijsko in tehnično izdelanost.

Dejavnost zbora v letih 1953-1957 je bila opisana že v poglavjih o glasbeni šoli. Nekaj dodatnih podatkov naj jo na tem mestu še malo osvetli. Zbor v glavnem več let ni prirejal samostojnih nastopov, je pa redno prepeval skupaj z orkestrom na številnih proslavah, koncertih in drugih prireditvah. Eno zborovih sodelovanj je bilo ob občinskem prazniku, ki so ga proslavili v Lipnici na travniku, kjer je sedaj osemletka. 28. jun. 1953 je na dvorišču osnovne šole v Kropi imel koncert dirigent Janez Bole, ki je na gostovanje pripeljal dekliški zbor X. državne gimnazije iz Ljubljane. Januaria 1954 je Gašperšič ponovno pisemno in osebno »prosil nekatere tovariše, ki niso prihajali k vajah, da s svojim glasom in trudom pomagajo zgraditi močan, glasovno izravnani in izšolan zbor. Druge društvene odseke in organizatorje sestankov itd. pa spet prosim, da pustite pevcem vsako sredo prosto. Naj to vabilo zaleže pri vseh, ki jim je kulturni napredek pri srcu.« Iz teh misli je kaj lahko potegniti več dejstev. Najpomembnejša je širina, s katero se je Gašperšič loteval načrtov v okviru društva. Vztrajal je pri zahtevah rednega in stalnega dela vsakega odseka in se ni navduševal za kratkoročna opravila. Tako je tudi dejavnost glasbene šole ter orkestra začrtal v tem smislu, zraven pa je postavil pogoj, da delo zbora nikakor ne sme zastati.

Na prvomajski proslavi 1954, bila je 30. aprila, so poleg orkestra nastopili zbori: ženski (Kramolc: Ta zima že zapuša nas, Tomc: Tri tičice), moški (Vodopivec: O večerni uri, Marolt: Barčica) in mešani (Hajdrih: Prvomajaka, Foerster: Planinska). V začetku junija so gostovali jeseniški pevci in godbeniki: mešani in moški zbor, orkester, vokalni ter instrumentalni solisti. Tri dni pozneje sta domača zbor posnela nekaj kroparskih pesmi za ljubljanski Radio. Snemanje je bilo 8. junija v Ljubljani. V tem letu so godbeniki, zbor in solisti sodelovali pri glasbenih vložkih uprizoritve Rokovnjačev. Oktobra so poslušalci prisostvovali koncertu Slovenskega okteta, v katerem je takrat prepeval G. Dermota. Mimogrede se spomnim, da je takrat Kropa dobila osamosvojeno kinematografsko podjetje, posnet pa je bil barvni film Kolledniki, ki z besedo, glasbo in sliko oživlja stare običaje. Tako ta kot prvi film o kroparskih kovačih sta posnela zakonca Badijura in ustvarila izredno pomembno, zanimivo ter učinkovito dokumentarno delo. V prvi polovici leta 1955 je zbor imel manjše nastope in vabil pesmi za 60-letnico Plamena, 10-letnico osvoboditve in druge priložnosti. Vsi naslednji večji nastopi zbora so bili že opisani. Se naprej je deloval kot ženski, moški in mešani zbor. Tako bomo tudi v poročilu, ki govori, da se je leta 1957 SKUD preimenoval v KUD in da ima razen zborov še godbo, orkester, knjižnico in dva zabavna ansambla. Prav s tem letom je vsa ta dejavnost skoraj prenehala.

Tudi zbor je deloval le še občasno, ko se je za to pokazala nujna potreba. Vzroki so bili že razloženi. Glasbenih dogodkov je bilo precej manj. Leta 1959 so pevci spet posneli nekaj pesmi za Radio, prvič pa so v Kropo povabili operne soliste. Poleg domačinov Zlate Gašperšič in Gašperja Dermota sta pela Božena Glavak in Zdravko Kovač, pianistka je bila Zdenka Lukec.

(se nadaljuje)

ANDREJ KOKOT

SREČANJE MANJŠINSKIH PISATELJEV NA OBIRSKEM

Slovenci razmeroma težko dosežejo odmev svojega kulturnega dogajanja izven meja slovenskega kulturnega prostora. To še posebej velja za slovenske pisce umetniške besede, ki pripadajo manjšinskemu narodu v Avstriji, ki ga je zgodovina postavila izven meja matičnega naroda. Seveda taka ugotovitev v današnjem času ne bi smela biti - in povsod tudi ni - prepreka in povod, da take manjšinske narodne skupnosti ne bi uživale pravic, ki jim jih v večini primerov zagotavljajo razni dokumenti in mednarodne pogodbe. Torej gre za težave pri njihovem vsestranskem kulturnem, gospodarskem in političnem razvoju. Pisatelji nasploh, vsaj večina, imajo težave pri uveljavljanju svoje umetniške osebnosti. To še bolj velja za pisce manjšinskega naroda, ki ustvarjajo v drugih, še težjih razmerah. Cestokrat so popolnoma prepuščeni sami sebi in njihova dela so dostopna le manjšemu številu bralcev. Že po naravi so za njih ovire do širšega sveta večje, dostikrat pa jih še povečuje nerazumevaljoča večina.

Zato je popolnoma razumljivo, da so koroški književniki dali pobudo in tudi organizirali prvo srečanje pisateljev manjšinskih narodov na Obirskem nad Železno Kaplo na avstrijskem Koroškem v zadnjih dneh avgusta in prvih dneh septembra letos. Čeprav si prireditelji sprva niso obetali večjega odziva, je bila udeležba za začetek presenetljivo dobra. Dobra zato, ker se je očitno pokazalo, koliko problemov tare pisatelje manjšinskih narodov, ki so čutili notranjo potrebo, da pretresejo svoj in skupni položaj in razodenejo svoje težave.

Vsebinska poročila in razmišljanja je bila zelo zanimiva. Ugotovitev, da je problem manjšine, ki je geografsko oddaljena od svojega matičnega naroda, povsem drugačen od problema tiste, ki meji na matični narod, je dala razmišljanjem svoj pečat. Največ problemov imajo zaradi tega Gradiščanski Hrvatje in Retoromani v Švici.

Prvi so zaradi svoje oddaljenosti daleč za razvojem kulture svojega matičnega naroda in se zato šele sedaj z muko dvigajo od čitalniške književnosti k bolj sodobni obliki literarne izpovedi. Pri tem pa imajo velik problem z zaostalostjo jezika in pomankanjem možnosti ustreznega šolanja v materinščini, kar je na Gradiščanskem glavni vzrok za odtujevanje narodne kulture.

Retoromani, ki imajo z zakonom dane vse možnosti za razvoj svoje narodne skupnosti, imajo velike probleme z razvedranostjo svojega jezika v dve skupini in številna narečja.

Že ta dva problema sta najbrž zadostna ilustracija, kako pomembno in potrebno je bilo obirsko srečanje in koliko vprašanj so literarni manjšinski narodi iz Avstrije, Jugoslavije, Švice in Italije obravnavali in ob tem izmenjali svoje izkušnje. Kljub zelo različnim okoliščinam, v katerih manjšinski pisatelji ustvarjajo, so bile za vse udeležence jasne in nedvoumne ugotovitve, da se vsi v bistvu borijo za to, da bi lahko ustvarjali v boljših pogojih, da bi bili bolj upoštevani pri večinskem narodu in ne nazadnje, da bi s svojimi deli prodrli preko doslej zelo ozko začetih meja.

Tudi to, da so obirsko srečanje organizirali slovenski in koroški PEN-center ter krajevno slovensko prosvetno društvo »Obir« na Obirskem, govori o tem, da je

tako srečanje v interesu obeh mednarodnih pisateljskih združenj. Ne gre prezreti tudi dejstva, da so bile organizacijske priprave srečanja v rokah Slovenske prosvetne zveze v Celovcu, osrednje kulturne organizacije koroških Slovencev.

Osnovo za zelo živahno in tehtno razpravo so nedvomno dala že v programu navedena vprašanja: Ali je književnost manjšinska? Kaj je večinska literatura? Pogoji avtorjev v državi, v kateri ustvarjajo; Stiki ustvarjalcev z narodom, kateremu pripadajo; Manjšinski pisatelj kot posrednik med literaturami. Seveda pa so se ob teh pojavila še številna druga vprašanja. Že sama beseda »manjšine« je sprožila vrsto stališč in mnenj glede vsebinske razlage besede. Čeprav je to navidežno malenkostna zadeva, je vendar večina prišla do zaključka, da izraz pihol - ko negativno vpliva na posameznika, da - že sami delamo za manjše, po drugi pa je bilo ugotovljeno, da je to pač dejstvo: če si v manjšini, ne moreš biti enak z večino (kar seveda velja samo z vidika števila). Stvar pa se v hipu spremeni, ko gre za ugotovitve, da pripadnik manjšine govori navadno najmanj en jezik več kot pripadnik večine, kateremu znanje drugega jezika zaradi tega, ker je pač »večinec«, ni potrebno. To pa gotovo ne pomeni, da je zaradi tega »večji« od kolega iz manjšine. To se je prav na Obirskem izkazalo v praksi, ko so pisatelji manjšine prevajali izvajanja svojih kolegov v jezik zastopnika večinskega naroda.

V razgovorih se je pokazalo, da manjšinske literature ni, da je literatura samo ena, seveda pa je lahko dobra ali slaba, kar velja tako za ene kot za druge. Znova pa je pri tem prišlo na površje vprašanje, s kakšnimi težavami se srečuje pisatelj manjšinskega naroda, ki s svojimi deli le redko prodrje iz svoje manjšinske anonimnosti. To je pravzaprav bila rdeča nit, ki se je vlekla skozi vse srečanje na Obirskem. Seveda se zaradi tega razgovor ni vrtil v nekakšnem začaranem krogu, nasprotno, ravno ob tem se je razgrnila možnost manjšinskega pisatelja, da deluje kot povezovalni faktor med manjšinskimi in večinskimi narodom, seveda ob predpostavki, da so mu za to dani ustrezní pogoji.

Navzoči so razgrnili svoje realne možnosti, pri čemer se je prav za koroške pisatelje pokazalo, da imajo zelo slab položaj, ker njihovega jezika kolegi večinskega naroda ne obvladajo, kar pa je za prevajanje nujno potrebno. V razgovoru se je pokazala nova možna pot iz anonimnosti, in sicer, da se pripadniki manjšinskih narodov med seboj povežejo in sami prevzamejo prevajanje v jezik svoje narodne skupnosti. S tem bi premostili doslej skoraj nepremagljive ovire. Tako bi lahko ponovili besede, ki jih je nekoč izrekel bivši in zdaj že pokojni generalni sekretar Združenih narodov U. Tant, ki je dejal, da lahko iz malega zraste veliko.

In še ena svetla točka se je pojavila na obzorju mednarodne literarne arene: na letošnjem kongresu UNESCO so sprejeli sklep, da bodo pospeševali prevajanje literatur malih narodov, kar brez dvoma pomeni tudi boljše pogoje za besedne ustvarjalce manjšinskih narodov. O tem je navzoče seznanil tajnik slovenskega PEN-centra Bogdan Pogačnik iz Ljubljane.

(Nadaljevanje na 20. strani)

(Nadaljevanje s 17. strani)

uverturo. Schwabova priljubljena skladba Dobro jutro, s katero sta zbor in orkester nastopila skupaj, je sklenila koncert. To je bil vrhunec obdobja, na žalost le petletnega, v katerem je več kot desetina odraslih prebivalcev aktivno prepevala in igrala v društvenih sekcijah. Podobne organizirane množičnosti ni bilo ne prej in ne pozneje. O koncertu so časopisi poročali precej obširno. Ocena v Ljubljanskem dnevniku pravi med drugim, da je »orkester premagal začetne težave in je s koncertom navdušil. Spored je bil skrbno izbran in dobro pripravljen... Od vseh ansamblov je najlepše zvenel ženski zbor... Orkester je pokazal izreden uspeh triletnega dela. Dirigent J. Gašperšič je vložil v pripravo koncerta ogromno truda... Kulturno prosvetno društvo je lahko na tokratni koncert društvenega glasbenega oddelka upravičeno ponosno.« Članek s podobno vsebino je priobčil tudi P. Ulaga v Glasu Gorenjske.

V Staničevem violinskem oddelku se je ta čas učilo 12 – 15 mladih otrok violino in čelo. Večina od njih je nastopila na javnem koncertu 16. junija 1956, prav tako tudi leto dni kasneje (obkrajat so sodelovali učenci glasbenih šol Kranj in Center – Ljubljana). Med njimi so bili: Franc Jelenc, Jure Petrač, Jože Magušar, Cveta in Peregrina Praprotnik, Luka Legat, Janez Petrač, Slavica Legat, Minče Gašperšič, Tomaž Cava, Vinko Solar in Filip Tomažević. Nekajkrat so učenci kroparske glasbene šole sodelovali tudi na prireditvah v Kranju in Ljubljani.

27. junija 1956 je društvo sodelovalo na proslavi občinskega praznika v Radovljici in sicer z orkestrom, moškim in ženskim zborom. 7. avg. se je udeležilo občinske revije, 15. sept. pa je gostovalo z orkestrom in moškim zborom v Radovljici, ko je bila avdečana akademija ob 20-letnici tekstilne stavke. Naslednji večji nastop, ki je mnogim ostal v lepem spominu, je bilo silvestrovanje s bogatim in pestrim kulturnim sporedom. Igral je orkester, manjši ansambel, pevec solisti in ob spremljavi zapeli več priljubljenih pesmi in letopis, sodelovali so tudi člani dramske sekcije.

Se pred tem so 15. in 16. decembra društveni glasbeniki dvakrat izvajali Gašperšičeve glasbene vložke ob uprizaritvi igre Matiček se ženi. Hkrati so že pripravljali nov glasbeni večer. Blizalo se je namreč leto 1957, ko so načrtovali proslavo 60-letnice ustanovitve delavskega društva. V ta namen je Gašperšič uglasbil Pogačnikovo pesem Stara Kropa 1866 za moški zbor in orkester. Za drugi del koncerta, ki je bil 26. in 27. jan. 1957, so solisti, zbor in orkester, pripravili še Vodopivčovo opereto Kovačev študent, za katerega je instrumentacijo oskrbel E. Gašperšič. Vsekakor je bila prva skladba zelo primerna počastitev lepega jubileja: avtor besedila – Kropar, avtor glasbe – Kropar, pevci in godbeniki – Kroparji, poslušalci – Kroparji, vse je bilo domače, izvržno in učinkovito. Solisti pri opereti so bili: Marta Dermota, Franc Kržišnik, Janko Berce, Lovro Rešek, Bert Gašperšič in Franci Petrač.

Pred opisom kratkega naslednjega obdobja, ki je prineslo prehodno umiritev dejavnosti, si oglejmo še seznam pevcev mešanega zbora iz opisane dobe. Sopran so peale: Marta Dermota, Zdena Dermota, Heda Gašperšič, Marija Habjan, Ivanka Jelovčan, Minka Jelovčan, Draga Jeraša, Malči Kordež, Albinca Nardin, Jazica Peternel, Ivanka Rajgelj, Magda Rešek, Irena Rešek, Francka Stalc in Zala Vidic. Altistke so bile: Suzanca Dobre, Francka Dovžan, Judita in Zala Gašperšič, Tilka Habjan, Rezka in Betka Jelovčan, Eva Kržišnik, Ivana Magušar, Lojzka Peternel, Marija Potrebuje, Nada in Tinca Petrač, Zora Solar, Gizela Solar in Špela Uršič. Tenoristov je bilo enajst: Rudolf Berce, Franc Dornik, Marjan Dermota, Filip in

Zabavni ansambel leta 1955

France Gašperšič, Stanko Habjan, Damjan Hafner, Ivan in Zdravko Mihelič, Janko Peternel in Gregor Solar; večkrat je sodeloval tudi Lovro Rešek. Največ, vsaj na papirju, je bilo basistov: Janko Berce, Davorin Bratuš, Jože Dobre, Joža Gašperšič ml., Franc Kržišnik, Janez Lazar, Stanko Legat, Karl Gašperin, Janko Peternelj, Zdravko Petrač, Leon Petrač, Franci Petrač, Jernej Praprotnik, Janez Rešek, Zdravko Zaberl in Anton Jelenc. To je bil najštevilnejši pevski zbor v Kropi doslej, ni pa dostikrat pel v polni zasedbi.

Med prireditvami zabavnejšega značaja, a skrbno pripravljenimi, je bilo pustovanje 11. febr. 1956. V programu so sodelovali kar trije domači plesni ansambli (oktet pod vodstvom J. Gašperšiča ter sekstet in trio, ki smo ju že spoznali), solisti so izvedli nekaj kupletov in recitacij, gostovala sta folklorna skupina in kvartet Elan. Prav ob tem večeru, ki pa ni bil edini, je treba poudariti, kako je splošna kulturna klima vplivala na to, da so organizatorji tudi prireditev, drugače obravnavane le kot veselice, pripravili tako, da so obiskovalcem nudili tudi nekaj lahkotnejših in vedrih kulturnih užitkov. Tak pester in plemeniteni spored je eden vrednih sadov, ki jih je rodila živahna dejavnost tistih let.

Za popolnejši prikaz te zagnane množice glasbene kulture in za ohranitev imen tistih, ki so se vključili, sledijo še imena gojencev, vpisanih v glasbeno šolo v letih 1953 – 1955. K violinskemu pouku so hodili: Zdena Dermota, Franc Dornik, Francka Dolžan, Anton Frelih, Stane Bertonec, Bert, Dominik, Heda in Kozma Gašperšič, Joža Gartner, Joža Gorenc, Jerina in Janez Ješe, Slava Legat, Peter Mohorič, Lojzka Peternelj, Zdravko Petrač, Irena Rešek, Pavla Solar in Nace Zbontar. Violisti so bili: Adam in Eva Kržišnik, Minka Rajgelj in Tone Zaberl. Šest je bilo čelistov: Janko Berce, Filip, France in Jože Gašperšič ml., Janko in Franc Peternel. Kar osem se jih je učilo kontrabas: Janez Gašperšič, Damjan Hafner, Tone Jelenc, Stanko Legat, Ivan Mihelič, Joža Rešek, Urh Zupan in Zdravko Zaberl. V pihalnem oddelku so bili najštevilnejši klarinetisti: Ludvik Bešter, Rudi Berce, Davorin Bratuš, Boštjan, Janez in Slavko Gašperšič, Hinko Gašperin, Evgen Jeraša, Janko Peternelj, Joža Smrekar, Slavko Škriba, Franc in Joža Solar. Flavtisti so bili: Franc Gašperšič, Niko Mohorič, Marjan Peternel in Leon Petrač. Joža Dobre, Franc Eržen, Egi Gašperšič in Franci Petrač so bili harmonikarji. Harmonikarji so bili prav tako štirje: Stanko Habjan, Betka Jelovčan, Zdravko Mihelič in Gregor Solar. K trobentni so se vpisali: Lovro in Marjan Dermota, Kamil Legat, Srečko Paul, Branko Praprotnik,

Adam Petrač, Andrej Resman in Franc Zaberl. Krilni rog, base in pozavno so se učili: Karl Gašperin ml., Marka Pogačnik, Franc Praprotnik, Franc in Janez Rešek, Franc in Viktor Zaberl. Le zelo redki med temi so bili še učenci osnovnih šol. Več je bilo srednješolcev, še več pa odraslih ljudi, ki so bili že v službi. V orkestru in v godbi seveda niso bili vsi – kakor je kdo napredoval ali sploh vzdržal. Vodstvo šole je predpostavljalo, da bodo ti gojenci v nekaj letih toliko znali, da bodo ustrezali potrebam društva in bo obseg dejavnosti šole potem manjšal, omejen le še na vzgojo naraščajoč, s čimer bi se stroški občutno zmanjšali. V začetku leta 1956 je bilo učencev že manj, bilo pa je vmes še precej mlajših – pri klarinetu: Pavle Gartner, trobenti: Miha Blaznik, violini: Ivan Zaberl, Bogdan Miljavec, Peregrina in Cveta Praprotnik, Damjan Zbontar, Janez Petrač, Luka Legat, Jože Magušar, Jože Strnad, Cveto in Vinko Solar, Tone Rajgelj, Milko in Zala Kržišnik, Filip Tomažević, Leon Gašperšič, Franc Jelenc, Ivan Kordež, Tomaž Cava in Peter Peternel, pri bobnih pa Urban Legat. S tem je končan pregled vseh, ki so obiskovali pouk v glasbeni šoli kroparskega društva. Bilo jih je okrog 100, kar naj bi predstavljalo osnovo, ki bi po osipu in selekciji omogočila, da bi pri društvu delovali dve solidni instrumentalni sekciji: manjši simfonični orkester in pihalna godba, v obeh skupinah pa bi naj bilo okrog 50 godbenikov. Načrt je bil dobro premišljen in tudi delo je lepo potekalo. Žal se je vse skupaj kmalu obrnilo na slabše in sicer iz vzroka, ki ga običajno pač nihče ne predvideva. J. Gašperšič, vodja in koordinator šole, dirigent, zborovodja, učitelj in organizator prireditev je zbolel. Nedoumljivo je pravzaprav to, pa je vendarle resnično. Konec je bilo rednega dela z zborom in orkestrom, kar je povzročilo, da je tudi šola zgubila osnovo za obstoj. Za torek, 17. junija 1958, je predsednik društva Janez Rešek sklical sestanek vseh zainteresiranih, da bi se s predstavniki glasbene šole iz Lesc pogovorili o združitvi obeh šol. Iz različnih razlogov do željene združitve ni prišlo in ta ponesrečeni poskus lahko smatramo za konec obdobja, ki ima v domači kulturi velik pomen, še posebej tudi zato, ker je bilo v novih družbenih razmerah izredno obsežno. Žal je bilo prekratko.

Nekaj besed v spomin zasluži tudi Alojz Šutej. Doma je bil iz Zupančičeve Vinice. V Ljubljani se je šolal za poklic glasbenika – trobentarja in učitelja. Več let je hodil v Kropo, kjer je učil vsa trobila in vodil godbo. Po potrebi je stopil tudi za pult zbora in orkestra. Znanje, prizadevnost in prijaznost: to ga je priljubilo vsem, ki so bili v stiku z njim. Pozneje je bil učitelj na glas-

moškem zboru. Nekajkrat so gostovali tudi Dražgošani in Železnikarji.

Leta 1939 se je vrnil domov z glasbo prežeti Lenart Varl (1919–1948). Mlad je moral s sveta in mnogi danes sploh ne vedo zanj. Njegov oče, Tone Varl, je bil doma iz Kamne gorice, kjer je bil kot mizar zaposlen v Zupanovi delavnici orgel. Kot več drugih Zupanovih delavcev se je tudi on naučil igrati na harmoniji. Znal je toliko, da je bil nekaj let za organista v Rakitni. Lenart je bil rojen že v Kropi, Zgodaj ga je začel privlačevati svet tonov, melodij in harmonij. Najprej je slišal očeta, ki je imel doma harmonijo, kmalu pa se je še sam spoprijateljil z glasbo – poslej je vedel pravzaprav samo še zanj. Čeprav se je najprej zaposlil v mizarski delavnici Plamena, ga to ni oviralo v njegovih glasbenih hotenjih. Hodil je na Oviše in vodil cekrveno petje. Želel je voditi tudi zbor iz Podnarta, a mu župnik ni pustil. Da bi s šolskim zborom prepeval v cerkvi, mu pa učitelj ni dovolil. Poleg silne želje, da svoje glasbene sposobnosti s študijem močneje razvije, so tudi omenjene težave na Ovišah vplivale na to, da se je poslovil od Kroke. Pustil je delo v tovarni in sprejel mesto organista v Predvdoru. Imel je močen zbor, v katerem je bilo 40–50 pevcev. Vpleal se je na ljubljansko orglarško šolo in se tja vozil s kolesom. Prav to je bilo usodno zanj. Slabotnega so ga prehladi, ki jih je staknil na takih vožnjah, pahnili v neozdravljivo bolezen. Po končanem šolanju je bil še nekaj časa v Predvdoru (učil je tudi petje v šoli), potem je prišel spet v Kropo. Zaposlil se je v Plamenovem računovodstvu in se vključil v društveno delo ter prevzel korno glasbo. Okrog sebe je zbral precej mladih pevcev in začel marljivo delati. Vaje je imel doma in so se morali domači preseliti drugam, da je imel dovolj prostora za vaje. Z zborom in solisti je pripravil več nastopov. Posebno so uspeli operetni večeri, ki jih je vodil režijako in muzikalno. V operetah Mlada Breda, Ponočnjaki in Snubči so se izkazali solisti: Angela Varl, (por. Dakol), Slavka Solar (Mihelova), Vera Prešeren (por. Jelenc), Tona Zupan (Matelova), Pavla Dermota (por. Mohorič), Pepa Kovač (por. Finžgar), Gašper Dermota, Edvard Resman, Jernej Praprotnik, Andrej Mohorič, Janko Berce in Peter Zupan (Matelov). Nekateri med njimi so bili že poznani, precej pa je bilo mladih, tudi takih, ki še zdaj – po 40 letih pojejo v Kropi ali drugod.

Muzikalen, z dobrim ušesom in spretnim igranjem ter veliko voljo do dela, je Varl pevce in poslušalce prepričal, da je resnično talentiran. A vse to, komaj začeto delo, je nesrečno prekinila nova svetovna

vojna, ki je Lenartovo zdravje še bolj spodkopala. Nič niso pomagali sprehodi med smrekami nad Kropo, tudi sonce, katerega toploto je lovil v zavetju Dna, ne. Po končani vojni je še enkrat zbral moči in pomagal pripraviti zbor za nekaj nastopov. Zadnji februarški dan prestopnega leta 1948 mu je zapel navček in Kropa je izgubila glasbenika, ki bi ji lahko še toliko dal. Pisal je tudi skladbe, a so izgubljene; tudi besedila je ustvarjal zanje sam.

Ganljiva je navada pevcev iz Predvdora, ki še zdaj hodijo obiskovat njegov zadnji dom in mu tako izkazujejo hvalnost za vse, kar je kot dirigent pri njih naredil.

Mnogo gradiva o kulturnih hotenjih in dosežkih delavskega društva v Kropi je hranil takratni društveni arhiv. Zadnji predsednik društva pred vojno je bil Janez Kržišnik. Ko je prišla vojna, se je zavedel svoje dolžnosti in je skupaj z bratom F. Kržišnikom arhiv zakopal pod deske na »Srednjem mlinu«. Žal pa je bil pozneje dragoceni material uničen in razgubljen. Prav skrb za arhiv je bila z Varlovimi zadnjimi nastopi poslednje dejanje kroparske kulture med obema vojnoma. Pravzaprav je bilo tako konec delovanja društva, ustanovljenega leta 1897. Nepopoln pregled je pokazal, da je bilo razgibano, bogato, tudi premišljeno in sistematično, dostikrat pa povsem spontano. Prav ob koncu te dobe lahko misel, ki jo je zapisal J. Solar, eden najboljših še živelih poznavalcev kroparske preteklosti: »Saj je res, da so tudi drugod zapeli, peli in odšli – v Kropi pa so živeli za pesem, kakor da nimajo drugega dela«.

Z vojno je bilo konec tudi fantovskega petja, ki je bilo vedno zelo razširjeno – ob različnih časih in na različnih krajih, največkrat pa ob večernih urah pod popularno »lopo« na trgu. Z vnetimi peveci je že tako, da porabijo vsako priložnost in zapojejo, posebno mlajši. Končno je zaradi tega tako petje dobilo ime »fantovsko petje«. Prepevali so po posluhu ali pa tudi pesmi, ki so se jih naučili v zboru. Dostikrat so na ta način kar podaljšali pevsko vajo, posebno ob sobotnih večerih in nedeljskih popoldnevih. Take navade smo srečali pri pevcih »Odmeva«, podobno je bilo pri Legatovem in Pleničarjevem zboru. Tudi zbor »Svoboda« je po 4-urni dopoldanski vaji prebil skupaj še nedeljsko popoldne, ko sta se prepletala pesem in beseda. Med poznejšimi pobudniki tovarštva, ki je povezovalo prijatelje in prijetno poživljalo življenje kraja, so bili: Polde in Gašper Dermota, Andrej in Francelj Mohorič, bratje Legat in drugi. Tudi Janko Berce se spominja sobotnih večerov, ko so zelo redno posedali na kupu »Stangelno-

L. Varl (1910–1948)

vih« desk in prepevali. Velikokrat se jim je pridružil Joža Solar ml. – Gregčev, ki je bil takrat pri Finžgarju v mizarski delavnici in je petje spremljal s kitaro. Finžgarjevi se spominjo, da si je takrat sam izdelal citre (le mehanizem je kupil v Ljubljani). Imel je celo zbirko glasbil.

VOJNI ČAS

Od jeseni 1941 dalje je ljudsko pesem zamenjala borbena partizanska, domače pevce pa borci Cankarjevega bataljona. Kadar so v nočnih urah prišli v Kropo ali pa šli skozi njo, so vedno zapeli. Mnogim so nepozabna ta doživljanja, ki so vlivala ponos in pogum. Kovači smo, Kosec koso brusil in podobne pesmi so bile najbolj znane. Domačini zaradi policijske ure niso več prepevali. Njihova pesem se je oglasila v noči od 25. na 26. junij 1943, ko je bila v Kropi prva velika mobilizacija Gorenjskega odreda. Janez Šmitek je zapisal: »Takrat je šlo iz Kroke na Jelovico k partizanom 42 moč, fantov in deklet. Ko smo se zbirali na trgu, ki je bil vso vojno založen z velikimi kupi hlodov, smo posedali po hlodih in prepevali do jutra. V jutranjem mraku smo odšli na Jelovico. Tam je v partizanskih taborih vladala tišina. Pravo nasprotje je bilo ob in po ustanovitvi Prešernove brigade 12. julija 1943 v Davči. Tam nas je bilo okoli 30 Kroparjev. Igrali so harmonikarji in peli smo partizanske pesmi. Od poletja 1943 naprej se je partizanska pesem preselila v dolino in do konca vojne je bila vedno na sporedu partizanskih mitingov, ki so jih prireale brigade, kadar so prišle v dolino, teritorialne enote (odredovci, kurirji, terenci), mladina, OF in partizanska šola.«

V kroniki so navedeni pomembnejši mitingi v Kropi: 15. avgust 1943, 1. maj 1944, osvoboditev Beograda, oktobrska revolucija, Novo leto 1945, dan Rdeče armade – 24. febr. 1945. Miting iz leta 1943 je bil eden prvih daleč naokrog, dan pred nemškimi bombardiranjem Jelovice. Govorila sta V. Hafner in S. Kersnik – Jelovčan, recitirala je Rezka Lazar (por. Habjan), mladi in odrasli so zapeli nekaj pesmi. Tudi 1944 so enega od mitingov organizirali na trgu. Vsi zbrani so peli pesmi O, kako je dolga pot, Kovači smo, Nabrusimo kose, Ko v ranem jutru in Stoji tam v gori partizan. Recitatorji, med ka-

Partizanski dan 5. avgusta 1945 – simbolične vaje s petjem

(Nadaljevanje na 16. strani)

terimi so bili: Rezka in Janez Lazar, Špela in Jože Gašperšič ml., so povedali pesem Samo milijon nas je. Večina mitingov, ki so bili običajno pripravljani na hitro in kar mimogrede, je bila na Srednjem mlinu. Janko Berce je s sorodnjakom Simonom Miheličem in Mirkom Špendalom iz Koprivke prepeval na mitingih v Kropi in Podlonku. Kadar je bilo varno, so prepevali tudi borcem v karavlah in drugod. Seveda so znali mnoge partizanske pesmi, najbolj priljubljene pri pevcih in poslušalcih pa je bila Dolga pot. Razumljivo je, da tudi na narodno pesem niso pozabili. Na kroparskih mitingih so prepevale tudi domačinke in se pridružile kurirjem postaje G-12. To so bile: sestre Micka in Tona Zupan (Matelova), sestre Jelka, Marica in Ljovka Bertonec (Potočnikove). V spominu sta ostala tudi Janko Reš in Marjan Masterl, ki je včasih spremljal petje s kitaro, sam pa včasih zapel tisto Prelepa rožica – krompir. Tem nastopom so se pridružili tudi nastopi pionirjev, ki so obiskovali domačo partizansko šolo, v kateri so učile: Heda Solar, Lucija Azman (por. Hafner), Majda Lazar (por. Šmitek), Marija Gašperšič (por. Finžgar), Katarina Potočnik (por. Bem), Branka Pesjak (por. Avsec) in Jože Praprotnik.

Med mladimi partizani je bilo tudi nekaj dobrih pevcev, ki jih je društvo po vojni precej pogrešalo. Ciglarici Jože, Gregor Resman, Peter Zupan in Tona Zupan (oba Matelova), Drago Zupan (Honžov), Jože Legat in še kdo – s smrtjo je njihova pesem utihnila za vedno. Večina kroparskih partizanov je bila na takih področjih in pri enotah, kjer trajnejše organizirano petje ni bilo možno. J. Šmitek je bil nekaj časa v pevskem zboru oficirske šole glavnega štaba Slovenije. To je bilo z zime na pomlad 1944. Zbor, ki ga je vodil Janez Perovšek, je pel tudi na proslavi dneva Rdeče armade ob koncu februarja tega leta.

PRVO POVOJNO OBDOBJE (1945 – 1952)

Pogled na spored kulturne prireditve ob prvem partizanskem dnevu pove, da so se morali vsi nastopajoči izredno zagnano lotiti priprav, za katere je bilo le približno dva meseca časa. Razmere, kakršne je zapustila pravkar končana štiriletna vojna, niso bile prav nič primerne, razen sproščene navdušenja, ker je prišla težko pričakovana svoboda. To je dalo ljudem vzpodbudo in voljo za intenzivne priprave. Vendar bi samo to ne zadostovalo za uresničitev predvidenega sporeda slavnostnega mitinga. Ob tej priložnosti so se prav gotovo pokazali tudi sadovi kulturne setve preteklih desetletij, ki je rodila kulturno zavest, obzorje in tudi znanje. Vse to je pripomoglo, da so se pevci in igralci pod vodstvom domačinov spopadli z obsežnim programom.

Prvi partizanski dan je bil 6. avgusta 1945. Začel se je s komemoracijo in počastitvijo spomina padlih borcev, nadaljeval pa z manifestacijskim zborovanjem na trgu, kjer je poleg drugih govoril predsednik ESZDNJ Vencelj Perko, sodelovala pa je kovinarska godba z Jesenic. Popoldne je bil na letnem telovadšču velik ljudski miting. Nekateri stvari tega in naslednjega partizanskega dne je popisal Justin Azman v jubilejni številki Plamenovega glasila in jih ni potrebno ponavljati. Ni pa odveč še enkrat zapeti, da je bil Janez Lazar st. med tistimi, ki so v teh letih največ storili na kulturnem področju.

Igralci so se izkazali s prvim dejanjem Kreftove Velike puntarije in deklamacijami Kovaška, Samo milijon nas je, Gospa Sveta in Kraška, Mladinski in mešani zbor

sta pripravila L. Varl in J. Gašperšič. Oba zbora sta skupaj zapela Hej Slovani in Jenkovo Naprej. Mladinski zbor sam je nastopil z Budnico in Našo vojsko M. Kozine ter rusko pesmijo Veseli veter. Tudi mešani zbor je moral pridno vaditi, da je naštudiral Premrlovo Slovansko pesem, Medvedovo, Našo zvezdo, Devovo, Po Savci, Ocvirkovo Tam na vrtni gredi in Schwabovo Dobro jutro. To skladbo je Gašperšič spremljal kar na harmoniji, saj druge možnosti ni bilo.

V že omenjenem Azmanovem članku je precej zapisanega tudi o folklorni skupini. Tukaj sledi še nekaj dopolnitev. Rezka Lazar (por. Habjan) je bila 1945 v Ljubljani na fizikurnem tečaju, kjer se je naučila tudi nekaterih simboličnih vaj in folklornih plesov. Ko se je vrnila domov, je takoj zbrala okrog sebe nekaj žensk, najprej starejših, ki pa so jih kmalu zamenjala mlajše. Tudi ta skupina je torej zelo pohitela s pripravi in na opisnem mitingu nastopila z dvema točkama. Same so zapele pesem Stoji tam gori partizan in zraven izvedle simbolično vajo, razen te pa so zaplesale še Venček narodnih plesov. Po teh prvih poskusih so v skupino pristopili tudi fantje in naslednjih šest let je folklorna skupina pridno vadila, sodelovala na raznih proslavah, gostovala drugod (v Lescah in na Bledu) in se tudi na tekmovanjih dobro odrezala.

V sezoni, ki je sledila prvemu povojnemu nastopu, so zbor, dramska in folklorna skupina nadaljevali z živahnim delovanjem. Oder na Srednjem mlinu so nekoliko prenovili. Iz Kranja so dobili dva vojna ujetnika, Nemca, ki sta preslikala kulise in tudi znameniti zastor delno obnovila. Zbor je pel na sedmih proslavah, med katerimi naj posebej omenimo tisto 8. februarja 1946, ki je ponovno in za vse dosedanje povojno obdobje oživila tradicijo Prešernovih prireditev kroparskega društva. Posebej za to proslavo so bile ciklostirane note treh pesmi: Maškova Strunam, Hajdrihova Pod oknom in Premrlova Zdravica. Slavnostni govor je imel J. Azman, recitali so: J. Praprotnik, E. Resman, A. Gašperin in T. Solar. Ob koncu je vsa dvorana zapela himno. Dobra dva meseca po tej prireditvi so člani sekcije gostovali v Bohinju, S tovarnjakom so se peljali v Boh. Bistrico in Staro Fužino, kjer so predstavili delo Na dan sodbe. Režiser je bil F. Kržišnik. Sploh je bilo za to in še nekaj naslednjih let značilno zelo bogato odsko življenje. Tudi o tem je že pisal J. Azman v tovarniškem glasilu. Med najpomembnejšimi uprizoritvami pa je bila celotna Velika puntarija poleti 1946.

Delovanje zbora je bilo do 1948 omejeno na sodelovanje na proslavah. Januarja 1948, dober mesec pred smrtjo takrat telesno že povsem izčrpanega mladega glasbenika L. Varla, je mešani zbor začel z resnejšim delom. Prijavilo se je sicer 60 članov, a je bilo le okrog 45 rednih, od teh pa le 15 moških. Prizadevanja dirigenta, da bi pridobili več tenorjev in basov, so bila dolgo brez uspeha, še tudi po tem januarskem posvetu društvenega vodstva. Tudi proslava 70-letnice Otona Zupančiča, ki so jo pripravili 24. jan., je minila brez mešanega zbora, saj je pel le zbor deklet. Učenci so recitali več pesmi iz pesnikovega Cicibana, odrasli recitatorji so nastopili s pesmimi Kovaška. Več poet svoj dolg. Zebjarska, Z vlakom in V tišino. Tudi na prireditvi 23. maja je nastopil ženski zbor in sicer z narodnimi pesmimi v priredbah L. Kramolca, F. Marolta, E. Adamiča in A. Lajovica; med njimi so bile Pesem od rojstva, Travn' če sa žie zaljene, Anjo lejo, Zdrav na nogah, Nagajivka in Izberi si moža.

Dober mesec po tem, 4. aprila, je s koncertom narodnih, partizanskih in umetnih pesmi gostoval v Kropi pevski

zbor LMS Naklo. Domači pevci so v tem letu sodelovali pri uprizoritvi Desetega brata v režiji J. Solarja. Kot zanimivost naj bo navedeno še pismo, s katerim se je J. Gašperšič v imenu društva odzval vabilu Državne založbe Slovenije in ji posredoval pesmi, ki jih je šolska mladina takrat najraje prepevala. Med tem pa se je mešani zbor že ustalil in pridno vadil, saj so se bližali pomembni nastopi in tudi prva tekmovanja. Sopranistke so bile: Slava Azman Jelka Bertonec, Marta in Slava Dermota, Zlata in Magda Gašperšič, Micka Habjan, Lizika Hafner, Herma Jerala, Rezka in Tajda Lazar, Rezka Legat, Tinca Petrač in Ivka Vidic. Pri altu so peke: Micka Dermota in Suzanca Dobre, Špela in Zala Gašperšič, Vera Jelenc, Tona Leš, Lojzka Peternej, Milena Petrač, Ivanka Rajgelj in Polona Resman. Tenor so sestavljali: Slavko Azman, Jože Berce, France, Gašper in Marjan Dermota, Stanko Lazar, Franc Lotrič, Stanko Rihtaršič in Franc Solar. Precej se je povečalo število basistov: Karel Gašperin, France, Jože in Marjan Gašperšič, Franc Kržišnik, Franc Hafner ml., Janez Legat ml., Avgust Miljavec, Filip Legat, Leon Petrač, Andrej Resman, Marjan in Tone Solar. Kot na arhivskem spisku piše, je bila to maksimalna moč zbora, kar pomeni, da najbrž ni dostikrat pel v polni zasedbi. Iz seznama vidimo, da sta še sodelovala Zlata Gašperšič in Gašper Dermota, ki sta kmalu nato začela pot opernih solistov. Prav tako je očitno, da se je zbor kar precej pomladil. V istem času so želeli ustanoviti še moški oktet, vendar je želja ostala neizpolnjena. Dirigent je dajal prednost zboru in najprej pri tem zahteval rednost in vztrajnost.

Zbor, ki so mu takrat rekli »Pevski odsek sindikalne podružnice Plamen«, je 23. jul. 1949 priredil koncert. Ženski zbor je zapel pet pesmi, mešani zbor pa devet. Šest pesmi je bilo s partizansko tematiko, tri so bile umetne, druge pa ljudske. Dirigent Gašperšič je tudi to pot pokazal zavest, da morajo amaterski zbori slediti novejšim glasbenim tokovom. Čeprav bi pri poslušalcih laže uspel s priljubljenimi pesmimi, je v spored vključil dela sodobnih skladateljev K. Pahorja, M. Tomca, P. Šivica, B. Štečkove in E. Adamiča. Seveda v kompozicijskem smislu to niso bile izrazito nove skladbe, a vendar so bile vmes take, ki so od izvajalcev in poslušalcev zahtevale večjo poglobljenost. S skoraj povsem novim sporedom sta se oba zbora predstavila 24. nov. 1949, ko je društvo – takrat že SKUD Stane Žagar – organiziralo proslavo dneva republike. V recitacijskem delu so bili zastopani Prešeren, Cankar in Zupančič, skladatelji pesmi so bili J. Aljaž, M. Apih, A. Lajovic itd. Peli in deklamirali so tudi učenci šole.

Poživilno zborovsko petje, v katerem se je pojavilo precej mlajših moških, je pripomoglo, da se je spet oglasilo fantovsko petje. Večja skupina teh mladih pevcev je večkrat našla priložnost in prepevala ljudske in partizanske pesmi, največkrat na trgu »pod lopo«, a tudi drugod. Kvartet Lovro Rešek, Marjan Gašperšič, Janez Lazar in Franc Hafner ml. – je to navado obdržal tudi v študijskih letih v Ljubljani. Vaak četrtak so se zbrali na Rožniku v prostoru poleg Cankarjeve sobe in ob petju preživljali prijetne večere.

V jesenskih mesecih 1949 se je zbor pripravljaj na tekmovalne nastope. Najprej je na okrajnem tekmovanju dosegel 83 točk (od 100 možnih) in bil izbran za oblastno tekmovanje 18. dec. 1949 v Ljubljani. Peli so zbori Sindikalnih kulturno-umetniških društev iz Boh. Bele, Celja, Hrastnika, Kamnika, Kranja in od drugje. Kroparski zbor je štel 32 pevcev in dosegel četrto mesto, kar je pevcem pomenilo lepo priznanje za vložen trud. Zbor je tekmoval z nasled-

Z nastopa pihalnega oddelka leta 1955

njimi skladbami: A. Hajdriha Prvomajska, A. Lajovica Pastirčki in M. Hubada Je pa davi slanca padla.

V sezoni 1950/51 je zbor imel samostojni koncert in več drugih nastopov. 17. dec. 1950 je sodeloval na proslavi 150-letnice Prešernovega rojstva. Dva krajša koncerta je imel 22. aprila in 6. maja 1951. Decembra 1950 je pel na reviji pevskih zborov in se spet prijavil za novo tekmovanje, ki je bilo 16. aprila 1951 na Bledu. Podobno je bilo tudi v naslednji sezoni. V tem času je zbor naštudiral precej novih pesmi – partizanskih, umetnih in ljudskih. Prvič je po več letih spet zapel samostojno tudi moški zbor. Prav takrat pa so se pričele intenzivne priprave za ustanovitev društvene glasbene šole, kar je nekoliko zaviralo delo zbora. Med nastopi iz tega časa so bile komemoracije pri spomeniku v Lipnici in na Zagarjevem grobu, skupno petje s pevci iz Podnarta ob občinskem prazniku in ob otvoritvi dvorane v novem Sindikalnem domu, ko je zbor zapel tudi Lajovčevo Kroparji na Zupančičevo besedilo.

GLASBENA ŠOLA, ORKESTER IN ZBOR PO LETU 1952

Leto 1952 označujejo priprave za glasbeno šolo, ki naj bi vzgojila instrumentaliste za orkester. Po Podobnikovi godbi, galski godbi in salonskem simfoničnem orkestru Zvezda bi naj bil to četrti instrumentalni sestav večjega števila. Za razliko od prvih treh, ko so si godbeniki večinoma sami plačali instrumente, je to pot zanje poskrbelo društvo. Nekaj njegovih članov se je lotilo priprav, predvsem predsednik društva Janko Berce, Janez Lazar in Jože Gašperšič ml., ki so bili zadolženi, da grede po hišah in razložijo ljudem načrte društva ter jih pridobijo za sodelovanje. Glavna skrb pa je padla na J. Gašperšiča, ki je tako točno po treh desetletjih še enkrat zastavil vse moči – teh pa za doseg podobnega cilja zlepa ni dovolj. V jesenskih mesecih 1952 je večkrat potoval v Ljubljano, Zagreb in na Reko, kjer je izbiral in nakupoval glasbila. Z osebnim poizvedovanjem in dopisovanjem je poiskal tudi učitelje in 5. jan. 1953 je glasbena šola sindikalnega kulturnega društva začela s poukom. Gašperšič je vsa opravila v zvezi s pripravi in poukom skrbno zapisoval; shranjeval potrdila, račune, dnevnike z vpisom opravljenih ur, puka in predelano učno snovjo; sestavljal urnike in koordiniral delo učiteljskega kadra; skrbel je za prostore, finance, popravila glasbil, tekočo nabavo strun, pultov, notnega papirja, jezičkov za klarinete, notni material itd. Pouk vseh godal (violina, viola, violončelo, kontrabas) je imel Gašperšič,

klarineta Tomo Karmeluti iz Ljubljane, trobente, roga in pozavne Alojz Šutej iz Ljubljane, harmonike Jeseničan Jože Kampič in flaute Janko Šraj iz Radovljice. Pouk je potekal neprekinjeno tudi v poletnih mesecih. Takrat je harmonikarje prevzel Janez Bregant z Jesenic. Januarja naslednjega leta so se začele prve skupinske vaje, ki so predstavljale osnovo za prehod na orkester. Boljši gojenci so začeli pripravljati program za orkester, drugi pa so nadaljevali z vajami po učnem načrtu. Spomladi naslednjega leta (1955) je pouk violin in viol prevzel prof. Fran Stanič iz Ljubljane, Gašperšič pa se je posvetil pripravi orkestra in zbora. Prvo leto so hodili k pouku 3 flavtisti, 6 trobentarjev, 3 hornisti, 7 klarinetistov, 1 baritonist, 1 pozavnist, 9 violonistov, 3 violisti, 3 čelisti, 3 basisti in 4 harmonikarji. 12 drugih pa je že izstopilo. Ze februarja 1954 je Gašperšič društvu predlagal, naj kupi še nekaj trobil in poleg orkestra osnuje še pihalno godbo. S temi glasbili se je instrumentarij društva povečal in štel: 15 violin, 4 viole, 3 violončela, 2 kontrabasa, 4 flaute, 7 klarinetov, 2 trobenti, 3 rogove, 1 bariton, 1 tubo, 2 harmoniki, tolkala in 2 klarinje. To so bila na novo nabavljena glasbila, ki pa so bila večinoma še rabljena. Nemogoče bi bilo pričakovati, da bi društvo zmoglo kupiti nove instrumente. Pri nabavi sta mu z denarjem priskočila na pomoč gradbeni odbor Doma in Plamen. K naštetim instrumentom moramo prišteti še tiste, ki so ostali od bivše gasilske godbe in Zvezde, nekaj pa je bilo privatnih.

Obisk pouka in učni rezultati so bili zadovoljivi. Treba je bilo upoštevati, da so prevladovali starejši ljudje, delavci v izmenah, itd. Pohititi je bilo treba s skupinskim delom. Nov Dom, množičnost in tudi kulturne ter družbene potrebe so ustvarile vzdušje neučakanosti. Orkester je imel prve nastope leta 1954 za 1. maj, za občinski praznik 8. avgusta in 29. novembra. Orkester, ki ga je do obolevosti vodil J. Gašperšič, potem L. Šutej, je takrat igral v naslednji sestavi: 2 flauti, 2 klarineta, 2 trobenti, 2 rogova, 1 pozavna, 9 violin, 3 viole, 2 čela in 2 basa.

Jeseni 1954 je pričela vaditi tudi godba na pihala. Vodil jo je Šutej, ki je imel na razpolago 2 flauti, 4 klarinete, 4 trobente, 2 rogova, 3 krilne rogove, 1 bariton, 1 tubo. Pod strokovnim vodstvom je začel delovati tudi zabavni ansambel, ki se je od vseh takratnih instrumentalnih kroparskih skupin najdlje obdržal. Prve nastope je imel 26. dec. v Kamni gorici in 31. dec. v Kropi. Pozneje je več let igral na raznih prire-

ditvah, največ na veselicah, od Kranjske gore do Ljubljane. V njem so – ne vsi ves čas – igrali: Janko Peternej in Boštjan Gašperšič (klarinet), Kamilo Legat (trobenta), Gregor Solar (harmonika), Lovro Kokalj ml. (kitara), Boris Gregorič (harmonika), Janez Gašperšič (klarinet, kontrabas) in Egi Gašperšič (klavir, kontrabas). Za krajši čas so se zbrali in skupno nastopali tudi Rudolf Berce (klarinet), Franc Praprotnik (bas) ter Zdravko Mihelič (harmonika) in sicer največkrat v Kropi, ali so pa tudi z gasilci na Jezerako.

Vse bolj je postajalo jasno, da bo brez pomoči okraja težko vzdrževati šolo, še posebno pa po odločitvi, da se bo kino, katerega dohodek je društvo uporabljalo za honorarje učiteljev, osamosvojilo. Razen tega je Gašperšič predlagal, da se začne tudi z glasbenim šolanjem otrok – zaradi naraščanja in nadomeščanja tistih glasbenikov, ki bodo šli k vojakom ali odpadli. Med tem je pouk potekal naprej, prav tako vaje orkestra in zbora, ki sta se pripravljala za večje skupne nastope.

1. maja 1955 je bila dopoldne v Sindikalnem domu slovesna akademija, ki jo je SKUD posvetil 60-letnici Plamena. Moški zbor je zapel Delavski pozdrav, ženski zbor Šivčevo pesem Toplo utriplje srce, mešani zbor Schwabovo Dobro jutro, pihalni ansambel je zaigral Gašperšičevo Kovaško fanfaro, celotni orkester pa je spremljal Dobro jutro in za konec izvedel še Gašperšičevo Jaz pa pojdem na Gorenjsko – venček narodnih. Dirigirala sta J. Gašperšič in L. Šutej, recitala sta Suzanca Dobre in Janez Lazar ml., pri klavirju pa je bil prof. Slavko Mihelič, znani glasbenik iz Ljubljane, ki se kar ni mogel načuditi vnemi in znanju amaterskih glasbenikov majhnega kraja.

Takoj zatem so se začele priprave za praznovanje 10-letnice osvoboditve. Kot že večkrat prej je zborovodja z obvestili na oglasnih deskah in ustno prepričeval pevce, naj redno hodijo na vaje, sicer ne bodo kos nalogam. Orkestrske vaje so bile ves čas bolj obiskovane. Na omenjeni proslavi, bila je 28. maja 1955, je orkester sam izvedel Kozinovo Pionirsko koračnico v Gašperšičevi priredbi, skupaj z zborom pa Hej Slovani, Nabrusimo kose in Našo vojsko. Spremljavo za te pesmi je prav tako priredil Gašperšič. Podobno je pripravil scensko glasbo za uprizoritev Prababice duh, pri kateri je sodeloval zmanjšani orkester.

Mnogi so v prijetnem spominu ohranili silvestrski večer 1955, do potankosti programiran z vedro glasbo in besedo. Po nagovoru so se menjavali glasbeni ansambli – orkester, sekstet in kvartet, ki so jih sestavljali gojenci društvene glasbene šole. Orkester je igral Gašperšičeve izvirne in prirejene skladbe (od B. Smetane do G. Gerschwina), oba manjša ansambla pa sta igrala za ples. Vmes so pevci zapeli nekaj kupletov, igralci izvedli par kratkih prizorov in recitacij, štirikrat pa se je po starem običaju oglašil nočni čuvaj in označeval uro. Vsekakor je bilo tako silvestrovanje nekaj posebnega, bolj kulturna kakor veselilna prireditev.

Takoj nato so se začele intenzivne vaje za enega najzahtevnejših in najbolj kvalitetnih kulturnih dejanj domače izvajalske prakse. To je bilo 26. in 27. maja 1956. Ženski zbor (22 pevk) je sam zapel Lavrinovo Pomladansko kolo in Premrlovo Sončece sij, z orkestrom pa Gašperšičevo obdelavo Osem koraških pesmi. Moški zbor (22 pevcev) je izvedel Adamičevo Ustal sam se, Jerebovo Balado, Ipavčev Imel sem ljubi dve in ob spremljavi trobil Simonitičjevo Postoj, kdor mimo greš. Orkester, v katerem je bilo tudi nekaj učencev kranjske glasbene šole, od koder jih je pripeljal prof. F. Stanič, je zaigral Schubertovo Veliko koračnico, Haydnovo Menuet, Cherubiničjevo Romanco in Gašperšičevo Spominsko